

Bartháné Boga Ildikó

EGY ORVOS A XX. SZÁZAD POLITIKAI ÚTVESZTŐIBEN

TANULMÁNYOK CSONGRÁD MEGYE TÖRTÉNETÉBŐL

XLIII.

BARTHÁNÉ BOGA ILDIKÓ

**EGY ORVOS
A XX. SZÁZAD
POLITIKAI ÚTVESZTŐIBEN
ÉLETRE KETTETT DOKUMENTUMOK**

Budapest, 2019
A SZERZŐ KIADÁSA

SZAKMAI TÁMOGATÓ A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
CSONGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁRA

A KÖNYV MEGJELENÉSÉHEZ ANYAGILAG HOZZÁJÁRULT A

SZEGEDÉRT ALAPÍTVÁNY,
TÁPÉÉRT ALAPÍTVÁNY,
TÁPÉI RÉSZÖNKORMÁNYZAT
BARTHÁNÉ BOGA ILDIKÓ

A szerkesztést tervezte
Bartháné Boga Ildikó

A mutatót és előfejet készítette
Zavadil Balázs

A borítót tervezte
Bartháné Boga Ildikó és Pálfalvi András

A borítón

IB-3264/1950 sz. ügyirat és dr. Boga Dezső fényképe látható.

Nyomdai kivitelezés:
Innovariant Nyomdaipari Kft.
6750 Algyó, Ipartelep 4.
Felelős vezető: Drágán György

© Bartháné 2018. Minden jog fenntartva.

ISSN: 0133-414 X.

ISBN 978-615-00-1602-3

APÁM, DR. BOGA DEZSŐ EMLÉKÉRE

TARTALOM

Előszó	9
Köszönettel tartozom	13
A régi szép békeidők	15
A Nagy Háborúban	21
A vágyott béke	31
Az újrakezdés	31
Csalódás a közéletben	32
Kezdő orvos.....	36
Kettős szerep: több. mint orvos	37
Mindennapok.....	41
Hírek a család és falu életéről.....	42
Hatósági orvosi tevékenységéről.....	45
Hős Sárkány Dániel	49
A tápai közéletben	57
A fegyelmi	64
Magamentsége	68
A kuruzslás-ügy (1938).....	72
Az utolsó békehónapok	74
Ez már a második háború	77
Még Tápén	77
A Fehér család.....	81
A visszafordított vonat.....	84
A légópincében	84
A második béke	85
Útban haza	85
Háború utáni Tápé	85
A Nemzeti Bizottságok.....	88
Rendőrségi nyomozás.....	90
Igazoltatás.....	95
Igazoló nyilatkozatok.....	95
Bejelentés érkezett az Igazoló Bizottsághoz	98
Apám érvei	99
Feljelentés érkezett a politikai rendőrségre	104
Előkészületek a tárgyalásra	106
Tanútoborzás.....	109
Tárgyalás	114

Fellebbezés a szegedi népbírósághoz	125
Tápé Nemzeti Bizottsága a népbíróságnak.....	129
A Fellebbviteli Népbíróságon	132
Igazoltatás után	137
Tápé győzött	137
Újraindulnak a kihallgatások.....	139
A B-listázásokról.....	143
Tápé B-listázza	145
A csongrádi állásról	148
A csongrádi B-listázás.....	153
Csanytelek, a béke szigete	159
Az új per	163
Szeged, új kihallgatások.....	163
Vádirat	177
Nyilvános főtárgyalás	181
Tanúkihallgatás.....	182
Az ítélet.....	192
A fellebbezés	197
Büntetés végrehajtása.....	200
A büntetés halasztásának kérelme.....	202
Közkegyelem.....	204
Komló	207
Körzeti orvos.....	207
A nyugdíjazásról.....	211
A mellékbüntetés és a beszámított évek	211
Fellebbezés a Pécs megyei bírósághoz	216
Ítélet.....	218
Utolsó évek	220
„Elégtem, de nem világítottam”	223
Leányomhoz	226
Boga Dezső munkássága	228
Festményei.....	228
Írásainak bibliográfiája	229
Függelék	231
Igazolási kérdőív	231
Felhasznált dokumentumok, források.....	233
Irodalomjegyzék	235
Képek jegyzéke	237
Névmutató.....	238

ELŐSZÓ

Azt hittem, hogy gondolataim közlésével világító fáklya leszek a sötétben botorkálók számára. Elégtem, de nem világítottam.

A mottót apám egyik öregkori leveléből választottam (1966. július), amikor a hagyatékát – írásait és a róla szóló hivatalos leveleket – rendeztettem. Megrendített ez a vallomás, szomorú életösszegezés: kialvó fáklyaélet, ahol a viláosság felett a sötétség győzött. Falusi orvos volt. Szerettem volna a fennmaradt írásnyomokból feltámasztani és megvigasztalni apámat. Megszólítottam a dokumentumokat, hogy valljanak róla.

Ezt a könyvet én nem akartam megírni. Csak tudni akartam, mi az előzménye egy az apám hagyatékában talált népbíróvási ítéletnek. A könyv magától íródott. Elindított kutatni más írások után, időrendbe szedette, és megkövetelte az értelmezésüket. Én – mint az erdő útjelzései mentén haladó tájékozatlan turista – követtem apám életének állomásait. Sokáig tanácstalanul ácsorogtam egy-egy állomáson, de lassan rá kellett jönnöm, hogy sokan jártak még ezen a jelzésen. Volt, akiket a halálba vitt, volt, akiknek csak az eddigi élete omlott össze – kétszer a két világháborúban. Az utóbbiak közé tartozott az apám.

Tehát ha választ akarok kapni, miért hunyt ki a fáklya, akkor a történelemben kell keressem a magyarázatot. Ekkor még csak arra gondoltam, hogy meg kell őrizni a hagyatékot, ezért átadtam a Csongrád Megyei Levéltárnak, nálam csak a másolatok maradtak. Dr. Berta Tibor főlevéltáros arra kért, hogy írjak a hagyatékhoz életrajzot. Megígértem, de halasztgattam: nem láttam összefüggést a dokumentumokban talált élet-törédek között.

A dokumentumok közben nem hagytak békén. Ahányszor ide-oda rendeztem őket, rám szóltak: na, mi lesz, mikor keltesz életre bennünket? Tudod, milyen fontos volt apádnak a Boga családnév fennmaradása! Igen, utolsó szava anyámhoz ez volt: „Nem adtál fiút nekem.” Bizony, én vagyok ezen az ágon az utolsó élő Boga. Apám 84 évesen halt meg. Én 77 éves voltam, amikor végre kézbe vettem apám hagyatékát. Erre kötelezett Dr. Berta Tibornak tett ígéretem és apám síron túli kívánsága.

Sajnálom apa, csak a géneket tudtam életben tartani, a név velem tűnik el. A biológiai halhatatlanság mellett kései ajándékként, felidézem életed történetét. Gyerekeim és unokáim, tisztelt génhordozók, megírom Nektek és a történelemnek, milyen volt a 20. században egy falusi orvos élete.

Amit az iratokban találtam, az elborzasztott. Elborzasztott, hogy apámat B-listázták, elborzasztottak a periratok. A vádat még szégyelltem is. Ettől kezdve hajtott a kötelesség, hogy kiderítsem az igazságot, bármi legyen is.

A Csongrád Megyei Levéltártól vártam a választ. Kikértem a meglévő dokumentumokkal kapcsolatos iratokat. A Tápéi Nemzeti Bizottság jegyzőkönyveit és egy vastag piros dossziében 171 oldal iratot. Rajta apám neve gyakorlatlan kézírással és a jelzés: B-3264/1950 Nb 1032/45 Csongrád NOT(?) III. A szentesi irattári lerakatból a Csongrádi Nemzeti Bizottság anyagában még 11 lapon szerepelt apám neve. Kezembe vettem az apám ellen összegyűjtött támadások elsárgult lapjait. (A csongrádi B-listázás iratai nincsenek meg a levéltárakban.) Kísérteties, hogy láthatom a számára láthatatlan fantomokat, akikkel apám reménytelenül küzdött. Összevettem apám feljegyzéseit és a levéltári dokumentumokat, amelyek egymást kiegészítik, magyarázzák. Az ellentmondások elemzésével igyekszem megérteni, mi történhetett vele valójában és miért. Így talán megértem, ki volt ő, miért hunyt ki a fáklya, amelyben élete szimbólumát látta. Milyen volt ez a másik élet, amit mi, a gyerekei nem ismertünk? Olvasom fennmaradt írásait, amelyek jórészt életmagyarázatok, a körülmények szorításában vergődő ember segélykiáltásai.

*

A igazság felderítése érdekében első feladat a segélykiáltások artikulálása volt, amelyeket a levéltár számára fontos adatok és dokumentumok lélektelen szűrkeiségéből kellett felszínre hozni, értelmezni. A kutató minden apró *dokumentumot*, tényt megtalál apámról. Ugyanakkor ez a körülmény az olvasást – a dokumentumok tartalmának ismétlődése és a hivatali bikkfanyelv körülményessége miatt – fáradságossá és unalmassá teszi. (Bár érdekes lehet, ha előfordul, hogy pl. ugyanaz a tanú ugyanarról igen különbözően vall.)

A szerző dolga az értelmező narráció: felismerni a dokumentumokban a politika csapdáit és megvizsgálni ezeknek a személyes sorsra gyakorolt hatását. Ehhez apám életének térbeli és időbeli, közéleti és személyes, a korra jellemző történéseire is utalok. Ezek között egy-egy kitérés érdektelen lehet az olvasó számára.

Mindkét szempontot figyelembe véve két tipográfiai megoldást választottam: *beljebb* toltam az ismétlődések miatt „unalmas”, de a dokumentum szöveghű bemutatása miatt szükséges vagy csak a történetet közvetve érintő részeket.

Lábjegyzetbe helyeztem az egyes dokumentumokban előforduló adatokat, hivatkozásokat. Ide tettem a történehez távolról kapcsolódó háttér eseményeket, személyes élményt is, hogy az olvasó a hivatkozási szám láttán maga dönthesse, elolvassa-e. Van viszont, amikor az eddig unalomig ismételt lényegtelen történések együtt új értelmet kapnak. Ekkor a *dokumentumok szövegébe ékezőldve* zárójelben kísérem az eseményeket.

A szétszórt, de egymással mégis szoros kapcsolatban álló adat- és dokumentummozaikból – hézagosan bár – összeraktam apám közéletének eseményeit. De miközben sorra fejtettem meg ezek politikai háttérét, a történet igazi főszerepét egyre inkább a változó politikai divatok élősdierei és könyörtelen kiszolgálói vették át.

Ezt felismerve már kötelességemnek éreztem megírni és közzétenni a hétköznapi történelem itt megismert működését. Magam csak krónikás vagyok, aki többet tud apám életéről, mint ő maga. De kevesebbet is. Nem vállalom, hogy bírāja legyek az apámnak. Bevallom mégis, hogy igazságot akarok szolgáltatni neki a sokarcú történelem igaztalan támadásaival szemben, és ezt tovább akarom adni a jövődönnek – tanulságul. Ezt már az olvasóra és a történelemre bízom, vitassuk meg.

KÖSZÖNETTEL TARTOZOM

mindazoknak, akik segítettek apám és kora abszurd viszonyát szigorúan csak a dokumentumokból, abszolút hitelességre törekedve felderíteni. Elsősorban köszönöm a Csongrád Megyei Levéltár sokoldalú segítségét a gyűjtésben és nyomozásban, a kezdetektől a megvalósításig.

Köszönöm Pálfalvi Andrásnak, hogy amikor reménytelennek láttam az apám életéről felhalmozott adathalmaz életre keltését, a kérdéseire válaszolva kezdtem megfejtani a dokumentumok szerepét apám életben. Egyben türelmesen, tapintatosan terelgetett további kutatások felé, miközben én rá terheltem apám nehéz sorsának átélését.

Köszönöm a források kutatásában Molnár Mária tápai könyvtáros segítségét és az ő kérdéseit, válaszait is. Ő hívta fel a figyelmem a Délmagyar- repertóriumra az interneten. Mindezt annak tudatában, hogy amit találok apám múltjában szeretett falujáról, talán elszomorítja. Igen, nemcsak az egyes emberek, hanem a falvak élete is összeomlott abban a kegyetlen XX. században. Végtelesen tisztelem, hogy Mária mégis segített a kutatásban.

Köszönöm a Hadtörténeti Múzeum könyvtárának és levéltárának szakmai segítségét, hogy elképzelhettem, mit élhetett át apám a Nagy Háborúban.

Amikor összeállt a kép apám életéről, felfigyeltem a népbíróságok után kutatva dr. Farkas Csaba, a szegedi Csongrád Megyei Levéltár főosztályvezetőjének erről szóló munkájára. Visszatértem tehát a levéltárba, ahol dr. Biernacki Karol igazgató támogatásával és dr. Farkas Csaba szakmai irányításával az eddig néma dokumentumok is megszólaltak. Feltárult történelmi hátterük és a korabeli intézmények működése. A dr. Farkas Csaba által felkutatott további dokumentumok segítségével pedig egyre többet értettem meg apám bolyongásáról a különböző korok útvesztőiben. Az ő elkötelezett, lelkiismeretes munkamódszerét csodálva, szakmai tanácsai segítségével – kivéve a történészek szakszerű lábjegyzetelését – véglegesíttem a könyv szövegét. Köszönöm.

Pályáztam a Szegedért Alapítványhoz. Sokszor, amikor reménytelennek éreztem az írást, az ő bizalmuk segített a folytatásban. Ezért kettős köszönettel tartozom az alapítványnak.

A könyv általam megálmodott bonyolult szerkesztésében végtelen türelemmel és tudással segített Szeitz János. Neki köszönöm, hogy megjelenik a könyv.

A RÉGI SZÉP BÉKEIDŐK

Szerencsés időben és helyen indult apám élete. Szeged, a polgárosodó nagyváros várta kibontakozó polgári értékvilágával és az iparosodás nyújtotta kényelemmel. Az első generációba tartozott, amely már mai modern életünk keretei között nőtt fel. Használhatott már rádiót, telefont, postát, távírdát, villamost, járhatott színházba, moziba, kávéházba, cukrászdába. Mindez várta a nagy árvíz után újjászületett modern város körútjain, sugárútjain, terein, várták szecessziós palotái, köztük a Reök palota és az 1911-ben vásárolt Lechner tér 2/a szám alatti szecessziós Raffay-ház, az 1910-ben indult *Délmagyarország* polgári napilap, ahol apámnak két év múlva már cikkei jelentek meg.

1. Szöri József: A Lechner téri Raffay-ház

Lujza férje, Szöri József (1879-1914) festőművész több képen megörökített.¹A Boga család eredete Csíkszeredára vezethető vissza. Apám „szabad székelty tudata” innen ered.

Az ötgyermekes család 1906-ban érkezett a városba az apa utolsó szolgálati helyéről, Nagybecskerekéről. Az apa, Boga István állomásfőnök, főfelügyelő volt, majd nyugalmazott MÁV főtisztként Szegedet választotta öreg éveire. Eleinte a Margit utcában laktak, majd a feleség, Uhl Alojzia örökségéből vettek házat, amelyet Boga

¹ Szöri képei a szegedi Móra Ferenc Múzeumban találhatóak. Szöri Józsefről írt Apró Ferenc: Szöri József (1878-1914) Szeged Klly. Somogyi Könyvtári Műhely, 1978. Szöriné Boga Lujza hagyatékát megőriztem, feldolgoztam. (A szegedi Szöriné Boga Lujza ötvös-iparművész életműve. Foerk Ernő tervezte ötvösmunkák a szegedi Dómban. Bp. 2013.)

A családról bővebben:²

15 éves volt, amikor Szegedre költözött a család. A Szegedi Magyar Királyi Főgimnáziumban (Ma Radnóti Gimnázium)³ egy Nagybecskerekéről érkezett gyerekek nehéz lehetett eleget tenni a jónevű gimnázium követelményeinek. Első két évben a latin és matematika kifogott rajta, de 1909-ben leérettségizett. Apám elmondása szerint az osztályfőnökével, egyben magyartanárával „nem volt jó viszonyban”. Amikor aztán később a magyartanár a *Délmagyarország*-hoz hozott cikket, ahol apám újságíró lett, elégtétel volt apámnak, hogy ő javított a tanára cikkét – mesélte.

Első sorsdöntő élményéről így ír: „először voltam kiszolgáltatva a halálnak, amikor 18 éves koromban vakbélgyulladásal operáltak a pesti Herczel szanatóriumban. A professzor egyáltalán nem bízta a szüleimet.” Megtudta, hogy az ágyában hárman haltak meg előtte műtét után. „Még akkor sem féltém a haláltól, amikor azt álmodtam, hogy el akarnak temetni... Kacérkodott velem a halál.” (Levél 1972) Később frontharcosként, orvosként, betegként is ilyen viszonyban volt a halállal. Van egy verse: *Halál, legyőzlek!*

Ugyanez a levele a polgári család értékvilágába is bepillantást enged: „Engem tulajdonképpen nem neveltek. Magam neveltem magam. Érdekes az is, hogy anyám felismerhette ezt, mert – jól emlékszem – egy alkalommal azt mondta nekem: Nem tiltok meg neked semmit, győződj meg magad a jó és a rosszról, és aszerint élj. Bár vallásos volt és tudta azt, hogy az ateizmus kezd bennem tudatossá válni, nem tett érte szemrehányást.”

² Az apa, Boga István 42 évesen 1903. december 31-én megkapta „végelbocsátó levelét” a császár és király közös hadseregtől, ahol 12 évig, 11 hónapig és 22 napig Brassóban a 2. és 24. gyalogezredben szolgált örvezetőként. Házasságot kötött Uhl Alojziával 1890. február 10-én. (A végelbocsátó miért nevezi nőtlennek?) Ekkor MÁV-tisztként Torontálszécsányon élt, majd Temesváron, Alsókubinban, Nagybecskereken állomásfőnök, főfelügyelő volt. Elsősülött fia, apám teljes nevén Boga Dezső Antal Károly 1891. január 9-én a Bihar megyei Diószeghen (Diószeg) született. Négy testvére: Lujza (Alojzia Julianna Paulina 1892-1966) ötvös-iparművész, Irén (1895-1963), Ilona (1898-1965), aki védőnő volt Kistemplomtanyán (ma Bordány) és Röszkén. A legfiatalabb Aranka (1900-1970) iparművész.

³ Szegedi Radnóti Gimnázium évkönyve. Szeged, 1906–1909.

**2. Dédszülők -
Ambrus Julianna és Boga Imre**

3. Boga Dezső édesanyjával

4. Az anya, Uhl Alojzia

5. Az apa, Boga István

Polgári családban szokásos érettségi ajándékot kapott: egy velencei utazást. Humán pályára vágyott, írói pályára készült. Az apja azonban veszélyesnek tartotta az újságírói pályát. (Milyen igaza volt! Bár anélkül is veszélyes élet várt apámra...). Biztos polgári foglalkozást akart a fiának, a pesti orvosegyetemre akarta küldeni. Ekkor apám azt hitte, lehetetlen feltételt támaszt: egy mikroszkópot kért. Megkapta, így beiratkozott a pesti orvosegyetemre. De rövidesen az anatómia miatt „abbahagytam orvosi tanulmányaimat” – írta egy 1976. május 8-i levelében. Azt hiszem azért, mert nem sikerült a vizsgája.⁴ Visszatért Szegedre, és a *Délmagyarországnál* 19 évesen újságíró gyakoronok/belső munkatárs lett. Újságíróként beiratkozott a pesti jogi karra. Máris részt vett az újságírók érdekvédő mozgalmasában, novellái, cikkei jelentek meg a *Délmagyarországban*⁵

Ebből az időből meg kell említenem a családi Bibliánk (Károli Gáspár fordításában 1875-i bőrkötéses kiadás) utolsó oldalán talált szokatlan bejegyzést: „Boga Dezsőnek Brummer Ernő. 1911. szeptember 13.” Felette az ajándékozó fényképe. A címlap verzőján: „Halottaink: Heller Ágnes meghalt 1884, Brummer Sámuel meghalt 1898, Szecsi Amália meghalt 1902, Halász Gusztáv meghalt 1907.” Apám akkor kapta a Bibliát, amikor Brummer Ernő örökre elhagyta az országot ki tudja, milyen, az identitását sértő baljós élmények hatására. Talán ezzel akart emléket hagyni, ezzel búcsúzott itthagytól, apámtól, aki Brummer Ernőt öregkorában is emlegette: Párizsban lett régiségkereskedő – mondta egyszer. Megőrizte a bibliát, és jó ateista létére egész életében olvassgatta. Krisztus istenember alakja öregkorában is foglalkoztatta. 1911 őszén visszament Pestre, újra nekigyürkőzött az orvosinak: „egyetlen pótvizsga nél-

⁴ Később Anikó húgomra büszke volt, hogy ő elsőre levizsgázott. Sokszor apánkon próbálhatta ki pl. az injekciózást.

⁵ 1910. július 29. A bilincs. Novella.
1910. augusztus 7. „Mai Színlap” írói közt említik.
1910. augusztus 25. egy novella ?
1910. augusztus 28. A pók. Novella.
1910. október 22. Hivatásos újságírók közt említik.
1910. október 23. Neve szerepel az újságírók érdekvédő mozgalmasában.
1910. december 3. Az őrnagyné. Novella.

kül, erős akarattal sikerült az első orvosi szigorlatot jó eredménnyel abszolválnom, holott egy évi újságíróskodás után a két év anyagát kellett megtanulnom és anatómiából kitűnőre levizsgáztam.”

Az 1911/12 tanév II. felében az egyetem VI. féléves rendes hallgatója.

A fennmaradt bizonyítvány szerint 1912. február 7-én szabályszerűen beiratkozott a „budapesti kir. magy. tud. egyetem orvoskarára”. 1912. június 19-én „jó jellel letette” első szigorlatát.⁶ Ekkor harmadéves. A sikeres vizsga után mint a Délmagyarország „saját tudósítója” két hosszabb cikket írt.

Az egyik, *A Tisza és Szeged* című hangulatos, átfogó leírást ad a szegediek strandolási lehetőségeiről, uszodákról *Élet a vízen és a parton* alcímmel (1912. augusztus 17. 3-4. oldal). A másik 18-án (4-5. oldal) jelent meg *Séta a szegedi éjszakában* címmel. Ebben bemutatta a különböző emberek különböző szórakozási lehetőségeit: az esti korszót az öregekkel, a kávéházat és mozit, a Moulin-Rouge kabarét, a bohémtyánát. De nem állt meg itt.

„Nem lenne teljes a szegedi éjszaka fotográfiája, ha figyelmen kívül hagynánk a város társadalmának azt a részét, melyet leginkább szeretünk kifelejteni a sorból, ha társadalomról beszélünk. Értjük alatta azokat, akiknek nem jut részünk a szórakozásból [...] Megismertük Szegedet, olyannak, amilyen valójában, s látjuk az emberek kasztokra szakadását mindenben, amit csak életnyilvánulásnak nevezünk. – írja váratlanul – Előttünk a szent cél, amiért a népek most vívják döntő harcukat: a megértés és testvériség eszméje. Mennyivel másképp lesz akkor... akkor, amikor mi már talán nem is létezőnk.” Meglep ennek a 21 éves ifjú polgárnak a szociális érzékenysége. Ismerve azonban családí háttérét, tudjuk, hogy testvére, Lujza révén ismerte a nála 13 évvel idősebb Szöri Józsefet, akinek mind társadalmi, mind művészi eszmei kisugárzása erősen hatott rá. Akiről Móra Ferenc ezt írta: „annyi forró emberszeretettel, az öleléses társadalmi szolidaritás annyi nemes tüzével, amennyi neki adatott, nagy hódítója lett volna a kultúrának.” Ezt a nemes tüzet hagyta apámra a valahol már fondorlatosan készülődő háborúban elesett Szöri József.

Az idézett cikk után három nappal az újság anyagi helyzete ideiglenesen megrendült. (Okkal féltette az apja.) Egyelőre ifjú apám a fővárosban élvezte a bohém életet – és folytatta egyetemi tanulmányait.

⁶ Kiadták 1916. ápr. 14-én, amikor leteszi a hiányzó szigorlatokat.

A NAGY HÁBORÚBAN

Elérkezett 1914. július 28. Az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának. Elkezdődött a Nagy Háború, elszabadult a pokol. Nem tudták még a résztvevő országok gyanútlan polgárai, mi vár rájuk, hogy győztesnek és vesztesnek egyaránt felborul szépen eltervezett élete.

Egy hónap sem telt el, a galíciai hadjáratl egyidőben, 1914. augusztus 22-én apám megkapta behívóját a császári és királyi 46. gyalogezredbe. Ezzel megkezdődött 23 éves apám számára is a háború. A családból testvérének, Boga Lujzának férje, dr. Szöri József festőművész kapott még behívót. Ő október 2-án, az oroszok bevonulása után egy héttel Uzsoknál elesett. Az október 5-i tábori lapot már nem ő írta: apám hamisította. Így védte az anyát és a születendő gyermeket, aki 25-én már árvának született. Szöri Józsefet Szeged saját halottjaként a Belvárosi temetőben díszsírhelyen temette el, mint a háború első szegedi tiszti áldozatát.

Apám életben maradt. Tőle négy évet és a fiatalságát vette el a háború, mint később írta. Ezt a négy évet, a közös sorsba kényszerített, elvesztett magánéletet keresem a háború szemtanúinak leírását kutatva. A háború legnehezebb első másfél évéről nem adhatott életjelet. De ez a némaság mindennél fájdalmasabban kiáltotta világgá a kérdést, hogy ennek a világnak miért van joga vérbe fojtani az emberi élet méltóságát.

A szakirodalomból⁷és személyes dokumentumokból lehet következtetni arra, mit élhetett át apám a Császári és Királyi Hadügyminisztérium 2. hadsereg VII. hadtestének 46. szegedi gyalogezredében.

A szegedi 46-osokat augusztus 29-én a keleti, galíciai frontra érkezésükkor káosz fogadta. A „szembe menekülő katonáik” helyett azonnal bevetették őket az oroszok ellen. Veszteség 12% halott és sebesült. Ezután napi 30-40 km menetelés élelem nélkül, hőségben. Október 15-ére 30% az ezred harci vesztesége. A *Délmagyarország* 1914. augusztus 25-i számában ez áll: ”Ma éjszaka 390 sebesültet hoztak Szegedre, előbb még 36 sebesült érkezett”.

⁷ Ajtay Endre: A volt cs. és kir. 46. gyalogezred világháborús története 1914-1918. Szeged, *Délmagyarország*, 1933. 319. o. Ajtay Endre őrnagyként vett részt a 46-os gyalogezred életében.

Többször nem jelent meg ilyen témájú hír az újságban. Szeptemberben kole-rajárványban 240-en betegedtek meg. Erről így írt Ajtay Endre: „Makkegész-séges emberek roppantak össze 24 óra alatt, hogy néhány nap múlva mészgödörbe kerüljenek.” (31. o.)

A harcok képlete visszatérően ugyanaz: a harcállásokból induló, illetve harc-állásokért indított támadások eredménye váltakozó sikerrel: hol visszaszorítás, hol visszavonulás. A valóságban az eredmény egyhelyben topogás: állóháború. Külső szemlélőnek úgy tűnik, ez történt négy elvesztegetett éven keresztül. Közlebről, a 46-osok oldaláról nézve: az oroszok túlerejével szemben állandó tűzharcban álltak a Kárpátokért – melyet háromszor jártak meg oda-visz-sza – éhezve, hiányos felszerelésben (hegyi téli ruha nélkül, lyukas bakancs-ban.)

A december 19-i Wislokon való átkelés harcairól írva a száraz adatok felsoro-lását megszakítja a katonatiszt íróból feltörő iszonyú emlék felidézése: „a ve-rekedők csatakiáltása s a sebesültek jajgatása egymásba vegyült és idegrázó lármává dagadt [...] A két századból mindössze 3 tiszt és 12 közlegény mene-kült meg, hogy az ezred eddigi legvéresebb ütközetének hírmondója legyen.” (61. o.) 1915. január 29-i hadtestparancs: „Aki az ellenség rohamai előtt meg-hátrál, haditörvényszék elé kerül.” (61. o.) 1915. február 4. „A döbbenetes megfogyatkozás fő oka a temérdek, fagyás okozta megbetegedés volt.” – írja Ajtay Endre. (82. o.)

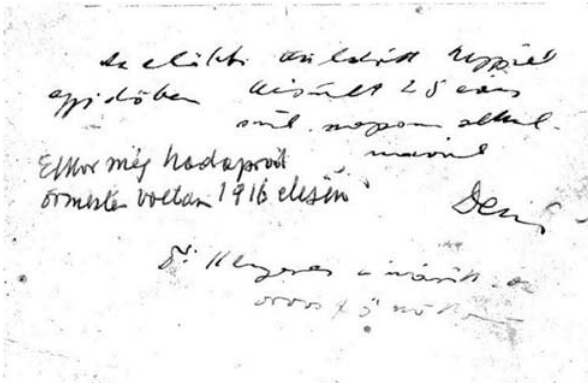
Az 1915. május 23-i olasz hadüzenet miatt a VII. hadtest az olasz frontra indult és részt vett az öt Isonzó-csatában. „Igazibb pokol volt, mint az, amelyet Dante lángelméje kieszelt.” (110. o.) Az első Isonzó csatában a „Karszt katlanában, pokoli hőségben, vizet földbe ásott hordókba hordtak, majd zivatar, géppuska és gránáttűz”. A második nagycsatában „a túlerővel szemben náluk két gép-puska és – napi 15-20 áldozat volt”. „Doberdó poklában” apám is részt vett.

Először 1915. október 9-én a 2. csata idején bukkan fel az arctalan tömegből, amikor „Csend volt most az égő Európa legkínzóbb poklában. Amikor a tartós eső elsodorta az Isonzó hidjait.” (123. o.) A hadügyminiszter ezzel a dátummal visszamenőleg 1915. július elsejétől kinevezte apámat tartalékos szanitéc ka-détnek 46. gyalogezredhez. (Boga iratok 1.) Valószínűleg, mint medikus, már korábban végzett orvosi kisegítő munkát. A többi csatát is a fronton töltötte. San Marinón még tovább tartott a pokol: a gránát és srapnel-harc. A család az első hírt 1916. január 9-én, 25. születésnapján kapta: fényképes tábori lapot.

6. Ekkor még hadapród őrmester voltam.
Brassó

1916. május 24-én „orvosdoktorrá avatattott”.

7. Kézírása

A levél másik oldalának írásképe elárulja a sérült lélek vergődését. Később öregkorában írt ilyen kusza betűkkel: „Az előbbi képpel egyidőben készült 25 éves szül. napom alkalmával. Dezső. Dr. Kenyeres a másik, az orvos főnököm.” A később magyarázatul számunkra írt megjegyzésével összehasonlítva válik nyilvánvalóvá a két írás közti különbség.

Az ötödik isonzói csata utáni csendesebb időszakban, májusban több diák utazott haza érettségizni. 1916. május 6-án és 23-án a szabadságolása alatt apám is letehetette a második és harmadik orvosi szigorlatát „elégséges jelzéssel” – mint a meglévő dokumentumok is igazolják. „2 évi harctéri szolgálat után (amikor orvosi könyvhöz sem juthattam) simán megszereztem orvosi diplomámat” – írta később egy levelében.

Ezalatt tovább tombolt a háború: május 24-én az olasz, június 4-én az orosz fronton támadtak a központi hatalmak. Visszatértek apámat 1916. június elsejétől tartalékos orvos-asszisztens helyettesnek nevezték ki a 22-es számú nagyszebeni helyőrségi hadikórházba. (Boga iratok 2.) Ekkor még a 46-os gyalogezred kötelékében maradt. Következő 1916-i

8. Ez is én lennék, már hadnagy, segédorvos minőségben

fényképén falusi háttérrel látjuk. Az aláírásból úgy tűnik, az előléptetéssel valamennyire elviselhetőbb lett az élete. 1916. november 25-én hűségesküt tettek az új uralkodónak, Károly királynak és az ezredparancsnoknak.

A következő dokumentum segítségével Kolozsvárott találjuk, amikor 1917. május 2-én a Császári és Királyi 46-os gyalogezred ezredparancsnoki napiparancsával, Zeiss alezredes „Károly Csapatkereszttel”⁸ tüntette ki.

9a. A Károly csapatkereszttel

9b. Portré 1917 júliusából

⁸ A Károly Csapatkereszt a legismertebb kitüntetés, melyet IV. Károly király alapított azon harcosok részére, akik legalább 12 heti frontszolgálatot teljesítettek. i.n. Magyarországi rendjelek és kitüntetések – Emlékermek. 1814-1918 kitüntetései, emlékérmek.

Ekkor apám az 1. hadsereg szifilisz és nemi betegségek kolozsvári központi kórházában volt segédorvos. (Boga iratok 3.)

Eközben a 46-osok még a 10. isonzoí csatát vívták. Apám kolozsvári megbízatásának oka valószínűleg a románok 1916. augusztus 28-i hadüzenete, a román harctér megnyitása lehetett. Lehet, hogy már a hadüzenetkor került Kolozsvárra még 46-osként, és onnan májustól bármikor a 16-osokhoz vezényelhettek, de júliusban biztosan itt volt. Ezekben az időkben Erdélyben felváltva hol a románokkal, hol az oroszokkal harcoltak. A román offenzíva július végére összeomlott, majd augusztusban ismét feltámadt. A katonabarátkozások az oroszokkal rövid ideig tartottak, így „román – orosz” frontról jöttek a hírek. Erre az időre emlékeztető „1916 karácsonya Erdély 1. A. K. Gu. Abt” német nyelvű feliratos ezüstlapocskát találtam a hagyatékban, amelyet apám a bőrtárcáján viselhetett.

Az 1917. július 4-i fényképes tábori lapon már olvashatunk a háborúról is.

Ezt írja: „Kedves szüleim! E kép hátlapján látható az én fedezékem. Én pipálok

10. Az én fedezékem

előtte. Sajnos nem láthatni teljes nagyságában. Rólam rövidesen mellkép is készül, majd abból is küldök. Szép csendes hely lenne, ha a fejem felett néhány száz méterre nem szaladgálnának állandóan – most is amikor írom – a mi és a muszka ágyúgolyói. Mondhatom, nem a legkellemesebb multság ezt az állandó vijjongást és sistergést hallani. Mindnyájukat csókolja Dezső. Táb. Posta 425 16 Honv. gy. Ezred I. zlj. orvosfőnök.” Később írta hozzá: „Csobányos völgyben (Kárpátok) készült.”

A levélből kiderül, hogy valóban visszahelyezték az erdélyi frontra, a Kárpátokba, immár a Besztercebányai 16. Honvéd gyalogezred 1. zászlóaljának or-

vos főnökeként. A 16-os gyalogezred 1916. október 15. óta 1917. november végéig, 13 és fél hónapig Erdély határán, az Úz és Csobányos havasain, a Csobányos patak meredek sziklái közt védte állásait. Ide érkezett apám. Hamarosan jön egy csoportképes lap.

11. Egy rókalyuk bejáratánál - Apám elől balra az első

„Kedves Szüleim! A mai napon, 1917. július 16-án roppant fáradtan heverek az ágyamon, amennyiben 50 kilométert tettem meg lóháton egy rögtönítelő tárgyalásra... mint orvos szakértő gyilkosság ügyében. Megvagyok egyébként. Mi újság otthon?” Itt sérült a szöveg. Valószínűleg „szivart” és ruhaneműt kérhetett. „Ez a kép egy rókalyuk⁹ bejáratán [...] Mindannyiotokat csókolom: Dezső. 16. H gy I. zlj orvosfőnöke T. p. 425” Ekkor a hátsószámban is nehezen lehetett ruhához jutni. Később is csak jegyre lehetett kapni.

1917. november 26-án a románokat ismét az oroszok váltották fel. Apám ezen a napon írta a következő tábori lapját.

A hátlapon kevés szöveg. Nincs megszólítás. „Magy. Kir. 16. Honv. gy. ezred I. zlj. Még mindig út előtt. Minden jó lenne, csak megállapodnék. Egyébként jól érzem magam. Mindnyájatokat csókolja Dezső. Román-orosz front. 1917. XI/26-án”. A levél december 2-án érkezett.

⁹ A rókalyuk alagútszerű földalatti állás gerendával, vesszővel megerősítve.

Az 1917. december 8-án küldött tábori lap is szűkszavú: „Felvétel rólam a lo-vamon útközben... állomás felé. Román harctér”.

12. Lovon

Csobánost december 18-án „elvesztették”. Deseő Lajos nyugalmazott tábornok, a II. zászlóalj volt parancsnoka¹⁰ így írt erről: „Az emberek állandóan szolgálatban voltak, felváltás nélkül, úgy kimerülve, hogy az őrszemnek tér-delnie kellett, mert az állani már nem tudott. Többen haltak meg kimerülés miatt...[a rossz ruha, főként a rossz lábbeli miatt] pótlása...Ezredünk utolsó nagy harca volt [...] Utána csak a fronton voltunk”. (299. o.) 1918 januárjában az ezred Magyarlápason, a Lápos folyónál, később a Magyaros pataknál építi ki az állásait, amelyek már „rendes lakóhelyek.”

Miközben Európában forrt a világ, az USA 1917. december 7-én hadat üzent a Monarchiának. A katonáknak még egy évet kellett várni a leszerelésig. 1918. február 18-án a központi hatalmak még megtámadják Szovjet-Oroszországot, március 3-án pedig békét kötnek. Apám és a 16. gyalogezred útja szétválik. Ő Nagyszebenben 8 hónapig a helyőrségi kórház belgyógyászatán segédorvos

¹⁰ A M. Kir. Besztercebányai 16. honvéd gyalog ezred története. Bp. A Volt Ezred Bajtársi Szövetsége, 1941.

lett, de még mindig mint a 16. Honvéd Gyalogezred I. Zászlóraj orvos főnöke lehetett egészen 1918. október 10-ig.

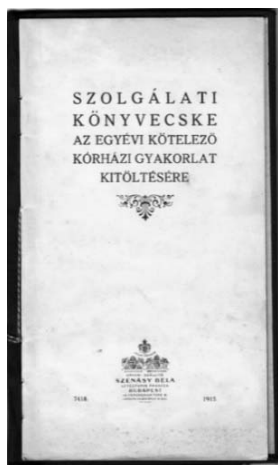

Egy dátum nélküli fényképen újságot olvas. Ezt a várost már a harcok elkerülték.

1918. december 19-én, leszereléskor, az egy év kórházi gyakorlat igazolásával lett érvényes a diplomája. Ez áll a szolgálati könyvecskéjében: „egy évi kötelező orvosi gyakorlat és szabályszerű kitöltésének igazolása nélkül tulajdonosának katonai szolgálatára való tekintettel a 203411/18. okm. sz. rendelet alapján adatott ki.”

13. "Reggeli sétám a Kliniká kertben"
Brassó

A háború utóregzése még ide tartozik. Az 1923. január 11-én bevezetett *Igazolványi lap* a hadkötelezettség érdekében a tartózkodási hely bejelentésére szolgált „a jelentkezésre vonatkozó határozványokkal”. (Boga iratok 5.)

14-15. Szolgálati könyvecske. Címlap és igazolványkép

Katonai élményeiről soha nem beszélt. Egyetlen, amit említett, az az érzéstelenítés nélkül amputált katonák szenvedésének gyötrelmesen visszatérő, ismétlődő emléke volt. Később, a 20-as, 30-as években született drámájában utat tört magának az elfojtott háborús élmény, egy elveszett nemzedék bűnben fogant feldolgozhatatlan szenvedéstörténete. Látszólag semleges, orvos és betegek közti, az öngyilkosság miatt kialakult dialógus nyitotta meg az emlékek felszínre törését.

Bakács

Képzelheted a lelkiállapotomat. Szerelemre, boldogságra vágytam, és egyik napról a másikra magával ragadott a vérzivatar. Gyűlölöm, gyilkolnom kellett. Embertársaimat, akiket nem ismertem, soha sem láttam. Borzalmas volt. Körülöttem a gyilkos lövegek és lövedékek véstjóló vijjogása, fegyvergolyók sziszegése, gránátok robbanása, haldoklók hörgése...halálordítás és vér...mindenütt vér. És a vér édeskés, émelyítő szagától volt dögletes a levegő, és cafatokká tépett hullák bűze fojtogatott. És én, aki mindég rajongója voltam a szépnek, és bízva hittem az élet, az ember rendeltetésének magasztosságában, egyszerre csak arra eszméltem, hogy az én kezem is vértől szennyezett. És jobbomban görcsösen szorongatom a gyilkos fegyvert. Ölni készültem. Én, az entellektüel megrészegettem a vér szagától, mint ahogy megvadul tőle a vérengző fenevad. És előre rohantam én is a többivel... És akkor valami szörnyű történt velem. Egyszerre csak valami puha, meleg massa vágódott az arcomba és elvette a látásomat. Megbotlottam és elestem. Kábultan feltápáskodtam, megtöröltem a szemem, és...és akkor...akkor láttam csak, hogy mi történt. Takács Pista, legjobb cimborám ott hevert a lábaimnál és...és... hiányzott a feje. Az a ragadós véres valami, ami az arcomba vágódott...

Dr. Káldy

Véres agyvelő volt.

Bakács

A borzalmas látvány kijózanított. Ökölbe szorult a kezem, és artikulátlan hangon tört ki belőlem az átok mindazokra, akik páholyból nézik milliók pusztulását. Akkor...akkor valóban képes lettem volna gyilkolni, de nem azokat, akiket ugyanúgy vágóhídra tereltek, mint engem és a barátaimat, hanem az emberi jog, szabadság és minden emberi érzés megcsúfolóit és a papokat, akik megcsúfolva Isten és Krisztus szeretetvallásának magasztos eszméit áldását adták a gyilkos fegyverekre. Aztán hirtelen elmúlt a lidércnyomás. Kijózanodtam. Újra emberré lettem, emberileg éreztem és láttam. Nem féltem a haláltól. Körülöttem a megelevenedett pokol: láttam, amint ittas embertársaim fékevesztetten, az örület paroxizmusában előre rohantak.

Az őszállatot ismertem fel bennük, és láttam, kiábrándulással és szorongó
érzéssel láttam az embereket, amikor nincs rajtuk álarc. És összeroppantam
a felismeréstől. Most is kísért ez a felismerés.

Dr. Káldy

Neuraszténia. Művészbetegség. Majd elmúlik.

Bakács

Lehet. Egyelőre az a kétségbeejtő, hogy képtelen vagyok felejteni, és el-
vesztettem a hitemet az emberekben.

(Boga Dezső: *Mégis érdemes* színmű 3 felvonásban. II. felvonás 2. jelenet. A
színmű a 20-as- 30-as években született. Lehet, hogy csak találgatunk, de dr.
Bedő Imre az 1945. október 13-i bíróságon jegyzőkönyvezett tanúvallomásá-
ban emlegette apám öngyilkosságát.)

A VÁGYOTT BÉKE

AZ ÚJRAKEZDÉS

A háború pokla kitörölhetetlen nyomott hagyott benne egy életre: „a halál közelsége elmélyülésre készítetett, csakhamar megértettem: az emberi élet csak akkor nyer komoly értelmet, ha mindazt az adottságot, ami személyében értéket képvisel, azon helyen, melyet a végzet számára kijelölt, a legjobb tudása értelmében” embertársai javára értékesíti. A számára kijelölt útról így ír később a Magamentségében: „nemcsak szorosán vett orvosi hivatásomnak éljek, hanem az elesettek sorsával is törődjek.” (Boga iratok 39.)

A háború után azzal kellett szembenéznie – mint annyi fiatal kortársának – hogy feladata lett nemcsak egy ország feltámasztása, hanem a saját polgári-értelmiségi életének újra felépítése is. Az addigi pesti aranyifjúból a megrendülés küldetéstudatos férfit formált.

Huszonhét évesen tért vissza a háborúból. Most értem meg, miért adta kezembe tízéves koromban Ady: *Imádság háború után* című versét. A budai óvóhely élménye után átéléssel szavalhattam:

„Két rohanó lábam egykoron
Térdig gázolt a vérben
S most nézd, Uram, nincs nekem lábam,
Csak térdem van, csak térdem...

Uram, láss meg Te is engemet,
Mindennek vége, vége.
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke.”

Ezt a békét vélte megtalálni, amikor 1918. december 3-án házasságot kötött Kulishisch Terézia Margittal, amiről december 5-én a Délmagyarország is hírt adott. Erről a házasságról senki nem beszélt a családban, csak apám halála után említette anyám. Az előkerült iratokban meglepett a dátum: még le sem szerelt,

már megnősült. És 1921. szept. 17-én el is vált.¹¹ 1934-ben egy adatlapon „el-vált özvegynek” vallotta magát. Furcsa meghatározás: ez és egy verse jelzi, hogy mély sérelem érhetette, amit nem tudott megbocsátani. Valamivel többet tudtam meg egy későbbi, 1945. október 13-i bíróságon jegyzőkönyvezett tanúvallomásból. Dr. Bedő Imre, aki apám mellett tanúskodott, apám jelenlétében ezt mondta: „1919-ben a Galilei kör eszméit tette magáévá, ezért üldözték, öngyilkos is lett, mert feleségét nem tudta emiatt eltartani”. Az öngyilkossági kísérlet oka nem ez lehetett. Anyámtól tudom, hogy amikor volt felesége a halálos ágyához hívta, nem teljesítette kérését.

Ezután 16 év „legényélet” és tápai közélet következett. Akik ismerték, nagy jövőt jósoltak neki: lehetősége lett volna a pesti idegklinikán tanársegédi állásra, szakmai érvényesülésre. De a család visszavárta: el kellett tartania a szüleit és testvéreit. Így visszatért Szegedre, a Lechner téri házba. 1919. jan. 25-én bemutatta a diplomáját Szegeden, ahol 10/1919. nt. szám alatt „kihirdettetett Szeged város néptanácsának ülésén. Taschler főjegyző” (Ez áll a diplomamásolat hátlapján. Család tulajdona.)

1919. február 23-án hirdetés jelent meg a *Délmagyarországban*: „Dr. Boga Dezső orvos rendelőjét ideg- és belbetegeknek Attila u.11. alól Lechner tér 2/a alá helyezte át. Rendel d. u. 3-5-ig. Korlátozott áramszolgáltatás miatt villamos gyógykezelés d. u. 5-6-ig.” Ugyanez még február 25-én és március 1-jén is megjelent. Nem tudni, mi lett a hirdetések eredménye.

CSALÓDÁS A KÖZÉLETBEN

A magánélet új életet váró optimizmusa a közéletbe is átsugárzott. Belevetette magát a napról napra változó közéletbe. Kilenc napja kiáltották ki a Magyarországi Tanácsköztársaságot. A rohamszerűen született rendeletek közül a kultúra ügye foglalkoztatta, mint majd egész életében. A *Szegedi Naplóban* megjelent 1919. március 30-i „*A színházak kommunizálása*” című cikkében a színházak államosításától azt várja, hogy „igazán mély és értékes gondolatokkal [...] olcsó helyárok mellett a nívós előadásokat a legszegényebb társadalmi osztály számára is hozzáférhetővé teszi, a közoktatási népbiztosság [...] kísér-

¹¹ A törvénytörvény /9/II 4148/3-/1921 sz. ítélete.

leti színházat tart fenn, amely új szerzők műveiből és új irányt képviselő művekből állítaná össze műsorát [...] a forradalmi kormányzótanács a proletárság szellemi nevelését tűzte ki céljául.” A politikai háttérrel megjegyzi: „az alkalmi szocialisták száma meglehetősen.” Ezzel megtette az első lépést a politika félelmetes labirintjában. Ez a cikk szerencsére elfelejtődött, nem szerepelt később sem apám, sem ellenségei fegyvertárában. (Nekik ehhez olvasniuk kellett volna.)

Miközben a Forradalmi Kormányzótanács és a Szegeden alakult ellenforradalmi kormány egyszerre volt jelen a közéletben, és miközben a párizsi békekonferencia ülésezett, apám megoldást keresett az ország számára a *Délmagyarországra* 1919. július 23-án írt „*Elég a szóból, jöjjön a tett*” című máig érvényes cikkében.

Íme a cikk, ami a sors szeszélyeként bűn is, mentőöv is lehetett volna későbbi életében aszerint, honnan fúj a politikai szél.

„A maga borzalmasságában megdöbbenő világégés friss hamuja alatt még izzik a parázs. Minden elkövetkező óra elé félelemmel vegyes reménnyel nézünk és ebben a gyötrő bizonytalanságban a vízbefülő kétségbeesett erőlködésével kapkodunk minden után, ami szabadulást ígér, ami elviselhetőbbé teheti az életet. A kapkodás ideje pedig elmúlt. Kell, hogy mindenki, aki érez és gondolkodik, megértse, hogy az emberiségnek új Messiása támadt.

Egy elérhetetlen, elpusztíthatatlan és mindennél hatalmasabb isten: az Ember magáraeszmélése. Nem máról-holnapra jött ez. Évszázadok óta él már az emberek lelke mélyén a csira, amely a tudás emlőin nevelkedve, a Dante fantáziáját megszügyenítő pokol borzalma között lett azzá, aminek ismerjük: pusztító vihar és alkotó hatalom. A sötétséghez szokott szemeket elkápráztatta a szabadság napjának vakító fénye. A büntető ököl nem mindig tudhatta, hová sújt. A nagy összeomlás válogatás nélkül maga alá temetett mindent, ami a hazug és bűnös múlttal bármi vonatkozásban állott.

A pusztító vihar már végigsöpört hazánkon és az újjáalkotás felelősségteljes munkájának elérkezett az órája. És mi, ahelyett, hogy megértve a megváltozott idők parancsoló szavát, sietve részt kérünk abból a munkából, amely hivatva van a boldog és békés életet ígérő alapokra építeni fel a jövő társadalmát, ahelyett hangzatos, kopott jelszavakkal és színes frázisokkal dobálódzunk. Ahelyett, hogy alkotnánk, azon rágódunk, hogy mit lehetne a régi világból megmenteni, akár esetleges rekompenciák árán is.

Ezzel azután eljutottunk a magyarság ősi átkához, amely végigkísérve ezeréves múltunkon minden jónak és rossznak kútforrása volt és lesz: a túlzott sovinizmushoz. Lapozzuk át a történelem lapjait és láthatjuk, hogy amikor a haza válságos órákat élt át, mindég fellángolt ősi sovinizmusunk. És ilyenkor ezeréves dicső múltunktól megittasodva, ahelyett, hogy a cselekvés terére léptünk volna, a nemzeti génieszésében merült ki minden energiánk. Igaz, hogy volt idő, amikor a lelkesedés csodákat vitt végbe és akárhányszor megmentette a hazát a végpusztulás elől, de ez az idő már elmúlt.

Ma a hazafiasságnak nem a nemzeti érzés kultuszában kell kimerülnie, hanem a nemzeti érzés megtartása mellett, a nemzetközi helyzet megértésében. (kiemelés: B.I.) Meg kell végre értenünk, hogy a magyarság önmagában többé nem állhat fenn, hanem be kell illeszkednie „a népek szövetségébe.” Bizonyos vagyok benne, hogy nincs olyan magyar, akiben a forradalom vihara kipusztította volna a nemzeti érzést. Hisz tudjuk, hogy a vezető nemzetek szociáldemokratái bizonyos értelemben mindég sovinizták lesznek, csak a magyar ne lenne az? Azt is tudjuk, hogy a *demokráciáé* a jövő. Mesz-sze túllőnek tehát a célon azok, akik a nemzeti érzés kiveszésétől féltik a magyarságot, vagy azt képzelik, hogy a sovinizmus önmagában megmentheti a hazát.

Egy dolog van, ami visszaadhatja ennek az agyontiport népnek boldog megélhetést biztosító békét és ez: a szociáldemokrácia (kiemelés: B.I.). Ha azok, akik ma a dolgok rendjét intézik, arra törekednek, hogy a különböző társadalmi osztályok között végre elsimuljanak a fennálló ellentétek és ígyformán közös erővel kezdenek hozzá Magyarország újjáalkotásához, akkor válnak valóban méltókká a magyar névhez. Szavakban, ígéretben már nem tudunk hinni. Most aktuális igazán az a jelmondat: minden ékesszólásnál szebben beszél a tett. Be kell ismernünk végre, hogy az a szellem, amely a múltban uralkodott, megbukott.

A szükségszerűen bekövetkezett társadalmi forradalom eddigi eredményét összegezve és levonva a tanulságot, végre helyet kell engedni az új idők szellemének. Új eszközök, új rendszer, új emberek jöjjenek. Ezt úgy látszik még ma sem akarják megérteni azok, akik honmentésre vállalkoztak.

Miért? A hatalomhoz, a formához és a rendszerhez való görcsös ragaszkodás, amikor a helyzet felismerésével és alkalmas eszközök segítségével sokkal többet és értékesebbet tehetnének a haza jövőjéért?! Amikor a tudása a

jövő, miért nem a tudás fegyverével küzd a kormány? Színes frázisok helyett, ami a szívre hat, a meggyőződést ültesse az értelemben. Ne táncokkal szórakoztassa a népet, hanem előadások keretében tanítsa, világosítsa fel azt, aki rászorul, arra vonatkozólag, hogy miért mit kell tennie.

Bizonyára lesz mindég férfi, aki az igazság érdekében kész felvenni a harcot még a lehetetlennel is. Az új Messiás vallása már megfogant a népek millióinak lelkében és nincs az a hatalom, ami továbbfejlődését meggátolhassa. Meg kell tisztítani a salaktól az Eszmét, ami Európát lázban tartja. Bármint legyen is, az az egy bizonyos, hogy a múlt korhadt pillérei előbb-utóbb mind leomlanak, amikor végre bearanyozza majd a termékeny magyar rónát a várva-várt napsugár öröme.”

Előrebocsátom, ez a cikk 1945-től nem működött mentőövként, 1919-ben vádként viszont igen: a Tanácsköztársaság bukása után apámat a cikkért tisztí bíróság elé állították. 1919-ben mellette tanúskodott Magyar László v. hírlapíró, (aki később 1945-ben a kultuszminisztérium sajtóosztályán volt), dr. Erdélyi Jenő fülorvos magántanár, dr. Balla Izidor, dr. Bedő Imre, akiket később deportáltak – és akik majd 1945-ben az igazoláskor is írásban nyilatkoztak mellette.¹² 1919-ben felmentették ugyan, de az éppen induló orvosi karrier lehetőségei bezárultak – örökre.

De nem adja fel. 1919. július 29-én és november 7-én a Délmagyarország hírt adott az Orvos Egyesület tudományos ülésén sikeres előadásáról a hipnózis új elméletéről, materialista és spiritualista nézetek összefűzéséről, a gyógyításban hasznosításáról. 1919. november 5-én cikket is írt a hipnózisról a Délmagyarországba. Közben megélhetés után kellett néznie.

1919. szeptember 7-től hatszor hirdetett a Délmagyarországban: „Ideg- és belbetegeknek a bizonytalan áramszolgáltatás kezdetét megelőző órától kezdve (jelenleg délután 5-7-ig) rendel dr. Boga Dezső orvos a Lechner tér 2/a alatt. A villanyos gyógykezelés ideje is ehhez alkalmazkodik. Vasárnap délelőtt 11-12 szegénysorúaknak *ingyen rendelés*. Telefon 778.”

Igen, ez ő. Karrier helyett így formálódik a „szegények orvosa” elhivatottság, amelytől haláláig egy percre sem tért el. A szegények sorsának jobbítását az orvosi hivatáson túl valóban élethivatásának tekintette. Végül maga is szegény

¹² Igazolás száma: nbf. 1032/1945. (Csanytelek, 1947. febr. 10.)

maradt. Ehhez persze a később leírt körülmények is kellettek. A másik elhivatottsága apámnak a kultúra őrzése, átadása volt. (Ezeket az értékeket hagyta ránk örökségül.)

Először a család kulturális szerepvállalásáról értesülünk: 1920. október 3-án hír jelenik meg a Délmagyarországban: „*Látogatások a szegedi kultúra tényezőinél.*” A vasárnap megnyíló kiállítást ajánlja, amely Bogáék Lechner téri szalonjában lesz, ahol Boga Aranka és Polgár Olga állítanak még ki.

Október 5-én újabb cikk: „*Négy iparművész nő kiállítása*” Szépszámú közönségről szólt, dicsérte Boga Aranka „művészi és nemes ízlésre valló ruha- és kosztümterveit, batik terítőit, könyvkötéseit, párnáit.” Ekkor Szöriné Boga Lujza még Pesten, az Iparművészeti Iskolában tanulta az ötvösséget.

A hírekből az is kiderül, hogy ekkor a családé még a Lechner téri ház. Sajnos, az apa a háború előtt hadikölcsönbe fektette a pénzét, a háború után csődbe ment, így elvesztették a szép, szecessziós Lechner téri házat. Az 1922. december 14-i hatósági bizonyítvány szerint a család már vagyontalan volt. Új címük: Somogyi u. 23. Amikor innen majd Tápéra költöznek, Boga Irén marad itt, aki 1925-ben még női szabó volt. Annyit tudok, hogy Irén nagynéném nem tudott megélni a szabóságból, így később Boga Ilona védőnővel élt együtt Röszkén.

KEZDŐ ORVOS

1918 és 1920 között a hivatalos iratok szerint Szegeden magánorvos volt.¹³ 1920. november 20-tól (vagy 21-től) Tápén választott községi orvos lett az OTI, OTIBA biztosítóval és az Országos Munkásbiztosító Intézettel szerződésben. (Boga iratok 18) Rendelési idő: hivatalos 8-12-ig, magán du. 1-3 óráig. Ezután ment a betegekhez.

1920. december 28-án Csongrád megye rendes közgyűlése törvényhatósági bizottságában Dr. Nagy Sándor alispán aláírásával is „kihirdettetett” a diplomája. (A diplomamásolat hátlapján található.) Ez volt a tápai állás hivatalos feltétele. 1922. január 1-jétől 1927. december 31-ig ideiglenes szerződéses orvos volt.

1920 előtt csak egyes napokon járt ki a faluba hatósági orvos. Apám volt Tápé életében az első orvos, aki a faluban élt. A falu méltó orvoslakást biztosított

¹³ 1919. december 4. Hír a *Délmagyarországban*: apám elsősegélyt ad egy balesetnél.

számára, ahol a rendelő is helyet kapott. Ma is orvosi rendelő. (Korabeli címe: Tápé 161. – ahogy egy kérdőívben szerepel.) A kert a Tisza töltéséig ért. (Azóta a töltés közelebb került a házhoz.) Ha jól emlékszem, a ház kapuján belépve jobbra a folyosóról nyílt a rendelő, a folyosó volt a váró. Ott ültek a betegek, és a család is itt közlekedett.

Érdemes eloszlatni egy irodalmi körökben elterjedt téves nézetet, mi szerint Móra Ferenc 1921-ben megjelent *A festő halála* (később *Négy apának egy leánya* címre változtatott) regényében az orvos alakját apámról mintázta volna: „ami vitatlanul tápai: a különös orvos alakja, akinek regénybeli képéhez talán mintául szolgált a Szöri családdal rokonságban lévő, népszínművet író és szövszéklet konstruáló tápai Boga doktor is.”¹⁴

Csakhogy egyrészt apám nem volt hadifogságban, másrészt, akik még emlékeznek rá és olvassák írásait, tudják, hogy nem dobálózott idegen szavakkal, s külseje sem felelt meg a leírtaknak (festett haj stb.), egyszóval az író szellemes leírásával egy különcködő falusi orvos karikatúráját teremtette meg, de nem kímélte többi hősét sem. Móra igyekezett a regény Tápéhoz kötődése körüli tévhiteket eloszlatni. "Nincs semmi köze se Hellerhez, aki nagyon közel állt hozzánk, se Tápéhoz, amely olyan messze van tőlem, hogy életemben csak háromszor voltam benne egy-egy órára, és akkor se az embereivel barátkoztam, akik közül nem ismerek senkit, hanem a borzakatákkal (virágokkal) a templomkertben..."¹⁵ Később apám és Móra a Tömörkény Társaságban többször találkoztak. Otthon nem hallottam a regényről, csak azt tudom, hogy egy 1921. július 19-i *Délmagyarország* cikkben a Heller-gyilkossággal kapcsolatban mint orvos szerepelt. „A lap azt adta hírül, hogy Hellert meggyilkolták. Boga Dezső tápai orvos vizsgálta meg a holttestet és felfedezte, hogy bal karját lövés érte, a test többi részén pedig ütésektől és szorításoktól eredő sérüléseket talált.”

KETTŐS SZEREP: TÖBB. MINT ORVOS

Apám lelkesen vetette bele magát a falu életébe. Látva a község elmaradott viszonyait, 1919-es cikke szellemében a változtatás lehetőségei foglalkoztatták. Ez derül ki a hagyatékban talált 5 oldalas beszédéből, amelyet kezdeti tevékenységének lendülete, erkölcsi motivációja, sikerben való hite alapján a 20-

¹⁴ Ilia Mihály: *Tápé az irodalomban*. In.: Tápé története és néprajza. 892. o.

¹⁵ Móra Ferenc: *A Daru utcától a Móra Ferenc utcáig*. Budapest, 1934.

as évek elejére tehetünk, és amelyet a négyezer lakosú község „húszegynéhány” tagú képviselőtestülete előtt olvashatott fel.

„Tisztelt képviselőtestület! Válságos napok virradtak ránk” – kezdte pátoszszal, hogy a válság elhárítására irányítsa a figyelmet. „A „tisztelt képviselőtestület” tagjai azok, „kiket egyrészt anyagi helyzetük, másrészt a nép bizalma erre a helyre állított, miránk hárul az a felelősségteljes feladat, hogy Tápé község lakosságának egyetemes érdekeit szem előtt tartva és a nemzet létérdekeivel összeegyeztetve, igazságosan, tárgyilagosan és önzetlenül támogatassuk és segítsük azokat, kiknek tudása, képzettsége, módja és hatalma van ahhoz, hogy e szerencsétlen község sokat szenvedett és hanyódott hajóját végre biztos révbe kormányozzák.”

A kormányzás módja mellett így érvelt:

„Van egy ritkán használt közmondás, mely így szól: *Ki minék nem mestere, annak a hóhéra*. Mint a legtöbb közmondásban, úgy ebben is sok értelem és igazság van. Józan eszű ember nem bízza az életét és a javait olyan valakire, aki kontár a mesterségében [...] Éppen legértékesebb javaink feletti döntés joga könnyen kontárok kezébe kerülhet.” Javasolja a hiányos képzettség pótlását, vagy „legyenek segítségére azoknak, akikről feltehető, hogy megfelelő tudással rendelkeznek.” Az egymás ellen uszító fondorlat, a személyes indulat vezérelte döntések helyett összefogást sürget: „félre kell tennünk minden személyi vonatkozású érdeket [...] Bizony, nagyon szegények vagyunk. Százával vannak családok, kiknél ünnepszámba megy, ha legalább száraz kenyérral jóllakhat a népes család. A szülő nők akárhányszor piszkos rongyokba kénytelenek bugyolálni újszülött csecsemőiket, mert nincs pénz szappanra sem, hogy legalább kimoshatná a több nemzedéket kiszolgált elrongyolt gyermekkelengyét. Én, aki nap nap után szembe találkozom a legkétségbeejtőbb nyomorúsággal, végre is szót kell emeljek, hogy felrázzam közönyükből azokat, kikkel bőkezűbb volt a sors.”

Mint községi képviselő a következő *faluprogramot* terjesztette elő elfogadásra:

1. Népház vagy kultúrház minél gyorsabb létesítését javasolta összejövetelre, népnevelési célra.
2. A télre tekintettel a nyomor enyhítésére öttagú bizottság keresse a segítség módját, gondoskodjon és számoljon be a pénz és természetbeni adományok gyűjtéséről.
3. A gazdasági és továbbképző iskolát vonják össze, mivel a költségét szociális célra lehet használni, és mivel a két iskola tananyaga azonos, ugyanazok a tanítók taníthatnak.

4. Öttagú bizottságot javasolt a község ingatlanainak számbavételére és megmentésére, azzal a céllal, hogy ez számoljon be a vízellátás, az utak, járdák állapotáról, és az ezzel kapcsolatos teendőkről. (Boga iratok 35)

Másik fennmaradt beszéde március 15-én egy faluünnepségen hangozhatott el a fentivel egyidőben. Erre utal az azonos írógép. (Boga iratok 33)

Hadat üzent tehát nemcsak a betegségeknek, hanem a szegénységnek, a kulturális elmaradottságnak is. Természetesen a kívülről jött idegent mindig bizalmatlanul fogadják. Mivel a korábban véleményformáló falusi értelmiség érdekköréit veszélyeztette, hamar ellenségeket szerzett magának. Az idézett előterjesztés segít megérteni a falu korábbi vezetői és apám konfliktusát.

Amint a falu életébe bekapcsolódott, szembekerült a pappal és jegyzővel. Erről Ilia Mihály e-mailben ezt írta: „Azt csak sejtem későbbi jelekből, hogy a szociálisan érzékeny Boga doktor nem lehetett valami nagyon jó viszonyban a gazdag, rendkívül gőgös Bogoss Béla esperessel.”¹⁶

Későbbi visszaemlékezésekből tudom, hogy Bogoss még azt is kifogásolta, hogy Boga doktor szövegszékét szerkesztett a tápai szövő asszonyoknak, hogy ne a földön szőjenek, mert az fölfázást okoz a nőknél, amit ő, mint orvos észlelt.”(2007. március 7.)

Valóban, apám a helyes diagnózis érdekében nemcsak a panaszairól kérdezte a beteget, hanem a munkájukat, szokásaikat is meg akarta ismerni. Így ez esetben a terápia kiegészült ezek megváltoztatásával. Szövegszék szerkesztésében csak áttételesen vehetett részt, ez már meghaladta képességeit – gondolom, de 150 P-vel hozzájárult a gyékényszövetkezet megalakulásához.

¹⁶ Bogoss Béla szerepéről később még lesz szó.

A következő képen látható a gyékényszövés kifogásolt módja.¹⁷

16. Gyékényszövés Tápén

Ahogy én és a család, a környezete, betegei ismerték, nem tudom elképzelni, miért „nem jött ki” apám a tápai intelligenciával. Azt tudtam, hogy becsület és igazság kérdésében hajthatatlan volt. Ma már értem, hogy nem összeférhetetlen személyisége volt a konfliktusok oka, hanem a pozitív törekvésekre adott negatív válaszokat nem tudta elfogadni, ha ezek másoknak ártalmára vannak. Ezt bizonyítja egész élete, ahogy lépésről-lépésre megismerem. Más azt mondhatná, hogy az erkölcs balekja volt.

Első közéleti szereplése még jótékonyan felpozícionálta a falu életét. Színpadi játékot írt, amiről a „*Vica kézfogója*” című 1922. június 28-i *Szeged*-cikk így tudósított: „Péter-Pál napján érdekes ünnepség lesz Tápén. Hosszú idő óta az első színházi előadás [...] lázas buzgósággal készülődnek a tápai lányok és legények. Egy új parasztkomédiát mutatnak be, benne a falu meg a város el-lentétét rajzolja meg a szerző, aki orvos Tápén. A jóízű és nagy sikert ígérő darabban részt vesznek Tapé összes tehetséges és kipróbált műkedvelői.”

¹⁷ A *Gyékényszövés Tápén* viedófilmből vett kép. A filmet rendezte Nagyné Török Gizella. Szakértő: Kerekes Ilona, Molnár Mária.

1922. december 24-én és február 24-én a *Délmagyarországban* apám hirdetést adott fel Glöckner József fogtechnikussal. Az Iskola utca 27-ben rendelnek. Erről semmit nem tudok.

MINDENNAPOK

Apám tehát 1922. január 1-jétől 1927. december 31-ig ideiglenes szerződéses orvos lett Tápén. Közben egy évig a Szeged Somogyi-telepen (ma Petőfi-telep) is gyógyított. 1925-ben a somogyi-telepi lakosok kéri a szegedi polgármestert, hogy apám az ő orvosuk legyen. (Boga iratok 11.) Ehhez aláírást gyűjtöttek, de sikertelenül. Kérvényükben ezt írták: „Alulírottak jórészt szegény munkás emberek vagyunk és így minden vagyonunk az egészségünk, amit arra akarunk bízni, akit ismerünk és akiben megbízunk. Márpedig egyrészt személyesen meggyőződünk róla, másrészt tudomást szereztünk arról, dr. Boga Dezső orvos úr a Somogyi-telep fennállása óta, jó és rossz időben egyaránt – sokszor járhatatlan utak mellett – a legnagyobb elismerésre méltó igyekezettel és megértéssel látta el az itteni betegeket, és sokan az ő tudásának és humanitásának köszönhetik az életüket és egészségüket.” Később a tápai, csanyteleki, komlói betegek is ezt mondták. Ha hívták, felállt az asztal mellől, gyalog nekiindult az éjszakának. Akkor ment szekérrel, ha érte jöttek.

1925-ben megérkezik Tápéra a gyógyszerész *Fehér Dezső* is, akinek a tragédiája akaratán kívül apám tragédiájának okozója lesz. Egyelőre jó viszonyban vannak, egy házban van a gyógyszerész és a rendelő.

Tápéra költözött a Boga család is. Boga István és felesége a Boga-lányokkal: Ilonával, Arankával, később talán Irénnel is. Szöriné Boga Lujza ötvösművész nagynéném valószínűleg nem költözött a családdal, hanem felváltva Szegeden, Tápén és Pesten élt. Csak alkalmanként tartózkodhatott Tápén. Az orvoslakás falain még sokáig megmaradhattak az általa festett freskók.

Arról keveset tudok, hogyan nevelték fel ifj. Szöri József unokatestvéreimet. Egy Tápéra írt levélben nagypapját, nagynénjét és apámat szólítja meg, aki a gyerek nevelését, annak honvédtisztté avatásáig segítette, mivel hadiárvaként az állam támogatásával kadétiskolában Kőszegen a Hunyadi Mátyás majd Budapesten a Bocskay reáliskolában és a Ludovikán tanult állandó intézeti tanulóként.

17. A Boga család

Balról állva Boga Istvánné, az anya, Boga Irén, Boga Lujza. Középen Boga István, az apa; balra Boga Aranka; jobbra Boga Ilona. A fényképező apámat csak a kalapja árulja el.

HÍREK A CSALÁD ÉS FALU ÉLETÉRŐL

Orvosként apám már pályája kezdetén fontosnak tartotta az egészségügyi felvilágosító előadásokat, korán felismervén a betegségmegelőzés szerepét a falu életében. Erről az első híradás 1925. június 21-én jelent meg a Délmagyarországon. Apám a Somogyi-telepi Iparoskörben előadást tartott. Feltételezem, hogy egészségügyi témáról, mert korábban ott is volt orvos.

Meglepő találékonysággal talált alkalmat az ismeretterjesztésre a következő hír alapján: 1926. január 29. *Vörös Kereszt bál Tápén.* „Dr. Boga Dezső orvos egészségügyi előadással vezeti be a mulatságot.” (*Délmagyarország*) A falu első orvosának komoly gondot jelenthetett a népi kuruzslás, ezért szívesen beszélt róla a Délmagyarország riporterének „*A delejes asszony és a tápéi kliens.*” (1926. május 5.)

1925. március 29-én Boga Irén szabó felszólal a köztartozás adó miatt. (*Délmagyar*)

1925. szeptember 16-án a tárgyaláson forgalmi adó ügyben Boga Irén is felszólal. (*Délmagyar*)

1927. január 12. Hír: Szeged vidéki adó fellebbezői közt ott van Boga Irén neve. (*Délmagyar*)

1927. január 18. Hír a fellebbezésekről, tárgyalásról. (*Délmagyar*)

Az újságok és a Somogyi Könyvtár jóvoltából megelevenedik fiatal apám életének is néhány jellemző epizódja:

1927. április 23-án a Lele Lajos portájáról induló tűzben 10 ház leégett. A rémült tápaiak álltak, „senki nem hallgatott annak a néhány embernek szavára, akik megkísérelték a veszedelem elfojtását, Nyilassy Sándorra, Boga Dezsőre [...] és a Somogyi telep iskolájának igazgatójára, akik nem törődve a halálos veszedelemmel, elsőnek és egyedül másztak fel a védendő házak tetejére [...] azonban tehetetlenek voltak ők is, mert nem kaptak vizet.”¹⁸

Ugyanerről a *Délmagyarországban*:

1927. április 23. Hivatalos közlemény a tápéi tűzről: „A tétlenül bámészkodó falusiak szemeláttára porrá égett tíz tápéi ház.” Apám és Nyilassy festőművész segítségért telefonált. Felmásztak azoknak a házaknak a tetejére, a melyek felé terjedt a tűz. Kezükkel nyomták el a tüzet a nádtetőkön. „megdöbbentő volt ebben a nagy veszedelemben a tápéiak intoleranciája.” Ezen én is elgondolkodtam.

1928. szeptember 23. „Egy beteg tápéi legény dührohamában fojtogatni kezdte orvosát és nekirontott a csendőröknek” (A *Délmagyarország* munkatársától.) „Izgalmas jelenet játszódott le a napokban a szomszédos Tápé faluban. Egy epileptikus legény dührohamot kapott és rátámadt dr. Boga Dezső községi orvosra, aki csak csodálatos véletlennek köszönheti, hogy néhány kisebb sérülés árán megszabadult az őrjöngő kezei közül. Az eset hőse Molnár János huszonkét esztendőes tápéi legény, aki epileptikus bántalmakban szenved már évek óta és nemrég az egyik szegedi klinika ápolója volt. A kérdéses napon újabb rohamot kapott. Megrémült családja ijedten futott el dr. Boga Dezső orvosért, aki azonnal kiment a legény lakására. A beteg, amint meglátta az orvost, dühöngeni kezdett.

¹⁸ Tápé története és néprajza, 1971.106. o.

Először testvérbátyját támadta meg, majd a szobában tartózkodóknak rontott. Mindenki hanyatt-homlok menekült az alacsony szobából, csak az orvos és az egyre jobban dühöngő beteg maradt benn. A legény az orvosra támadt és rettenetes erővel fojtogatni kezdte, majd vadul beleharapott karjába. Az orvos kétségbeesetten védekezett a dühöngő legény ütései és harapásai ellen. Nagy nehezen sikerült kiszabadulnia az acélerős karok közül, kiugrott az ajtón keresztül az udvarra és kicsalta maga után a legényt is, gondolva, hogy az uccán összesereglett emberek segítségével könnyebben ártalmatlanná teheti. A ház előtt ugyanis nagy tömeg kíváncsi futott össze, akik remegve lesték a borzalmas dulakodás kimenetelét.

Amikor az orvos vérző karral kiugrott az ajtón és nyomában megjelent a dühöngő legény alakja is, az emberek ahelyett, hogy az orvos segítségére siettek volna, ijedten elmenekültek és néhány pillanat múlva elnéptelenedett az egész ucca. Molnár János ismét az orvosra támadt, aki kétségbeesetten, de egyre kevesebb reménnyel kiáltozott segítségért, miközben állandóan védekeznie kellett az őrült támadásai ellen. Hosszú, kínos percek teltek el, míg végre az ucca végén feltűnt néhány segítségül hívott csendőr alakja.

Amint a legény megpillantotta a csendőröket, otthagyta az orvost és a csendőröknek támadt. A csendőrök csak hosszas, kemény küzdelem után tudták lefogni és megkötözni a legényt, akit azután bevonszoltak a község házára. A község házáról telefonon értesítették a történetről a szegedi mentőállomást.

A mentőautó nemsokára meg is érkezett Tápéra. A mentők szintén erős küzdelem után kényszerzubbonyt húztak a dühöngő legényre, aki közben rendületlenül osztogatta ütéseit és rúgásait. Megütötte többek között bátyját is, aki az erős ütéstől elszédült. Amikor végre sikerült ártalmatlanná tenni a legényt, beemelték a mentőautóba és beszállítottak a szegedi elmeklinikára. Az orvosi vizsgálat megállapította, hogy közveszélyes őrült.”

Próbálom megérteni, hogy veszélyek esetén mi az oka a tápaiak gyámoltalanságának, amikor magukon vagy másokon segíteni kellene? Többször visszatérek a cikkekhez, keresem a jelenség okát. A nehéz sorsú, gyermekien kiszolgáltatott emberek beletörődése a sorsba, ami ellen úgysem lehet védekezni? Mintha a védelem kívülálló dolga lenne, azoké, akik tanítják, gyógyítják őket? Gyermeki bizalom? Milyen ősi sorstudat kötötte gúzsba a védekezés természetes ösztönét?

HATÓSÁGI ORVOSI TEVÉKENYSÉGÉRŐL

kevés dokumentum maradt fenn ebből az időből. Két hivatalos ügyet intéző magánlevelet találtam a hagyatékban. Ezekből nemcsak apám hétköznapijaiba, hanem a kor egészségügyébe is bepillantunk. Akár tanulhatunk is belőle. Dr. Vidakovits Kamill szegedi sebészprofesszor honorárium ügyben írt apámnak 1928. szeptember 22-én.

„Igen tisztelt Kolléga Úr!

Szíves elnézését kérem, hogy ha alkalmatlankodom. Hogy miről lehet szó, azt i. t. [igen tisztelt] Kolléga Úr a Troján kolléga úrral folytatott beszélgetés alapján mindenesetre már tudni fogja. Troján dr. úr arról értesített, hogy i. t. Kolléga úr jól emlékszik az esetre – Német Péterére – és arra is emlékszik, hogy megfelelő tanáccsal volt szíves ide utalni, talán Trojánhoz intézett levéllel, amelyben őt a felvételre vonatkozólag, illetve arra, hogy ha velem operáltatja meg magát, mint nem szegény ember, a műtét díját megfizetni tartozik.

Az anyja ugyanis velem megállapodott a műteti díjban annak rendje és módja szerint. Senki erre nem kényszerítette, és most utólag – nyilván rosszindulatú tanácsra megfenyegetett levélben, miután megtagadta a fizetést, hogy feljelent a Népjóléti miniszternél.

Nekem miniszteri rendelet biztosítja a jogot, hogy a beteggel megállapodhatom a honoráriumban, csak azt köti ki a miniszteri rendelet, hogy közös kórtérmi betegtől nem szabad pénzt kérni vagy elfogadni. A külön szobás betegeket a rendelet a tanár külön – privát betegeinek – minősíti. Ő vele is szabályszerűen jártam el a rendelet értelmében, és most nem akar tudni a vállalt kötelességről. Persze könnyű módja volna ez annak, hogy éjjel is mindig a tanárral operáltatom meg magam, és később nem fizetek sub titulo: én a klinikára hoztam a beteget, állami intézetben nem kell fizetni. Ez a tényállás: és a tőle kapott levél alapján magam kérem felettes hatóságomtól az eset megvizsgálását, és kérem a felhatalmazást, hogy ellene rágalmazásért megindítsam az eljárást, már azért is, mert azt írta/illetve íratva – mert a levelet nem ő írta –, hogy hasonló esetek ismételt fordultak elő.

Az én kérésem ezek után az, szíveskedjék i. t. Kolléga Úr olyan nyilatkozatot tenni, melyben arról értesít, hogy a beteget figyelmeztette, illetve mint külön beteget méltóztatott beküldeni. Szóval a valóságnak megfelelőleg, mint Troján dr. közölte beszélgetésük alapján.

Fogadja szívességéért hálás köszönetemet. Maradok szívélyes köszöntéssel igaz híve Prof. Vidakovits Kamill.” (Boga iratok 12.)

1929. november 29-i keltezéssel az Országos Munkásbiztosító Intézet alelnökétől érkezett egy kéziratoss levél a biztosítók szokásos intelmeivel.

„Igen tisztelt Doktor Úr!

Köszönöm hálás sorait, melyeket azért intézett hozzám, mert közös barátunk, Simon Béla professzor úr intervenciójára az Ön érdekében szót emeltem. Boldog vagyok, hogy – mint b. soraiból látom – közbenjáróssal az Ön sok megpróbáltatáson átmént magyar lelkének a nyugalmat, bizakodást visszaadhattam.

Engedje azonban meg, igen tisztelt Doktor úr, hogy nem mint az O. T. I. alelnöke, hanem mint jó barátjának barátja egy baráti tanácsot adjak: Ne méltóztassék a pénztári főorvos úrnak túlbuzgó *ellenőrzését* szívére venni! Higgye el nekem, hogy igen hálátlan és nehéz a pénztári főorvos úr helyzete. [...] csak arra célzok bizalmasan, amit a lapokból is méltóztatik tudni, hogy az intézet igen nehéz helyzetben van. A mai *borzasztó gazdasági viszonyok* között, a nagy munkahiány mellett szegény tagjaink minden eszközzel törekszenek a pénztárt igénybe venni. A főorvosokat veszi elő és fegyelmi felelősséggel szorítja a központ arra, hogy gyógyszer stb. szolgáltatás terén a legszigorúbb takarékoszággal járjanak el. Szükség van erre a takarékoszágra és a nagy ellenőrzésre, mert különben az igazán beteg tagoknak legszükségesebb ellátása lesz akadályoztatva.

Ezért kell a főorvosoknak kellemetlen szerepet játszaniok. Azt hiszem, e bizalmas közléssal és tanácsossal hozzájárultam ahhoz, hogy [...] igen szükséges igazán lovagiasan lélekben is elintéztnek vegye és minden keserű utóíz nélkül vegye fel a tárgyalást a főorvos úrral, aki a legnagyobb pártatlansággal és jóindulattal fogja a kérdéses ügyet kezelni. Őszinte [olvashatatlan aláírás].” (Boga iratok 13.)

A két levél hangneme kollegiális, kölcsönös tiszteleten alapul. A biztosítók és orvosok viszonya sosem volt felhőtlen, de így is lehet visszautasítani a jogosnak tartott igényt. Valószínűleg az ellenőrzés a gyógyszerellátás korlátozására vonatkozott. A biztosító filozófiája szerint az egészségvédő eljárások elsődlegesek, a gyógyítók másodlagosak.

A „sok megpróbáltatáson átment magyar lélek” áttételesen vall zárkózott apám lendületes közéleti életének küzdelmes háttéréről. Mennyi lelki terhet hordozott a háború borzalmai után is!

1930. szeptember 18-án a *Délmagyarország* hírül adta az apa, Boga István „álmvasúti főellenőr” halálát. Tápén, családjá körében 69 éves korában halt meg. „Temetés 18-án.” Élete utolsó éveiben kudarcként élhette meg a Lechner téri szép ház elvesztését, a család elszegényedését, de láthatta még Lujza lánya művészi sikereit, apám közéleti törekvéseit. Vajon a fiával milyen beszélgetések folytak a hosszú tápai estéken? Mit tanácsolt volna apámnak a későbbi konfliktusai idején?

1931. január 10-én végleges szerződés készült a biztosítóval a tápai körorvosi állásra. (Boga iratok 14.) (Tápén úgy is mondják: a tápai. Így írom én is. Magam is tápai voltam.)

1932. szeptember 30-i *Délmagyarország* hír: Megalakult az „Amazonok lövészcapata.” Főpénztárosa Boga Irén. 1933-ban a divatszalonjában vehető majd jegy apám színművére, a Hős Sárkány Dániel előadására. Irén nagynénmről nagyon keveset tudok. Úgy emlékszem rá, mint aki észrevétlenül élt, mégis *jelen volt*, mindent körülvelt a jóságával. Korán meghalt.

Az 1932. szeptember 29-én a *Délmagyarországban* megjelent egy tudósítás „*A halál oka ópiummérgezés*” címmel, ami szerint dr. Boga Dezső egy kislány gyanús haláláról tett jelentést. Kivizsgálta, nem ópiummérgezés-e.

1932. szeptember 30-án a hírekben nyilatkozik dr. Bihari Béla, az az orvos, akinek a betege volt a kislány: „A halál oka fertőzőeses bélhurut. Ópiummérgezés csak dr. Boga jelentésében.” Az utána megjelenő nyilatkozatok mögött felsejlik már a későbbi konfliktus apám és Fehér Dezső gyógyszerész között. 1932. október 1-jén a *Délmagyarországban* dr. Boga Dezső reagál a két hírre: „*A halál oka: ópiummérgezés* cím alatt közölt hírünkkel kapcsolatban dr. Boga Dezső tápéi községi orvos a következők közlését kérte:

„Igen tisztelt Szerkesztőség! Miután „*A halál oka: ópiummérgezés*” című híradásukban az én nevem szerepel és az arra tegnap közölt levél alkalmas arra, hogy hivatali kötelességemmel kapcsolatos ténykedésemet egyesek félreértés, nem lesz érdektelen, hogy a való tényállásról tájékozódjék a nyilvánosság.

Az eset a következőképpen történt:

26-án délután egy 1 éves leánygyermek halálát jelentette az anyja. Miután 7 éven alul kötelező az orvosi gyógykezelés, érdeklődtem nála, hogy a gyermek

előzőleg orvosi kezelésben részesült-e és mit állapított meg nála az orvos. Erre az anya felmutatott egy vényt, melyen 5 gr ópiumtinktúra és carbo medicinalis volt felírva és a gyógyszerész által taksálva. Amennyiben a gyermekek ópiumra rendkívül érzékenyek és abból az orvos 3-szor napjában 7–9 cseppet rendelt, holott a hivatalosan elismert legnagyobb adag legfeljebb napi 8 csepp (ez is elosztva és 80 gr vízben hígítva), fennállott a gyanúja annak, hogy a rendelt adag esetleg halált is okozhatott. Később, amikor halottkémlelés céljából megvizsgáltam a gyermeket, *az anya nem azt a gyógyszert mutatta fel, amelyet a vényen rendeltek, hanem kanalas orvosságot, amelynek azonban ópium szaga volt.* Ilyen körülmények között nem tudhattam, hogy a beteg valójában mit kapott. *A vény a jelek szerint ki lett szolgáltatva, de nem volt azonos a felmutatott gyógyszerrel, és hogy a kanalas gyógyszer mit tartalmazott, arra nézve semmi feljegyzést nem táltam.* Emellett a vény 25-én keltezett, a kanalas gyógyszer 24-én, a másik 22-én. Ilyen körülmények között mint hatósági orvos, kötelességszerűen megkérdeztem az ügyészséget, hogy ilyen esetben a temetési engedélyt kiadhatom-e e? Az ügyészség ezt nem engedélyezte és vizsgálóbírói kihallgatás után elrendelték a boncolást, amelynek' megállapítása szerint a gyermek vérhasban szenvedett. Amint mindebből kitűnik, *senki sem állította, hogy ópiummérgezés történt.* Így én sem, ellenben megállapítottam, hogy a gyermeknek halálos erősségű gyógyszert rendeltek, és mindaddig, amíg bizonyosan meg nem állapítottam, hogy valójában *mit is adtak ki helyette* a betegnek, nem volt jogom a temetési engedélyt kiadnom. Ámbár nem tartom ildomosnak, hogy mindezt pertraktálnom kell, de amennyiben az eset nyilvánosságra jutott és abba személyemet is belevonták, kénytelen vagyok az esetet az igazsághoz híven és tárgyilagosan köztudomásra adni. Tisztelettel: dr. Boga Dezső” Senkit nem vádolt.

Mivel *Fehér Dezső* gyógyszerész történetünkben némán, akaratán kívül végzetes szerepet játszott apám életében, ragadjuk meg az alkalmat, hogy megismerjük Fehér Dezső egyetlen elérhető megszólalását, amelyből már ekkor felsejlik kettejük szembenállásának oka: a gyógyszerész megbízhatatlan a vények/receptek megrendelésének teljesítésében. Most még ezért nem támadták, de ő tudja, miért védekezik. 1932. október 6-án a *Délmagyarország* hír rovatában reagált apám eseteirására.

„A halál oka: ópiummérgezés ügyben a következő sorokat kaptuk a tápéi gyógyszerésztől:

Igen tisztelt Szerkesztőség! „A halál oka: ópiummérgezés című cikk jelent meg b. lapjuk szeptember 29-iki számában. Szíveskedjenek az alábbi sorokat közölni. Megfelel a valóságnak, hogy dr. Boga Dezső községi orvos feljelentést tett az ügyészségen, hogy Molnár Ilonka egyestendő kisleány gyanús körülmények között, valószínűleg ópiummérgezés következtében meghalt. Igaz az is, hogy a vizsgálóbíró kiszállott a helyszínre a haláleset körülményeit megvizsgálni, de *nem felel meg a valóságnak az, hogy a kisleány halálát a gyógyszerben levő ópium okozta.* A gyógyszerben levő összes ópiummennyiség 100 gr. folyadékban XII. csepp ti.net. ópium volt. Ha ezt 10 gr.-os kávéskanállal kapta volna a gyermek, akkor sem lett volna ártalmas, de a kisleány csak egészen kicsi kávéskanállal kapta a gyógyszert; ópiummérgezésről tehát szó sem lehet. Elfogyasztott összesen a 100 gr. folyadékból 30 gr.-ot, ebben volt összesen 4–5 csepp ópium tinct. és ezt a mennyiséget pár nap alatt fogyasztotta el a gyermek. Hozzáfüzöm még azt, hogy az egy időben rendelt carbo animalis adagolása által, még ha túlzott érzékenységgel viseltetett volna a gyermek az ópiummal szemben, akkor sem okozhatott volna az adagolt gyógyszer mérgezést. Szívességüket megköszönve, vagyok kiváló tisztelettel: Fehér Dezső gyógyszerész”

Azt nem tudom megítélni, hogy igaza volt-e az adagolásban. Azt sem, ez halálos-e. Ha jól értem, apám a gyógyszerkiadás megbízhatatlan módját kifogásolta. Fehér viszont erre nem reagált.

HŐS SÁRKÁNY DÁNIEL

Ő a parasztkomédia basáskodó címszereplője, akit 3 felvonáson keresztül a furfangos leányok és legények legyőznek. Már 1922-ben olvastunk hírt apám írta és a faluban előadott egyfelvonásosról. A *Délmagyarország* 1931. december 25-i karácsonyi számában újabb híradás van apám – valószínűleg már hosszabb ideje tartó – *színjátszókkal való foglalkozásáról*: „A tápéi műkedvelők Boga Dezső két egyfelvonásosát mutatják be.” Egyikről sem tudok semmit.

Többet tudhatunk a *Hős Sárkány Dániel* című színművének előadásairól, amelyekről a *Délmagyarország* folyamatosan beszámolt, amint a főszereplője három felvonásban járt pórul mindannyiszor, ahányszor eljátszották a komédiát. És ettől kezdve sokszor eljátszották. A sikersorozatot híven lejegyeztem. Így kezdődött: 1933. március 8-án a *Délmagyarország* kishírben hívott mindenkit

a bemutatóra: „*Műkedvelői előadás Tápén*. A tápéi műkedvelők vasárnap délután az új iskola nagytermében¹⁹ bemutatják dr. Boga Dezső községi orvos 3 felvonásos parasztkomédiáját. Este 7 órakor az autóbuszállomástól viszik Szegedről a közönséget Tápéra.” A bemutató vasárnap, 12-én volt. Kedden, 14-én beszámolt a *Délmagyarország* az eseményről: „*Tápéi színház*. Érdekes kulturális esemény színhelye volt vasárnap a szomszédos Tápé község.

A tápéi „*Magyar Hon-Dalegylet*” műkedvelő ifjúsága bemutatta a községi orvosának, dr. Boga Dezsőnek „*Hős Sárkány Dániel*” című 3 felvonásos parasztkomédiáját, amely kivételes sikert aratott. A darab a falu életét eleveníti meg a színpadon. Alakjai élnek és közvetlen dialógusaiban a magyar paraszt eredeti és sehol más népnél meg nem található őshumora tör elő. Külön érdekessége volt az előadásnak, hogy a földműves-szereplők nemcsak színjátszó készségről tettek tanúságot, hanem azáltal, hogy *úgyiszlólván önmagukat személyesítették meg* – eredeti humort és zamatot hozhattak alakításaikba.

Különösen kitűnt a címszereplő Török F. István és Bodó Anna. Meg kell emlíkezni Vincze Ilonáról, Miklós J. Pálról. Kálmán Sándorról és Miklós Annáról. A műkedvelői gárda előadása ígéret a jövőre. A tápéi bemutató előadás bizonyossága annak, hogy hozzáértéssel, türelemmel és jóakarattal komoly és minden támogatást megérdemlő kultúrmunkát végezhetnek egy-egy község vezetői. Mindenképpen elismeréssel vagyunk *dr. Boga Dezső* orvos és *Csóti Mihály* kántortanító önzetlen és értékes munkásságával szemben. Az előadást sok szegedi is végignézte.

A bemutató nagy sikerén felbuzdulva a rendezőség elhatározta, hogy a következő vasárnap megismétli az előadást.”

1933. március 14-én a *Délmagyarország* újabb előadásról ír: „A tápéi *Magyar Hon Dalegylet* műkedvelő ifjúsága bemutatta a község orvosának, dr. Boga Dezsőnek *Hős Sárkány Dániel* című 3 felvonásos parasztkomédiáját, amely kivételes sikert aratott”. (Erről ír Sándor János is: A szegedi színjátszás krónikája Szeged, 2003.)

¹⁹ Lele József *A tápaiak hite* c. könyvében több helyszínt is megemlít a későbbi előadásokról írva (257-258. o.): kocsmák báltermét, a tápairéti, pajori, lebői búcsúkat, esti bálakat, de csak jelenetekről ír. Másutt nem találtam ezt, nem tudom, pontos adatok-e.

De ugyanabban a számban (1933. március 14.) ott az orvosi hír is: „Értekezlet a diftéria elleni védőoltásról”. Az orvosok, köztük apám is lemond a védőoltás rendeletileg megállapított díjairól, hogy a *szegényeket is be tudják oltani*. A két hír együtt ad jellemző képet apám többféle elhivatottságáról.

Én még olvastam a teljes Hős Sárkány Dánielt. Mára már csak kissé töredékesen került elő a hagyatékából, közte lapok is, a szereplők példányai – rajta a nevükkel. Élveztem apám humorát, azonosulását a parasztemberekkel. És a parasztembereknek milyen élmény lehetett a szereplőket megjeleníteni!

Íme a sikersorozat folytatása:

1933. március 19. Tekintettel a nagy érdeklődésre, megismétlik a Hős Sárkány Dánielt. Buszok viszik a nézőket Szegedről.

1933. március 21. A nagy érdeklődésre tekintettel március 25-én is megismétlik a Hős Sárkány Dánielt.

1933. április 2. Cikk a Hős Sárkány Dániel előadásáról. „*Vasárnapi konferansz*” Tápén nagy sikerrel debütáltak a hamisítatlan parasztszínészek, akik dr. Boga Dezső érdekes kísérletű komédiáját játszották el [...] többször meg kellett ismételni. Most az a terv, hogy Újszegeden is eljátsszák”, ezzel pesti idegenforgalmat hoznak Szegedre.

1933. április 9. „*A tápéi színelőadás sikere*” A szegedi idegenforgalmi vezetőség mint speciális érdekességet programjába vette. Debreceniek Tápéra kirándulnak busszal, kocsival. Hamarosan Szegeden is bemutatkoznak. Beindul az üzlet. Mi jut ebből a tápaiaknak?

1933. május 12. „*A tápéi parasztszínészek*” cikk az ősrégi falura is felhívja a figyelmet. Jegyet lehet venni Boga Irén divatszalonjában. Somogyi u. 23. (Már 1923-ban is itt lakhatott Irén és Aranka)

1933. május 12. „*A tápéi parasztszínészek szegedi vendégszínháza a szegedi ipari vásárral egy időben.*”

Az alábbi idézet alapján az egyetemi, irodalmi körök figyelmét is felkeltette ez a Dániel:

Csillag István így emlékezett erre: Radnóttal „sokat sétáltunk a Tisza-parton, a korzón [...] gyakran átvitt a festői faluba, Tápéba [*sic!*]...egy az unalomba fulladt fölolvadás után Radnóti így vigasztalt: „na, Pista, vasárnap kimegyünk Tápéra, megnézzük a helyi orvos írta parasztkomédiát, Hős Sárkány Dánielt.” (Apró Ferenc: Radnóti második szegedi köre. Emlékezés Radnóti Miklósról, *Tiszatáj*,1962.)

A Hős felkeltette a kritikusok figyelmét is: 1933. május 14. Megjelenik Lengyel Vilma színikritikája: *Hős Sárkány Dániel*.

„(A D é l m a g y a r o r s z á g munkatársától.) A házak előtt kint üldögélt a falu apraja-nagyja N y i l a s s y képei révén már klasszikussá vált ős-tápéi módon. Szép, színes és vakítóan fehér szoknyák és kötények szélesre terítve nyugodtak a pihenő lócákon. A terebélyesedő fák ágai között fehérebben ragyogtak a leesett hónál. Tápén megállt valahogy az idő. A kővályú előtt ma is ott itatott néhány eltikkadt tehén, bent, mélyen a falu szívében, templom és iskola között, mintha egy száz év előtti falusi képet vetített volna ki az „élet mozija.” Csend és békesség. A férfiakon a kun-fajta mokány kifejezése, a nőkön is erős és szép vonások, amelyek keresztülhatják szívéig és gondolatáig ezt az egészséges népet. Mert a tápéi különálló és egységes maradt a karakterében, ízlésében, akaratában. Atmoszférája van, amely az *öntudat parasztgőgjével néz a város felé*, nem idomul és egész életét a falusiasság ősi szabályai szerint kormányozza. Ki kell menni hozzá, ha meg akarjuk ismerni tradíciójukat. Határozottan az az érzése az embernek, hogy ezek a tradíciók titkos vérségi szövetségben öröklődnek és titokzatos hatalommal őrzik divatjukat, szokásaikat. Ez csábítja ki falujukba a festőket, művészeket, írókat, mindenfajta embert, akit a karakterisztikus vonz.

Tápé kulturális megmozdulásáról eddig csak ritkán jött hír. Nagyobb érdeklődést most kavart föl dr. Boga Dezső, aki *Hős Sárkány Daniel* címen parasztkomédiát írt falujáról, s akinek darabját tápéi fiúk és lányok most adták elő vagy ötödször. A községi iskola nagytermében délután 6 óra fele már zsúfolódva ültek tápéiak és néhány szegedi, aki az ötödik előadásra és az egyre fokozódó hírre és sikerre felneszelt és kirándult Tápéra.

A színpadot izgalmas színezésű, batikolt függöny választotta el a zsongó nézőtértől, ahol az ablakokról a tápéi ifjúság kezdte leereszteni a redőnyöket előadáshoz sötétíteni. Az első sorokban a tápéi plébános, a jegyző, a honorációk és vendégek foglaltak helyet. A színpad felől lázas készülődés nesze szűrődött ki. Boga doktor a lámpákat élesztgette, elhasznált pravaccal alkoholt fecskendezett a tartály gyengülő erejébe. Boga Lujza, az orvos művésznővére rúzzsal és a színpadikáprázat más segítő eszközeivel festett karaktereket pillanatok alatt és ragasztott bajuszokat. A keményített szoknyák suhogtak, a primadonnák kuncogtak, de mindegyiken méltóságteljesen tükröződött a nagy szerep és hivatás büszkesége.

L á m p a l á z a egynek se volt. Boga Aranka és Boga Irén is, most már az egész művészelekű család dolgozott, sminkelt, öltöztetett, biztatott, dicsért, figyelmeztetett, azután megszólal a gong... A függöny széjjel nyílt.

A színpad, édes magyar korcsma művészi kivitelű magyar motívumokkal, szintén a Boga család házikezelésében készült. A fiúk és lányok meglepő humorral, karikírozó erővel, biztossággal és öntudatos alakító készséggel játszottak. B o d ó Anna kacérsága ösztönösségével maga az élet és őszinte, tiszta valóság. V i n c z e B. Ilka tűzről pattant elevenséggel csúsztatta papucsba hős férjét – a darabban. Mintázni lehetett volna maszkját és a csodálkozás örömeivel szemléltük a fiatal M i k l ó s J. Pál földművest egy öreg korcsmáros szerepében. Ennyi megértés és átélés 21 éves falusi fiúban egyszerűen elragadó. Vagy a főszereplő, T ö r ö k F. István földműves, aki a hősködő, de minden ízében gyáva férfit játszott, egész jellemet mutatott a komikus nagyszájú figurájában, kitűnően mulattunk K á l m á n Sándor piktor alakításán, a gazdag, de félkegyelmű fiatal kérő szerepében. És a többiek:

M i k l ó s Viktória , V i n c z e B. Bálint, T e r h e s István, M o l n á r I. János, T ó t h János, K ó s z ó István, a tápaiak büszkesége, K ó s z ó Menyhért, L e l e Lajos, M i k l ó s Mária, M o l n á r T. Antal játékában életerővel buzogott fel az érzés, a jellem és a kedély, de azért stilizátlanul is, úgy hogy a falu emberei magukra ismerhettek bennük. És a játéknak ez a naiv ösztöne, amelyet külön értelemmel és intelligenciával díszített és formált ki a földművesek tehetséges csapata, mindennél világosabban beszél a tápéiak tehetségéről és valósággal bűnnek érezzük, hogy eddig senki nem vezette őket ilyen irányban is.

Boga doktor darabjában pedig nemcsak kitűnő megfigyelő, megérti és meg tudja írásában fogni, ami ellenállhatatlanul komikus nemcsak a faluban, hanem általában az emberben. Határozottan kereső lélek, biztos jellemfestő, ügyesen formálja cselekményét és kitűnően rendezte meg darabját. Két hónapig tanult, próbált a műkedvelő társaság, míg produkciója kiforrt. Nem lenne érdektelen, ha Szegedre jönne a kis csapat bemutatkozni. De mindennél szebb, ha ott nézik meg őket, akáclombos falujukban, ahol úgy virítanak a színes rokolyák, mint a virág a mezőn, ahol becsicsereg a madár dala az iskola ablakán és minden a föld szagától mámoros. A nép is. A „színészek” is, az egész élet a bárányfelhős ég alatt.”

Újabb hírek a Délmagyarországon:

„...a tápéi földműves színészek előadása kelt némi figyelmet. A Városi Színházban mutatják be Boga Dezső parasztkomédiáját, a Hős Sárkány Dánielt.”

1933. május 25. „*A szegedi színházi iroda hírei*” Vendéjáték a szegedi színházban a szerző rendezésében.

1933. május 27. Eredeti jelmezek, tápéi földművesek, vasárnap van az előadás Ezek közül kiemelkedik az 1933. május 28-i: Ma este bejön a városba csak egyszer, ma este...” a Hős Sárkány Dániel, „akit” a szegedi Városi Színházba is elhoztak a tápaiak.

Anyám a kéziratra ráírta: Vas-taps!

18. „A kis csapat”

Ilia Mihály emailben írta: „A csoportképen első sorban jobbról balra a második lány Bodó Anna, az én nagynéném, aki nem él már. Boga doktor mellett úgy látom, hogy Csóti Mihály.”

Amikor a tápai internetoldalon kitettem a színjátszók csoportképét, Aranyi Lajosné Török Mária ráismert az édesanyjára, édesapjára és nagybátyjára. A színikritikák segítségével kiderül, hogy édesapja, a 21 éves Török F. István, aki Hős Sárkány Dánielt játszotta, a képen hátul a férfiak közt balról a negyedik. Őt egy előadás után még Pestre is hívták. A jobbszélen ülő Vincze B. Ilka volt. a tűzről pattant Örzse asszony, Hős Sárkány Dániel felesége. Ők még a játékok idején, 1936-ban a való életben is házasságba lettek. Vincze B. Ilka testvére,

Vincze B. Bálint a hátsó sorban jobbról a 3. Aranyiné úgy emlékszik a szüleire, mint akik sokat és boldogan emlegették az akkori időket.²⁰

Megjelent az újabb kritika is a *Délmagyarországban*:

1933. május 30. V. Gy.: *Színház és Művészet*. *Nyilassy-kép a színpadon* „Tápéi földműves színészek a színházban. (Hős Sárkány Dániel, Boga Dezső parasztkomédiája) Nyilassy-kép a színpadon 3 felvonásban. Fehér falak májusi mosolygásban, hűvös illatú kocsmáivó és a tiszta szobában mennyezetes ágy a gyönyörűes párnafelhőkkel, befüstölődött huszárobsit a sárga viaszgyertyák között és boszorkányosan fonódó gyékényfonál a fűrgé kezekben és világoskék pántlikák a lányok hajában, rózsaszín harisnyák a felsarokig érő papucskokban és vőfélyi rigmusok, vőfélyi szalagok, májusi illatos virágok a kötőkön... Nyilassy-kép a színpadon! És a tápéi színek között a tápéi életben a tápéi színészek...Csak a színpadi festék és rivaldafény von valami idegen árnyat a Nyilassy-kép köré. De a pántlikák, selymek, szoknyák virágai meghatottan rajzolják körül a tápéi földművesek játékát és a talmi fényekhez, rekedt trombitákhoz és a hamis csillogáshoz hozzákényszerített színházi nézőtér meghatottan nézi, mosolyogja és tapsolja a tápéi primadonna hamiskás kacagását, gyermeki integetését a karzati magasságok felé, és elnéző a rakoncátlan ragasztott bajuszokért, a meghatódott hangokért, az elfogódott rekedtségetért.

Mert lehetetlen meg nem látni a hosszú képek sorozatában az őszinte lelkese­dést, a tiszta szándékot, a naivitásában is hajnali csengésű kedélyt és az ősi népi értelmet, amely mégis csak kicseng és átleng a színpad és rivalda festékes válaszfalain. És ahogy az egyszerű történet elvontatódik a falusi lakodalomig, ahogy kiderül Hős Sárkány Dániel hősiességének komikuma, ahogy az iccés Istenes Mihály egyszerű józansága legyőzi a gazduram hősi tekintélyét, ahogy az asszony, az iccés, a vásári delejesember, lányok és legények dacos sze­relme *túljár a falusi nagyember ravaszágán és akarátán*:– ez az ősi játék: já­ték és a tánc, ami a legősibb emberi megnyilvánulás.

Primitív keretben primitív emberek az agyafúrtság és szűkmarkúság komiku­mában. Boga Dezső falusi hősokeket akart eljátszatni falusi emberekkel, a nemes

²⁰ Aranyiné Mária fejtette meg nekem a nevekben található külön betűk rejte­lyét. Ezek ragadványnevek rövidítései, arra utalások. Tápén csúfnévnek mond­ják, és a sok hasonló név miatt megkülönböztetésül lett a faluban használatos pl. a Török Fekete István név. Még bonyolultabb Vincze B. Ilona neve. Ki­bontva Vincze Bálint Ilona, de a további megkülönböztetés miatt csak Bálint.

szándékot elismeréssel kell látni, ha olykor népszínmű-képekké, olykor *ka-baré-komikum*má tűnik is az ősi és az élő parasztkomédia. De a tápéi nyugalommal terebélyesedő dialógusokban vígan virul az ősi tréfa és mese, derűs kedélyét hangos tapsokkal fogadja a nézőtér. A parasztszínészek a falu színeit hozták be a városba, és a lelkes munkáért, a kezdeményezésért és a szándékért méltó elismerés illeti Boga Dezsőt, szerzőt és a rendezőt. Az egész kis társulat a játék ősi hitével vállalta a komédiát, és az együttes hite, szíve és tájképe többet ér az egyéni teljesítmények kultuszánál. A sugárzó tápéi színek között is kitért Török F. István karakterizáló ügyessége, Hős Sárkány Dániel hősi alakjában, Bodó Anna primadonnás mosolyú Zsuzsikája, Vincze B. Ilona ételtel teli Örzse asszonya, Kálmán Sándor esetlen Kerek Ferkója, Tóth Cs. János vörös gazdája, Miklós J. Pál Iccés Mihályja és az elragadó tápéi kép többi figurája: Miklós T. Mária, Miklós Sz. Anna, Terhes H. István, Vincze B. Bálint, Molnár L. János, Kószó Menyhért, Kószó M. István, Molnár T. Antal, Lele Lajos és még Nagy Anna, a sűgő is világoskék pántlikával a hajában, májusi illatú virágokkal a szoknyáján trónolt, suttogott és vezényelt a sűgői barlang rejtelmében! ...Egy Nyilassy-tájkép íze illata járt ezen az estén a színpadon.”

Lele József 1984-ben így írt *A tápai Bokréta* című cikkében²¹: „Boga Dezső saját írású színdarabját, a „Hőssárkány Dánielt” évekig játszották Tápén rendezvények alkalmával az Ördög Sándor kocsmájában, a Hangya Szövetkezet báltermében és a Népházban (a mai Cukrászda helyén) léptek fel.” Idézi Lele Józsefné, Lele Ilonát (Lele Lajos a szereplők közt volt): „Nálam idősebbek játszottak, én sűgő voltam. Aztán nemsokára kaptam szerepöt. Szerettem játszani, könnyen is tanultam, így aztán egy idő múlva szinte mindön darabban játszottam. Mindön előadáson telt ház vót. A színpadot mink alakítottuk ki úgy, ahogy a tanító úr mondta, vagy az orvos, mikor melyik ért rá velünk foglalkozni. A ruhákat is nekünk köllött beszörözni.

Én is vittem apám nadrágját, anyám nagykendőjit mikor mi köllött a szerephön. Némelyik ruhát a szereplés idejire át köllött alakítani. Nem nagyon szerették a szülők, de mögengették, hogy jól sikerűjön az előadás.”

²¹ A Móra Ferenc Múzeum évkönyve 1980-1981. Szeged, 1984. 193. o.

Elképzelem, milyen boldoggá tehettem apámat parasztszereplőinek sikere! Utat talált szeretett faluja szívéhez, azonosulni tudott velük, ők pedig sajátjuknak érezték, hogy a humorral feltárt hétköznapi alaphelyzetben a „falusi nagyember” basáskodása ésszel legyőzhető. Mint a mesében. De itt a színpadon ez át is élhető. Az író is ugyanígy, csak a mesében tudja legyőzni az ő kiskirályait.

Boldog lehetett a lelkes csapat minden tagja: megélhették a közös munka örömet, új képességeket fedezhettek fel magukban, és élvezhették a sikert. Ahogy apámat ismerem, ez is lehetett a célja. Boldogok lehettek a főszereplők, Török F. István, Bodó Anna, Vincze B. Ilona, a játékosok, kellékesek, díszletezők, mindenki. Boldog volt az apám. Én már nem láttam őt boldognak.

TÁPAI KÖZÉLETBEN

Az 1933-as év főleg a Hős Sárkány Dániel sikeréről szólt. 1934-ben, a *Nagy Háború kitörésének 20. évfordulóján* apám a túlélők büntudatával gondolt a nemzetre, a család és saját élete tragédiájára. Az évforduló országosan alkalmat adott – korabeli szóhasználatlaltal – a „szétszakított nemzet számára a nemzetegység hangsúlyozására”, amit a városokban, falvakban országzászló felállítással jelképeztek. Apám a háborús veteránokat egybegyűjtő Frontharcos Szövetség tápai elnökeként a halottaknak szóló „nemzeti kegyelet lerovására” lelkesen szervezte az országzászló állítását.

1934. június 26-án a *Délmagyarország* 6. oldalán egy cikk már erről szólt. Címe: *Országzászló létesül Tápén.* „Vasárnap, 24-én népes gyűlés keretében megalakult az országzászló bizottság, mely célul tűzte ki, hogy a nemzeti kegyelet lerovása és a hazafias érzés ápolása érdekében a község erre alkalmas helyén a lakosság áldozatkészsége segítségével országzászlót épít. A bizottság elnöke *Domonkos János* bíró lett, ügyvezető elnöknek *vitéz Csonka Antal* és *dr. Boga Dezső* községi orvost választották. *Csóti Mihály* tanító előterjesztésére elhatározták, hogy fővédnökül felkérjük *dr. Farkas Béla* főispánt, *dr. Csergő Károly* alispánt és *dr. Dósa István* főszolgabíró. Védnökök *dr. Bogoss Béla* esperes-plébános és *Deák László* v. jegyző lettek. *Csonka Antal* nagyhatalmú beszédben méltatta az országzászló jelentőségét.”

Későbbiekben hiába akarták bevonni apámék a jegyzőt és a plébánost az országzászló állításba, ők úgy érezhették, hogy háttérbe szorultak, veszélyeztetve érezhették befolyásukat vagy tekintélyüket. Ettől kezdve fordulhattak szembe apám újító törekvéseivel. Első alkalom erre a Bokréta néptánc együttes szer-

vezése. Figyeljük meg, hogyan veszi ki a többi elöljáró apámék kezéből a szervezést! A falu jó híre az ő munkájuk eredménye, ezért jött a Bokréta szervezője a faluba. Természetesen a jegyzőt keresi meg, akinek viszont szüksége van apámék tapasztalatára. Aztán...De nézzük Lele József, a szemtanú híradását!

„1934 nyarán levelet kapott a tápai elöljáróság Paulini Bélától. Kérte, írják meg neki, mikor utazhat el Tápéra, mert azt hallotta, hogy régi, hagyományőrző település, és szándékában van ott is Bokrétát szervezni. Deák László jegyző válaszlevelében mutatta be a falut: népét, viseletét, hagyományait. Egyben azt is megírta, jöjjön, akár a legközelebbi vasárnapon. Paulini Béla érkezését várta Tápé. *Deák László* jegyző, *Dr. Boga Dezső* orvos, *Bodó Mihály* tisztviselő, *Dr. Bogoss Béla* esperes, *Csóti Mihály* kántortanító és *Lele József* tanítóképzős növendék a községházán megbeszélést tartottak. Úgy döntöttek, hogy Paulini Bélát, akit hírből többé kevésbé ismertek, a szegedi állomásról a község kocsiján hozzák majd Tápéra. Pontosan már senki sem tudja, melyik hónapnak melyik napján, de szombaton ment a kocsi a Nagyállomásra, amelyen a *vendég elé ment Deák László és Bogoss Béla* délelőtt érkeztek Tápéra, egyenesen a községházára mentek. Mivel közel volt az idő a déli harangszóhoz, Deák László ebédre hívta a jegyzőlakra Paulini Bélát és a falu vezetőit.” (i.m. 199. o.)

A táncsoport szervezését Deák László és Bogoss Béla saját ügyként folytatta. Remélem, a többi „elöljáró” nem vette ezt rossznéven.

Egyelőre apám tette a dolgát, mint azt az 1934. november 4-i *Délmagyarországban* olvashatjuk *Hősök ünnepe Tápén* címmel. Halottak napján a község 170 hősi halottjának emlékére rendezett gyászünnepélyen *Boga Dezső* mondott ünnepi beszédet: „hősi halottainknak nem adatott meg, hogy magyar földben pihenhessenek, de mi jelképes temetőt állítottunk.”

Nem felejtődtek el a korábbi színházi sikerek sem. 1935. március 31-i hír a *Délmagyarországban*: a község vezetői kérik, hogy újra játsszák el a tápei parasztszínészek a Hős Sárkány Dánielt. A színészek elvállalják, a szerző átdolgozza. *Az előadás tiszta jövedelmét a tápei Országzászló javára* ajánlották fel. „Minden elismerést megérdemelnek azok, akik a fáradhatatlan vezetők köré csoportosulva a sokszáz éves község ősi értékeit átmentik.”

Úgy képzelem, hogy apámnak harmonikus lehetett az élete ezekben az években: nem szakadt el a kulturális élettől sem. Ezt támasztja alá az az 1935. április 27-én kelt levél, amely a *Nyilassy Sándor Asztaltársaság* tagjaitól jött. A művészek apám közbenjárását kérték gróf Károlyi Viktor képviselőnél, hogy

fővédnöke legyen egy tápai művésztelep létesítésének. (Boga iratok 34.) Nyilassy (Nyilasy) Sándor (1873-1934) festőművész tápai házából és környékéből *művésztelepet szeretnének létrehozni*. Egyik helyiségben Nyilassy képei és a népművészet, főleg a tápai népművészet múzeuma, a másikban művészeti eseményekhez előadóterem lenne. A parkban „szabadtéri népi színművészeti, zene és ének előadásokat tartanánk, városi és külföldi vendégeket fogadnánk.” Múzeumot, kultúrházat, előadásokat, idegenforgalmat terveztek. Mindezt a falunak adnák, a falunak csak fenntartania kellene. Céljuk volt bemutatni Tápé modern befolyástól mentes, önálló, eredeti népművészetét: és céljuk volt – ezt továbbfejlesztve – Tápé népi kincseinek feltárása és bemutatása ország-világnak. A tervek megvalósításához *apám közbenjárását kérték*, hogy közvetítse kérésüket Csongrád megye képviselőjéhez, gróf Károlyi Viktorhoz, hogy legyen mecénása az ügynek. Így írnak: „A mi intenzív művészeti és kultúréletünk [...] vonzó hatást gyakorolna a szomszédos városi lakosságra, akik szívesen rándulnának ki Tápéra, sőt a Szegedet járó külföldieket is kivezetnék, ami nagy és jelentős jövedelmet jelentene a községnek és lakosainak [...] doktor úr is tovább fejleszthetné népszínművész játszó társaságát [...] *mi ismerjük az Ön lelkét*, szívét és magyarságát, ebben bízva kérjük, hogy Isten áldása kísérje azon az úton, amelyen a magyar népművészet és a mi érdekeink megvédése és kivívása érdekében indul el...”

Aláírók: Parobek Alajos festőművész, Fölföldy Mihály és a társaság festőművész és szobrászművész tagjai. (Boga iratok 34.)

Két ok, ami miatt hosszan idéztem a levelet. (Sajnos, nincs nyoma, hogy sikerrel járt volna apám közvetítése.) A felkérés mégis azt jelzi, hogy apám a színelőadásokkal a falu felé fordította a művészi világ figyelmét. Ő maga továbbra is részt vett a kulturális életben. Élete ekkor a kultúrában teljesedett ki, magával ragadták a szerteágazó feladatok. A *Délmagyarország* híreiben többször fordult elő a neve. Például:

1935. október 20-án: „*Műsoros est* a Szentháromság u. 4-ben Szemennyei Ferenc tárlatán. Közreműködik dr. Boga Dezső.” Egyike volt ez a család kulturális összejöveteleinek.

Valamikor ebben az évben történt egy kis „családi összeesküvés” is, amiről nagynénemtől, dr. Szöriné Boga Lujza ötvösművésztől és apámtól tudok. Még 1926-ban amikor Lujza nagynéném a szegedi egyetem rektori, dékáni láncait készítette, játékos testvéri vetélkedésből apám is készített egy láncot – meséltek. 1935-ben egy sürgős póttrendelésekor ezt adtak át az egyetemnek. A láncok

a kezemben voltak. De vajon melyiket készítette apám? Később a 40-es években mandzsettagombokat is készített. Ezekből ékszert csináltattam.

1935. október 27-én az Országos Frontharcos Szövetség Országzászlót állított Tápén. Ehhez a 650 pengőt Domonkos János bíró, Csóti Mihály kántortanító, vitéz Csonka Antal és apám adta össze. A két kandeláber nagynéném, Szöriné Boga Lujza adománya volt. Az Országzászló szentelési ünnepélyére a Tápéi Csoport nevében apám, mint elnök, „*Felhívás Tápé frontharcosaihoz*” címmel plakátot írt:

„Megkondul a halálharang azok feje felett, akik felelősek azért, mert sokakban megrendült a hit, és az erkölcsök romlásával ezt a jobb sorsra érdemes népet a teljes lelki és gazdasági összeomlás réme fenyegeti. Zsarnoki önkény, önző durva személyeskedés és a jóindulatú nép jóhízeműségének becstelen kizsákmányolása eddig elgáncsolt minden megmozdulást.”

Senki nem reagált az erős szavakra. Az élet ment tovább. 1936. január 5-én Délmagyarország-hír: „Műsoros est az *Izraelita Hadviseltek* Asztaltársasága bajtársias összejövetelén az Ipartestület éttermében. Közreműködnek Boga Dezső, Kóró Imre, Oláh Ferenc, dr. Némedy Gyula. Bevezeti dr. Erdélyi Mihály.” Apám a Nagy Háború után mindent megtett, hogy a frontharcosokat összetartsa. Ez nagyszabású rendezvény lehetett.

1936. március 3-án a *Hargitaváralja* szegedi jelképes székely község vezetőinek a gyűlésén vett részt a Hági különtermében. Feltehetően a *Hargitaváralja* hetilap augusztus 10-i megjelenését készítették elő, aminek kezdetben apám az egyik szerkesztője volt.

A tápai frontharcosok fontos események részesei lettek: számolt be a *Délmagyarország* 1936. április 21-én.: „*A szegedi frontharcosok közgyűlése*. Ősszel a parlament elé kerül a frontharcos törvényjavaslat. Szegeden megjelent az országos elnök gróf *Takách-Tolvay József* és a szegedi főcsoport elnöke, vitéz *Shoy Kálmán*. A törvényjavaslat a tanyasi tagok tagdíját törölné el. A beszédek és bankett után a vezetők Tápéra mentek, ahol ünnepélyesen fogadták őket. Jelen volt *dr. Kozma György* főispán és *dr. Dósa István* főszołgabíró. A szövetség vezetői megkoszorúzták az emlékművet. *Gresz István* szervezőtisztt beszámolója után megválasztották a tápéi frontharcosok tisztikarát. Elnök lett *dr. Boga Dezső*, társelnök *vitéz Csonka Antal*, alelnök *Révész József*, *Németh András*. Helyet kapott a tisztikarban még *Domonkos János*, *Kószó András*, *Révész Ferenc*, *Ács János* és *Török Ferenc*. A fogadalmi tétel után az országos elnök

a frontharcosok összefogásának szükségességéről beszélt. Dr. Boga Dezső válaszában kérte a központ és a szegedi főcsoport támogatását. Felszólalt még közgyűlésen *dr. Kozma György* főispán és *dr. Dósa István* főszolgabíró. Az ünnepséget díszfelvonulás zárta le.”

Ezután 1936. május 11-én Bogoss Béla plébános, Török Jánosné, Zakar Jánosné, Terhes József a zászlószentelési plakát miatt titokban *feljelentette apámat*. Miért most? Talán mert megvárták, amíg az ünnepség fénye megkopik, hogy ezután a kimaradtak sértettségével elégtételt szerezzenek, amiért elvesztették korábbi irányító szerepüket?

A Frontharcos Szövetségben őrizhették a titkot: nincs jele a feljelentés létezésének, apám még nem tudott róla, hiszen éppen most választották meg a tápai szervezet elnökének. Ő üdvözlöi a vendégeket az Országzászló felavatására rendezett ünnepségen. (Délmagyarország, 1936. október 13. *Felavatták a tápai országzászlót*. Koszorúzás, társas ebéd.)

Egyelőre apám még jóhiszeműen, háboríthatatlanul azonosult a faluközösséggel. Szolidáris az izraelita frontharcosokkal, a paraszttal, a székelyekkel, mint elnök szerepelt a tápai frontharcosok közgyűlésén.

19. Dr. Boga Dezső az Országzászló előtt baloldalon,

20. a községházánál jobboldalon

Orvosi munkája mellett részt vett Tápé és Szeged kulturális életében.

Jelen volt az 1936. augusztus 10-én indult *Hargitaváralja* című hetilap indításánál, amelyet *dr. Fehér István, Némethy Gyula és apám szerkesztett*. A hetilap fejlécén ez állt: „A Hargitaváralja jelképes székely községek hiv. közlönye tudományos, szépirodalmi és társadalmi hetilap.” Előfizetői magukat székelynek vallották. A jelképes székely község „falugyűlése” vezetőket választott, összejöveteleket rendezett, díszoklevelet adott, amit apám ötvösművész testvére tervezett. Ezt apám aláírta, mint székely „községi főjegyző.” Itt jelent meg folytatásokban a *Csipkerózsika* című mesejátéka, amelyben a királyi udvar főudvarnokairól sorra derül ki, hogy lopnak a kincstárból. Az udvari bolond a főszereplő, ő leplezi le, bünteti meg a bűnösöket. A királynak is jól megmondja: „*te vagy az országodban a főcsenő* [...] nem tehetsz arról, hogy rád erőszakolják mások aranyait.” Azért *Csipkerózsika* is felébred. (A *Csipkerózsika* Szegeden 1937-ben különlenyomatban is megjelent, címlapján Buday György fametszetével. Ablaka ny. 31 l. 23 cm.)

Lassan rájövök, hogy apám identitása a hadviselt katonák közös élményében és a székelységben gyökerezett. Székelynek vallotta magát, ezért is volt a hetilap alapítói között. Többször így bátorított később engem is: egy székely lány nem fél. (Igyekeztem.)

1936 nyarán *Féja Géza* „a táj s a nép gyökereit” keresve Tápéra is eljutott. A *Viharsarok* című szociográfiájában a messziről jött ember ilyenek látta Tápét:

„*Tápé ma is a mesék és hiedelmek, babonák s legendák, ősi házépítésmód és népviselet világa* [...] Tápé még az ősi népközösség kultúrájából él. A katolicizmust összevegyíti régi babonáival [...] Szavaiban mai ez a nyelv, de a régi népközösség kedélyét, gondolkozásmódját s világszemléletét fejezi ki [...] Az egyetemi város s a sűrű klinikák közvetlen szomszédságában még nagy keletje van a javasasszonynak. A javasasszony fokhagymával »keretezi körül« a »pokolkeletet« s mondja a bűbájosságot [...] Az orvosokban mit sem bíznak. Anynyi az orvos és a patika s a betegségek mégis itt vannak (gondolják) [...] Néhány művelt ember s néhány modern intézmény jutott csak kapcsolatba a néppel, s ezek teljesen polgári gondolkodásmóddal és módszerekkel fogtak neki a »munkának«.

Megjelent az *orvos*, hogy gyógyítson a falu anyagi helyzetéhez mérten megfizethetetlen díjért. Bekerült valaki a klinikára, s szigorúan behajtották rajta a magas ápolási díjat [...] Iskolánkívüli népművelést tartottak olyan tárgyacról, melyek végképpen nem érdekelték a falut [...] Mi mást tehettek, mint hogy

védekeztek és védekeznek, közben pedig messze maradnak az élet eleven sodrától. [...] Minden házában, minden lakójának szavaiban, elsüllyedt múlt ízeit éreztem. S lépten-nyomon egymásra tornyosodó történelmi hibáinkkal néztem szembe.” (Tápé, vagy a falu és a város viszonya. i. n.: Viharsarok)

Miközben Féja ráérezett a falu lelkére, az is kiderül, hogy az apámmal szembenálló falusi intelligencia félreinformálhatta, hiszen éppen a Hős Sárkány Dániel lázában élt a falu, a betegek egy részének pedig volt biztosítása, voltak magánbetegek, és volt ingyenes betegellátás.

1936. november 26-án a *Hargitaváraljában* kissé késve megjelent egy cikk is „A tápéi országzászló” címmel. Méltatta apám és testvére áldozatkészségét. (Az országzászló két oldalán álló bronz kandelábert, Szöriné Boga Lujza ajándékát a 70-es években ellopták.)

1936. szilveszterén apám látogatóban volt Röszkén testvérénél, a védőnő Boga Ilusnál. Itt találkozott anyámmal, aki nála töltötte zöldkeresztes védőnői gyakorlatát.

Anyám Pesten tanult a mai Egészségügyi Főiskola elődjében, az amerikai alapítású képzőben, ahol az orvosegyetem professzorai tanítottak. Járt a Zeneakadémiára is, de a zongoraszakot nem fejezte be. Szerette a művészeteket és a szakmáját.

Vége apám 16 éves agglegényéletének! Nagyon szép levelek ostromolták a 21 évvel fiatalabb lány szívét.

21. Édesanyám a Betyárral

A FEGYELMI

Szárbaszökött a feljelentők vetése. Az 1935. október 27. óta eltelt másfél év után apámnak fegyelmi bizottság elé kellett állnia az általa írt frontharcos plakát miatt. Olvassuk el még egyszer az 1935. október 27-i plakát szövegét!

„Megkondul a halálharang azok feje felett, akik felelősek azért, mert sokakban megrendült a hit, és az erkölcsök romlásával ezt a jobb sorsra érdemes népet a teljes lelki és gazdasági összeomlás réme fenyegeti. Zarnoki önkény, önző durva személyeskedés és a jóindulatú nép jóhízműségének becstelen kizsákmányolása eddig elgáncsolt minden megmozdulást.”

A feljelentéssel elszabadult a pokol. Biztos, hogy eleinte sikeres volt a faluban szokatlan jó szándék, önzetlenség egy orvos (egy úr!) részéről, de éppen ez fordította ellene a falu eddigi urait. A plakát jó okot adott arra, hogy megszabaduljanak a renitenskedő orvostól. Ettől kezdve számítható az ellene indított harc. Lehet, hogy volt már egy fegyelmi tárgyalás, mert az új feljelentők – a pap (Bogoss Béla) és a jegyző (Deák László) – követelik, hogy másodfokon az orvosi állásától is fosszák meg.

„Fegyelmi jegyzőkönyv

a véghatározatról Kiskundorozsmán Csongrád megye alispánjától

1937. március 16-i dátummal készült.

Büntetés: 500 pengő(?) és Tóth Mária egészségügyi védőnő részére eljárási költség.

Panasztevők: Bogoss Béla újabb panaszai 5027/alisp. 1936,
Török József 5815/ alisp.1936,
Zakar Jánosné 6089/ alisp.1936 sz. rendeletek alapján.

Indokolás”

22 vádpontot állapítottak meg.

I. Halottkém jelentések: Vétkes abban, hogy 4 halottkém jelentésből 3 időpontjában tévedett.

II. Vétkes az apám az 1935. október 27-i „Felhívás Tápé frontharcosaihoz” plakát szövege miatt, ami „fenyegető és izgató kifejezéseket tartalmaz, amely alkalmas arra, hogy a község társadalmában nyugtalanságot keltsen és a szóban

forgó alakulat törekvéseit és működését helytelen megvilágításba helyezze. Teljes mértékben helytelenítendő [...] súlyos beszámítás alá esik, mert terhelt a községnek egy vezető tisztviselője [...] súlyos kifogás alá esik [...] közéletben személyes torzsalkodásokat és viszályt idéző súlyos beszámítás alá esik [...] különösen kifogásolnom kell a hivatali főnökével [...] és a plébánossal van a legnagyobb ellentétben”

III. „A község plébánosát többek jelenlétében becsmérelte [...] pártalakulatban elégedetlenséget szított [...] hagyjon fel nyugtalanságot okozó személyes és közéleti és társadalmi működésével, mert ellen esetben... a fegyelmi hatóság kénytelen lesz vele szemben a legnagyobb szigorral eljárni”

IV. *Nem találja vétkesnek*, mert a ragályos betegség elleni védekezést hiányolta az iskolában. Miklós Teréz, ifj. Lantos József, Molnár István panaszával szemben helyeselte, hogy klinikára küldte a betegeket. [1945 októberében az igazoltatásnál is ugyanezek a vádak szerepelnek majd. Akkor derült ki apám számára is, hogy a feljelentők már ekkor vádat gyűjtöttek ellene.] Nem kifogásolható, hogy amikor beteg volt, nem fogadott beteget. A kezelés helyessége nem ítélni meg. Helyeselte, hogy Bodó Mihály és Jani Ferenc halott gyermekét a rendelőjébe hozatta. Nem a fegyelmi tárgya a lovagias elégtétel kérése. *A morfinista vád nem igazolható*, csak „ha emiatt hivatali mulasztást követ el.” [Ez is visszatér majd a szegedi igazoltatásnál. Úgy tűnik, később innen vettek vádötleteket. Összeért a két ellentétes politikai rendszer értékrendje.]

A 19. vádpontról: „Terhelt elhanyagolja orvosi szolgálatát, ellenben színdarabokat ír és *irodalommal(!)* foglalkodik. Ez a vádpont is alaptalan, terhelt *érdeméül tudható be*, hogy kulturális és hazafias tevékenységet fejt ki, a népművelési előadásokon pedig elismerésre méltó módon közreműködik.”

Végül a két mészáros, Török József és Török Ambrus ellenőrzésének eltérő eredménye indokolt.

V. A vármegyei tiszti főügyész véleményét elfogadva „*a vádak legnagyobb része alaptalannak bizonyult*, és vele szemben sok erőltetett és túlzó panasz fordult elő. Enyhítő körülménynek tekintettem továbbá sok esetben megnyilvánult *önzetlen magatartását a néppel és a szegénysorú betegekkal szemben*. Viszont súlyosbító körülményként vettem figyelembe, hogy terhelt *3 ízben volt már büntetve* s részben fegyelmi úton, részben rendbírsággal különféle rendelkezések miatt s most már negyedik alkalommal szolgáltatókat a büntetésre. Most még nem akartam súlyosabb büntetést alkalmazni abban a reményben, hogy felettesei előtt további panaszokra nem fog alkalmat adni. Ha ez nem

következnék be,[...] a legszigorúbb megtorlást fogja alkalmazni.” Fellebbezni lehet. Aláírás: Dr. Csergő Károly alispán²² (Boga per 86-87, Boga iratok 28.)

Az enyhítő körülményt még a fegyelmi is figyelembe veszi. Ugyanezt a véleményt találjuk a Somogy-telepiek beadványában is. Ha ezt az ellene indított politikailag elmarasztaló ítéletben is elismerik, ennél hitelesebb elismerést aligha kaphatott volna.

Micsoda cinizmusa a mindenkori hatalomnak! 1945-ben, amikor népellenség miatt nem igazolták, kezükben volt az 1937-es fegyelmi a nép melletti kiállítás miatt! Hasonló helyzetet teremtett tehát, mint 1919-ben a *Délmagyarország* cikkel. A politika fordulásával ez a plakátszöveg is hol bűn, hol érdem lehetett volna. Itt eldőlt: bűn lett, fegyelmi tárgyaláson kifogásolták a plakát szövegét.

1937. május 13-án a Frontharcos Szövetség elnökét kéri levélben, hogy *járjon közbe Kozma György főispánnál*, nehogy másodfokon megfossza állásától, mert Bogoss plébános félrevezeti vádjával „azon az alapon, hogy összeférhetetlen vagyok”. „A szerencsétlen szövegezésű plakátot... csoportunk megalakulása érdekében elnökségi határozat értelmében írtam, mégis kenyereimtől akarnak megfosztani.” Sorakoztatja érveit: „*A világháború, mely elvette fiatalságomat* és annak lehetőségét, hogy jól dotált pozícióba helyezkedhessem el, egyben megfosztotta családomat minden férfitagtól és így reám hárult az a kötelezettség, hogy húgom hadiárva fiáról gondoskodjam.” Ha annak dacára, hogy egész életemet a hazámért áldoztam, nem vagyok méltó az országos elnökség bizalmára, úgy belenyugszom abba, hogy elhibáztam az életemet, bár annál súlyosabban érintene a csapás, mert közvetlen nőülés előtt állok, és úgy lehet, a boldogsággal is kell fizetnem. [...] *Semmi vagyonom nincs [...]* Nagyméltóságod tanúja volt annak az aknamunkának, mellyel Tápé jegyzője *megakadályozni igyekezett az én elnökké választásomat* a tápéi Országzászló felépítésével [...] egy év alatt 783 P. 89 f-t fordítottunk hazafias és szociális célokra [...] Vádlóim tudatában vannak annak, hogy a bajtársak egységét csak

²² Határozat száma: 1701-2/1936. Alapja: 1929.XXX. t.c.76.§... és 2. pont. A tárgyalást az a *Csergő Károly alispán* vezette, aki a tápai országzászló előkészítő bizottság egyik fővédnökként ismerte apám ottani szerepét. 1945-ben őt könnyen igazolták. A kitelepítésből Dobi István miniszterelnök kimenekítette. Legnépszerűbb főtisztviselőként Szentesen 2005-ben jubileumi kiállítással ünnepelték.

az én személyemen keresztül bonthatják meg és amíg a csoportelnökségi tisztségeről, NEP alelnökségről, Országzászló bizottság és Dalegyleti elnöki tisztségeimről le nem mondok, addig kíméletlenül támadnak.”

A másik támadót, a főjegyzőt így írja le: „közel 130 beigazolt súlyos vád és mozgósítási titkok elárulásáért felfüggesztették állásából, mégis súlyosbítni igyekszik büntetésemet.” Végül védelmet kér „a személyes gyűlölet ellen.” (Boga iratok 29.)

Másodfokon kaphatta az 500 P pénzbüntetést. Nem elég, hogy az Országzászló felállításához adománnyal hozzájárult, újabb költsége támad miatta. Ennél cinikusabb fordulatot! Elkésett elégtétel lesz apámnak, hogy amivel a Magamentségében „vádolta” a feljelentőit, 1945-ben ugyanazzal fogja vádolni őket a Tápéi Nemzeti Bizottság is.

1937. május 17. Levelet írt Kozma György főispánnak (Nem találom a hagyatékban.) is arról, hogy dr. Bogoss Béla plébános és a jegyző újabban az állásából is ki akarják tenni.

Megjegyzi, hogy a jegyzőt, aki ezt sürgeti, 130 vád miatt felfüggesztették. Kozma György főispánt félrevezetik. Írt a csoport munkájáról: az Országzászló felépítéséről és 783 P 89 f. gyűjtéséről hazafias és szociális célra. *Ígéri, hogy nem politizál.* Dr. Csergő Károly alispánnak szintén írt. (Boga iratok 56)

Érvei hatottak, elnöke maradt a Frontharcos Szövetségnek, az országos szervezet megvédte a további támadásoktól. Az utolsó pillanatban sikerült megállítani az ellenségeit. Közrejátszhatott ebben, hogy Deák László jegyző ellen valóban komoly vádak merülhettek fel, mint ahogy a *Délmagyarország* 1937. szept.16-i cikkéből kiderül: *Éles háborúság Tápén a főjegyző felfüggesztése miatt.* Miért függesztették fel állásából Deák Lászlót. A helyzet gyors megoldását kéri a két ellentétes tábor.” A jegyző elleni vádakról később, az 1939-es cikkekből többet tudunk meg, itt még csak a váratlan helyzet leírása található a két tábor szempontjából. A felfüggesztésről annyi derült ki, hogy az oka hivatalos titoksértés. „Tápé község vezető közjegyzőjét a dorozsmai főszolgabíró felfüggesztette állásából. Az okát senki nem ismerte. Hamarosan megjelent Piroska Ferenc, a csongrádi polgármester öccse, hogy átvegye Deák László hivatalát. A főjegyző rosszul orientálódott a közigazgatási helyzet útvesztőiben.” Majd a cikkíró váratlanul apámra tereli a szót: „Ilyen hibás orientációba mások is beleestek már, dr. Boga Dezső főorvos is, akinek ellenfelei

egy olyan szenvedély gyanúját terelték rá, hogy a gyógyszerész már nem honorálta feltétel nélkül a vényeit. Erre bizonyára utasítást kapott a gyógyszerész.”

Ez érdekes. Mintha Deák apám ellen kiadott téves utasítása csak bocsánatos hiba lenne. Pedig Deák ötletet adhatott mások támadásaihoz is. Kérdés, a gyógyszerésztől indult-e a támadás vagy Deáktól magától.

Apám első pillanattól érezte az ellenállást a törekvéseivel szemben, amelyekkel használni akart vállalt közösségének, de nem hihette, hogy dicséret helyett felettesei is büntetik, nemcsak a riválisai. Elképzelem első csalódását, amint felismeri, milyen kilátástalan világban él. És mennyire reménytelenek a harcai. Ezek hát a vágyott békeévek?!

A későbbiekben valószínűleg visszavonult a politikától. Eddigi tevékenységével már így is elég okot adott tápai ellenségeinek a támadásokra.

Apám hétköznapijaiból továbbra is felbukkannak jellemző történetek. Így 1937. április 27-én *Délmagyarországban* megjelenik egy kis színes: Szegedi idegenvezető Tápéra vitt egy tanfolyamot, de az emberek nem engedték be őket a házaikba. Apám szeretettel fogadta őket a „kis kúriájában”. Pontosabban az orvoslakban.

1937-re kikristályosodott apám faluban elfoglalt szerepe: törekvései, fogadtatása, harcai. Erről találtam egy 3 oldalas dátum nélküli gépiratot, amelynek a

MAGAMENTSÉGE

címet adtam. Ez lehetett a zászlófelszentelési plakát ürügyén indított támadásokra a válasz. Ennek a felhasználásával összegezhetem, hogyan láthatta apám eddigi helyzetét a faluban. Krízishelyzetekben sokszor én is így nézek szembe magammal.

Apám így kezdte: „Abban a kíméletet nem ismerő bosszúhadjáratban, melyet ellenem dr. *Bogoss Béla esp. plébános és Deák László községi vezető jegyző* kezdtek, kénytelen vagyok rámutatni azokra a körülményekre és okokra, melyek a helyzet elmérgesedésével oda fajultak, hogy ma már nyíltan tönkretételre törnek, és attól sem riadnak vissza, hogy minden komoly alap nélkül olyan vádak emeljenek ellenem, melyek valóságára esetén fegyházban lenne

a helyem. Csupán a végszükség kényszerít arra, hogy igazam tudatában túltegyem magam a kötelező szerénységen és felhívjam az illetékesek figyelmét arra a munkásságra, melyet *tizenhat évi tápéi működésem* alatt kifejtettem...”

Munkásságában tudatosan választott életcélja volt, mint írta, „hogy e jobb sorsra érdemes *nép kulturális, szociális nevelését elősegítsem* [...], hogy Tápé népe a magyar jövő számára megmenthető legyen”, és tudatosan vállalja a mindezzel járó következményt, a „vagyontalanságot” is. Az életét követve megdöbbenő következetességgel teljesítette a leírtakat. Mindvégig az indíték a szeretet, amelyet a harctéri halálközelség és az elesettek sorsával való törődés váltott ki belőle. Hivatkozik a „Krisztus szeretet-vallásra”, önzetlenségre, amely tetteiben vezette. Ezután beszámol tetteiről.

Közéleti szerepéről így ír:

„Én vagyok az első helyben lakó orvos a községnek. Aki ismeri a falusi mentalitást, mely pletykákban és irigy féltékenységekben éli ki magát, az könnyen megértheti, hogy mit jelentett számomra felvenni a harcot a létérdekükben veszélyeztetett *kuruzslókkal* és milyen fogadtatásra találtam azon u. n. falusi *hatalmasságok* részéről [...] Bizonyosság erre néhai Nyilassy festőművész esete is, aki több évi tápéi tartózkodása után sem volt képes az u. n. falusi intelligenciával összeemelegedni, és Bogoss esp. pléb. úr még a temetésére is csak kellenül ment el, mert haragban volt vele [...] a lakosság zöme mindannyiszor amikor külső befolyásolásától mentesen nyilváníthatta akarátát, az érdekében hozott áldozatot szeretettel és ragaszkodással viszonzta. Így a tápéi Dalegylet azzal tisztelt meg, hogy elnökének választott, elnöke lettem a tápéi frontharcos csoportnak és elnökéül választott az alakuló MOVE²³ is.

Bár a napi politikával sohasem foglalkoztam, mégis alelnöke lettem a helyi NEP alakulatnak és az iskolaszéknek. Tekintettel arra, hogy a községben az említett társadalmi egyesüléseken kívül más ily értelmű alakulat nincsen, valójában a község társadalmi életében a vezető szerepet én töltöm be.”

²³ MOVE-t (Magyar Országos Véderő Egylet) 1918-ban Gömbös alapította katonatisztek közül a forradalmi eszmék, Trianon ellen. Nem akarta feladni a háborút. Itt volt Bajcsy Zsilinszky Endre, Eckhardt Tibor. Gömbös pártja többször átalakult: először konzervatív-liberális, majd 1932-ben keresztény- nemzeti tekintélyuralom szándékával NEP (Nemzeti Egység Pártja) néven Horthyt támogatta. Látszik, hogy apám és Csóti Mihály tanító nem foglalkozott a napi politikával. Bogoss plébánost nem hiába fentről nevezték ki a NEP elnökének.

Kultúrahozó szerepéről:

Csóti Mihály kántortanítóval a Dalegyletet szervezik, szegedi bemutatkozását a sajtó dicsérte. A Dalegylet műkedvelő gárdája a szegedi színházban sikerrel előadta parasztkomédiáját, a Hős Sárkány Dánielt. Minden szabadidejét és éjszakáit arra áldozta, hogy a szereplőket betanítsa. „A falusi életet és ősi humort sikerült színpadra vinnem, egyben módot és lehetőséget nyújtottam arra is, hogy a speciális tápéi népviseletre is felfigyeljenek azok, kik a népművészet iránt fogékonyak és azt értékelik... fillér nélkül kezdtük meg kultúrmunkánkat és én voltam az, aki szerény jövedelmemből nemcsak rendes színpadi felszerelést szereztem be, hanem a műkedvelői előadásokkal kapcsolatos összes költségeket magamra vállaltam és a bevételből egy fillér visszatérítést nem fogadtam el.”

Adakozásokról:

Az írói tiszteletdíját a tápai Országzászlóra ajánlotta fel. *Domonkos János* bíróval, *Csonka Antallal* együtt 650 P-t adtak össze.

A gyékényszövetkezet megalakulásához 150 P-vel járult hozzá.

A tápai községi és réti iskolás gyerekeket segítő karácsonyi ajándék akciót *Domonkos Jánossal*, *vitéz Csonka Antallal* és a hozzátartozóikkal együtt szervezte.

Célja felébreszteni a faluban a hazafias érzést:

„a nemzet hivatott vezetőibe vetett hitet erősíteni, dicsőségteljes magyar feltámadás útját egyengetni.” (Akkor érthető volt ez szóhasználat. Csak ezt sem egyformán gondolta a hatalom és a parasztok orvosa.) A fentiekkel és a front-harcosokkal ünnepséget szerveznek a nemzeti ünnepeken az iskolákban és a faluban. Egy március 15-i beszéde majd vádként is megállja a helyét.

Az elmaradottságról, ellenséges légkörről:

„Jellemző a tápéi Országzászló esete, mikor pedig védnöki tisztséget juttattunk (a plébánosnak és a jegyzőnek). De csak azért, mert az én segítségével sikerült felépíteni, minden alkalmat felhasználtak arra, hogy nehézségeket okozzának, és természetesen még egy fillérrel sem járultak hozzá [...] Sohasem a lényeg és a nemes cél az irányadó, hanem az, hogy ki a kezdeményező. Annak dacára, hogy már nem egy alkalommal kijelentettem, hogy úgy én, mint lelkes munkatársaim hajlandók vagyunk a legteljesebb együttműködésre, mert köz-

érdekű kérdések elbírálásánál nincsen helye semmilyen személyes vonatkozásnak [...] adott alkalmakkor mindég hangoztattam, hogy *igyekezzenek rajtam túltenni*, mert csakis a köznek a haszna lehet fontos [...] Így csakhamar meggyőződtem arról, hogy dacára Szeged közelségének, kulturális vonatkozásban sajnálatos elmaradottság uralkodik a községben. Megdöbbenéssel tapasztaltam, hogy olyanok, akik 4 elemít végeztek, és így feltehető volt, hogy legalább folyékonyan megtanultak írni-olvasni, csak nagy kinnal boldogulnak a betűvetéssel, és semmilyen nyomát nem találtam annak, hogy a babona és kuruzslás káros hatásáról tájékoztatták volna őket, viszont már a pöttömnyi gyermekek nyílt utcán úgy káromkodtak, hogy a jobb érzésű felnőttek belepirultak.

Valláserkölcsű vonatkozásban ugyancsak elszomorító volt a helyzet. Az aránylag kicsiny templomot még vasárnapon is csak mérsékelten látogatták a hívők és a község papja iránti tisztelet igen sok kívánnivalót hagyott maga után. Arra törekedtem, hogy módot találjak az elszomorító helyzet megváltoztatására.”

Visszaélésekről:

„Részben az én intervenciómnak köszönhető, hogy az adóztatással kapcsolatos visszaélések kiderültek, és az akkori végrehajtó másfél évi börtönt kapott.”

„Ilyen körülmények között *elkerülhetetlen volt, hogy egyesekkel nézeteltéressem ne támadjon*.” – összegez, mintha érezné, hogy az ellene induló támadások évtizedekig tartanak majd. Az írását egyszerre védő- és vádiratnak szánta: vádirat dr. *Bogoss Béla* esperes plébános és *Deák László* községi vezető jegyző ellen, védőiratnak, amelyben összefoglalja addigi tevékenységét. Magamentsége. (Boga iratok 39)

A fent idézett magamentségének (véd/vádiratnak) nincs címzettje. Azt sem tudom, tudott-e a plébános és jegyző feljelentéséről. Mintha árnyakkal hadakozna az apám. Talán el sem küldte senkinek, holott a megtámadott ember szenvedélyes védekezése, igazának bizonyítása (és a meghallgatás reménytelensége) végighúzódik az íráson. Igazat kellett írnia, mert ha valakinek szánta, az ellenőrizhette minden szavát. Másrészt ha elküldte volna pl. a közben elindult fegyelmi eljárás elnökének, akkor kiderülhetne, változtatott-e volna ez a sorsán.

Miközben a *Magamentsége* falusi poklában vergődött, segítségére sietett a magánélet. A fegyelmi fellebbezésében már előfordult a jövőendő házassága: „közvetlen nősülés előtt állok, és úgy lehet, a boldogságommal is kell fizetnem.”

1937. június 28-án házasságot kötött Kőncse Jolánnal. Találkozott a megrögzött „agglegény” apám és a modern, emancipált naiv úrilány, aki abban viszont előrelátó volt, hogy nem vállalta a közös életet a nagyszámú családdal, így a család (nagyanyám, Aranka nagynéném) Szegedre költözött Boga Lujzához a Szentháromság utca 4./a sz. alatti műteremlakásba. Kétségtelen, hogy a nála idősebb nők között egy kezdő háziasszony sorsa meg lett volna pecsételve...

Anyagilag is jól kezdődött a közös élet. 1937. december 22-ből fennmaradt a szentesi alispán határozata: egy előléptetés és fizetési átsorolás 10 év szolgálat után VIII. fokozat, havi 204 P fizetésről és 46 P 46 f lakáspénzről. (Havi 250 P.) (Boga iratok 15.)

A KURUZSLÁS-ÜGY (1938)

amelynek messze nyúlnak szálai. Az országzászló plakáttól szervesen vezet az út az újabb összeütközésig. A későbbi perekből lehet majd csak kikövetkeztetni, mi az az ősbűn, amit elkövetett az apám 1938-ban, és amiért élete végéig váltófutásban üldözték az ellenségei. A kuruzslással kezdődött, ami Magyarországon már régóta üldözendő.²⁴

De a bűn elkövetője ez esetben nem a kuruzsló, hanem aki ezt károsnak, bűnnek tartja. A bűn átbucskázott a fején, vádlóvá növekedett, betokozódott, szaporodott. Önjáróvá vált.

Kezdjük a végén:

Az 1949. március 25-i Népbírószági ítélet jegyzőkönyvében (Boga per 65.) ez a vád apám ellen: „már 1938 óta rossz viszonyban volt a tápéi gyógyszerésszel. Ennek az ellenséges viszonynak az volt a következménye, hogy dr. Boga Dezső még 1938-ban feljelentette Fehér Dezső gyógyszerészt *kuruzslásért*, majd pedig a betegeknek azt a tanácsot adta, hogy a gyógyszert ne a zsidó származású Fehér Dezsőnél vásárolják meg.”

Laczi Ilona tanúsítja, hogy „1938-ban Fehér Dezső ellen volt eljárás folyamatban kuruzslás miatt, a gyógyszertár be is volt zárva alighanem egy évig.” Ezt

²⁴ A törvényeink a betegek érdekében 1876 óta tiltják a *kuruzslást*, „a jogosultság nélküli gyógyítást, „orvoskodást,” ha keresetképpen folytatatik.” Ide tartozik a kuruzsló „boszorkány” és akár a gyógyszerész is, aki orvosi recept helyett maga készítette szert áru.

bizonyítja Fehér Dezső fia, Tibor is: „Tudomásom szerint vádlott [apám] jelentette fel [...] a bíróság e miatt 100 P büntetésre ítélte.”

Laczi Ilona először és utoljára – ugyan a vád érdekében, – de igazat mondott a pénzbüntetésről és a gyógyszerár bezárásáról. Ezt alátámasztja egy erkölcsi bizonyítványhoz kiadott adatközlés: „Fehér Dezső 1888. április 22. *Kuruzslás vétsége*, Szegedi j.b. [járásbíróság], 1938. VI. 8. 100 P (*pénzbírság*). (Tápé Község iratai 2476/1944.)

Ebben az évben másik ítéletről is tudunk: egy móravárosi asszonyt három hónapra ítélték el kuruzslásért. A népi kuruzslásban Grynaeus Tamás a népmesék naív világát látja. Ezt írja „az egészség hivatalos őre és a népi gyógyítók viszonyát” szemléltetve: „Föhlívatott az orvos, azt mondja: Örzse néni, ne csináljon ilyen kuruzslásokat. Hát asztán elbocsátottam őket [...] most már nem vergődök velük, vigyék orvoshoz, én nem vöszöm el a kinyerit [...] Hiába mondták, hogy bűn, mög kuruzslás...”

Nem tudom, honnan idéz Grynaeus, de életszerű a jelenet, talán apám is lehetett az az 1920 óta Tápén élő falusi orvos, aki nem jelentette fel a népi gyógyítókat.²⁵ Lássuk, mi az igazság, mi az oka, hogy Fehér Dezsőt megbüntették kuruzslásért? Apám álláspontját két későbbi tárgyalás anyagából ismerhetjük meg. Az 1945. október 13-i igazoló bizottságon így védekezett: „Fehér gyógyszerésszel [...] bár személyesen jó viszonyban voltam, de tudtam, hogy neheztel rám, mert abban a tévhitben élt, hogy amikor az egész vármegyére kiterjedt kuruzslásaiért eljárás indult ellene, én voltam az, aki az eljárást elindította. Holott megállapítható, hogy Algyőről indult el a csendőri nyomozás.” (Boga per 75.)

A szegedi népbíróság 1945. december 24-i igazolási tárgyalásán apám újabb tényt említett: „*A kuruzslás nagyon el volt terjedve Tápén [...] Fehér Dezső gyógyszerész 1925 óta van Tápén. A köztünk folyó személyi harc onnan ered, hogy Fehér előszeretettel kuruzsolt [...] én többször kértem őt arra, hogy azzal hagyjon fel. Én voltam az, aki ez ellen harcoltam, és a népet a legális kezeltetésre szoktattam. Emiatt voltak köztünk ellentétek. Volt eset, hogy én felírtam a betegek egy bizonyos gyógyszert, de Fehér mást adott ki és azt mondta, [...] hogy az én orvosságom nem jó.*” (Boga per 46.) Egy ilyen esetről

²⁵ Tápé története és néprajza 1971. Grynaeus Tamás: Népi orvoslás 108. o.

apám részletesen beszámol az 1945. október 16-i Igazolól Bizottságnak írt fel-
lebbezésében.

A kezembe került dokumentumok alapján úgy tűnt, hogy Fehér Dezső passzív
szereplője volt a kuruzslás ügynek, de apám testvére, Boga Aranka naplójegy-
zetében 1938. augusztus 15-énél ezt találtam: „Különben a patikus meg őt je-
lentette fel, de meg is járja majd vele, mert Dezső pontról pontra tudja bizo-
nyítani az ellenkezőt.” Erről a feljelentésről nem találtam dokumentumot.

Lehet, hogy a patikus „gyógyszerajánlása” támadás lehetett a receptet író orvos
ellen. Nem tudom. Apám és a patikus közt ez így egyszerű szakmai ellentét.
Egyszerű ügy. Fehér Dezső családi körben mérgeződhetett a hatósági eljárás
miatt, szidhatta a hatóságot, illetve a nevében közvetve eljáró apámat. Hallotta
ezt Laczi Ilona, a család hűséges cselédlánya, és amikor a család elhurcolása
után valaki ezt apám feljelentésének tulajdonította, jóhiszeműen vállalta a ta-
núskodást ellene. Ez a valaki a politikai divatot és Laczi Ilona gazdái iránt ér-
zett szeretetét kihasználva harcot indított apám ellen. A kuruzslás elítéléséből
így lesz zsidóüldözés. 1946-tól pedig „nép ellensége” vád. De nagyon előre
szaladtunk! Egyelőre láttuk, mi igaz a kuruzslás körül.

1938-ban és később 1945 decemberében a 2. igazoltatásnál beigazolódott,
hogy a kuruzslás elleni eljárás nem Fehér Dezső személye ellen indult. Fehér
Dezső kuruzsolt, ezért romlott meg apámmal a viszonya. Apám 1945. október
16-án a kuruzslással kapcsolatban ezt írja: „Én azt hiszem, *ha már akkor tud-
tam volna, hogy ezért büntetésjellegű nyugdíjazást kell elszenvednem, egész
biztosan ugyanúgy cselekedtem volna, mint akkor.*” (Boga per 79.)

AZ UTOLSÓ BÉKEHÓNAPOK

Ki tudta akkor, hogy egy év és néhány hónap múlva elindul útjára egy újabb
borzalmas háború? 1938. április 26-án a Szegedi Szépműves Céh megállapo-
dik apámmal, hogy 1938. augusztus 14-én „a szegedi szabadtéri játékok kere-
tében előadják a Hős Sárkány Dániel című népszínművét. Ehhez a tulajdonjo-
gát a Céhre ruházza, és gondoskodik arról, hogy a 17 főszereplő, valamint cca.
200 statiszta szereplő a kellő időben a fenti színdarab szerepköreit betanulva
ellátják.” Apám ezért 550 P-t kap, amiben „benne van a szereplők és statiszté-
ria díjazása is”. (Boga iratok 36.) Ezt a szerződést már a háború bontotta fel.

Fenyegetően bekúszik a mindennapokba a történelem. Szegeden Boga Aranka naplójegyzetében így írt 1938. augusztus 17-én a *háború* első jeleiről:

„Jóska [unokatestvérem, Szöriné Boga Lujza fia] búcsúzni jött, most a háború küszöbön áll. ... Minden erre utal: a bevonuló katonák, síró asszonyok, az idősebb, már a világháborút megjárt férfiak gondterhelt arca mind mind szívfa-csaró látvány [...] Jóska délelőtt Dezsőéknél is kint volt. Lujza szegény sírt [...] én főztem a búcsúébredet. Jóska is komolyabb, elgondolkozóbb volt a szokottnál [...] Az újságok szerint a veszély nagy. Isten kezében vagyunk.” Jós-kára emlékszem: lóháton jött. Ifj. Szöri József nem tért haza a háborúból. Apám apja helyett apja volt. Két háború. Egyik az apát, másik a fiát vitte el.

1938. november 2-án született az I. bécsi döntés a *Felvidék visszacsatolásáról*. Az ország valóságos extázisban volt. Az örömnépben apám is részt vett. Az 1938. november 8-i *Délmagyarország* hírt adott Tápéról: *Ünnepség a tápéi Országzászlónál*. A Frontharcos leventeszázad zenés felvonulásával ünneplik a Felvidék felszabadulását. „Első szónok *Boga Dezső* felolvasta az Ereklýés Országzászló Nagybizottság parancsát, elrendelte a lobogó felvonását.” Beszé-det mondott vitéz *Csonka Antal*.

A politizálástól való eltiltás nem vonatkozott a Frontharcos Szövetségre. A *Hargitaváraljába* viszont apám már nem írt. 1938-tól kihátrált a szerkesztéséből: a neve hol ott van a munkatársak közt, hol nem.

Ahogy a tartalom változott, úgy változtak a szerkesztők, munkatársak, akik közül Fehér István a szélsőjobb párt tagja lett. Végül a hetilapot szélsőséges revansista, antiszemita cikkek árasztották el. 1940-ben Erdély „visszafoglalásakor” a Hargitaváraljában Josa János felelős szerkesztő követelte a zsidó törvény mellé a szabadkőműves törvényt is. (1944 májusában még megjelent Hitlert dicsőítő cikk, majd a lap júliusban megszűnt.)

1938. május 29-én már megszülettek az első zsidó törvények is, amelyek ki-mondták: a szellemi szabadfoglalkozású pályák állásainak legfeljebb 20 szá-zalékát foglalhatják el zsidók. Ezt látva 59 nem zsidó magyar művész és értel-miségi írásban tiltakozott, köztük olyan nagyságok, mint Bartók Béla, Kodály Zoltán, Móricz Zsigmond, Zilahy Lajos, Csók István.

1939-ben a második zsidótörvény alapján kiadott rendelet szerint csak az lehe-tett újságíró, aki felvételét kéri a Sajtókamarába. Apám nem lépett be, és 1939. augusztus 15-én nem írta alá a Szegeden átadott Horthy díszoklevelet sem.

(Viszont testvére, Lujza a város megrendelésére erre az alkalomra készített érmeket.)²⁶ Hát igen. Ebbe a világba születtem 1938. október 4-én.

A falu élete még a szokásos módon zajlott. Például bíróságra jártak a Deák László volt jegyző által hamis tanúzásért feljelentett falusiak. *Deák László* nevével apámmal kapcsolatban több konfliktus leírásánál találkoztunk. Apám jogos kifogásait igazolta, hogy 1937-ben felfüggesztették állásából, mivel a „főjegyző rosszul orientálódott a közigazgatási helyzet útvesztőiben.” Két évre rá, nyugdíjazása után, 1939. június 8-án *hamis tanúzásért följelentette azokat, akik fegyelmi ügyében ellene vallottak*. Így kerültek a vádlottak padjára Szép János és Farkas Mihályék..

A *Délmagyarország*-cikk címe: „Éles háborúság Tápén a főjegyző felfüggesztése miatt. Miért függesztették fel állásából Deák Lászlót.” A cikkből kiderül, hogy Deák László „1930-tól 1936-ig különböző hivatali szabálytalanságokat követett el. A fegyelmi eljárás tisztázta, az eljárás befejezése után azonban végelbánás alá vonták és kényszernyugdíjazták.” A „hivatali szabálytalanságok” ilyenek voltak: „a főjegyző 100 pengőért italmérési engedélyt szerzett számunkra és 6 hónapos süldőt kért annak ellenében, ha az általuk bérelt községi földet az új árverésen is nekik juttatja.” És így tovább.

„Póttanúnak kijelölték dr. Boga Dezsőt, Csóti Mihályt, Fehér Dezsőt.” Nem derül ki a cikkből a tanúvallomásuk tartalma. Az ítélet: felmentették a hamis tanúzással vádolt Szép Jánost és társait.” Ezt a cikket most apámmal együtt olvastam. Ő is elégtételt kapott.

²⁶ Az ellenforradalom 20 éves évfordulóján Szeged vendége volt a kormányzó, ebből az alkalomból ünnepelték díszoklevéllel, emlékéremmel. (Szegedi Új Nemzedék 1939. augusztus 13.)

EZ MÁR A MÁSODIK HÁBORÚ

MÉG TÁPÉN

1939. szeptember 1-jén Németország megtámadta Lengyelországot.

A háború átvette a hatalmat. 1939. decemberében a M. kir. szegedi 5. sz. honvéd helyőrségi kórház parancsnokság Igazolványi lapja ekkor már számba veszi a bevonulás köteles orvosokat. (Boga iratok 6.) 1940. március 5-én az „ellenőrzési szemlén apám is megjelent.”

Magam 1940-ben kétévesen nagy ijedelmet okoztam a családban, mivel megfertőződtem influenzával, aminek életveszélyes szövődményeiből csoda volt, hogy Blaszó Sándor doktor penicillin nélkül kigyógyított a szegedi gyermek-klinikán.²⁷ A kép hátoldalán anyám kézírásával megható fénykép maradt a gyógyulásomról: apám boldogan tart a karján egy kis „csontvázat”, engem.

22. Visszakaptuk!

²⁷ Később penicillinnel is a sorozatos tüdőgyulladásból. Ma is hálával emlékezem rá, és őrzöm a nevét, el ne felejtsem. Egy orvosnak az ilyen emlékezés a legnagyobb jutalom. Blaszó Sándor 1905-ben született Budapesten és 1971-ben halt meg Devecserben. A gyermekbetegségek farmakoterápiájával foglalkozott. A szegedi gyermek-klinikán 1930-tól dolgozott, 1940-ben magántanár lett. 1945-ben innen távoznia kellett, az ajkai rendelőintézet gyermekgyógyásza és iskolaorvos volt. (Ilia Mihály közlése.)

Ezt az arcát nem emlékszem, hogy később láttam volna. Ezután erdélyi körútra mentek a szüleim. Erről szívesen beszélt apám. Ezalatt engem anyai nagymám, Köncse Albertné visszavezetett a normális gyermekkorba.

1940. május 31-én a „M. Kir. Országos Közegészségügyi Intézet államtitkára” levélben köszönetet mond apámnak Zöldkeresztes Gyermekétkeztetési Akció szervezésében végzett „buzgó és megértő fáradozásáért”. (Boga iratok 16.) Tudjuk, hogy apám sokszor vett részt hasonló célú szervezésben.

1940 júliusában – mint apám mesélte – *Móricz Zsigmond* Szeged környékét járva őt is meglátogatta, amikor a Rózsa Sándor regényéhez gyűjtött adatokat.

Az országban mindenkinek a származását kellett bizonyítania. Megvan 1940. augusztus 8-i keltezéssel a bizonyítvány a keresztény származásról. Hogy is van? A vallás = származás? Vajon ekkor nem találták furcsának, mire kellett ez a papír? Lopakodik a háttérben sunnyogó kirekesztő megkülönböztetés. Mert ha a magyarságot kellene bizonyítani, hányan lehetnénk tiszta magyarok? (Boga iratok 59.)

1940 szeptemberében ismét örömmámorban úszott a magyarság. *Észak-Erdély visszavételét ünnepelte*. Apám egy receptjén kézírással „dicsőségteljes magyar feltámadás napjáról” írt. Már régen nem foglalkozott politikával. Pedig minden, ami az életünket irányítja, az a politika terméke.

De „*Az Élet él és élni akar*”. Ezúttal apám húga, Boga Ilona szervezésében 1940. szeptember 3-án Röszkén a falubeliek bemutatták Török Rezső: *Narancs* című parasztkomédiáját. Boga Ilona a 30-as 40-es években apámhoz hasonlóan szervezte a falu kulturális életét. Úgy tűnik, szükség van az ilyen katalizátor emberekre.

1940. december 16-án Kiskundorozsmárról megjött a tisztiorvosi bizonyítvány a *köztisztviselői* állás elnyeréséhez. (Boga iratok 17.)

A hagyatékából egy 1940. december 18-án keltezett nyilatkozat került elő: „Jelenleg a VIII. fiz. o. II. fok. szerinti fizetést élvezem. Beszélek és írok magyarul és németül. OTI körz. kez. orvos vagyok. Havi fizetésem 105 P. OTBA kez. és ellenőrző orvos vagyok. Havi fizetésem 20.66 P” (Boga iratok 18.)

Ekkor már húsz éve hatósági feladatot látott el. Köztisztviselőként már jogosult lesz a nyugdíjra. Tehát ez előrelépésnek tűnt, ha majd a sors újabb fintoraként a történelem nem éppen ezt játssza ki ellene. Senki nem tudta, hogy egy másik világban mi vár a köztisztviselőkre.

Az élet még ekkor is élni akart: 1941. január 24. *Délmagyarország-hír*: „A Tömörkény Irodalmi kör irodalmi estjén dr. Némedy Gyula: A tél című versét, Boga Dezső: Karácsonyi meglepetés novelláját olvassa fel.” Némedy Gyulával együtt szerkesztették a *Hargitaváralját*.

1941. január 28. *Délmagyarország-hír*: Négy nap múlva a Tömörkény Irodalmi kör irodalmi estjén a katolikus rókusi kultúrházban szintén „dr. Némedy Gyula verseit olvassa fel. A beteg Boga Dezső helyett a novelláját felolvassa dr. Hajnal István.” 24 évvel később, 1965. március 18-án írt levelében apám említ egy dokumentumot valamelyik szegedi irodalmi szerepléséről, amikor a felolvasásakor „már ott tartottak, hogy oxigénnel mentették meg” az életét.

Mire megszületik a húgom, Boga Anikó (1941. november 16.), már létezik az országban a zsidó munkaszolgálat, háborúban állunk Jugoszláviával, a Szovjetunióval, decemberre Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal.

1942. december 5-én két év múlva megjött a m. Kir. Belügyminisztériumtól állami tisztviselővé minősítéssel a VII. fizetési osztályba sorolás. (Boga iratok 7.)

1942. december 16-án, 11 nap múlva „meghagyási igazolvánnyal”: a honvédelmi miniszter az „országmozgósítási előkészületi terv” alapján az 5. helyőrségi kórházba, Szeged megjelöléssel máris állományba helyezte apámat orvos főhadnagyként. A bevonulási parancs teljesítése alól három hónapra felmentést nyert. (Boga iratok 9.)

Nem tudhattuk, hogy csak néhány év maradt nekünk a boldog gyermekkorból. Három évvel fiatalabb Anikó húgommal gyermekkorunk legszebb emlékeit őriztük Rózsikáról, aki nekünk szinte többet jelentett, mint az anyánk. Mai fejjel tudom, hogy harmonikus lénye pótolta a legjobb óvodát.²⁸

²⁸ Makai Rozália (Kalmár Albertné) egy évig 20 évesen 1943. március 6-tól 1944. március 1-ig havi 80 P-ért „mindenes” volt nálunk. Mesélt, énekelt nekünk, a népdalok (Általmennék én a Tiszán, Kis kutya nagy kutya nem ugat hiába, Farkas Julcsa balladája) máig órá emlékeztetnek. Kivitt a Tiszához, a komphoz, néztük a lovakat, mindenről mesélt nekünk. Aztán elvesztettük egymást szem elől.

Kutatás közben ráismertem az 1945. október 13-i vallomásáról, és Molnár Mária segítségével felkerestem a 90 éves Rózsikát. Ő sem felejtett el bennünket, szeretettel emlékezett ránk, gyerekekre, a szüleinkre, és a tőlük tanultakra.

Ezért a találkozásért már érdemes volt ennyit kutatni. Elmondhattam neki, mennyire szerettük, hogy a húgommal együtt egy életen át vágyódtunk utána. És tisztelem a bátorságáért, amiért az elvárással szemben 1945. október 13-án a IV. sz. Igazoló Bizottság hivatalos helyiségében apám mellett vallott.

1943-tól egy évig együtt élt a családdal, az ő emlékei nyomán képzelhetjük el egy falusi orvos hétköznapjait: a rendelési idő 11-ig tartott vagy tovább, majd 2 órától fél 4-ig. Utána ment apám a betegekhez. Kistelekre is kijárt – mint mondta. Egy éjszaka élménye mélyen megmaradt az emlékezetében. Mesélte, hogy egy legény – még a nevét is tudta – Bódi István felakasztotta magát, és apám éjszaka a csendőrökkel ment gyalog, félcipőben a Tisza jegén át, ahonnan szánnal mentek tovább. Mindig gyalog ment – tette hozzá.

23. Drága Rózsikánk

Eljött 1944. március 19. A németek megszállták Magyarországot. Sztójay-kormány, Budapest bombázása, és válaszul a kormány aktivitása felgyorsul – a zsidóüldözésben. A kortársak vakon élik a hétköznapjaikat.

Csongrád vármegye Tápé község előljárósága 2584/1944.

Tárgy: Természetbeni lakást élvező községi orvosok lakpénzének levonása a hozzájárulási összegből. Hiv. szám: 4622/alisp. 1944

Alispán Úr, Szentés.

Tisztelettel jelentem, hogy dr. Boga Dezső közs. orvos a községtől természetbeni lakást élvez. Nevezett a *VII. fiz. 0.3 fokában* van, 3 személy után részesedik *családi pótlékban (feleség, 2 gyermek)*.

Tápén 1944. május hó 17-én. Piroska jegyző” (Tápé község iratai 2584/1944)

Abszurd olvasni a béke utolsó megnyilvánulásairól: apám fizetési besorolásáról, családi pótlékról aznap, amikor Magyarországról elindultak a vonatok Auschwitzba.

Ebben az időben történt egy családban emlegetett eset. Szegeden a Kárász utcában nyilas sihederek megállították apámat, amiért nem visel sárga csillagot.

A FEHÉR CSALÁD

Következzenek itt Fehér Dezső gyógyszerész tápai életének utolsó három hónapjáról fennmaradt és az elhurcolása után keletkezett dokumentumok.

Az évek óta megalázó zsidótörvények folytatásaként 1944. március 19. után elszabadult a pokol. Magyar állampolgárokat bizonyos bizonyítványok hiánya miatt megfosztották emberi jogaiktól, így a zsidó-keresztény Fehér Dezső tápai gyógyszerész is kitaszítottá, áldozattá vált. Mindez nyílt rablással kezdődött.

Először egy 1944. április 26-i furcsa és ijesztő főjegyzői jelentésben találkoztam Fehér Dezső elleni intézkedéssel. Piroska főjegyző jelentett:

„a M. Kir. Közellátási Hivatal XIV. Ellenőrzési főosztálya *Értékcikk kezelőségének* Budapest

Tárgy: *Zsidó személyek bejelentése* R. sz: 303.962/1944. Tisztelettel jelentem, hogy az 1941. évi tc. értelmében 8 zsidónak tekintendő személy tartózkodik a község területén”. És jelenti a neveket a személyi adatokkal együtt: a Fehér család három tagja, dr. Mátyás Zoltán, a Pfeifer család három tagja és Waldmann Sándor. (Tápé község iratai 2291/1944.)

Értékcikk kezelőség kéri! Nem személyekről van szó. A hivatal bevallottan készül a rablásra. Első lépés a zsidó állampolgárok anyagi ellehetetlenítése. Örödi találegonysággal teljesíthetetlen bírsággal sújtják őket, így elveszik a megélhetésük lehetőségét, mint ez kiderül Fehér Dezső 1944. május 18-i kéziratosa leveléből.

„Tekintetes Szegedi m. kir. Adóhivatalnak Szeged [...] tisztelettel bejelentem, hogy a kivetett bírságot nem tudom megfizetni [...] anyagihiány miatt nem lehetett a forgalmat emelni, a 855.12 fillér büntetés megfizetése csak akkor lehetséges, ha a lefoglalt ingóságok elárverezését végre is kívánják hajtani. Belátható időn belül, gyógyszer hiányában ezen összeget megfizetni, a jelenlegi forgalomból nem lehet. Tápé, 1944. május hó 18. Tisztelettel Fehér Dezső gyógyszerész.”

Egy hónap múlva Fehér Dezsőt a szegedi téglagyár gyűjtőtáborából családjával, Fehér Dezsónéval és lányával, Flórával együtt 1944. június 25-én Auschwitzba deportálták, ahonnan nem tértek vissza.= Kanyó Ferenc: Szeged és környéke második világháborús hősei és áldozatai. 2000.

A hiéna máris zsákmányt szimatol: 1944. július 14-én a hivatal intézkedik – a gyógyszerész üzleti engedélyéről.

M. Kir. Belügyminiszter B.1944. Csongrád megye alispánjának Szentes.

„Az 1370/1944. M. E. sz. rendelet 3. § /2/ bekezdése alapján Pádúai Szent Antal című gyógyszerész személyes *üzleti jogosítványát* Fehér Dezsőtől megvonom [...] egyidejűleg újra engedélyezem és azt Berta Ferenc budapesti (XI. Ildikó u.16.) teljesjogú gyógyszerésznek adományozom [...] Az új engedélyes [...] pontos *leltár* felvétele mellett [...] köteles napi *kereskedelmi áron* átvenni.” Mintát küld a leltár elkészítéséhez. Aláírás: Vitéz János belügyminiszter. (258 920 1. Belügy.1-2. Tápé község iratai 3619/1944. sz.)

Tehát Berta Ferencnek fizetnie kell, és leltárral kell átvennie a gyógyszerésztárat. Az alispán Tápé elöljáróságát utasítja az átadás részleteire:

1944. július 25. „Csongrád megye alispánjától 7405 alisp. 1944. szám. Községi Elöljáróságnak Tápé. Alispán a *belügyminisztérium levelét továbbítja*: „Felhívom [...] a gyógyszerész berendezéséről és felszereléséről az új engedélyes és a volt engedélyes ügygondnokával és a *községi orvossal leltárt készíttessen*.” A levél Tápéra érkezett 1944. augusztus 4-én.

Apámnak mint községi orvosnak jelen kellett lennie a leltárnál.

„Jegyzőkönyv

Fehér Dezső Páduai Szent Antal nevezetű gyógyszertárában M. Kir. Belügy-miniszter úr 258. 980/1944 XIII. számú rendelete alapján az *átadási és leltározás* alkalmával.”

A leltározással megbízott dr. Zalányi(?) István tisztiorvos megállapította, hogy „a pecsétek sértetlenek, a gyógyszertár egy helyiségből áll, a padlója és a falai szennyesek és nedvesek”. A részletes leltár szerint a gyógyszertár lepusztult állapotú, ezért *Berta Ferenc „eláll ennek átvételétől”*. „*A tisztiorvos és községi orvos* (apám) szerint a gyógyszertárat csak teljes átalakítással, a gyógyszeres üvegek kicserélésével lehet ismét üzembe helyezni.” Csak kéziratos aláírások: tisztiorvos, Berta Ferenc, községi orvos, községi bíró, jkv. vezető. 1944. augusztus 1. (Tápé község iratai 3619/1944)

Újabb hivatalos irat: 1944. augusztus 31. „*Gettóba áttelepített zsidók ingóságairól felvett leltárpéldányokat tisztelettel betérjesztem. Tisztelettel jelentem, hogy Waldmann Sándor zsidónak ingó és ingatlan vagyona községemben nem volt, valamint, hogy elszállított Fehér Dezső zsidó gyógyszerész ingóságairól leltárt betérjeszteni nem tudok, mivel családja szökést (?) kísérelt meg, miért is lakását a leltározás előtt lezáratták.*” (Tápé Község iratai 2817/1944)

Csalódott a tisztelt hivatal. Többre számítottak? A család „elszállításáról”(!) később még sokszor szó lesz, de szökésre sehol nincs utalás. Miért hazudik Piroska jegyző? Feltűnő, ahogy a szóhasználat együtt züllik a közerkölccsel. A jegyző a név után odacsapja: zsidó. A zsidó személyről lemaradt a „személy”.

Fehér Dezső a halála után bizarr módon fontos szerepet kapott apám életében. Ellenségei Fehér Dezső „törvényesen” előidézett tragikus sorsát egy másik világban szintén „törvényes” úton saját hasznukra kamatoztatták: Fehér Dezső üldözésével vádolták apámat. Így fonódott össze apám sorsa Fehér Dezső sorsával. Erről még sokat fogunk hallani apám életét követve.

Figyelemmel kísérve a sok közül egy zsidó család sorsát, lelepleződik a kor erkölcsi züllése. A hivatal logikátlanul és dermesztően személytelenül működik: „nem veszi észre”, miért szállították el a Fehér családot, ezzel szemben meglepő buzgalommal foglalkozik a hátramaradt „vagyon” leltározásával. Teszi ezt háta mögött a leggyalázatosabb *politika* felhatalmazásával. Megszületett a mi országunkban is az ösbűn, ami hosszú évekre megfertőzi a közgondolkodást, a közéletet, az emberi lelket, hiába bukik meg a rendszer, amelyik szülte.

A VISSZAFORDÍTOTT VONAT

Apámat a II. világháborúban felmentették a tényleges katonai szolgálat alól. Szeged bombázásakor anyám a két gyerekkel – velünk – Budára menekült a bátyjához, dr. Köncse Jenőhöz. Apám Tápén maradt, és ezután hetente élelmi-szercsomagot vitt a családnak. Az 1944. október 8-i visszautazásakor a Szeged felé induló vonatot Kiskunfélegyházán a harcok miatt megállították, így apám sebesültkísérő orvosként tért vissza a fővárosba. Hányszor, hányan, hányféleképpen fognak majd emlékezni, hivatkozni erre a sorsfordító október nyolcadikára! Két nap múlva, 10-én megérkeztek Tápéra az oroszok.

1944. október 14-én apám szolgálattételre jelentkezett a Belügyminisztériumban, ezért 1944. november 22-ével a belügyminiszter „Tápéről a hadműveletekkel kapcsolatos kiürítések miatt, ideiglenesen szolgálattételre Budapestre, a Poliklinikai Egyesület gr. Apponyi Albert Közkórházához helyezi át”, és átadja egy budai OTI körzet ellátását is. (M. Kir. Belügyminiszter. Szám: 271.476./1944. XIV (Boga iratok 8.)

A LÉGÓPINCÉBEN

Buda bombázását a Németvölgyi út 79. légópincéjében nagybátyámnál vésztük át a baráti Somorjai családdal együtt. A karácsony estét félbeszakítva mentünk le először a pincébe. A gyerekek között én voltam a legidősebb. A hátsó falon egy nagy *Jézus szíve* kép lengett mindig a bombázás ritmusára. Nem tudok szabadulni az óvóhely kijáratánál fekvő sebesült öregember anyát hívó hosszú jajgatásától. Apám mellette volt, és borzasztó volt, hogy még ő sem tudott segíteni rajta.

Aztán jöttek az oroszok fehér lepelben. Fenyegetődztek, hogy ha az ott lévők nem adják nekik az óráikat, mindenkit lelőnek. Anyám elsőnek adta oda az óráját. Megvan az az óra, amelyet később cserébe adtak neki. Egy olyan órát, amelyik nem ketyegett. Nem tudom, mit értettem meg ebből, inkább a későbbi magyarázat egészíti ki az emléket. Apámat többször vitték az oroszok segélyhelyére sebesültjeik ellátására. Átvettem a felnőttek félelmét, sose volt biztos, hogy visszatér-e. Halvány emlékem, hogy az egyik orosz katona karjára vette szép kis hűgomat, Anikót és valamilyen enivalót adott neki.

A MÁSODIK BÉKE

ÚTBAN HAZA

A front tovább haladása után elindultunk egy kiskocsival a döglött lovakat, romokat kerülgetve, azt hiszem, a Margit-hídhoz, de vissza kellett fordulnunk. Amikor márciusban a Margit híd mellett felvert ideiglenes hídon át lehetett jutni Pestre, egy tehervonattal végre elindulhattunk Szegedre. Emlékszem, amikor a vonat egy állomáson állt, parasztasszonyok kínáltak tejet. Én, aki azelőtt nem akartam tejet inni, az előkerült keresztelőkancsómban felkínált tejet csodálatosnak éreztem. Szegedre érkezésünkkor sorba állítottak bennünket, és a vasútállomásról végigmeneteltünk a városon. Nagynéném a Szentháromság utca 4/a IV. emeleti ablakából felfedeztek bennünket az érkezők között. Nem mehettünk rögtön hozzájuk, előbb mindenkit a városházánál regisztráltak, ha jól emlékszem. Ezután mehettünk Boga Lujza nagynéném műteremlakásába, ahonnan elindulhatott apám másodszer is újraépíteni rombadólt életét, életünket.

HÁBORÚ UTÁNI TÁPÉ

Tápén *apám távollétében* már korábban megindult az élet. Az oroszok bejövele után két nappal 1944. október 12-én Némethy Gyula kezébe vette a közigazgatást, szervezte a falu életét. A nemzeti szakbizottság nevében levelezett a feletteseivel.²⁹ Így amikor az orvosi ellátásról az alispán jelentést kért, Némethy Gyula válaszolt:

„1945. január 29. Tápé község elöljáróságától 235/1945.

Tárgy: A közegészségügyi szolgálat terén elvégzett összeírások jelentése.

Tekintetes Csongrád vármegye alispánjának Szentés. Vettem 136/alisp., 1945 átíratát illő tisztelettel közlöm az összeírás eredményét az alantiakban.”

²⁹ Pl. 1944. november 22-én a község „nemzeti szakbizottsága” vezetőjeként levelet írt Szeged polgármesterének konyhasó kiutalás érdekében „Elvitársi tisztelettel: Némethy Gyula nemzeti szakbizottság nevében” = Sorsforduló. Szerkesztette Karsai Elek, Somlyai Magda.

A felsoroltak közt található: „*a magán és községi orvos elmenekült* [...] A gyógyszerterát hatóságilag bezárták [...] Az itt maradt előljárók tétlenül nézték, hogy a *csőcselék* a gyógyszerterát teljesen feldúlja és kirabolja, a gyógyszereket szanaszét dobálva megsemmisítse.” Aláírás: Némethy³⁰ nemzeti szakbizottság nevében (Tápé község iratai 235/1945)

Hamarosan, február 16-án *megérkezett Tápéra dr. Mátyás Zoltán* magánorvos. Lakása, rendelője feldúlva, nincs hova menjen. Megkeresi a faluban az illetékes vezetőt. Mindenki tudta, ki az. Másnap, február 17-én újabb jelentés ment az alispánnak. A további lépések érdekében már nevesítve az orvosokat és gyógyszerészt:

„Tekintetes Csongrád megyei Tiszti Főorvos Szentes. Tárgy: A közegészségi szolgálat terén elvégzett összeírások jelentése. Tiszti főorvosi szám: 5/1945 Személyi adatok betérjlesztése.” Többek között az orvosokról ez állt:

„Községi orvos dr. Boga Dezső, aki 1944. október 8-án községünkben minden alaposabb *indok nélkül elmenekült*. Rendelője sértetlen. Lakása: Tápé Kossuth u. 30. alatt van.

Magánorvos dr. Mátyás Zoltán, aki 1944. október 8-án *szintén elmenekült* községünkben. Lakását és rendelőjét a csőcselék (inkább oroszok?) teljesen feltúrták. Lakása Tápé Kossuth u. 46. Gyógyszerész *Fehér Dezső*, aki a múltban fennállott zsidótörvény végrehajtásakor ismeretlen helyre internáltatott. Lakását és a gyógyszerterát teljesen kirabolták. Lakás Kossuth u. 46. Aláírás: Némethy a Nemzeti Bizottság nevében.” (Tápé község iratai 285/1945)

A Kossuth utca 46-ot tehát „feldúlták.” Itt lakott Fehér Dezső és bérelt rendelőt dr. Mátyás Zoltán. A Boga lakást nagymamám megvédte az oroszoktól. Erre büszkék voltunk. Ha jól értettem, művelt, franciául beszélő orosz tiszt védte meg a rablástól. (Szerintem másutt sem a „tápai csőcselék” rabolt.) Így maradt sértetlen a lakás és rendelő.

Együtt a lehetőség, hogy Mátyás doktor lakáshoz, álláshoz és rendelőhöz jusson. Ezt a falu ideiglenes vezetősége alispán nélkül is megoldotta. Megtörtént

³⁰ Némethy Gyula illegális kommunista, szatócsüzletében 1944. októberében megalakul az MKP helyi szervezete, Némethy a titkár. Szakbizottságot alakít, szervezi a közgazgatást mint vezetőjegyző, megszervezi a polgárőrséget, rendőrőrsparancsnok, 1945. áprilisban. 9 hónapig a Tápé Nemzeti Bizottság tagja, innen delegálták a megyei Nemzeti Bizottságba. 1945. augusztus 20-tól az államrendőrségen volt szolgálatban.

a csoda: dr. Mátyás a faluba érkezése után öt nappal mindezt megkapta, mégpedig hivatalosan. Illetve...hosszú út vezet még a hivatalosságig..

Ezt a levelet kézbesíthette Sulyok József vagy Török Mária a nagymamámnak: „Tápé község elöljáróságától 398/1945.

Tárgy: Orvosi lak és annak rendelőjének igénybevétele

Tekintetes özv. Boga N-né Tápé

Tekintettel azon körülményre, hogy dr. Boga Dezső községi orvos minden indok és előzetes bejelentés nélkül községünkől eltávozott és a mai napig sem jelentkezett szolgálattételre. Az ideiglenes község képviselőtestület 1945. febr. 20-án megtartott ülésén az alanti határozatot hozta meg.

Határozat

Az ideiglenes községi képviselő testület elhatározta, hogy az eltávozott dr. Boga Dezső községi orvos helyére dr. Mátyás Zoltán orvost bízta meg ideiglenesen községi orvosi teendők ellátásával és dr. Boga Dezső volt községi orvosnak lakását és rendelőjét igénybe veszi olyképpen, hogy az orvosi rendelőhöz tartozó gyógyszereket, berendezéseket és az esetleges műszereket igénybe veszi. Az előbb említettekről dr. Mátyás Zoltán köteles két példányba leltárt készíteni és azt a község elöljáróságához benyújtani tartozik. Tápé, 1945. febr.21-én. Alíráás: Némethy Nemzeti Bizottság nevében.” (Tápé község iratai 398/1945.)

Szegény kicsi nagymamám kezében a levéllel...

Elképzelhetetlen. Megpróbálom együtt olvasni vele. Ez nem neki szól, ő Kön-cse Albertné. Boga N. nem létezik. De mégis neki hozták. Ha neki, akkor mit akarnak tőle? Miért vesznek el mindent? Azért, mert mi már nem élünk? Vagy bírósági ítélet? Vagy csak állt és sírt.

Próbálom megérteni a határozatot. Először is a megadott tárgy nem egyezik a tartalommal, ami valójában a községi orvos megbízatásának megszüntetése, ingó és ingatlanának rekvirálása, tulajdonba vétele, továbbadása, és egy másik orvos kinevezése.

Eddig egyezik az 1944-ben írt Fehér Dezső ügyéről intézkedő vitéz János bel-

24. A nagymama, Köncse Albertné

ügyminiszter rekviráló módszerével, de a fasiszta hivatal átadás átvételi leltárt írt elő tanúkkal és a kedvezményezett megfizettette volna az átvett értékek árát. Némethynél ez hiányzik, és hiányzik még az ingatlan átadásának határideje is. Arról, hogy nagymamámmal mi történt ezután, semmit nem tudok. Később Szegeden látogattam a Csongrádi sugárúton.

Ami még elgondolkodtat, hogy az állítólagos bizottság intézkedéseit a tíz tag közül miért egyedül Némethy írta alá „a nemzeti (szak)bizottság nevében”? Ezzel a határozattal összefonódott dr. Mátyás és Némethy sorsa. Érdekük lesz ehhez ragaszkodni. Így én is megértem további lépéseiket.

A NEMZETI BIZOTTSÁGOK

A közigazgatás megszervezése a 14/1945. M. E. rendelet alapján a demokratikus pártok delegáltjaiból álló Nemzeti Bizottságok feladata lett...

Új hatalom született tehát, a Nemzeti Bizottság, amely Tápén 1945. március 16-án máris megkezdte működését. Első ülésének jegyzőkönyvét érdemes elolvasni, mert kiderül a nemzeti bizottságok korlátlan hatalma, másrészt apám fő

ellenségéről, *Bogoss plébánosról* több is, mint amit eddig tudtunk.

„*Némethy Gyula* előadja a következőket: megjelent hivatalában (a rendőrségen) Bogoss Béla elmenekült esperes plébános és kérte, illetve előadta, hogy el szeretné foglalni hivatalát és letelepedni a községben szakácsnéjával, Palócz Marcellával együtt. Gyerekeivel jelentkezett nála, hogy elfoglalja régi helyét. Tekintettel arra, hogy kellő igazolással nem rendelkezett, felszólítottam, hogy felettes hatóságomhoz, a szegedi *politikai rendőrséghez* forduljon tartózkodási engedélyért. Egyben közöltem vele, hogy kérelmét a *Nemzeti Bizottság, mint legfelsőbb politikai fórum* fogja tárgyalni. A volt esperes plébános előbbi viselt dolgait ismertetnem nem kell.” A bizottság máris határozatot hozott: „a kérelmét egyhangúlag elutasította.” Az indokolásban ez áll: „a múltban az összes kormánypártoknak vezető tagja volt [...] botrányos és erkölcstelen [...] reakciós és népellenes a mai népi demokratikus szellemmel nem egyeztethető össze [...] a szakácsnőjével, Palócz Marcellával vadházasságban él [...] igen rövid idő alatt tetemes vagyona tett szert [...] melyet egész biztos nem a béréből vett. Községünk lakosságával állandóan peres viszonya volt, mely pereket rendszerint elvesztette. Szakácsnője az esperes úron keresztül valóságos *fiók diktátora volt a falunak* és községünkben csak az történhetett, amit ő akart. Már több ízben igyekezett megszabadulni ettől a rossz szellemtől, akinek azonban az összeköttetései révén mindig sikerült itt maradni. [...] Hitünket és valásunkat védelmezzük [...] *Véghatározatunk* 1 példányát beterjesztjük a szegedi rendőrség politikai osztályához tudomásul vétel végett.”

A szegedi rendőrség politikai osztályára küldték a határozatot. A határozatot aláírta: Némethy Gyula titkár. A jegyzőkönyvet a többi tag is, Bodó István, Domonkos István, Lantos István, Berta József aláírta. Terhes Lajos kisgazda elnök kivételével. (Boga per sz.n.)

Az idézett ülésen a plébános példáján kiderül az igazolás ügymenete: a szegedi politikai rendőrségnél kell kérni a tartózkodási engedélyt, a Nemzeti Bizottság, *mint legfelsőbb politikai fórum* fogja tárgyalni, de ezt máris tárgyalta: az engedélyt elutasította. Vessük össze az előző bekezdésben kiemelt mondattal! Lesz mit összecsiszolgatni.

Ugyanekkor mi még boldog tudatlanságban készültünk visszatérni abbahagyott életünkhöz. Azt hittük, máris megyünk Tápéra, de ott apámat meglepetés várta, amikor 1945. március 21-én a *lakásában és rendelőjében dr. Mátyás Zoltánt találta*. Apám hiába jelentkezett hivatalosan szolgálatra, „már betöltötték a helyét”, tudta meg. („Elfelejtették,” hogy dr. Mátyást ideiglenesen ne-

vezték ki.) Elképzelhető a következő 10 nap tehetetlen vergődése, amikor apám próbálta megérteni a helyzetét, kereste a megoldást, és mindenütt falba ütközött. Lassan kiderült, hogy minden dolgok kulcsa az IGAZOLTATÁS. A következő kilenc hónap ezzel telik majd: megfelelő igazolás szerzése a megfelelő igazoláshoz. Előre jelzem, hogy apám 1945. július 5-én bead majd minden bizonyítékot az igazoló bizottságnak az időpontokkal együtt. Ezeket később nem vették figyelembe. Eltűntek.

RENDŐRSÉGI NYOMOZÁS

Már az igazoltatás elindítását megelőzően vagy egyidőben 1945. március 19-én – egyelőre apám tudtán kívül – a Kiskundorozsmai Járási Rendőrkapitányságon elindult ellene egy másik vizsgálat is *népellenes bűncselekmény* miatt. Apám Tápéra érkezte *előtt* (március 21.) két nappal már ebben az ügyben hallgatták ki a tápai rendőrségen Révész Pált és Kiskundorozsmán Fodor Dávidot. Ki volt a feljelentő? Kinek volt az érdeke apámat feljelenteni? Aki ezt a rendőrségi eljárást elindította, annak ez sürgős lehetett, és valószínű, hogy az éppen beinduló feljelentések zűrzavarában nem kérték írásban a feljelentést. Nincs dokumentum a feljelentésről.

Révész Pál kommunista földműves a jegyzőkönyv tanúsága szerint így vallott: „elismerte, hogy megvédte az apám, de hitt a német győzelemben”. *Fodor Dávid* vallomása: „közelebbről 1937 óta ismeri Boga Dezsőt, az üzletét ellenőrizte. Tudomása van, hogy a frontharcosok vezetője volt kb. 1937-38-ban. Nincs tudomása, milyen a politikai magatartása.” (Tápé N. B. 31. 32.) Első nekifutásra ez kevés volt a vádemeléshez. Nem ez lehetett az egyetlen ilyen nyomozás, ahol először a kiszemelt személyhez kerestek tanúkat, akik szállítják, majd tanúsítják a reménybeli bűnt.

1945. április 13. és május 9. között a tápai Némethy Gyula vezette rendőrségi kihallgatásokon *26 tanút hallgattak ki*. Ezek közül néhány példa:

1945. április 13. Széll Mihályné: Szülő anyát hagyta vérezni, mentők vitték el.

1945. április 14. Molnár István: 1941-ben nem ment ki a szüléshez, mert szabadnapos. Csecsemőfrász miatt a gyereket Szegedre utalta Mátvás, mert nem volt rendelési idő.

1945. április 14. Nagy István: Nyilaspártban nem volt. Egyszerű parasztember vagyok.

1945. április 18. Török Pálné: Fehér Dezső (a gyógyszerész) mondta, hogy rossz a híre a Klinikán Boga Dezsőnek: csak haldoklókat küld.

1945. április 19. Terhes Rozál: apja orbáncára azt mondta, nincs baja. A városból jött orvos nem tudott segíteni. Nem adott injekciót OTI-tagnak, később kórházba utalta. Rokongyerekről: Ha megéri a reggelt, vigyék a klinikára.

1945. április 19. Révész Pál újabb nyilatkozata: nyilas pártban nem volt, németek mellett agitált.

Csakhogy feltűnően egyoldalú a „népellenes vád”: csupa orvosi panasz. A kihallgatók alig tudtak közös erővel összekaparni más politikai vádat, minthogy apám hitt a német győzelemben, ami talán igaz is volt. *Nagy Ferencné* 1945. április 13-i vallomásában megjelent egy új elem, ami szerint apám azt mondta neki dr. Mátyásról: minek hívta ide *ezt a zsidót* [...] úgysem sokáig él. (Tápé N. B. 13.) Eszerint apám Mátyást zsidózta volna le vagy Nagyné rosszul tanultra meg a leckét, mert erről soha nem esett szó. Nem foglalkoztak vele a kihallgatók.

1945. április 19-én *Laczi Ilona* vallomása ezt erősítette meg, ami szerint Boga Dezsővel a rendelőjében beszélgettek(?), és akkor Boga Dezső azt mondta: „A patika nem kell senkinek. A patikus helyében ő már itthon öngyilkos lett volna inkább. (Az öngyilkosságot későbbi vallomásaiból kihagyta.) *A zsidók* megérdemlik a sorsukat.” (Tápé N. B.)

Laczi Ilonában igazi kincsre leltek a vád gyártói. Megtalálták a biztos fegyvert: ezzel zsidóellenesnek lehetett beállítani apámat. Nem véletlen: mint később kiderült, dr. Mátyás többször meglátogatta a lányt. Ő sugallhatta a rendőrségen, hogy ez a vád lesz alkalmas arra, hogy „törvényesen” üresedhetett meg a tápéi hatósági orvosi állás, amit már ő úgyis betöltött. *Laczi Ilona* vallomásának másik előnye volt, hogy mivel Fehér Dezső háztartási alkalmazottja volt, vallomásait hitelesnek lehetett elfogadni.

Elindult tehát *Laczi Ilona* koronatanú karrierje. Eltart majd egészen 1949. március 25-ig.

A tanúvallomások eredményével 1945. május 4-én a szegedi Államrendőrségen szembesítették apámat. Előléptették gyanúsítottá, és kihallgatták.

Jegyzőkönyv

felvétel az *Államrendőrség Szegedi Főkapitányság Politikai Osztályán* 1945. május 4-én. Tárgy: Dr. Boga Dezső tápéi /Községi orvosi lak/ lakos *gyanúsított* kihallgatása.

Személyi adatok: 1891, Diószeg, gyarló [gyakorló] községi orvos, Uhl Alojzia, nős, két gyermek, magyar állampolgár, katona volt, büntetlen előéletű, vagyontalan.

Kérdésre előadja a következőket: az elébem tárt jegyzőkönyvekben foglalt vádakra vonatkozóan előadom, hogy azokra részben nem emlékszem, részben tagadom, hogy a terhemre rótt cselekményeket elkövettem volna. Előadom, hogy 1937-ben fegyelmi vizsgálat indult ellenem hasonló panaszok miatt, továbbá azért, mert *Frontharcos plakátot adtam ki, amelyet az akkori rendszer ellen lázítónak* minősítettek. A fegyelmi vizsgálat teljes felmentéssel végződött az antiszociális panaszokra vonatkozóan, és megállapította, hogy a legnagyobb mértékben *szociális magatartást* tanúsítottam. A Frontharcos plakát miatt 500 Pengő pénzbüntetésre ítélték. Ennek a fegyelmi ügynek az iratait a dorozsmai főszolgabírósnál meg lehet találni.

Egyébként szociális magatartásomra vonatkozóan kérem kihallgatni: Nagy István tápéi (Kossuth u. 36), Lele József mészáros tápéi (Kossuth u.), Fodor Dávid pék tápéi (Kossuth u.), Révész Pál tápéi községi közgyám, Krajkó András tápéi (Dózsa u.), Némethy Gyula tápéi (rendőrség)” (Boga per 37.)

Nem ismerjük a vádat, de apám válaszaiból következtetve a vád a szociális magatartás hiánya lehetett. Leleplezi a helyzet abszurditását a lakhely eltévesztése: „tápéi /Községi orvosi lak/ lakos,” holott ekkor már be sem tehetette lábát a lakásába, rendelőjébe. Bizony, az utóda még nem törvényes utód.

A kért tanúk kihallgatási jegyzőkönyvei következnek. Hasonlóak, ugyanazt a sémát követték. Úgy tűnik, a korábbi tápai kihallgatások alapján ezekkel készültek a következő kihallgatásokra. Erre utal a „az őrsön tanúként *lesz* kihallgatva” ismétlődése, a kérdések, amelyek apám politikai nézeteire és tetteire vonatkoztak. A következő jegyzőkönyvek apám fenti jegyzőkönyvének mellékletei lehettek.

„Tápéi Rendőrőrstől. 100/1945

Jegyzőkönyv. Tanúkihallgatásról. Felvétel 1945. évi május hó 7. napján az őrsön tanúként *lesz* kihallgatva *Révész Pál* közgyám aki lakik Tápé Pozsonyi u. 40. sz. a. A hozzáintézett kérdésekre előadja, hogy mikor internálni akartak hivatkoztam, hogy beteg és teljesen munkaképtelen vagyok, ekkor a csendőrség elhívta dr. Boga Dezső községi orvost a csendőrségre abból a célból, hogy állításom megfelel-e a valóságnak. Dr. Boga Dezső kijelentette, hogy régebben kezel engemet, tudja, hogy mi bajom van, ezért *nem internálható*. Tudomással vagyok arról, hogy dr. Boga Dezső nyilas pártban nem volt. Ellenben a németek győzelme mellett agitált. Más előadni valóm nincs.” Némethy Gyula rendőrőrsparancsnok és Révész Pál aláírása, pecsét. (Boga per 45.)

„Tápéi Rendőrőrstől. 100/1945

Jegyzőkönyv. Tanúkihallgatásról. Felvétel 1945. évi május hó 7. napján az őrsön tanúként *lesz* kihallgatva *Nagy István* aki lakik Tápé Kossuth u. 36. szám alatt. A hozzáintézett kérdésekre előadja a következőket. Tudtommal dr. Boga Dezső községi orvos nyilas pártban nem volt benne. Annyira jóban nem voltam, hogy politikai kérdéseket megvitattuk volna, mert egyszerű parasztember vagyok. Más előadni valóm nincs.” Némethy Gyula rendőrőrsparancsnok és Nagy István aláírása, pecsét. (Boga per 49.)

„Tápéi Rendőrőrstől. 100/1945

Jegyzőkönyv. Tanúkihallgatásról. Felvétel 1945. évi május hó 7. napján az őrsön tanúként *lesz* kihallgatva *Némethy Gyula* községi jegyző, lakik Tápé Kossuth u. 78. szám alatt. A hozzáintézett kérdésekre előadja a következőket. Piroska Ferenc volt községi főjegyző büntető *munkaszolgálatra* vonultatta be, és szolgálat közben megbetegedtem, *betegségemmel dr. Boga Dezső községi orvosnál jelentkeztem és a 2 heti szabadságot adott kifolyóan*. Meg kell itt jegyezni, hogy dr. Boga Dezső mint hatósági orvos működött és csak az ő orvosi igazolványát fogadták el. Tudomással bírok arról, hogy dr. Boga Dezső a *németek győzelmét* kívánta. Más előadni valóm nincs.” Némethy Gyula rendőrőrsparancsnok, pecsét. (Boga per 44.)

„Tápéi Rendőrőrstől. 100/1945

Jegyzőkönyv. Tanúkihallgatásról. Felvétel 1945. évi május hó 7. napján az őrsön tanúként *lesz* kihallgatva *Fodor Dávid* aki lakik Tápé Kossuth u. 61. szám alatt. A hozzáintézett kérdésekre előadja, hogy csak üzletileg érintkeztem

dr. Boga Dezsővel és *nem politizáltam vele*, csupán azt tudom, hogy a front-harcosoknak volt a vezetője.” Némethy Gyula rendőrőrsparancsnok és Fodor Dávid aláírása, pecsét. (Boga per 46.)

Fodor Dávidot 1946. február 8-án is behívták tanúnak. Március 19-én így vallott a Kiskundorozsma járási rendőrségen: „Közelebbről 1937 óta ismerem Boga Dezsőt. Az üzletét ellenőrizte. Tudomása van arról, hogy a frontharcosok vezetője kb.1937-38-ban. Nincs tudomása, milyen a politikai magatartása.”

„Tápéi Rendőrőrstől. Jegyzőkönyv tanúkihallgatásról. Szám nélkül. Felvételt 1945. évi május hó 9. napján az őrsön tanúként *lesz* kihallgatva *Lele Józsefné* aki lakik Tápé Kossuth u. 40. szám alatti lakos /férje távol van/ A hozzáintézett kérdésekre előadja a következőket. Tudomásom van arról, hogy dr. Boga Dezső községi orvos a *frontharcos szövetségnek volt vezetőtagja. Politizálni sem* én sem férjem nem szoktunk dr. Boga Dezsővel. Mint hentesmester csak üzletileg és hatóságilag érintkeztünk vele. Más előadni valóm nincs.” Némethy Gyula rendőrőrsparancsnok és Lele Józsefné aláírása. (Boga per 47.)

Krajkó András³¹ nem tett vallomást. „Krajkó András és Révész Pál illegális kommunisták a háború előtt rendőri felügyelet alatt voltak. Igazolhatják, hogy semmilyen nyilas pártban nem voltam” – írta apám több beadványában.

Teljesült apám másik kérése is, 1945. május 15-én a szegedi igazoló bizottság megkapta a Frontharcos Szövetség 1937. márciusi fegyelmi jegyzőkönyvének másolatát (mint ezt a levéltárban talált okirat alján a nemzeti bizottság pecséttel hitelesítette), amiből kiderülhetett volna, hogy apám a faluban a korábbi rendszer ellen „elégedetlenséget szított”. (Boga per 86.)

A Frontharcos plakát igazolhatta volna a szociális érzékenységet, de ezt nem vették figyelembe.

Úgy tűnik, mintha a nyomozás abbamaradt volna. Sem az indításáról, sem a leállításáról nincs dokumentum. Később újraindul az eljárás, de mire többször

³¹ Apám történetében többször találkozunk majd Krajkó Andrással.. „Id. Krajkó András 1944 novemberétől „községvezető” volt, (helyettese Némethy Gyula), tagja volt a szegedi Magyar Kommunista Párt kerületi Végrehajtó Bizottságának, 1945. március 15-től a Földigénylő Bizottság elnöke volt, ezév második felétől a Tápéi Nemzeti Bizottságba és Csongrád Megye Nemzeti Bizottságába delegálta az MKP. „Jelentékeny mértékben befolyásolni tudta a vezetőség tagjain keresztül a tápéi pártéletet [...] és a párt politikájának érvényesülését. Id. Krajkó András ugyanis Tápén lakott és mint kisiparos ott dolgozott.” (Tápé története 120. o.)

meg kellett ismételn az apám elleni vádakát, a *falubeliek kihátráltak* a betanított szerepekből arra hivatkozva, hogy azt másoktól hallották vagy elfelejtették. Eleinte még megfélemlítették őket. Nehéz lehetett rendőrségre járni és látni, azt várják tőlük, hogy rosszat mondjanak a volt orvosukról.

IGAZOLTATÁS

IGAZOLÓ NYILATKOZATOK

A rendőri kihallgatásokkal párhuzamosan az igazoltatás is elindult. A különbség csak annyi, hogy hosszadalmas előkészítés után a bizottsági ülés majd határozattal zárul. Így indult: Dr. Boga Dezső „az Ideiglenes Nemzeti Kormány 15/1945 M. E. sz. rendelete alapján az alábbi *igazoló nyilatkozatot*” nyújtotta be, amelyben kérdőíven kézírással igazolta a távolmaradása alatti *köztisztviselői megbízatását*. „1939. szept. 1. óta semmilyen politikai tevékenységet nem fejtett ki, sem népellenes törvények vagy rendeletek végrehajtásában hivatalából kifolyólag részt sem vehetett. Tápé, 1945. márc. 31. Aláírás: hivatalvezető: Némethy Gyula” (Boga per 83)

Apám 1942 óta köztisztviselő volt, így ilyen minőségében az új hatalom kiszolgáltatottja lett. Az ő igazolási eljárásán bemutatható az új hatalom félelmetes növekedése. Mivelhogya budai szolgálatáról bemutatta az igazolásokat, mivel Pesten 1944. október 14-től, majd Tápén 1945. március 21-én szolgálatra jelentkezett, valamint nyilatkozott a politikai magatartásáról, azt hinnénk, minden rendben, Szegeden is, Tápén is ismerik.

CSAKHOGY valaki már elrabolta az életét. Két kézzel fogta, el nem engedte. Így már nem volt olyan egyszerű a helyzete. Mint a Csongrádi Nemzeti Bizottság egyik tagja, Lovas Mátyás megfogalmazta 1945. március 6-án: „az Igazoló Bizottság *indokolás nélkül* kimondhatja a nem igazoltatás lehetőségét”. (Csongrádi N. B. 1945. március 6.)

Tehát nem szükséges okot keresni az igazolás megtagadásához. De lehet kitalálni is. Apám legalább nyolcvanezer közszolgálatban lévő ember sorsában fog osztozni.

A szegedi igazoltatási hatóság valószínűleg nem talált kifogásolni valót a köztisztviselői megbízatás igazolásában, de gondos hivatal lévén a budapesti tartózkodás törvényességét is fel kívánta deríteni. Ezért apámnak 1945. április 13-án egy kiegészítő kérdőívet kellett kitöltenie:

„Az Ideiglenes Kormány 15/1945 M. E. számú rendelete (ugyanaz a rendelet) értelmében az alábbi igazoló nyilatkozatot nyújtom be. 8158. sz. Kérdőív. Közalkalmazott 1920. november 21. Vagyontalan.” „Tagja volt-e a következő egyesületeknek?” Hosszú felsorolás. Egyiknek sem.

„*Mi okból hagyta el a hivatalát?* Eltávozási engedéllyel 1 napra Budapestre utazott 1944. okt. 8-án és még ugyanaznap visszautazott, de 9-én hajnalban Félegyházán a vonatot visszairányították Budapestre.

Mikor jelentkezett újból szolgálattételre? Budapesten okt.14-én, a községben amikor márc. 21-én Budáról visszatérhetett, Belügyminisztériumi rendelkezésre. *Jelenleg teljesít-e szolgálatot?* Igazolás hiánya miatt nem. Régebben a frontharcos csoport elnöke voltam [...]1939. szept. 1. óta semmilyen politikai tevékenységet nem fejtett ki. Népellenes törvények és rendeletek végrehajtásában hivatalából kifolyólag részt sem vehetett.” A kérdőív rákérdez korábbi büntetésre és jelenlegi bűnvádi eljárásra is. (Boga per 85.) Még ezen a szűrőn sem ment át.

A *Szegei Igazoló Bizottság* továbbra is gondos hivatal lévén, az igazolás kiadásához apám katona múltját, a Nagy Háború utáni pályakezdetét kutatva újabb, kézzel kitöltendő *kiegészítő nyilatkozatot kért*. Apám ezt 1945. április 18-án beadta. Iratszám 8158 sz. Lakcím: Szeged Szentháromság u. 4/a

„A Magyar Orvosok Egyesületébe 1920-ban be kellett lépnem, mert mint a Batizfalvy Szanatórium orvosát erre utasítottak, de 3 havi szanatóriumi orvosi működésem után kiléptem az egyesületből. Azóta semmi összeköttetésem nem volt az egyesülettel. Tagdíjat egyszer sem fizettem, gyűlésen egyszer sem vettem részt.” Szálasira nem esküdött. „Mint tartalékos főhadnagy szereltem le 1919-ben, és azóta katonai szolgálatban nem voltam. Vörös Kereszt tiszti keresztje, Károly csapatkereszt... (Boga per 2/85.) Most sem találhatták volna akadályát, hogy igazolják.

Miután apám szembesült azzal, hogy nem térhet vissza szeretett falujába, Szegeden igyekezett megkapaszkodni. Nincs más megoldás, apám ez után a világháború után is *hirdetést* adott fel magánorvosi rendelésre 1945. május 17-én és 18-án a *Délmagyarország*ba: „dr. Boga Dezső orvos rendelését a Szentháromság utca 4/a földszint 6. alatt megkezdte. Rendelés d. e. 8-10, d. u. 3-5.” 1945. május 19-én és 20-án a *Délmagyarország*ban újabb hirdetés: ugyanaz, csak

Tisza Lajos körút 29. szám alá helyezte át a rendelést. Valamiért máris új helyet kellett keresnie. Kevés beteg találta meg.³²

Közben kiderült, hogy *újabb kézírásos nyilatkozat* szükséges az igazoláshoz. Ezúttal az 1944. október 8-án történt *Tápéra utazás akadályáról* kellett beszámolni a bizottságnak. Apám ezt 1945. július 5-én adta be Szegedre. Ez még csak az *első beszámoló* a történetekről és következményéről. Itt már megvannak a pontos adatok, igazolások az igazoltatáshoz:

„Nyilatkozat

Alulírott tiszteletteljesen kijelentem, hogy Tápéról 1944. október 7-én este másnap hajnalban induló személyvonattal Budapestre utaztam azzal a szándékkal, hogy élelmiszert viszek Budán tartózkodó családomnak. Még aznap este okt. 8-án visszaindultam Szegedre, de 9-én hajnalban Kiskunfélegyházán a vonatot leállították azzal, hogy tovább nem közlekedik és sebesülteket nem vesz fel. Alulírott mint orvos a vonaton kaptam beosztást és a *sebesültszállítmányt Budapestre kísértem*. Ezeket a körülményeket igazolhatják dr. Baló József egy. ny. tanár és dr. Kolb Endre orvos.

Budapestre érkezésem után jelentkeztem a Belügyminisztériumban, ahol a bp-i Polyklinika kérelmére oda kaptam munkaszolgálatos beosztást. Ezt igazolja a mellékelt miniszteri kirendelés, mely okt. 21-én kelt. Ezt a beosztásomat illetőleg a *munka felvételét igazolja* a bp-i Gróf Apponyi Polyklinika arcképes igazoló jegye, amit szintén mellékelek. Polyklinikai beosztásom mellett az OTI részéről megbízást kaptam a XII. kerületben egyik körzeti orvosi állásra. Ezt a körülményt igazolja a mellékelt OTI részéről adott igazoló irat. Folytatólagos OTI beosztásom igazolására mellékelem Budapest elfoglalása után kapott orosz nyelvű igazolvánnyal, mely 1945. márc. 5-én keletkezett.

Buda bevétele után Budapest Elöljárósága részéről megbízást kaptam egyik budai körzet hatósági orvosi munkakör ellátására. Erről a megbízásról is az igazolványt szintén mellékelem. Utazási igazolványt márc. 5-én kaptam. Egy-

³² Csak 1946. március 28-án lesz állása: a szentesi alispán Csongrádra fogja elhelyezni ideiglenes helyettes városi orvosnak.

ben tudomásul vettem, ha jelen nyilatkozatom lényeges körülmények elhallgatásával valótlannak bizonyul, a nyilatkozat keltétől számított 3 éven belül nyugdíjigény nélküli elbocsátást von maga után.”

„Mellékelve: 1 db miniszteri kirendelés, 3 db. igazolvány, 1 arcképes igazoló jegy, 1 vasúti igazolvány.” (*Ezeket később sehol sem veszik figyelembe!*)

Apám aláírása, dr. Somorjay Ferencné és két olvashatatlan aláírás. Az egyik után: „igazolja, hogy dr. Boga Dezső a fenti időpontban Budán tartózkodott, mert vele ezen időpontban találkozott.” (Boga per 99.)

Ez volt a negyedik, igazolványokkal is bizonyított valódi tényállás! Apám egyik nyilatkozatának cáfolatát sem találtam az iratok között, de mivel megérkezett dr. Fehér Vilmos levele apám ellen, a vádlók felszabadultak a gondosan előkészített álfeltételek hivatalos vizsgálatának rendje alól.

BEJELENTÉS ÉRKEZETT AZ IGAZOLÓ BIZOTTSÁGHOZ

amelyet dr. Fehér Vilmos küldött az Orvosok Gyógyszerészek Szabad Szakszervezetén keresztül 1945. július 15-én.

„Bátyám – Fehér Dezső tápéi gyógyszerész sorsáról még mindig nem tudván semmit – helyett én, alulírott teszem meg jelentésemet. Dr. Boga Dezső volt községi, jelenleg Tisza Lajos körúti orvos mint olyan ellen, aki bátyámat a hatóságnál feljelentette, mert az Istentiszteleten viselt ruháján nem viselt *sárga csillagot*. Értésülesem szerint amikor bátyámat és családját csendőrök elhurcolták, kiállott az utcára és *gúnyos nevetés* közben tett megjegyzéseket akkori mentalitásának megfelelően [...] Folytonos feljelentésekkel üldözte őket nem kis részben felhasználva nyilas kapcsolatait. Én mindezekről *csak most értesülhettem* szegény bátyámék még mindig nem tértek vissza, és Isten tudja, valaha visszatérnek-e. Kötelességemnek tartom, helyettük (testvére helyett) hozzam ezeket a tetteket az igazoló bizottság tudomására. Ha bátyámék hazatérnek, ők majd bővebb adatokat tudnak rendelkezésre bocsájtani. Vagyok kiváló tisztelettel: Dr. Fehér Vilmos postaforgalmi igazgató. Budapest XIV. ker. Erzsébet királyné u. 1/b” (Boga per 4.)

A hónapok óta húzódó rendőrségi és igazolási eljárásnak újabb irányt és lendületet adott a testvér bejelentése. A vád zsidóüldözés lett. Akkor még nem ezzel a szóval foglalták össze a felsorolt vádakat. Érdekes megfigyelni, hogyan fordult a figyelem a zsidók sorsa iránti közömbösségből hirtelen az igazságté-

tel felé. Hiányzott belőle az üldözöttekkel való együttérzésnek még csak a lát-szata is. Ez a vád kezdetben csak eggyel több ürügy volt a megfélemlítésre az új hatalom kezében.

Ismerős vádak, nem nehéz kitalálni, hogy a Budapesten lakó testvér honnan, kitől szerezte értesüléseit. Honnan tudott apám igazolási ügyéről, a Tisza Lajos körúti címünkről? A levélben a korábbi tanúvallomásoknál sokkal kevesebb vád jelent meg. Ő ennyit hitt el talán. Tiszteletre méltó az őszintesége, tudniillik leírta, hogy értesülésekre támaszkodik. Később, amikor felkérték a vád megisméltésére, valószínűleg rájött, mire akarják felhasználni, és pontosan fogalmazott: „hogy Boga Dezsőnek aktív szerepe volna bátyám elhurcolásában, bizonyítékaim nincsenek.” (1948. április 30-i feljelentéséből.)

Figyeljük majd a vád tanúinak később is egyre ismétlődő másodlagos hírforrásra utaló kifejezéseit pl. „tudomásom szerint, közvetlen tudomásom nincs, valakitől szerzett, kijelentéseket hallotta, nem emlékszem, bizonyítékaim nincsenek, dr. Mátyástól hallottam.”

Ekkor már – 1945. július 15-től – Szegeden társbérletben laktunk a kakasos református templom mögötti sarokház első emeletén a Tisza Lajos krt. 33. I. 4. alatt, az Magyar Kommunista Pártház mellett. Apám a közelben, a Tisza Lajos krt. 29-ben a kaputól jobbra magánrendelőt nyitott, de az általános szegénységben alig volt betege.

APÁM ÉRVEI

Három hét múlva, 1945. augusztus 6-án apám beadhatta *igazolási kérelmét* az Igazoló Bizottságnak. A bizottsági döntés előtt alkalma volt védekezni az állásos támadások ellen.

„Tekintetes igazolóbizottságnak

Igazoltatásommal kapcsolatban legyen szabad mély tisztelettel az alábbi körülményekre felhívnom a t. bizottság figyelmét: Amint azt már jelentettem, nem menekültem el állomáshelyemről, hanem a harci helyzet előre nem látott alakulása akadályozott meg abban, hogy Szegedet elérhessem, mert 1944. október 8-án...” Ismerjük a történetet. A vád pontjaira válaszol.

Nyilatkozatában érveket sorol. Tanúk részletes nyilatkozata bizonyítja a *mel-lékletben*, hogy nem menekült. A „szegénybetegek orvosa voltam, magam is szegény maradtam, nem volt mit féltennem.” Politikai nézetei kiderülhetnének

az 1919. július 23-i *Délmagyarország* cikkből (*Elég a szóból, jöjjön a tett!*) és emiatt indított fegyelmiből. (Mellette tanúskodott akkor dr. Erdélyi Jenő, dr. Balla Izidor.) Idéz a Frontharcos plakát miatti 1937. március 16-i fegyelmi indokolásából, ami bizonyítja, hogy amivel akkor vádolták, az bizonyíthatna most mellette. És: „Nem vagyok újsütetű demokrata” – írta, miközben a kihallgatói voltak bizony újsütetűek. Mellette szólna, hogy Tápén Piroska jegyzővel szemben megvédte a kommunista Révész Pált és Krajkó Andrást.

„Tápé község nyilvántartott kommunistaival nemcsak barátságos magatartást tanúsítottam, hanem mindazon esetekben, amelyekben segítségükre lehettem, azt meg is tettem. Így Krajkó Andrást megmentettem attól, hogy Piroska v. jegyző sebes lábbal cséplési munkára küldje, megakadályoztam azt, hogy Révész Pál jelenlegi közgyámot internálás céljából elhurcolják a csendőrök, akik orvosi bizonyítványt követeltek tőlem ennek elősegítésére. Én adtam orvosi bizonyítványt, de nem a csendőröknek, hanem Révész elvtársnak.

Némethy Gyuláról (a jelenlegi polgárőrség parancsnoka) hatósági pressióra *jelentgetnem kellett volna* közegészségügyi kihágások miatt. Nem tettem annak dacára, hogy *megfenyegettek, ezért engem jelentenek fel* [...] A szegedi politikai rendőrségen történt kihallgatásomkor megismertem az ellenem emelt vádak közül néhányat, melyek elolvasása után felismertem azok indítékát, dr. Láng rendőrtanácsos azt kérdezte tőlem, hogy miért haragszanak rám.”

A kérdésre, hogy *miért vannak haragosai*, apám válasza: „fiatalos ambícióval meg akartam mutatni, hogy erős akarattal és áldozatkészséggel gátat lehet vetni a község jobb sorsra érdemes lakosságát létében komolyan fenyegető veszedelemnek. Aki ismeri az egyszerű nép lelkiségét, tudhatja, hogy milyen hatalmat jelent a kuruzslók és hívek között lévő szolidaritás, hogy milyen reménytelen küzdelemre vállalkoztam, amikor elhatároztam, hogy azt a kétségbeejtő közegészségügyi állapotot radikálisan liquidálom. Mégis sikerült magam ellen hergelnem a *létükben fenyegetett kuruzslók és híveik haragját*.

Hatósági orvosi működésemmel kapcsolatban akárhányszor kerültem olyan helyzetbe, hogy a közegészségügy érdekében fel kellett személyi érdekem áldoznom, és ez *nem tette népszerűvé a hatósági orvos személyét*, hogy rá hárult az utóbbi években a fejletlen szociális intézkedések végrehajtása, illetve az a körülmény, hogy a szűkmarkúan mért segítségben nem lehetett mindenkit, aki rászorult, részesíteni.

Az OTI orvosi munka sokoldalú megkötöttsége sem volt éppen népszerűsítő. Annak dacára megtörtént, hogy amikor egy alkalommal nem vállaltam az OTI

körzet ellátását, a Pick Szalámigyár munkásai arra szervezkedtek, hogy újra engem bízzanak meg. Tanú erre Terhes József Küküllő utcai lakos.”(Terhes József volt, aki 1936-ban feljelentette a plakát miatt.)

Akik ellenem tanúskodnak, *abban a hitben vannak, hogy én elmenekültem* [...] szegényjogú beteg egy sincs közöttük és ha OTI betegnek valóban jogos panaszra volt rám, módja volt az OTI főorvos útján elégtételt szerezni. Régi betegeim ma is felkeresnek, mert bizalommal vannak hozzám. *Valaki, akinek fontos érdeke, hogy ne kerülhessek vissza a helyemre*, még szítja is ezt a hangulatot (viszályt), holott jól tudja, hogy nem felel meg a valóságnak.”

A személyi ellentétekről: ”Személy szerint mindenkivel jón voltam, kivéve a községi jegyzőket, így *Piroska Ferenc főjegyzőt*, akit f. h. 4-én 5 évi kényszermunkára ítélte a népbíróság oroszellenes és fasiszta magatartása miatt. és dr. *Bogoss Béla plébánost*, aki közismerten szolgálai alázattal toltta a mindenkori kormányok szekerét.”

„*Dr. Mátyás Zoltán* orvossal jó viszonyban voltam, csupán nem jártunk össze, mert az előbbiekkal tartott fenn szorosabb barátságot. Végül meg kell említenem Fehér Dezső gyógyszerészt, akivel bár személyesen jó viszonyban voltam, de tudtam, hogy neheztel rám, mert abban a tévhitben élt, hogy amikor az egész vármegyére kiterjedt *kuruzslásaiért eljárás indult ellene*, én voltam az, aki az eljárást elindította. Holott megállapítható, hogy Algyőről indult el a csendőri nyomozás.

Esetleges zsidó vonatkozású vádakkal kapcsolatban hivatkozom arra, hogy mindég voltak és vannak ma is zsidó barátaim és a községben lakó zsidókkal a legjobb barátságban voltam [...] Szálásra nem tettem le az esküt.” Az orosz megszállás(!) után is megtartotta Budapesten az OTI állását. „Ezek *előrebochtásával kérem igazoltatásomat*. Mély tisztelettel: Dr. Boga Dezső”

A mellékletben nyilatkozatok apám mellett:

A feljelentés után apám védelmében jelentkeztek a *tanúk*. Mivel az igazolás akadálya lehetne a *menekülés és apám politikai nézetei, ők ezt cáfolják*. Apám kéziratos 1945. július 5-i nyilatkozatát ismerjük. Ennek mellékletében vannak a tanúvallomások:

Dr. Baló József a budai eseményeket igazolja. Hozzáteszi: „Dr. Boga Dezsővel az éjszaka folyamán hosszan elbeszélgettem az általános helyzetről, s így alkalmam volt meggyőződni arról, hogy velem egyértelműen súlyosan elítéli az

öngyilkos államvezetést, mely minden józan logika ellenére a minden emberiességből kivetkőzött fasizmusnak kiszolgáltatta a magyar népet, és ezzel elgáncsolta annak lehetőségét egy szebb és boldogabb jövőt készíthessen elő magának. Beszélgetésünk folyamán az volt a benyomásom, hogy elítéli a szélsőjobboldali politika embertelen túlkapasait, egyben amikor megtudta tőlem, hogy sikerült tanártársaimmal kimentenem a nyilasok kezei közül dr. Rusznyák és dr. Purjesz professzor tanártársaimat, a legnagyobb elismeréssel adózott érte.

Reményem szerint egyáltalán nem gondolt arra, hogy állomáshelyét elhagyja, és őt is kínosan érintette az a rendelkezés, hogy a vonatot Kiskunfélegyházáról nem engedték be Szegedre, hanem visszairányították Budapestre.”

*Dr. Erdélyi Jenő. Szeged, I. Klauzál tér 8. „Dr. Boga Dezső tápéi községi orvos, akit 1920 óta ismerek, tudomásom szerint mindég demokratikus gondolkodású, lelkiismeretes és hivatását emberségesen betöltő orvos volt és *semmilyen szélsőséges jobboldali megmozdulásban nem vett részt és zsidó kartársával kollegiálisan együtt dolgozott.**

Tudomásom van arról, hogy az első kommunizmus után az annakidején a szegedi *Délmagyarország* című napilapban megjelent cikke megjelenése miatt, melyekben a demokratikus eszmékért szállt síkra, mint tartalékos orvost katonai bíróság elé állították, és csak az én, valamint dr. Balla Izidor orvoskollégám közbelépése mentette meg attól, hogy bátor, demokratikus szellemű kiállításának komoly következményei nem lettek.

Ez a körülmény is bizonyítja, hogy *nem ma lett demokrata* felfogású, hanem már akkor az volt, amikor ez még a feudális és reakciós Magyarországon komoly kockázatot jelentett, és személyének bekapcsolása az építő munkába nyereséget jelentene. Annál is inkább, mivel tudok arról, hogy a szorosán vett orvosi munka mellett kulturális vonatkozásban is értékes munkát végzett és Tápé népművészeti értékeinek megmentése mellett a népi irodalom művelése terén is figyelemre méltó eredményeket ért el, amit a sajtó kritikája is többszörösen elismert.” (Boga per 78.)

Dr. Kolb Endre Nyilatkozata. (Kézirat.) Dr. Boga Dezső orvos úrral 1944. október 9-én hajnalban 5 ó. körül találkoztam Pestről Kiskunfélegyházára menő vonaton. (Boga per 101.)

Dr. Somorjai Ferenc kísérletügyi igazgató, dr. Somorjai Ferencné (Kézirat.) „Alulírottak bizonyítjuk és esküvel megerősítjük, hogy 1944. október 8-án dr.

Boga Dezső községi orvos Szegedről élelmiszert hozott Budán tartózkodó családjának, majd néhány órai tartózkodás után előre megváltott hálókocsi jeggyel még aznap este visszaindult Szegedre.” (Boga per 78.)

Turán Károly postafőtiszt és Turán Károlyné postatisztviselő igazolja, hogy nem menekült 1944. okt. 8-án. Szentháromság u.4/a fszt. 8. (Boga per 75.)

A vádak, amelyekre apám válaszolt, a rendőrségi tanúkihallgatásokból kerültek az igazoltatáshoz. Szomorú, hogy hosszú éveken át csaknem ugyanazok a vádak ismétlődtek, és hiába cáfolták a tények, a vádak újra és újra felbukkantak, mint a sárkányfejek. A zsidóüldözés vádat apám ekkor még könnyen elháríthatónak érezhette, mivel csak Fehér Dezsővel kapcsolatban merült fel.

Az igazolás elleni támadások lassan célegyenesbe értek. Még dr.Mátyást kellett megerősíteni az állásában. Ez is elindult. 1945. augusztus 13-án a Tápé Nemzeti Bizottság rendkívüli Közgyűlésén Némethy Gyula mb. titkár előterjesztésében a jegyzőkönyv szerint:

„A nemzeti bizottság Dr. M á t y á s Z o l t á n a községi képviselőtestület által megválasztott községi orvosi állásában való *véglegesítés* iránt beadott kérelmét egyhangúan javasolja.” (Boga per szám nélkül. Tápé N. B.)

E szerint egyszer korábban már hivatalosan megerősíthették a lakás- és rendelőfoglalását, ideiglenes önkinevezését. Jogosan aggódott az állása miatt, mert még legalább egy év, mire hivatalosan pályázhat. Így nem engedhetett a gyeplő szorításán. Folyamatosan felszínen kellett tartania az apám ellen indult hivatalos ügyeket. *Mátyás doktornak most csak egy dolga maradt, apám igazolását megakadályozni.* Megtalálta magának *Laczi Ilonát*, Fehér Dezső hú cselédjét, akit bábként mozgathat – csak szegény mindig elfelejtette, mit mondott korábban.

1945. augusztus 27-én szokatlan módon bekapcsolódik az előkészületekbe Szeged polgármestere: szakszervezeti véleményt kér az Orvosok Szabad szakszervezetétől dr. Boga Dezső politikai magatartásáról az igazolása ügyében. (Boga per 107.)

Közben 1945. szeptember 9-én

FELJELENTÉS ÉRKEZETT A POLITIKAI RENDŐRSÉGRE

Ezzel indulhatott újra apám május 15-én leállt népellenességi nyomozása. Itt van *Fehér Tibor* az új idők politikai zsargonját idéző kéziratos feljelentése:

„Tekintetes Magyar Államrendőrség Politikai Osztály

Alulírott Fehér Tibor Fehér Dezső volt tápéi gyógyszerész fia feljelentést tesz dr. Boga Dezső tápéi orvos ellen.

Dr. Boga Dezső ugyanis az elmúlt *fasiszta* éra alatt nemcsak annak a rendszernek tökéletes kiszolgálója volt, amit a különböző alkalmakkor elmondott beszédeivel is igazolt. Ellenben legélesebben tettekkel üldözte apámat, akiről tudta, hogy felfogása nem felel meg a fasiszta rendszernek. Állandóan a legkülönbözőbb ürügyek alapján *jelentette fel* különösen az 1939-es évek idején.

Így sikerült közel egy évre *kiűzetnie patikájából*, megélhetőségétől megfosztotta úgy apámat, mint családját. Pedig úgy a jelenlegi, mint korábbi előljáróság igazolhatja, hogy Fehér Dezső gyógyszerész a legszociálisabb volt a betegekkel. Éppen ezért a falu lakossága több száz aláírással kérte az akkori minisztériumot Fehér Dezső visszahelyezésére. Ennek a nyomásnak az alapján – mely elől még az akkori reakciós rendszer sem zárkozhatott el – kapta vissza gyógyszerétárát apám. [*A Fehér család* fejezetből ismert átadási jegyzőkönyv nem ezt bizonyítja.]

Amikor a fajvédelmi törvény alapján a hírhedt rendeletet hozták Endre László és társai, apámat a vasárnapi miséről [olvashatatlan] be dr. Boga Dezső *a sárga csillag fel nem varrása miatt*. A feljelentésem figyelembevételét kérve maradtam tisztelettel: Fehér Tibor vegyész. Budapest, XIV. Erzsébet királyné út. 1/b (Boga per 3.)

Apámnak tulajdonította *a sárga csillag fel nem varrásának* beárulását és a patikából való kiűzését. A többi tanúvallomásról nem tudott? Az általános vádaskodás mellett érthető elfogultsággal célzott a kuruzslás ügyre úgy, hogy „kissé” megváltoztatta a tényeket. De ez még nem volt elég súlyos muníció. *Lássuk Laczi Ilona bevetését!* Ezt készítette elő a *Szegedi Népszava* 1945. szeptember 11-én megjelent felhívása:

„Szegedi Igazoló Bizottságtól

13 086/1945 Ig. Biz. sz.

Tárgy: Köztisztviselők és közalkalmazottak esetleges *népellenes* tevékenységének bejelentése.

Felhívás

Felhívom Szeged város dolgozó népét, hogy aki az alább megnevezett köztisztviselők és közalkalmazottak *népellenes*, fasiszta, vagy németbarát tevékenységéről, illetve olyan magatartásáról tud, mely a nép érdekeit sérti, a Szegedi Igazoló Bizottság hivatalos helyiségeiben (Bérház I. em. 22.) szóval vagy írásban haladéktalanul jelentse be

Littomerlczky János tanár, Makai Kálmán OTI tiszt, Hunek Emil volt áll. vegyip. Középiskola igazg., dr. Kovács Kálmán közkórházi főorvos, Schneider János községi tanító, Apatoczy Jolán postakezelő, *dr. Boga Dezső tápéi községi orvos*. Szeged, 1945. szeptember 7-én. Dr. Antalffy György h. polgármester”

Laczi Ilona tehát Fehér Tibor rendőrségi feljelentése után három nappal és a felhívás másnapján *megjelent a Szegedi Igazoló Bizottságnál* mintegy a Népszavában talált felhívásra válaszul. Itt felvették és meg is fogalmazhatták a bejelentését. Már ahhoz is kaphatott segítséget, hogy megtalálja az újságban a néhány soros felhívást.

Második szereplése tehát jól előkészített, részletes, „hiteles” választéka a vádakkal, amelyeknek később több változata tűnik majd fel vagy tűnik el aszerint, ahogy más tanúk ezeket hiteltelenítették. Egy biztos, *Laczi Ilonát* a gazdái 16 évig úgy kezelték, mint családtagot, hálás volt nekik, aggódott értük. Jóhiszeműen igyekszik megfelelni a felkészítőinek.

1945. szeptember 12. *Laczi Ilona* írásos, gépelt vallomása a Szegedi Igazoló Bizottságnál:

”*Hivatkozva a Népszavában megjelent felhívásra az* alábbi bejelentést teszem: 1. Amikor megjelent a [...] rendelet, hogy a zsidóknak be kell szolgáltatni *rádiókat*, *Boga Dezső* feljelentette *Fehér Dezsőt*. A csendőrségről járőr ment át a gyógyszerész úrhoz, hogy szedje le azonnal az antennát.

2. Feljelentette, mert a templomban és a gyógyszerertárban nem viselte *a csillagot*, amiért a csendőrség a községházára hívatta, ahol *Kövári írnok* bizonyította, hogy a gyógyszerész úr nem is volt templomban.

3. Ismét feljelentette, mert a gyógyszerertárban nem viselte a sárga *csillagot*

4. Sokat forgolódtott a gyógyszerárban, amit azelőtt nem tett, jelentette, hogy csak biztosítótűvel tűzte fel a *csillagot*.

5. állandóan zsidózta, *feljelentette*, ártott neki. 6. Azért jelentettem, mert deportáltak, semmi életjelt nem adtak, 16 évig úgy kezeltek, mint családtagot. (Mint többször, itt is hibásan írta alá a nevét.) Laci. Tápé, Küküllő u.35.” (Boga per 92.)

Életszerűen hangzik: „Sokat forgolódtott a patikában, járőr jött ellenőrizni.” Laczi feljelentéseiben mégis sokkal több vád szokott lenni.

Egymástól függetlenül felgyorsultak a *rendőrségi és igazoltatási* ügyek: Laczi Ilona két vallomása (először a rendőrségen, aztán az igazoltatásnál) és Fehér Vilmos (az igazoltatásnál), Fehér Tibor (a rendőrségnél) tett bejelentése következtében.

ELŐKÉSZÜLETEK A TÁRGYALÁSRA

1945. szeptember 17-én megérkezett a Szegedi Igazoló Bizottsághoz az apám-ról írt *vélemény* is a *Szegedi Orvosok Szabad Szakszervezete* nevében dr. Vén Endre információja alapján:

„Dr. Boga Dezső népellenes, szélsőjobboldali magatartása és saját kijelentése szerint is a *gestapóval fennállott összeköttetése* miatt számos – a rendőrségen elfekvő – jegyzőkönyv tanúskodik. Egymagában a népellenes magatartását a község túlnyomó része bizonyítja. A magunk részéről egyéb adatot ez idő szerint közölni nem tudunk. Dr. Zajtai Lajos” (Boga per 105.)

Ez eddig a legsúlyosabb és leghazugabb politikai vád. Vajon Vén dr. honnan értesült elfekvő jegyzőkönyvekről, a község túlnyomó részének véleményéről? Még találkozunk a nevével. Ezt a véleményt az Igazoló Bizottság továbbítja Villás István igazoló bizottsági taghoz:

„Szegedi Igazoló Bizottságtól 13 218/1945 ig. biz. sz. *Villás István úrnak igazoló bizottsági tag* Szeged, Gép u. 24.

Dr. Boga Dezső községi orvos igazolási ügyében az Orvosok Szabad Szakszervezetének bejelentését további intézkedés végett eredetben mellékelten megküldöm. Szeged, 1945. évi szeptember hó 18. napján. Aláírás: h. polgármester. Pecséten: Szegedi Igazoló Bizottság” (Boga per 106.)

Ugyanezen a napon, 1945. szeptember 17-én eljött az ideje, hogy apám is eljuttassa az Igazoló Bizottsághoz újabb „magamentségét,” a tények részletes összefoglalását, amelyből minden kiderül számunkra: hogyan keveredett össze az igazoltatás ügye és dr. Mátyás orvosi állása. Apámat ekkor még mindig él-teti a remény, hogyha az igazság kiderül, helyreáll a világ rendje. Valójában én is ebből a nyilatkozatából értettem meg az eddig csak sejtett, el-elhessege-tett összefüggőségeket.

„Igazolóbizottságnak Szeged.

[...] Igazolásom elgáncsolása egyedül *dr. Mátyás Zoltán érdeke*, aki annakide-jén Tápén, mint magánorvos működött, és mert Pesten érte a felszabadulás, 3 héttel előbb érhetett vissza a községbe, mint én, aki Budán voltam, és azóta az állásomat, mint ideiglenes községi orvos betölti.

Állításom igazolására legyen szabad ismertetem a következőket:

Dr. Mátyás Zoltán, aki még szeptember elején családjával együtt valójában el-ment Tápéről és 1944. október 8-án utolsó csomagjaiért készült haza, velem együtt volt azon a Szegedre indított vonaton, melyet másnap hajnalban Kis-kunfélegyházán visszairányítottak Pestre. Így nagyon jól tudhatta, hogy én nem menekültem, hanem visszatérésemben lettem akadályoztatva. Ennek da-cára azt a *három hetet, mellyel megelőzött*, arra használta fel, hogy a lakosság elkeseredettségét még inkább növelje, – mely abban a hitben volt, hogy cser-ben hagytam a községet – személyem ellen fordítsa, és ez a történet az ideig-lenés helyettesítést hitelesítse.

Ezt a körülményt bizonyítja, hogy amikor Rigó polgárőr és Kószó András II. bíró jelenlétében felszólítottam, hogy igazolja azt, hogy a kérdéses vonaton okt. 8-án hazatérőben együtt voltunk, egyszerűen kijelentette, hogy erre *nem emlékszik*. Nem emlékezett annak dacára, hogy tekintve a kilátástalan élelme-zési helyzetre a nálam levő kevés élelmiszert testvériesen megosztottam vele, és segítségére voltam abban, hogy a vonaton maradhasson, mely sebesültekkel indult vissza Pestre. Nem emlékezett minderre, mert személyes érdeke azt kí-vánta, hogy továbbra is azt higgyék rólam, hogy cserben hagytam a községet, mert csakis így volt neki, a feleségének, barátjának lehetséges, hogy ellenem vádaskodókat összeszedjen.

Legyen szabad megemlítenem, hogy dr. Mátyás Zoltán felesége az anyósom előtt tápéi lakásomon, amikor még semmi hírt sem tudott rólam, kihívóan

kijelentette, majd *gondjuk lesz rá, hogy soha többé az állásomat vissza ne kapjam és különben is annyi polgári halott volt Budán*, hogy valószínűtlen, hogy visszakerüljünk – jelentette ki egy 66 éves asszonynak, aki már hónapokig rettegett gyereke és unokái életéért.

Tény, hogy dr. Mátyás Zoltán, bár tudhatta, hogy nem menekültem, *igénybe vette lakásomat, a rendelőmet, orvosi felszerelésemet, minden fűtő anyagomat*, és hogy még ma is használja azokat. Használja azon gyümölcsfáknak a termését is, amelyeket én ültettem el [...] Mindezt abban a tudatban, hogy január óta *fizetést nem kapok*, és 6 éves kislányomnak a mindennapi kenyeret is alig tudom előteremteni.

Természetesen elsőrendű érdeke azt kívánja, hogy engem elítéljenek, mert ellenesetben kénytelen mindent visszaadni.

Tudomásomra jutott, hogy dr. M. Z. és felesége, amikor látta, hogy a község mindenfelé szeretettel üdvözöl, azokat, akikkel beszélgettem, kifaggatta, hogy hátha terhelő adatot szerezhet ellenem.

Jellemző, hogy amikor *magánorvosként* kívántam letelepedni, másnap, ahogy ezt közhírré tettem, *feljelentés futott be ellenem*, és 2 hétre a Béke utcába [*a politikai rendőrségre*] kerültem.

Szerencsére a kihallgatást végző rendőrtisztviselő felismerte az ellenem emelt vádak jellegét, és így csakhamar szabadlábra helyeztek, és az eljárást megszüntették ellenem [] saját szememmel láttam, amikor *dr. Mátyás Zoltán* a tisztiorvosi hivatalban *mutogatta* az ellenem felvett *jegyzőkönyveket*, amelyeket a *politikai rendőrségen* történt *kihallgatásom* alkalmával *felismertem*.

Különben is valószínűtlen, hogy a vádaskodók önként jelentkeztek volna, annál valószínűbb, hogy tervszerűen készítette elő őket a már jelzett cél érdekében. Így is szembeötlő, hogy politikai vonatkozásban nem tudott vádat provokálni ellenem, csak olyan panaszokról van szó, melyekben nem a nép, hanem csupán személyek vannak érdekelve, és az egyes panaszok nincsenek tanúkkal megerősítve [...]

Szemben 20 olyan panaszossal, akik nem voltak megelégedve orvosi munkámmal, szükség esetén ennek háromszorosát jelölhetném meg, olyanokat, akik meg vannak elégedve velem.

Tudomásomra jutott, hogy dr. *Mátyás Zoltán kétszer is kereste Fehér Tibor vegyészt, Fehér Dezső tápéi gyógyszerész fiát, hogy ellenem adatokat szerezzen* [itt nem látható egy szó a gépelésben] gyógyszerésszel annak ellenére, hogy egy házban laktak, haragban volt.

Tudomásomra jutott, hogy *sógoromról*, dr. Köncse Jenő min.o. tanácsosról azt híresztelte, hogy fasiszta annak dacára, hogy igazolták, és özv. *Bajcsy-Zsilinszkyné tanúskodása* szerint az ellenállási mozgalomban aktívan részt vett.

Dr. Mátyás Zoltán eljárását velem szemben azzal is magyarázom, hogy letelepedése óta állandóan azon dolgozott, hogy állásomból kitérjön. Ez indokolja azt, hogy miért tartott benső barátságot *Piroska jegyzővel és Bogoss plébános-sal*, akik azért, mert reakciós és népellenes magatartásukat a néppel szemben mindig elítéltem, ellenségeim voltak (Itt találkozunk a múlt szereplőivel.), és szintén arra törekedtek, hogy lehetetlenné tegyenek engem. Jelen esetben a *hatalom mai helyi exponenseivel kísérletezik ellenem* hasonló célból. (Ajaj, ez öngól! Nem jött rá, hogy ők az új és erős ellenség. Még hisz az igazságban.)

Tudomásomra jutott, hogy állítólag dr. Mátyás Zoltán az igazoló eljárás során közhírré tétel után f. hó 15-én este Tápén *kidoboltatta, hogy akinek panasza van ellenem*, az f. hó 17-én délig jelentkezzen nála, és azt is, hogy a tárgyalás 18-án lesz, melyen jelentkezhetnek. Ezzel nyíltan elismeri, hogy személyes hajszát indított ellenem abban a reményben, hogy az Igazoló Bizottságon keresztül kívánja célját elérni.

Ennek előrebocsátása után tisztelettel kérem a fenti körülmények figyelembe vételét az ellenem felsorakoztatott vádak elbírálásával kapcsolatban. Szeged. Mély tisztelettel: Aláírás (Boga per 73.)

Pontosan fogalmazott apám: csak „*tudomására jutott, hogy állítólag*” Mátyás doboltatta ki a fentieket. Valójában minden igazoló eljárásban kötelező intézkedési szabály volt a kidobolás. Amit Mátyás szerepéről írt, az már saját tapasztalata volt. A mellékletben Turán Károly és Turán Károlyné Szentháromság u.4/a-i lakos igazolja, hogy apám „nem menekült 1944. okt. 8-án.” (Boga per 73. 74.)

TANÚTOBORZÁS

Három nappal a szakszervezeti vélemény és apám igazolási kérelmének megérkezte után előzetes ülést hívott össze a bizottság.

„Szegedi Ig. B. 8158/0945.IV. ig. biz.sz.

J e g y z ő k ö n y v

Készült Szegeden 1945. szeptember 20-án IV. sz. igazoló bizottság hivatalos helyiségében. Jelen vannak a bizottság tagjai.

Tárgy: dr. Boga Dezső orvos igazolási ügye

Idézésre megjelent dr. Boga Dezső előadja, hogy eltávozási engedéllyel október 8-án egy napra távozott. Amikor szabadságon volt, azért utasította betegeit helyetteséhez, mert műszerei nem voltak kifőzve. A németek győzelmét nem hirdette, ezt tudja Krajkó és Némethy, a tápéi kommunista párt vezetői. Ha szülési esetekben komplikáció állott be, mindig ajánlotta a mentőket kihívni és a klinikára bevinni. Az volt az úzus, hogy erős vérzés esetén a mentőket hívják. Az injekciót, ami ilyenkor szükséges volt, magánál tartotta, de ha a patikában sem volt, akkor a mentőket hívta ki.

Kószó András érdektelen tanú figyelmeztetés után előadja, hogy igazolás alá vont mondta, hogy a németek meg fogják nyerni a háborút. Többszöri beszélgetés során mondta. 1920 körül a felesége beteg lett, gyógyszer Tápén nem volt, megígérte a doktor, kihozza Szegedről a gyógyszert, de csak negyednapra hozta ki. 1942-ben tanúnak súlyos arcüreg gennyesedése volt és sokszor kellett a doktorért menni, míg eljött hozzá. Bogától hallotta kárörvendve, hogy a zsidó orvosnak lekelle (sic!) venni a tábláját. Tanú erre azt mondta, nem jó más kárának örülni. Lányának a szabadságát nem hosszabbította meg az OTI-nál.

Igazolás alá vont tagadja, hogy németbarát lett volna, és Kószóval beszélt volna ilyesmiről. Bemutatja dr. Erdélyi Jenő nyilatkozatát, mely szerint nem volt jobboldali és működését kifogástalanul végezte. Baló József egyetemi tanár szerint nem volt jobboldali.

Dr. Vén Endre közli, hogy *Mészáros* volt csendőr hajlandó a bizottságnál megjelenni és vallani, *hogy Boga besúgó volt* a csendőröknél, mert ahányszor megjelent egy csendőrtiszt Tápén, mindig odament.

Elnök elrendeli a bejelentést tevők valamint igazolás alá vontnak a bejelentett tanúinak október 13-i legközelebbi tárgyaláson való kihallgatást. Aláírók csak kézírással: előadó dr. Vén, jegyző: Müller, elnök: Farkas” (Boga per 26.)

A bizottsági ülés eredménye két új tanú bejelentése volt. Dr. Vén Endre bizottsági tag fedezte fel tanúnak Kószó Andrást és Mészáros Józsefet. Kószó Andrást apám a Frontharcos Szövetség tisztikarából ismerhette. A tanú láthatóan

szívesen tett eleget az elvárásnak, amikor összegyűjtött minden elképzelhető vádat apám ellen az 1920-as évektől kezdve. A bizonyítás mindössze apám látogatásainak felsorolásából állt. Egyetlen tény a feleségének ki nem adott igazolás. Dr. Vén másik felfedezettje Mészáros csendőr, aki kész lesz tanúsítani, hogy apám besúgó.

1945. október 1-jén a Szegedi Igazoló Bizottság Boga Dezső kérésére Villás Istvánt (Szeged, Gép u. 24) *tanúnak* kéri. (Boga per 111.)

Előre szaladunk az idővel, illetve jó, ha tudjuk, mi lett a sorsa a tanúkérésnek. 1945. október 13-án, a tárgyalás napján a Szegedi Igazolási Bizottság „*továbbította dr. Boga Dezső kérelmét tanúzásra*”³³ Villás Istvánnak (Szeged Gép u. 24.), aki egyúttal tagja is az Igazolási Bizottságnak.

Villás válasszon a két szerep között? Ez már macska-egér játék. Miért?

Az igazolások előkészítése országszerte nagy erővel folyt. Az igazoló bizottságok a sajtó segítségével feljelentőket kerestek. Eddig a Szegedi Igazoló Bizottság 1945. szeptember 7-én beadta a Szegedi Népszavába a tanútororzó felhívását. Közben 9-én megérkezett a Fehér Tibor feljelentése is a Magyar Államrendőrség Politikai Osztályára. 11-én megjelent a felhívás, 12-én felvették Laczi vallomását.

1945. október 8-án a bizottság Tápét külön is felszólítja a toborzásra:

„Szegedi Igazoló Bizottság a községi elöljáróságnak 8158/1945.

Folyó hó 23-án 14 órakor az igazolás alá vont dr. Boga Dezső volt tápéi orvosra vonatkozólag szíveskedjék *kétszer dobszóval Tápé községben* közhírré tenni, hogy nevezettnek az igazolása a fenti napon és a községházán lesz megtartva. Szíveskedjék a község lakosságát felhívni, hogy aki nevezett népellenes, fasiszta vagy németbarát tevékenységéről, illetve olyan magatartásáról tud, amely a magyar nép érdekeit sérti, a tárgyaláson jelenjék meg.” (Boga per 108.)

Folytatódott a tárgyalás előkészítése. Változott a helyszín: nem Tápén tartják a tárgyalást.

³³ ” Ügyirat: 13 583/ 1945. ig. biz. sz., ad 8158/1945. ig. biz. sz. (Boga per 111.)

„Ügyirat: 8158/ 1945 A Szegedi Igazoló Bizottság értesíti Tápé előljáróságát, hogy előző megkeresésükkel ellentétben nem Tápén lesz a tárgyalás. „A kiszállás elmarad. 1945. október 10.” (Boga per 114.) (Vajon miért változtattak helyszínt? Lenne ötletem.)

Ezután újságon keresztül folytatódott a tanútoborzás: *Délmagyarország* 1945. október 12. Hivatalos közlemény:

„Felhívom Szeged dolgozó lakosságát, „hogy aki az alább nevezett köztisztviselők és közalkalmazottak népellenes, fasiszta vagy németbarát tevékenységéről [...] tud, a szegedi igazoló bizottság hivatalos helyiségében (Városháza I.18/a) szóban vagy írásban haladéktalanul jelentse.” Bizottság titkár aláírása dr. Horváth Zsíkó László.

A felsorolásban ott volt apám neve is. Mint tudjuk, apám csak egy azok közül, akiket így megszégyenítettek, közszemlére tettek, mint akiket a középkorban a piacokon kalodába zártak. Lehet, hogy csak én érzem ezt, ha a korabeli felhívásokat olvasom. Arról nincs semmi nyom, hogy mi lett a toborzás eredménye. A feljelentőkön kívül egyedül Laczi Ilona jelent meg újra. A felhívásokra ugyanazok jelentek meg, akiket Mátyás megtalált és Némethy kihallgatott.

Széleskörűen tájékozódik a bizottság: pl. *kezükben van már az 1937. március 16-i fegyelmi, tehát ismerték a plakát szövegét*, ami legalább kételyt támaszthatott volna a tagokban a vádat illetően. Apám vádlói elveszítették a mértéket. A falu pedig megfélemlítve hallgatott. Mit érezhetett apám! Nem akart lehetlent, csak visszatérni abba a faluba, ami 25 évig élete értelmét jelentette. Bízott abban, hogy maga mellett is talál tanúkat. Talált, de...Az alábbi feljegyzést dátum nélkül találtam a hagyatékban. Apám megnevezte az ügyvédjét, dr. Deutsch Tamást és a tanút.

„Dr. Boga Dezső Szeged Város IV. Igazoló Bizottságának. 8158/1945 szám alatti igazolási ügyemben tisztelettel kérem méltóztassék úgy az általános politikai magatartásomra, orvosi működésemmre, betegekkel való bánásmódomra, mint szociális gondoskodásomra és a községben kifejtett kulturális munkára az alatt megnevezetteket a folyó évi okt. 13-ára kitűzött tárgyalásra beidézni és kihallgatni:

Szegedről:

Bedő Imre Deák Ferenc u.4.
 Bereck Imre Széchenyi tér, III.e.2.
 Erdélyi Jenő, Klauzál u 8.
 Hámosi Artúrné Kerekes Éva Károlyi u.2/a
 Kallós Károly Kelemen u.8.
 Sebők Ferencné Petőfi S. út.
 Fischer Mór ékszerész Klauzál tér 3.
 Liebmann Béla látszerész Kelemen u.

Tápéról:

Ács Antalné özv. Dózsa u. 66.	Németh András Dózsa u. 11.
Ács D. János Tápai rét	Ördögh András Tápai rét
Berta Jánosné Kolozsvári u.	Ördögh Mihályné Kossuth u.49.
Berta Mária Kolozsvári u.	Ördögh Péterné özv. Szamos sor 17.
Berta Mihály Hamos sor 7.	Révész József Kolozsvári u.
Berta Mihály Szamos sor 11.	Révész József korcsmáros a komp- nál
Biacsi János fakereskedő Dózsa u.	Terhes Boris József Küküllő u. 14.
Hódi István Csiki u.	Terhes Mihályné Beregi sor 1.
Kalmár Bertalan Tápai rét	Terhes Tamás Küküllő u.
Kalmár Bertalanné Tápai rét	Tóth Antal Orsova u. 1.
Karai Istvánné Hunyadi u. 25.	Tóth Antalné Orsova u. 1.
Kószó Szálka Istvánné Brassó u.6.	Tóth Jánosné Brassó u.12.
Lele Józsefné Kossuth u. 40.	Török András Kossuth u. 3.
Martonosi Mihályné özv. Tápai rét	Török Antalné Dózsa u. 56.
Martonosi Mihályné Tápai rét	Török József Dózsa u.12.
Miklós Antalné Kossuth u. 39.	Török Mihály Fenyves u.8.
Molnár István Aranyos u. 5.	Turi Józsefné Tátra u. 2.
Molnár Jánosné Családi ház 6.	Vince József Szamos sor 5.
Molnár Jánosné Dózsa u. 44.	Vince Józsefné Szamos sor 5.
Nagy Istvánné özv. Szamos sor 15.	Vincze Baja Józsefné Családi ház 8.
Nagy József hentes Kossuth u. 42	Vörös Antal cipész”
Narecsnyik Sándorné Kossuth u.19	

(Boga per 82.)

TÁRGYALÁS

Végre eljött az első alkalom, amikor a sok háttérharc után reménykedhettem apám, hogy megismeri az ellene gyűjtött vádakát, válaszolhat rájuk, meghallgatják a védelem tanúit, az igazság győz, és igazolják. Azt hihetnénk, ismerjük ellenségei fegyvereit, de már az első megszólaló is meglepetést okozott: Fehér Dezső mentoraként lépett fel.

A következő jegyzőkönyvben ceruzás aláhúzásokat találtam, amelyeket így jelzek: (Iraton aláhúzva:) és dőlt betűkkel az aláhúzott szavak. Kitalálhatjuk az aláhúzások célját.

„Jegyzőkönyv

8158/1945 Készült Szegeden 1945. október 13-én a IV. sz. Igazoló Bizottság hivatalos helyiségében.

Tárgy: Dr. Boga Dezső igazolási ügye

„Idézésre megjelent K r a j k ó A n d r á s 1901, Szeged, földműves: Fasiszta magatartásáról annyit tud, hogy a Tápén lakó a Fehér Dezső gyógyszerésszel ellentétben élt, és Fehér Dezső kérte, hogy védje meg, mert Boga el akarta távolíttatni a községből. Fehér Dezső zsidó volt és panaszkodott, hogy Boga üldözi. Ő nem lakott a községben, nem tudja, miben állt az üldözés. (Iraton aláhúzva:) *Tanú tavaly internálva volt, a községházán találkozott vele és mondta, hogy Boga feljelentést tett ellene. Restellte Fehér ezeket, mert jó magyar embernek ismerték.* A gyógyszerész még azt is mondta, hogy Boga a gyógyszerért is szeretné tőle elvenni.

B o g a: Fehér Dezsőt mint embert mindig nagyra becsülte.

K r a j k ó: Egyszer Boga bismutot írt beteg kislányának, aki a gyógyszerből fuldoklott. A klinikára vitték, ahol azt mondták, a gyógyszerből van. Visszaszerezte a somogyitelepi patikából a receptet, megmutatta Fehérnek, aki azt mondta, hogy nagyobb adag gyógyszer adatott, mint amennyit szabad lett volna a kislánynak. Még azt is mondta, nem csodálom, mert morfinista.

(Eszertint Fehértől származna a morfium-vád? Egyedül a tanú említi már második alkalommal. Vagy a morfinista vádat az 1932-es *Délmagyarország* cikkek zavaros felidőzéséből következett? Aszerint Deák László jegyzőtől eredt, aki korlátozni akarta apám vényírási jogát. Erre ő utasította Fehér Dezsőt. Vagy fordítva történt. Krajkó itt Fehér Dezső szájába adja a vádat. Most sem

derül ki, mi igaz ebből. Szintén *Délmagyarország*-cikkek félreértéséből született a kislány-történet, ahol apám és Fehér Dezső írtak véleményt egy orvosi esetről.)

B o g a: emberségesen bánt-e vele az internálása alatt?

K r a j k ó: Igen, a lába fáj, kezelte. Igaz az is, hogy nem fogadott el pénzt. Arról nem tud, hogy az egyházközségi választásokon ellentétben volt a pappal és a jegyzővel. Való az, hogy a rendelőben hosszasan elbeszélgettek és elveit (Iraton aláhúzva:) *meghallgatta, sohasem mondott ellent. Nem tud Bogának arról az állítólagos (!) kijelentéséről, hogy ha jönnek az oroszok maga hetet lő le.* (Nem említi, hogy apám megvédte.)

B o g a: elismeri, hogy bombázás előtt szétosztotta a holmijait?”(Boga per Tápé N. B. sz. n.)

Dr. F e h é r Vilmos: postaforgalmi ig. 1980 Békés. Fehér Dezső bátyja mint tanú kérdezi Krajkót, miért volt ellenséges Boga a testvérével. Fehér nagyon népszerű volt a faluban, sokak még ma is tartoznak gyógyszerekkel, Boga ellen pedig sok volt a panasz. Bátyja otlétekor panaszkodott, hogy már túl sok morfiomot kell Boga receptjeire kiszolgáltatni, a betegekkel durva hangot használt, a betegek sírtak a patikában az OTI betegek közül. Többnek mondta, hogy a gyógyszert szegedi patikában vegyék, ne Fehérnél. Krajkó hallotta a sok panaszt annakidején. Ez köztudomású volt. Tanúval szemben mindig lelkiismeretesen bánt el.

(Az előbbi mondat azért jó érzésre vall. Egyébként a tanú az írásos feljelentéshez képest sokkal többet „tud” már, mint a feljelentéskor. A Krajkóra hivatkozással kiderül, hogy az elmondottakat tőle hallotta. Voltak, akik segítettek kiegészíteni a „tapsztalatait”. A morfium-vád erősödik fel, mint végső érv.)

B o g a: Mint hatósági embernek, a gyógyszerészt kötelessége volt figyelmeztetni, hogy ne kuruzsoljon és vigyázzon a gyógyszerek kiadásánál. Fehér Tibor, a gyógyszerész fia egyszer Bogánál járt s őt is kérte, hogy szóljon az édesapjának, hagyja abba a kuruzslást, a fiú azt felelte, hogy anyja már sokszor szólt édesapjának emiatt, de nem mond le róla. Fehér maga többezer ilyen esetet sajátkezűleg jelentett be.

M é s z á r o s József (Az iraton a név vastagon bekeretezve.) 1910, Tornyospusztai földműves, volt csendőr. Előadja, hogy (Iraton aláhúzva:) *Dr. Boga bement az őrsre és elmondta, hogy Fehér biztosítótúval erősítette fel a sárga*

csillagot. Papíron voltak feljegyezve a besúgók, ha eljáróik jöttek, ezt be kellett mutatni, ezen ott volt Boga dr. neve is. Saját maga látta.

(Új vád a besúgás! Dr. Vén Endre, a bizottság előadója sikeresen szállította Mészáros tanúvallomását.)

B o g a: A csendőrség orvosa is volt, a tisztekkel találkozott, Némethy szerint sem volt rajta ezen a papíron.

M é s z á r o s József: Ezek az iratok Némethy kezébe nem kerülhettek, a hivatal összes iratait előző (melyik nap előtt?) napon elvitték Dorozsmára.

B o g a: Mészáros csendőr maga mondta neki, hogy részt vett az újvidéki mézszárlásokban. Dicsekedve mesélte, hogy ezek milyen csúnyák voltak és azokban aktívan részt vett.

E l n ö k: Bogához: miért nem jelentette fel?

B o g a: Most, itt tudta meg, hogy látta.

M é s z á r o s: dr. Vén kérdésére, hogy miért kellett Mátyás doktornak elmenekülnie éjjel, azt feleli, hogy nem tudja miért volt ez. Sokszor hívták őt is telefonhoz, de erről az esetről nem tud. Szeptemberben jött, október 10-én ment el onnan.

(Hiányzik egy láncszem a jegyzőkönyvből. Nem derül ki, mit kérdezett dr. Vén. Mintha Mészárossal belesültek volna egy előre betanult szerepbe. Lelepleződött dr. Vén Mészárossal és dr. Mátyással való összejátszása is. Lehet, hogy apám kényes kérdéséről akarta elterelni a figyelmet? Zavarában keverte be Mészárost és dr. Mátyást a beszédbe? Az igaz, hogy köztudomású volt, Mátyás félt este beteghez menni, bármi is volt, valakinek kísérmnie kellett. De végül Mátyás neki köszönhette, hogy ettől kezdve sokszor számíthattak Mészáros vallomásaira az apám elleni hivatalos eljárásokban.)

Idézésre megjelent dr. Ditrói Gábor kolozsvári egyetemi tanár 1884 és Bereczk Péter 1894 Szegeden MÁV főorvos érdektelen tanúk.

Dr. D i t t r ó i³⁴: Mindennapi orvosi munkáját nem ismerhette, barátilag sokszor találkoztak és sokszor járt Tápén is, amikor tapasztalta, hogy a parasztokkal

³⁴ Ditrói Gábor (Kolozsvár, 1884. okt. 3. – Szeged, 1950. máj. 7.): szemész, egyetemi tanár.

foglalkozott, részükre színdarabot írt, és velük játszotta a szerepeket. Mint orvos működését nem ismerte. Johann Béla titkársága alatt valami plakát miatt, mint baloldali embernek kellemetlensége volt. Ebben az ügyben közbenjárt mellette pártolólá, hogy ez csak politikum volt. Nem tud arról, hogy morfinista volt. Gyenge idegzetű, akit erősen megviselt az előző háború. Művészi hajlamú volt egész családjával együtt. Zsidóüldözéseiről nem tud. Ilyen kollégái szeretettel beszélnek róla. Népellenesnek nem ismeri, mert mindig szeretettel foglalkozott a néppel. A gyógyszerésszel való viszonyáról nem tud, arról hallott, hogy időnként a pappal és jegyzővel is nézeteltérései voltak. Elvértve találkoztak az utóbbi években. Három-négy éve lehetett utoljára Tápén. Fellépése általában barátságos volt.

Dr. B e r e c z k Péter³⁵: Bogát az első világháború óta ismeri. 7 évig volt az Orvosszövetség titkára, ezen idő alatt ellene panasz nem érkezett. Tápéra ritkán járt ki, de gyakran előfordult, hogy betegek onnan keresték fel. Ilyen alkalmakkor sem hallott panaszt tőlük. Orvskollégái között sem hallotta, hogy szélső jobboldali lett volna.

Dr. H á m o r i Arthurné; kl. 1917. Nagykároly érdektelen tanú. OTI fővédőné 1940-41-ben dolgozott Tápén, mint egészségügyi védőné. Nem tud semmi panaszról, hogy akkor érkezett volna a doktor ellen. Politikai magatartásáról nem tud. Népellenes magatartásról sem.

Dr. E r d é l y i Jenő³⁶ 1881. Tenke, orvos. Boga Dezsőt az első világháború után ismerte, mint erősen baloldali embert. Előtte tápéi körorvosok mind Szegeden laktak, ő volt az első, aki kiköltözött és hallotta, hogy ott kulturális működést fejtett ki. Azután szeme elől elkerült, nem hallott róla.

Dr. B e d ő Imre 1889. OTI tüdőgondozói főorvos Szegeden született. Senki nem panaszkodott ellene. 1919-ben a Galilei kör eszméit tette magáévá, ezért üldözték, öngyilkos is lett, mert feleségét nem tudta emiatt eltartani. Tápéra ment ki és később községi orvos lett. A tanúhoz beküldött betegeket jó diagnózissal küldte. Beszéltek egyet-mást, de senki külön nem panaszkodott. *Olvasa cikkeit a Vörös Újságban*. 1922-23 óta működését nem ismeri. Nem tud arról, hogy magatartásában fordulat állott volna be.

³⁵ Szegeden utcát neveztek el róla.

³⁶ Erdélyi Jenő, dr. (Tenke, 1881. november 27. – Szeged, 1971. október 4.) orvos, egyetemi tanár, az orvostudomány kandidátusa.

(Dr. Erdélyi Jenő és dr. Bedő Imre teljes vallomása megjelölve.)

L a c z i Ilona (koronatanú, vallomása fontos, bármennyire is zavaros.) 1913. Tápén háztartási alkalmazott: kérdésre, hogyan járt el a gyógyszerésszel. Állandóan zsidózta és üldözte. Édesanyját 16 évvel ezelőtt megállította és azt mondta, miért engedte a lányát zsidóhoz szolgálni. A gyógyszerész patikáját bezáratta. A községházán feljelentette, a csendőrök elmentek a rádióért, hogy Fehér még nem szolgáltatta be. (Iraton aláhúzva:) *Ezt Mészáros csendőr is tudja.* Ezeket hallotta a gyógyszerésztől, aki mondta, hogy visszamondták a községházán. 18 évig szolgált a gyógyszerésznél.

Az uccán mondta, hogy hála istennek, hogy elvitték, de nem emlékszik ki volt az az asszony. A gyógyszerész urat ismételten hívták a községházára és ott mondták neki, hogy Boga követeli, hogy viselje a patikában. Ekkor biztosító-túvel felerősítette. Aztán még egyszer áthívták, hogy varrja fel. Azelőtt nem járt olyan sűrűn ott, ezután gyakran járt oda. Hallotta, hogy a csendőrök visszamondták. A kisöccse beteg volt, elvitte a doktorhoz, aki azt mondta: „na, a patikájuk nem kellett senkinek.” Akkor adják vissza a gazdájának. „Annak már nem lehet, mert már a földben van”. Ezt sérelmezte és disznóságnak nevezte.

Dr. Boga mindenkivel úgy bánt, mint a kutyával. Az OTI betegekkel különösen. Mindig ruhástól vizsgálta meg akkor is, ha a háta fáj. (Iraton aláhúzva:) *Török István igazgató azt beszélte el, hogy a dr. eldicsekedett neki, hogy a Gestapó besúgója.* Ezt hallotta Waldmann Kántorné és azt Mátyás doktorék visszamondták. Waldmannéknál is ugyanazt mondta.

(Laczi a Gestapo kapcsolattal és a Mátyásra hivatkozással lelepleződött, Waldmannék, akikre hivatkozott, cáfolták vallomását.)

T ö r ö k István 1905 Tápé községi tanító érdektelen tanú. Azt hallotta, hogy annyit mondtak, hogy a Gestapo embere volt. A szénkereskedésben találkoztak és ott Boga azt mondta neki, hogy találkozott két idegen emberrel, akik azt kérdezték tőle, hogy van-e Tápén zsidó.

W a l d m a n n Józsefné 1919 Szegeden háztartásbeli érdektelen tanú: nem érintkezett vele és (Boga) nem járt hozzájuk.

(Ha lett volna itt valaki, aki a zsidóüldözésre tanú lehetne, az a Waldmann család lehetett volna, ahonnan szerepelt valaki az 1944-es zsidó-listán.)

T ö r ö k István: A népből egyik a jóakarója, a másik a rossz. Gyermekkora óta orvosa. Életét neki köszönheti. IV. gimnazista volt, amikor nagy beteg volt.

Nem tudja, hogy ezért mit kért a szüleitől. Politikai dolgokról nem beszélt. Nyilasokkal nem látta sohasem társalogni, semmit nem hallott arról, hogy voltak differenciáik. Bogával való beszélgetéseik alkalmával nem került szóba Fehér neve. A gyógyszerész nem panaszkodott neki. Nagyon vallásosnak ismerte, naponta jártak templomba.

(Török István is meghazudtolta Laczit.)

K a i t y Istvánné (1902 gyári munkásnő) érdektelen tanú: múlt év augusztusában *kihívatta magához*, még be sem ért az ajtóhoz azt mondta „mi az, mi az, *szabotálás?*” Azután azt mondta, *mehet dolgozni*. Azt mondta nem mehet, mert a veséje fáj. „Mi az, nem tudja, hogy mindenkinek döglesztig kell dolgozni.” Akkor arra kérte, hogy legalább két nap szabadságot adjon. Nem vizsgálta meg, csak a hőmérőt dugta a hóna alá. A hadiüzemben, ahol dolgozott, dorgálást kapott.

B o g a: Azt a kifejezést, hogy „szabotál”, nem használta, azt sem, hogy „döglesztig”.

K a i t y n é: Mindkettőre megesküdni hajlandó. Két évvel ezelőtt azt mondta, *hogy ne a zsidótól hozzák el az orvosságot*, beszerezhetik mástól is.

B o g a: Azt mondta, beszerezheti mástól is, nem muszáj Tápéra menni.

K a i t y n é azt állítja, hogy az OTI betegekkel úgy bánt, mint a kutyákkal.

L a c z i Ilona: A patikust feljelentette, hogy csillag nélkül a templomban volt. Kővári úr megmondta a gyógyszerésznek, hogy Boga tette.

N a g y Ferencné érdektelen tanú 1944 áprilisában koraszülése volt, a Boga doktor volt nála. A gyerek beteg lett, az ura érte ment. Éjfél felé volt, azt mondta, nem életképes és különben is berepülés van, nem lehet járni. *Kihívták Mátyást*, és amikor másnap Boga kiment és ott találta, félrehívta tanú férjét és azt mondta: ebben jobban bíztok, mint bennem. Azt mondta, hogy kifele áll már a gyógyszerész szekere rudja. Nem sokáig fog ez itt virágozni.

B o g a: Ezt azért mondta, mert Mátyás kolléga csúnya műhibákat csinált és látható volt, hogy nem lehet sokáig ott.

N a g y n é Rosszul esett, hogy 1943. január 4-én fia született és *30 pengőt kért*. *Sokallta*, azt mondta, miért nem született a gyereke előbb, akkor még 15 pengőt kellett fizetni.

B o g a kérdezi tanút, hogy önként jelentkezett-e tanúnak.

N a g y n é: Igen.

B o g a: T. I. két tanú előtt kijelentette, hogy *Mátyás* dr. tartotta számon ezt az ügyet és kérte fel.

(A tanúk gyanútlanul Mátyásra hivatkoztak.)

N a g y n é kijelenti. Hogy a héten kétszer kinn volt nála a felesége és anyja, hogy *ezt a szót „zsidó” ki ne ejtse. Bogáné sírva kérte erre. A mamája is ott volt.*

T a r i Józsefné Tápé 1911 érdektelen tanú: Tavaly szeptember utolsó hetében a szomszédunk megbetegedett és ott volt. Azt mondta neki dr. úr nagyon közel dörögnek az ágyúk: (Iraton aláhúzva:) *Azt mondta, nem baj, itt a zsebemben a revolver, egyszerre hetet lövök le.*” Ha bemennek a lakásába úgy mondta. Erre hajlandó megesküdni. Közszájon forgott, hogy üldözte a gyógyszerészt, de tőle közvetlenül nem hallotta. Mikor puskaszagot érzett, elmenekült, négyen haltak meg a betegek közül.

K ó s z ó Ferenc 1884 földműves érdektelen tanú: Fehér Dezsőt üldözte. A községházán hallotta, és nem is tagadhatja le dr. úr, hogy előtte zsidózta „a zsidó” így emlegette. Hallott panaszokat, hogy gyöngén bánt a betegeivel. De közvetlen tapasztalata nem volt. Nem volt Boga dr. betege. Mikor a gyógyszerészt lestopolták szemtanú volt. Elég baj volt, mert remek ember volt, olyan, amilyennek az embernek lenni kell. Azt nem hallotta, hogy Boga dr. örült volna ennek. Nem bent lakik a faluban.”

(A bizottsági elnök a tárgyaláson Kószó András kihallgatását rendelte el. Helyette Kószó Ferenc jelent meg, aki Andrással szemben azt vallotta, szemtanú arra, hogy apám *nem örült a gyógyszerész deportálásának. Miért nem ezt a szót használják?*)

K ó s z ó István (Újabb tévedés. Helyesen: K ó s z ó Ferenc), T a r i Józsefné, K a i t y Istvánné, N a g y Ferencné vallomásukra *esküt* tesznek.

M i k l ó s Menyhért né érdektelen tanú. A lánya 1935-ben először az OTI kezelés alatt állott, azután kezelte. Vasárnap éjjel olyan gyógyszert adott, hogy kidagadt a nyelve. Másnap kihívta, kiment és azt mondta (Iraton aláhúzva:) *„döglött lóra nem kell patkó”*. Nem írt gyógyszert. Bevitte Egán dr.-hoz, aki azt mondta, az orvosság nem neki való és mellhártya gyulladása volt. Fehér

gyógyszerész is mondta „jó asszony ne vigye a lányának, mert az nem betegnek való.”³⁷

M o l n á r István gépkocsivezető: 1941 májusában felesége várandós volt. A szülésznő kihívta, és azt mondta, szabadnapos, helyettese Mátyás dr. Tanú dolgozni volt Szegeden. Nehezen kapott orvost és amikor dr. Falta belépett, lett meg a gyerek, fekete lett egészen. Ez a gyerek később rángógörcsöt kapott, bevitte a klinikára és ott kezelték.

B o g a: Tényleg szabadságon volt és a helyettese Mátyás dr. volt. Ezért nem vitt táskát magával. A gyerekekkel a szakrendelésre küldte, mert vérátömlesztést nem tudott volna kint adni.

M o l n á r: Megtagadta az elsősegélyt a szülésnél. A gyerek a rendelőjében volt és nem adott neki délben injekciót, holott a szakrendelés 5 órakor kezdődött. Elvitte Mátyáshoz, az adott, és elmúlt a rángógörcs és nem akadt fenn a szeme.

N a g y István: érdektelen tanú ahányszor beteg volt, dr. Boga jól *meggyógyította*. Nem tud arról, hogy dr. Boga mint vélekedett a gyógyszerészről. Arról nem tud, hogy németbarát lett volna.

K a l m á r Albertné:³⁸ érdektelen tanú figyelmeztetés után elmondja, hogy a doktornál egy évig szolgált. Még ha ebédelt is, félbeszakította, elment az egészségháza. Azt mondta, majd megeszi a többit, ha visszajön. Ha éjszaka is hívták, elment. Többet nem tud.

T ó t h Antalné: Kicsi kora óta ismeri. Hozzá jó volt, szerepelni járt hozzá. *Mátyás* kezelte a férjét, de nem javult, Boga meggyógyította.

Ö r d ö g h Mihályné: Ha a családjában betegség volt, évek óta mindig kigyógyította.

M a r t o n o s i Mihályné: velük a dr. úr csak jót tett. Sokszor gyógyította őt is, anyósát is. Meg vannak vele elégedve.

³⁷ Hasonló lehet ez az 1932-es esethez, amikor a gyógyszerész nem azt adja a betegnek, ami a vényen van, az káros, felülbírálja az orvost, mintha ő azt írta volna fel. A döglött ló hasonlat bekerült Tápé történetébe. (123. o.)

³⁸ Róla bővebben a 31. lábjegyzetben a *Még Tápén* fejezetben

Bert a Mihály: Semmiféle a dr. úrnak nem tud. Ha beteg volt, segített rajta. Az igaz, hogy nem volt orvos a faluban, amikor elmenekült.

Az igazoló bizottság mint községi orvost nyugdíjazásra ítéli.

Fellebbezést jelent be. Aláírók: Farkas István elnök, Müller jegyző, dr. *Vén Endre* előadó.” (Boga per 89, 90.)

E tárgyalás felé vezetett minden apám életét befolyásoló történés: először használták fel vádként a korábban gyűjtött „műhiba-ügyeket” a megmaradt öt tanúval. Bizonyítja ez, hogy a rendőrségi és igazoltatási peranyagot egyaránt felhasználta a vád. A zsidóellenes vád előtérbe került: hatszor fordult elő. Besúgónak ketten, morfium miatt ketten, politikai okból ketten (Gestapó, oroszellenes) vallottak ellene.

Az igazoló bizottsági tagok a szokással ellentétben a határozatról szétszavaztak: 13 mellette, 9 ellene vallott.

„1945. október 13. Szegedi Igazoló Bizottság IV. ig. biz.

Határozat

Az M. E. 16.(?) § 3. pontja alapján nyugdíjazását rendeli el. Ügyirat: 8186/1945.

Indokolás:”

Az orvosi műhibákat nem vette figyelembe, de több vádat elfogadott. A „panaszok közül azokat, amelyek orvosi szakkérdésekre, esetleg műhibákra vonatkoznak, nem tette vizsgálat tárgyává [...] ily kérdésekben az Orvosi Tanács is a legritkább esetben tud [...] véleményt adni [...] még ha valók volnának is a tények, népellenes cselekménynek nem minősíthetők.

A bizottság Kószó András [*ejnye, nem András volt a tanú, hanem Ferenc, aki nem vallott apám ellen*], Krajkó András, Fehér Vilmos, Mészáros József, Kaity Istvánné, Nagy Istvánné, Tari Józsefné, Kószó Ferenc, Miklós Menyhértné, Molnár István tanúk vallomásai alapján – (Iraton aláhúzva:) *figyelman kívül hagyva a szemmel láthatóan elfogult s lényeges körülményre nézve nyilván valótlan vallomást tett, s emiatt meg nem esketett Laczi Ilona* vallomását – a következő tényállást állapította meg.

Fehér Dezső és igazolás alá vont között már régebbi idő óta feszült volt a viszony, mert előző, orvosi vények nélkül is szolgáltatott ki betegeknek gyógyszert, s emiatt meg is büntették. Fehér a büntetést dr. Bogának tulajdonította,

viszont dr. Boga Fehér kuruzslásaitól orvosi jövedelmének csökkenését féltette: így természetesen be kellett következnie közöttük a feszült viszonyoknak.

Ennek és nem dr. Boga nyilas beállítottságának – amelyre semmi adat fel nem merült – tulajdonítható, hogy dr. Boga a betegeket eltanácsolta Fehér gyógyszer-tárától, (Iraton aláhúzva:) *hogy a csendőrörsön Fehért a sárga csillag nem viselése miatt, majd csak biztosítótűvel való felerősítése miatt feljelentette, a „zsidó” gyógyszerészt emlegette, s e ténnyel, valamint egyéb, közelebről meg nem jelölt tényei miatt a tápéi közvélemény abban a tudatban volt, hogy dr. Boga a zsidó származású Fehért zsidó származása miatt üldözte – eme üldöz-tetése miatt Fehér többeknek panaszkodott is.*

Dr. Boga ellen a községben községi és OTI orvosi ténykedése miatt sok panasz és elégedetlenség volt egyrészt nyers modora, másrészt amiatt, hogy az OTI betegeket nem olyan bánásmódban és kezelésben részesítette, amilyenben azokat részesítenie kötelessége lett volna. Nevezetesen felületesen vizsgálta meg, kihívásra nem mindig ment, vagy nem kellő időben. Hadiüzemben dolgozó betegét azzal küldte munkába, hogy „nem tudja, hogy ma mindenkinek dög-lésig kell dolgoznia, és egyik betegének azzal nem írt fel gyógyszert, hogy „dög-lött lónak nem kell patkó.”³⁹ Megállapította azt is, hogy dr. Boga neve rajta volt azon a papíron, amely a tápéi csendőrörs besúgóinak nevét tartalmazza.

Fennírt tényeket a bizottság: a magyar nép érdekeit sértő cselekedeteknek minősítette, mert azok a falu népe egészségügyének lényeges sérelmére szolgál-tak, s arra is alkalmasak voltak, hogy a szellemi munkások és a falu népe között bizalmatlanságot keltsenek, mert továbbá a köztudatban Tápén minden bizony-nyal nem ok nélkül ment az a vélemény, hogy az igazolás alá vont OTI és ingyen betegeivel nem megfelelően bántak.

(Iraton aláhúzva:) *Arra, hogy igazolás alá vontnak akár Fehér, akár Mátyás orvos eltávolítása közül bármi része lett volna, vagy ő németbarát, sőt a Ges-tapo besúgója lett volna, semmi adat fel nem merült. A bizottság az igazoló eljárás alá vont egész magatartásának gondos megvizsgálása után és a fentebb megállapított tényeket is mérlegelve, szabad meggyőződése alapján azt állapí-totta meg, hogy az igazolás alá vont nem alkalmas arra, hogy a demokratikus népi Magyarországon közszolgálatot teljesítsen, s azért, mert az állásától való*

³⁹ Tehát a jegyzőkönyvben nem szereplő, az itt leírtakon kívül az áprilisi ösz-szegyűjtött tanúvallomásokat is felhasználják.

megfosztást túl szigorúnak találta, vele szemben nyugdíjazását tartotta kimondandónak.” Aláírás: Farkas István elnök, négy aláírás, közte dr. Vén Endre” (Boga per 88., Boga per 105.)

Lehet, hogy az igazoló bizottságon történtek elemzése felesleges, de az egész folyamat eredményét mégis megpróbálom összegezni:

Nem meglepő az eredmény, hiszen a bizottságnak politikai elvárást kellett teljesítenie, de meglepő a határozat indokolása. A súlyos vádakat, a nyilas beállítottságot, Gestapó besugást, németbarátságot (szemben több tanú vallomásával) elvetették, Fehér és Mátyás „eltávolítását” indokolt személyes viszálynak minősítették. Meglepő Mátyás eltávolításának említése. Ez csak úgy történhetett, hogy Mátyás aktivitását a háttérben a bizottság úgy értelmezte, hogy őt is „üldözte” dr. Boga. Azaz, ezzel fordított az igazságon: így nem ő akarta eltávolítani dr. Bogát, hanem dr. Boga akarta dr. Mátyást. Őt kell megvédeni, ez jött át a szerepléséből.

További reményre adott volna okot apám logikus helyzetelemzése, a mellette tanúskodó kollégák és falubeliek vallomásai, legfőképpen, hogy a koronatanú Laczi Ilona terhelő vallomását valótlanak minősítették, mivel az állításait nem erősítették meg azok, akiktől megerősítést várt. A határozat ezzel szemben „Megállapította (!) azt is, hogy dr. Boga neve rajta volt azon a papíron, amely a tápéi csendőrség besugóinak nevét tartalmazta.” Ezt úgy indokolta, mintha bizonyított lett volna. Pedig Mészáros és Némethy vallomása ellentmondott egymásnak. A titokzatos napon Dorozsmára került névsor átlátszó hazugság lehetett, amiért Némethy nem láthatta volna a listát. Ez a következtetés is lehetett a bizottsági tagok szétszavazásának háttérében. (1949-ben Mészáros már semmire sem fog emlékezni.)

A határozat másik alapja volt apám orvosi magatartásából levezetett népellenesség, ami az igazolás megtagadásának másik feltétele volt. Itt is ellentmondott dr. Bedő Imre OTI tüdőgondozó főorvos szakmai véleményének és a tanúk egy részének személyes tapasztalata a tanúk más részének ellentétes vallomásával. Ebből a bizottság csak az egyiket vette figyelembe. Az igazoló eljárásokban szokatlanul szoros a 13:9 szavazati arány, ami a bizottsági tagokban felmerült kételyekről árulkodhat. Egyre inkább megerősödik az az érzésem, hogy a bizottság politikai elvárást akart teljesíteni a lehető legkevesebb kárt okozva.

Apám nem adta fel. Megírta 3 napos határidővel a fellebbezését.

FELLEBBEZÉS A SZEGEDI NÉPBÍRÓSÁGHOZ

az 8158/1945 sz. ügyben. „Mélyen Tisztelt Igazoló Bizottságnak.” 1945. október 16.

Szemben a váddal, bebizonyítja, hogy az igazoltatás mindhárom feltételének megfelel

I. az általános politikai magatartása,

II. a tápéi gyógyszerésszel kapcsolatos ügyben játszott szerepe,

III. a betegekkel, különösképpen az OTI betegekkel való bánásmód megítélésében.

Részletezve:

I. Nincs tanú a jobboldaliságra. Demokrata magatartását tanúsítja dr. Erdélyi Jenő és dr. Bedő Imre orvosok, akik ismert, hiteles személyiségek. Az tényekkel ellentétes információt a szakszervezet küldte, de úgy gondolja, az informáló nem ismeri őt és a tényeket, amikről véleményt mond. Nehezményezi, hogy a többi, általa felkért kb. 50 tanút nem hallgatták meg.

II. „Az egész hajsza, mely az igazolási eljárásom keretében megnyilvánul, mindössze két ellentétes érdekű egyénnek teljesen egyéni beállításán nyugszik [...] a községi orvosi állást elnyerni igyekező és ideiglenesen abba elhelyezett dr. Mátyás Zoltán orvos és a deportációból haza nem tért Fehér Dezső gyógyszerésznek az igazolási tárgyaláson Budapestről külön leutazott öccse között [...] A gyógyszerész bezárásában nem vett részt” – írja. Köztudomású volt, hogy „Fehér Dezső kuruzsolt, és emiatt sok bűnvádi eljárás indult ellene,” a szegedi törvényszéken vádlottként szerepelt. A vényeket nem vagy hiányosan szolgálta ki.

„Ezek engem súlyosan érintettek, míg aztán a nép körében egy eset kirobbantotta a tényt, hogy a csendőrség felfigyelt, kezébe vette a sok panaszt, és nyomozni kezdett. Az eset: Lantos József betegnek látszólag kiadta ugyan a felírt gyógyszert, de ő jelentette, hogy nem használ. Erre én a betegnek ugyanazt a gyógyszert felírtam, és beküldtem vele Szegedre. A beteg örömmel jött, hogy használ. Az esetet nem jelentettem sehova. (!) Ezt követően egy napon a csendőr felhívott, hogy jelenjek meg hivatalosan velük a gyógyszerészben, mert értesülésük van arról, hogy a gyógyszerész valami pepita füzetekbe vezeti az általa kiadott gyógyszereket, és így hivatalos felhívásra el kellett mennem oda, ahol ezeket a füzeteket meg is találták, amelyben több ezer kuruzslási eset

volt feljegyezve. Ezeket a füzeteket a csendőrség lefoglalta, a szegedi törvényszékhez továbbították, ahol bűnvádi eljárás indult, és a gyógyszerár megállás ennek okszerű következménye volt. Én ez ügyben sem többet sem kevesebbet sem azelőtt sem azután nem tettem.” Paragrafust idéz, ami szerint *nem a személy, hanem a lakosság érdekeit sértő tény lehet népellenes.*

(Iraton aláhúzva:) „Én azt hiszem, ha már akkor tudtam volna, hogy ezért büntetésjellegű nyugdíjazást kell elszenvednem, egész biztosan ugyanúgy cselekedtem volna, mint akkor. Nem tudom, vajon jegyzőkönyvbe került-e, de bizottságban a tagok emlékeztek rá, a tárgyaláson Fehér Dezső öccse azt a kijelentést tette, hogy muszáj volt bátyjának kuruzsolnia, mert a receptekből megélni nem tudott. A vádaskodó két személy ezt a két estét előszeretettel igyekszik úgy beállítani, mintha én zsidóellenes tendenciával cselekedtem volna. Ez a tény azonban épp annyira nevetséges, mint amilyen bornírt. Tápén a gyógyszerészt is beleszámítva, (Iraton aláhúzva:) időben összesen 3 család volt. A gyógyszerész, egy Pfeifer nevű kereskedő és egy orosz származású múlt háborúból itt maradt szabó. A gyógyszerészen kívül ezzel a két másik családdal a lehető legjobb viszonyban voltam végig, nemcsak mint orvos működtem náluk, de társadalmilag is érintkeztünk. Márpedig ha én a vádaskodó szerint jobboldali egyén lettem volna, soha nem lett volna jobb alkalom ezt az orosz származású zsidó szabót a községből kitétetni, mint akkor. Ehhez a tárgykörhöz kell még előadnom, hogy speciális eseteknél szegedi orvosokat vettem igénybe, mégpedig szülészetnél dr. Balla Izidort, dr. Erdélyi Jenőt, szemorvosok közül egyetlen sem volt, aki nem zsidó lett volna. De tartottam ezt az elveimet akkor is, amikor ezt a múlt rezsím már annyira rossznéven vette, hogy éppen ez adott Erdélyi Jenőnek okot az iratokhoz csatolt nyilatkozatával annak rögzítésére, hogy zsidó kartársaival folytattam konziliális praxist.”

III. „A betegekkel való bánásmód tekintetében” hivatkozott az 54 meg nem hallgatott tanúra, kivéve 8-10 OTI beteget, akit nem írt ki keresőképtelennek. Nem volt panasz ellene, annak lenne nyoma. Bizonyítja, hogy dr. Mátyás Zoltán az igazolási tárgyalás előtt sorra látogatott embereket, akiket emlékeztetett velem szemben mondvacsinált sérelmekre és kérte őket ilyen irányú vallomás megtételére.” (Boga per 79.)

A fellebbezés elindult a szokásos útján.⁴⁰ Ez felszította ellenségei haragját, és ettől kezdve nyíltan és gátlástalanul támadták. Elsőként „rendezni” akarták az eredetileg lefoglalt ingóságaink sorsát.

1945. október 22-én az új jegyző ultimátumot küldött apámnak:

„Tápé község elöljáróságától. Tárgy: dr. Boga Dezső orvos úrnak Szeged Tisza Lajos körút 29.

Ezennel tisztelettel felhívom, hogy a *megbízottja által a tápéi községi orvosi lakban elhelyezett* ingóságait haladéktalanul szállítsa el, mert a helyiségekre szükség van. A Nemzeti Bizottság által még február hóban a lefoglalt és a betegek ellátására kiadott műszereit és gyógyszereit is haladéktalanul szíveskedjék átvenni. Amennyiben az ingóságok elszállításáról nem gondoskodik tekintettel arra, hogy a helyiségre szükségünk van, kénytelenek leszünk költségeire raktárba helyezni azokat. Tápé 1945. évi október 22-én. Csikesz Lajos jegyző. Alatta ceruzával: Hi. (határidő) 10 nap” (Tápé Község iratai sz. n.)

Február 21-én még ez állt a Nemzeti Bizottság határozatában:

„lakását és rendelőjét igénybe veszi olyképpen, hogy az orvosi rendelőhöz tartozó gyógyszereket, berendezéseket és az esetleges műszereket igénybe veszi. Az előbb említettekről dr. Mátyás Zoltán köteles két példányba leltárt készíteni és azt a község elöljáróságához benyújtani tartozik.”

A két szöveg közti különbség cinizmusa zavar igazán. Az ingóságokat nem vittük a lakásba elhelyezés céljából, hanem 1920 óta a Boga család tulajdona volt, amelyeket a beköltöző „igénybe vett.” Gondolom, figyelmeztették Mátyást, hogy valamit vissza kell adnia a tulajdonosnak. A gyógyszerek igénybe vétele és ugyanakkor visszaadása komoly gond lehetett, mivel dr. Mátyás nemzeti bizottsághoz írt kérelmeiből kiderül, hogy ezeket felhasználta. (Ha maradt belőle, az már lejáratott.) Mellesleg a tüzelő is elfogyott, ami kimaradt a felsorolásból. A haladéktalan kifejezésből arra gondolnánk, hogy valami szabálytalanság előzte meg a felszólítást, ezért a fenyegetés a fizetős raktárral. És megint kimaradt a leltár, ami ellenőrizhetné a Mátyás által átvett és tőle apámnak

⁴⁰ 1945. október 22. A Szegedi Igazoló Bizottság 13692/1945 ig. biz. sz. Boga Dezső 8158/1945 határozata ellen benyújtott fellebbezését felterjeszti a Népbíróságnak. (Boga per 112.)

átadott ingóságokat. (Ezekből később megbízott segítségével két szoba bútora visszakerült.)

Az ultimátummal a hatalom önmaga erejét tesztelte: egyre gátlástalanabban támadott. Közben tovább folytak a tárgyalásoknál szokásos előkészületek.⁴¹

„Szegedi Népbíróságtól a Népügyészségnek. 1032/1945” Az iratok átküldését „azzal teszi át címhez, hogy indítványt szíveskedjék tenni arra nézve, hogy az iratok alapján *milyen határozat hozatalát* látja megokoltnak”. 1945. október 24. Aláírás: tanácsvezető bíró” (Boga per 145.)

Felfoghatatlan, ami itt következik: „Magyar Államrendőrség Szegedi Főkapitányság Politikai Osztály⁴²

Népügyészség t. Elnökének

„A fennálló rendelkezések értelmében *előállítom az általunk politikai magatartása miatt őrizetbe vett egyént* és csatoltan megküldöm a rá vonatkozó iratokat az alanti felsorolás szerint azzal, hogy amennyiben a Bp. 141 paragrafus alapján további fogva tartás nem válik szükségessé, úgy kérem nevezettet összes irataival hozzám visszaküldeni, minthogy nevezett ez ideig közigazgatási eljárás alatt és ennek folytatása, valamint a nyomozás kiegészítés, ez utóbbi mindenképpen szükségesnek mutatkozik. Az előállított egyén őrizetbe vétele szabaddalbon.....[ezt ki lehetett volna valamivel tölteni] törént, addig közigazgatási eljárás alatt állott. Egyidejűleg intézkedtem, hogy a Béke utcai fogház nevezettet ügyész úrhoz előállítsa. Szeged, 1945. nov. 17. Komócsin Illés Politikai Osztály vezetője.

CCCV. Dr. Boga Dezső, 1891

2 drb. feljelentés

1.dr. b. fegyelmi jkv.

1 drb. kihallgatási jkv.

3 drb. tanúvallomási jkv.

22 drb. melléklet. Kézbesítve” (Boga per 119.)

⁴¹ A szegedi Népbíróság dr. Boga Dezső 1032/1945 sz. igazolási ügyében a 4080/1945. M. E. rendelet 4 §-a alapján előadoul *Seres József népbíró*t jelölöm ki. Az iratok kiadása mellett felkérem, hogy azokat 3 nap alatt esetleges írásbeli észrevételeivel együtt a tárgyalás haladéktalan kitézése végett bemutatni szíveskedjék. 1945. november 15. Aláírás: tanácsvezető bíró. (Boga per 143.)

⁴² 1809/1945. pol. sz. 81/1945 és 1440/1945 M. E. sz. r. végrehajtás.

Apám itt „őrizetbe vett egyén” volt, a neve csak az iratok felsorolása közt szerepelt, tárggyá vált. A fegyelmi jegyzőkönyv az 1919-es vagy az 1937-es? A 22 melléklet a tápai 22 tanúkihallgatás lehetett.

Dehát mi történt? A Szegedi Igazoló Bizottság október 13-án nem igazolta, nyugdíjazásra ítélte. Ezt október 16-án apám megfellebbezte a Szegedi Népbíróságnál.

November 17-én a *Magyar Államrendőrség Szegedi Főkapitányság Politikai Osztály* elküldte az ügyésznek egy új politikai per anyagát.

Mivel az államrendőrségen lejárt a három hónap nyomozati határidő, ebből a levélből arra következtethetünk, hogy apámat a szokásos eljárást követve internálni akarták. Feltehető, hogy az újabb ügy miatt maradt el az internálás. A népügyészhez továbbított mellékletek már a másik eljáráshoz kellettek. Tehát amíg apám az igazolási tárgyalásra készült, addig elindult egy büntető per is ellene. Egyelőre meghatalmazást adott dr. Deutsch Tamás ügyvédnek, hogy az „igazolási fellebbviteli ügyemben képviseljen”. 1945. november 21. (Boga per 94.)

Én pedig mit sem tudva az apámat fenyegető külvilágról, hazaérkezésünk után újra rendes évi tüdőgyulladásommal riogattam a családot, de csak azt értem el, hogy apám még háborús viszonyok között – közlekedés nem lévén –, gyalog indult Csongrádra, hogy penicillint szerezzen. Holott egy 1947-ből fennmaradt orvosi vizsgálat szerint – mint sokan mások – ő is „leromlott állapotban volt”. Én nem bántódtam, mert Blazsó doktor úr a rendelőjében selyemcukorral várt.

TÁPÉ NEMZETI BIZOTTSÁGA A NÉPBÍRÓSÁGNAK

Mivel apám fellebbezett az igazoló bizottsági döntés ellen, a Tápéi Nemzeti Bizottság erélyesebb lépésre szánta el magát. Megelőzve és felülbírálván az esetleges bírósági döntést, *tiltakozott, hogy apámat visszahelyezzék az állásába*, ezért a fellebbezésére vonatkozó állásfoglalását jegyzőkönyvben küldte el a Népbíróságnak – kísérléve: „Tápé Nemzeti Bizottságtól a Népbíróságnak. Csatolt jegyzőkönyv kivonatát dr. Boga Dezső igazolási eljárás a fellebbviteli fokán történő *figyelembevétel céljából* tisztelettel megküldjük. 1945. november 30. Terhes János elnök.” (Boga per 142.) (Ezt utasítja majd vissza a szegedi Népbíróság.)

Részletek ebből a Tápéi Nemzeti Bizottsági jegyzőkönyvből:

„Készült Tápén 1945. évi november hó 26. napján a Tápé községháza vezető jegyzőirodájában. Elnök bejelenti a bizottságnak, hogy dr. Boga Dezső volt tápéi községi orvos igazolásának ügye akként alakult, hogy az a bizottság közbelépését teszi szükségessé. Ugyanis a tudomására jutott adatok szerint dr. Boga Dezsőt a szegedi igazoló Bizottság nyugdíjazásra ítélte, dr. Boga Dezső az erről szóló határozatot fellebbezte a Népbírósághoz. Tudomásom szerint dr. Boga ezen fellebbezésében olyan kitételeket használ, melyek nem felelnek meg a valóságnak. Szükségesnek látja azért azt, hogy dr. Boga személyét és tápéi működését illetően a bizottság megfelelő módon tájékoztassa a Népbíróság erre illetékes tanácsát.

A bizottság többeknek a tárgyban hozzászólása után határozatilag kimondja, hogy dr. Boga Dezső volt tápéi községi orvos állásába történő visszahelyezése további tápéi működése ellen a legmesszebb menő módon tiltakozik. Ezen tiltakozásának kifejezését dr. Boga Dezső eddigi tápéi politikai és erkölcsi magatartása teszi szükségessé. A bizottság ugyanis nevezettnek sok antidemokratikus és orvoshoz végképp nem illő erkölcsi magaviseletéről tud. Ilyen magaviseletéből folyóan vette üldözésbe a község közszeretében álló zsidó származású gyógyszerészét is, név szerint Fehér Dezsőt. Hathatósan üldözte őt egyrészt azért, mert zsidó származású, de legfőképpen azért, mert a mindenki által tudott *morfium szenvedélyét* a gyógyszerész nem elégítette ki. Boga Dezső e *morfium szenvedélyéből* adódóan egész halom népellenes cselekedetet is követett el. Ugyanis ha *morfiumszendvedélye* időlegesen ki volt elégítve, *morfium* mámorában embert ölő mérget írt fel gyógyszernek, ha pedig *szenvedélye* nem volt kielégítve, a hozzá forduló betegekkel durva magatartást tanúsított. A bizottság jelen határozatának a népbírósághoz juttatását rendeli el.” (Melléklet. sz. n.)

Erről a november 26-i ülésről más forrás is található:

A Tápéi Nemzeti Bizottság irattárában ez található a jegyzőkönyvben:

„6. ülés. 1945. november 26. „B.D. igazolási ügye, mivel fellebbezett, mivel nem mondott igazat, tájékoztatják a Népbíróságot.” Itt a remélhetően hatáson vad is: morfinista. Krajkó hallgat. (40. o.)

A 6. ülésen előadó Terhes János. „Határozat: B D-t a szegedi ig. biz. nyugdíjazta, ő fellebbezett, de nem igazat írt. Ők tájékoztatják a szegedi népbíróságot. Tiltakoznak a visszahelyezése ellen, mert üldözte a gyógyszerészt, mert F. D. zsidó, de főleg „a mindenki által tudott *morfium szenvedélyét*”

nem elégítette ki [...] morfium mámorában mérget írt fel”, hiányában durva. (A Tápéi Nemzeti Bizottság iratai közt.)

Részlet a Tápé története 123. oldalán id. Krajkó András visszaemlékezéséből. Itt is az 1945. november 26-i jkv-re hivatkoznak:

„Tiltakoztak a volt községi orvos (BD) visszavétele ellen, aki ugyancsak magára hagyta a községet, durván bánt a betegekkel és felhozták, hogy egy beteg öregembernek egyszer azt mondotta: Beteg lónak nem kell patkó, jóval a felszabadulás előtt üldözte a közszeretben álló gyógyszerészt.”

A vád-ötletekből a zsidóellenesség és a morfium vád az igazságtól függetlenül hatékonynak tűnt. Krajkó ezt dobta be korábban a vallomásában. Ezt építi tovább a bizottsági határozat.

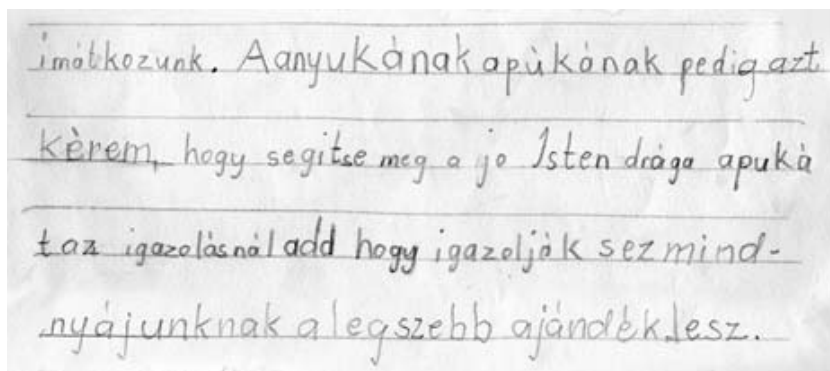
Mi igaz a morfium vádban? Attól függetlenül, hogy egy cikkben mi is olvashattunk róla, mint vényre kapható gyógyszerről. Először az 1937. március 16-i fegyelmi jegyzőkönyvben merült fel ellenségei vád-ötlete, amire a válasz: „a morfinista vád nem igazolható.” 1937-ben egy *Délmagyarország* cikk utalt rá, hogy Fehér Dezső nem váltotta be apám vényeit válaszul a kuruzslás-vádra. Ebben az időben – anyámtól tudom – „jóakarók” figyelmeztették, hogy apám a háborúban rászokott a morfiumra. Rajtuk kívül senki nem „tudott” erről, nem igazolódott be sem anyám, sem mások számára. (Ha igaz lett volna, apám kemény akaratú lehetett: Csáth Gézától kezdve, sokaknak nem sikerült „leszokni” róla.)

Közben a Szegedi Népbíróság október 24-i kérdésére, hogy „milyen határozat hozatalát látja megokoltnak”, megjött a válasz:

„Dr. Polonyi néppügyész. A szegedi IV. bizottság 8158/1945 hat. ellen adott fellebbezést küldi a Népbíróságnak, a *visszautasítását ajánlja* a tárgyalás kitűzése mellett. 1945. október 31.” (Boga per 144.)

Eljöttek a karácsonyi ünnepek⁴³

⁴³ 1945 karácsonyán elsősként életem első levelében a nagybaba és mesekönyv mellé karácsonyi ajándékként „Anyukának apukának pedig azt kérem, hogy segítse meg a jó Isten apukát az igazolásnál add, hogy igazolják s ez mindnyájunknak a legszebb ajándék lesz.”

25. Karácsonyi kívánság

Karácsonykor 1945. december 24-én⁴⁴ ült össze a Népbíróság apám fellebbezési ügyében.

A FELLEBBVITELI NÉPBÍRÓSÁGON

„Jegyzőkönyv

a Szegedi Népbíróság fellebbviteli tárgyalásáról”

A védő kérésére újabb tanút hallgattak meg annak igazolására, hogy Mészáros József *nem* láthatta (!) a besúgók listáját. Az ügyész beleegyezik.

„F i c z e r e Mihály csendőr: Mészáros József „tanú” nem láthatta a csendőrségnél a besúgók listáját, mert ezt bizalmasan kezelték. (Iraton aláhúzva:) *A besúgók listáját az őrsparancsnok őrizte a fiókjában, amit zárva tartott és a kulcsot magánál hordta. [...] Dr. Boga Dezső nem volt köztük [...] a rendőrség szemében egyáltalán nem szerepelt besúgóként.* M. közönséges beosztott volt. Újvidéki magatartásáról nem tud. Ő nem volt ott. Láta a listát, BD nem szerepelt ott. (A vezető bíró felolvasta a tápéi Nemzeti Bizottság 1945. november

⁴⁴ Nbf.1032/1945/8. Vezető bíró Seres József, dr. Gróf Kornél járásbíró, Bacsó Sándor, Mayer Antal, Csányi Ferenc, Szántó Sándorné, Törköly Ferenc, dr. Serényi György főügyész, dr. Deutsch Imre ügyvéd, dr. Boga Dezső az igazoló eljárás alá vont személy.

26-i jegyzőkönyv kivonatát, és kérdést intéz a tanúhoz, hogy mi az észrevétele.) „Boga Dezsőt köztisztviselőként álló személynek ismertem. Hogy egyes emberekkel milyen viszonyban volt, arról nincs tudomásom [...] (Iraton aláhúzva:) *Én Bogát jellemes embernek ismertem mindig.* Azért írhatnak ellene ilyesmiket, mert minden embernek van egy ellensége.

B o g a Dezső kérdésre válaszol: Fehér Dezső gyógyszerész 1925 óta van Tápén. A köztünk folyó személyi harc onnan ered, hogy Fehér előszeretettel kuruzsolt [...] én többször kértem őt arra, hogy azzal hagyjon félbe [...] Emiatt voltak köztünk ellentétek. Volt eset, hogy én felírtam a betegnek egy bizonyos gyógyszert, de Fehér mást adott ki és azt mondta [...] hogy az én orvosságom nem jó. Annak nincs semmi alapja, hogy én morfinista vagyok. 25 éves közszolgálatom van. Idealizmusból jöttem le Tápéra annakidején, mert hallottam, hogy a faluban nincs egy orvos sem. A kuruzslás éppen ezért nagyon el volt terjedve Tápén. Én voltam az, aki ez ellen harcoltam, és a népet a legális kezelésre szoktatta. Mi igaz abból, hogy én a betegekkel goromba voltam? Sokszor a beteg érdekében szigorúnak kell lenni [...] és ezt az egyszerű ember gorombaságnak minősíti. Én nem használtam azt a kifejezést, hogy „döglött lóra nem kell patkó.” (Iraton aláhúzva:) *A MONE-nek nem voltam tagja. A napilapok közül a Délmagyarországot járattam.* Nekem Tápén azt mondták, hogy a község lakossága nagyon vár vissza a községbe.

M a y e r Antal népbíró: 15 évig, amíg én voltam az OTI igazgatója, volt-e ön ellen panasz az OTI-nál?

B o g a Dezső: Nem volt.

M a y e r Antal: Úgy van. 15 év alatt egyetlenegy panasz sem érkezett ön ellen.

A védő az igazoló bizottság határozatának megváltoztatását és az igazolás alá vont igazolását kéri. A népügyész észrevételt nem tett.” (Boga per 51.)

Ezt emelték ki később megtekintésre az iratanyagból vagy 1945-ben vagy 1963-ban. Nincs nyoma, hogy bárki figyelembe vette volna. Viszont megvan annak a tanácskozásnak a jegyzőkönyve, amely megelőzte a bírói döntést:

„Nbf. 1032/1945/8. Szegedi Népbíróóság.

Tanácskozási jegyzőkönyv

Készült dr. Boga Dezső igazolási ügyében a szegedi népbíróóságunk Szegeden, 1945. évi december hó 24. napján tartott tárgyalása alkalmával.

Jelen voltak: dr. Gróf Kornél járásbíró, tanácsvezető bíró, Bacsó János, Mayer Antal, Csányi Ferenc, Seres József, Szántó Sándorné és Törköly Ferenc, népbírák. Dr. Domonkos Mihály, tvszéki aljegyző, jegyzőkönyvvezető.

A vezető bíró kérdést intéz a tanács tagjaihoz, hogy a tápéi nemzeti bizottságnak az ügybe való beavatkozását illetékesnek tartják-e? A tanács tagjai egyhangúlag illetéktelennek tartják a nemzeti bizottság beavatkozását és azt egyhangúlag visszautasítják.

Ezután a vezető bíró kérdést intéz a tanács tagjaihoz, hogy dr. Boga Dezsővel szemben milyen határozatot kívánnak hozni? Az előadó indítványozza az igazoló bizottság határozatának megváltoztatását és dr. Boga Dezső igazolását. A tanács tagjai csatlakoznak az előadó indítványához, s így a népbíróság a jegyzőkönyvhöz fűzött határozatot egyhangúlag hozta meg. A tanácskozás befejezése után a jkv-et aláírták, kmf.” (Boga per 60.)

„Határozat:

Nbf. 1032/1945/8 A szegedi népbíróság igazolási fellebbezési tanácsa

A magyar nép nevében!

A szegedi népbíróság igazolási fellebbezési tanácsa dr. Boga Dezső szegedi lakos igazolási ügyében az előírt napon tartott nyilvános tárgyalás alapján meghozta a következő határozatot.⁴⁵

igazoltnak mondja ki.

Erről igazolás alá vontat, a további intézkedések végett Tápé község előljáróságát, végül az Igazságügyi minisztert értesíteni elrendeli.

Indokok

Az igazolóbizottság nyugdíjazást kimondó határozatának hármas indoka volt:

⁴⁵ A szegedi IV. számú igazolóbizottság 8158/1945 határozatát a 4080/1945 M. E. sz. rendelet 7.§ 2. bekezdés alapján a szegedi népbírósági tanács *megváltoztatja*, s Boga Dezső orvost, aki 1891. június (sic) 9-én született, nős, Szegeden a Szentháromság u. 4/a szám alatt lakik, a 1080/1945 M. E. rendelet 20.§ 2/a pontja alapján.

a/ Fehér Dezső gyógyszerészt zsidó származása miatt üldözte. b/ a tápéi csendőrség besúgója volt és c/ az OTI betegekkel gorombán bánt, felületesen vizsgálta meg és nem bánt velük úgy, mint egy orvosnak kellett volna bánni.

[...] az igazoló bizottság határozatának nincs meg a kellő és megnyugtató ténybeli alapja.

Ad./a Az igazoló iratokból kitűnően nem vitás az a tény, hogy Fehér Dezső tápéi gyógyszerész kuruzslással foglalkozott s orvosi vény nélkül szolgáltatott ki gyógyszert, ami miatt meg is büntették. Viszont igazolt mint községi orvos a gyógyszerésznek ezen eljárását üldözte, kötelessége is volt. Emiatt a gyógyszerész között feszült is volt mindig a viszony. Semmi konkrét adat nincs igazolt ellen, hogy a gyógyszerészt zsidó származása miatt üldözte s hogy nevezett emiatt hátrányban is szenvedett. Az igazolóbizottság az üldöztetés tényét a „tápéi közvéleményre” alapította, mely közvélemény az igazolási eljárás során semmiben sem nyilvánult meg s így feltevésre alapítani igazoltnak tulajdonított eljárást nem lehet. Igazolt és a gyógyszerész között régóta ellenséges viszony állt fenn. Ez az ellenséges viszony azonban kettőjük dolga s ebbe a feszült viszonyba nem lehet népellenességet belemagyarázni akkor, amikor a gyógyszerész kuruzslása volt éppen népellenes. Nem jelent igazolt eljárása népellenességet, amikor a gyógyszerészt zsidó gyógyszerészként emlegette, mert a „zsidó” jelző ma sem jelent népellenes kijelentést avagy cselekedetet. Miután semmi támpont arra, hogy igazolt a gyógyszerészt zsidó származása miatt üldözte volna, a népbíróság megítélése szerint komoly vád igazoltat Fehér Dezső gyógyszerésszel kapcsolatban nem érheti a bizonyítás eddigi adatai szerint.

Ad./b Az igazolási eljárás során Mészáros József azt vallotta, hogy igazolt neve mint besúgó rajta volt a listán. Viszont a fellebbezési eljárás során kihallgatott Ficzer Mihály volt csendőr vallotta, hogy a besúgók listáját katonai titokként őrizték és bizalmasan kezelték. Mészáros József közönséges beosztott volt, és semmiképp sem juthatott hozzá a listához. A listát a tápéi őrsparancsnok őrizte, őt követte rangsorban Ficzer Mihály s így alkalma volt betekinteni a listába, melyen igazolt neve nem szerepelt besúgóként.

A népbíróság mérlegelve Mészáros József és Ficzer Mihály ellentétes tanúvallomásait, szavahihetőségét, arra a megállapításra jutott, hogy igazoltnak csendőrségi besúgására vonatkozó állítások kellő alappal nem bírnak. Ficzer Mihály tanúvallomása lerontotta Mészáros József vallomásának szavahihetőségét, s így a népbíróság ebben a tekintetben véltelennek nyilvánította igazoltat. Két ellentétes vallomás alapján tény megállapítani nem lehet.

Ad./c A népbíróság teljesen elfogadta igazolt azon előadását, hogy neki mint orvosnak többször kellett keményen fellépni, mert a falu értelmiségénél fogva is nem annyira fogékony az orvosi intézkedésekkel szemben s így ha gorombább is volt, mint kellett, az a beteg érdekét szolgálta, amely magatartását a lakosság félremagyarázta. A népbíróság álláspontja szerint egymagában az a tény, hogy igazolt egyes esetekben goromba volt, még nem meríti ki a 1080/1945 M. E. sz. rendelet 1.§-ában körvonalazott népellenes magatartást.

Annak a kérdésnek a vizsgálata viszont, hogy igazolt az OTI betegeket (Iraton aláhúzva.) *felületesen kezelte, kívül esik a népbíróság vizsgálati körén*, mert az szakkérdés. Csak szakember tudja megállapítani, hogy vélelmezett felületes vizsgálati esetenél igazolt valóban felületesen vizsgált-e? De annak pusztá állítása laikus részéről még nem jelenti valóban azt, hogy igazolt vélelmezett felületes vizsgálattal milyen kárt okozott.

Ezen tárgykörrel kapcsolatban a népbíróság megjegyyezni kívánja, hogy az egyik népbíró Mayer Antal, aki hosszú évekig a szegedi OTI igazgatója volt, igazolt ellen *panaszt soha* nem hallott senki részéről.

Az igazolóbizottság az igazolt nyilas beállítottságára semmi támpontot nem talált. A Népbíróság dr. Ditrói Gábor, dr. Bereczk Péter, dr. Hámori Artúrné, dr. Erdélyi Jenő, dr. Bedő Imre tanúvallomásai alapján megállapította, hogy igazolt soha jobboldali nézetet nem vallott, orvosi működésén kívül falukutatással foglalkozott, feltárta Tápé község népi kultúráját, mindent elkövetett, hogy Tápé népessége művelődjék.

A kifejtettek alapján a Népbíróság igazolt múltbeli eljárásában semmi olyat nem talált, mely alapul szolgálhatna, mely indokul szolgálhatna bármely büntetés kiszabásának s miután igazoltat összes ténykedéseiben vétkesnek minősítette, s hibáit emberi gyarlóságának tudta be, határozott a rendelkező rész szerint.

Szükségesnek tartja azonban a Népbíróság annak megállapítását, hogy a fellebbezési eljárás folyamán a tápéi Nemzeti Bizottság egy határozatot juttatott el a népbírósághoz, amelyben tiltakozik az igazolt igazolása ellen, s nyilván az volt ezen határozat célja, hogy a népbíróságot szabad mérlegelésében befolyásolja. A népbíróság egyhangúan, a leghatározottabban és a legerélyesebben utasította vissza ezt az illetéktelen beavatkozást, mely csak arra lett volna alkalmas, hogy a népbíróság tagjainak tárgyilagosságát kétségbe vonhassa, s a népbíróság szabad mérlegelését oly irányba terelje, amely a joggal és igazság-

gal ellenkezik. A határozatban felsorolt s igazolt ellen irányult vádak kívül esnek a Népbíróság mérlegelési körén, mert egyrészt nyilvánvalóan személyi ellentét húzódik a háttérben, másrészt pedig igazolt oly szenvedélyét igyekszik káros színben beállítani, melytől a Nemzeti Bizottság az igazoló bizottság határozatának helyben hagyását remélte elérni. A népbíróságnak nincs szüksége arra, hogy külső testületek szabják meg azt az irányt, melyet követettni kívánnak.” Aláírók:”⁴⁶ (Boga per 46.)

Ez volt az első és utolsó alkalom, amikor úgy érezhette apám, hogy győzött az igazság, a március 21. óta tartó rémálom véget ért, a hazugság hálója végre „felfeslik valahol”. Köszönhető ez a Népbíróság tagjainak, akik még meg tudták őrizni a bírák függetlenségét, hittek az igazságos új világban. Később, amikor kiderül az új világ „igazsága”, amikor a Tápéi Nemzeti Bizottság lesz maga az igazság és hatalom, vajon mi történik ezekkel a bírakkal?

IGAZOLTATÁS UTÁN

TÁPÉ GYŐZÖTT

1945 karácsonyán tehát apámat igazolta a Népbíróság. Így nyitva állt az út, hogy törvényesen visszahelyezzék korábbi állásába.

Az igazolás erkölcsi elégtétel lehetett apámnak. De „amikor erre az állásomat el akartam foglalni, az egyik nemzeti bizottsági tag, kiskirály, megfenyegetett, hogy ebben az esetben nem felel az életemért” – írja majd a csongrádi B-listázás fellebbezésében. A Tápé Nemzeti Bizottság győzött. Mi történt? A N. B. ebben az új világban esélyesen szállt szembe a Népbíróság ítéletével. Megtorolta, hogy nem teljesítette az ajánlását, hogy nem a bizottságnak, hanem az elöljáróságnak küldte el az ítéletet, legfőképpen, mert a Népbíróság az indoklásban keményen elutasította az ítékezésbe való „illetéktelen beavatkozást,” és megállapította, hogy „nyilvánvalóan személyi ellentét húzódik a háttérben.” Az itt történtek ismétlődnek majd hosszú évek során.

⁴⁶ dr. Gróf tanácsvezető bíró, Csányi Ferenc, Törköly Ferenc, Szabóné, Bacsó János, Seres József, Mayer Antal népbírák ((Boga per 46.) Ez a teljes jkv. a befejező észrevétellel.

Tehát amikor megérkezett az előljárásságra a népbíróság ítélete, a képviselőtestület nemzeti bizottsági tagjai, akik többségben voltak, leszavazták apám visszahelyezését, így a jegyzőre várt a feladat, hogy a törvényesség látszatát fenntartva zárja le az ügyet. És ő lezárta: írt a járási tisztiorvosnak.

„Tápé község előljáráóságától

51/1946 ikt. Sz. Tárgy: Dr. Boga Dezső közs. orvos leigazolás. Mell. 1 db.

Járási Tiszt Orvos Úrnak, Kiskundorozsma

Minthogy az 1080/1945. M. E. sz. rendeletben foglalt utasítások szerint az igazolási eljárás alá vont személy felsőbb hatóságának kell megküldeni a szegedi Népbíróság Nbf. 1032/1945/8 számú határozatát, mely nyilvánvalóan tévedésből lett hozzám küldve, illetékességből tisztelettel átteszem, illetőleg betérjesztem. Ennek kapcsán tisztelettel jelentem, hogy a vett értesülesem szerint dr. Boga Dezső szolgálatba állítása ellen előreláthatóan úgy Tápé község Nemzeti Bizottsága, mint a község képviselőtestülete a lehető legmesszebb menően tiltakozni fog, s a község lakosságának már így is viszonylagos nyugalma ez a körülmény alaposan fel fogja bolygatni. Szükséges lenne ezért előbb nevezett *közigazgatási úton való áthelyezése*. Tisztelettel kérem ezért az ily irányban szükséges intézkedések megtételére, annál inkább, mert Tápé község teherbíró képessége nem olyan, hogy egyszerre két községi orvos illetményének fedezetét tudja magára vállalni. Tápé, 1946. január 9. Benkő Gyula vezetőjegyző.” (Tápé község iratai 51/1946.)

Ügyes: szabadkozik, hogy véletlenül hozzá került az ügy, de ha már így van, ő szolgálai alázattal közvetíti a tisztiorvosnak, hogy – apám szavával – a falu „kis-királyai” tiltakoznak dr. Boga Dezső szolgálatba állítása ellen. És lón igazuk. Tapasztalat szerint az országban minden illetékességi, hatalmi harc a nemzeti bizottságok javára dőlt el.

Vajon a falu megtudta-e, hogyan végződött volt orvosuk kétszer kidobolt „nép-ellenes, fasiszta vagy németbarát tevékenységéről” tartott tárgyalás? Tudott-e a nemzeti bizottság apámat kiltító törvénytelen határozatáról? Ha igen, kitorölkhetetlen tanulság a hatalommal szembefordulóknak. Az elrettentő példával évekre megmérgezhették a falu életét.

Vannak emlékeim az össznépi félelelről. Ha éjszaka erőteljes lépések közeledtek, figyeltük, hogy továbbhaladnak-e a lépcsőkanyarnál, ahol az ajtónk volt. Felöltözve aludtunk, várva a fekete autót. Még egy jellemző emlék. Elsős voltam, az iskolából jövet észrevettem a szomszéd ház falán krétával írt szót:

„keserves”, és büszkén arra, hogy tudok írni, buzgón másolni kezdtem. Anyám ijedten rántott el – a Magyar Kommunista Párt szegedi székháza elől. Nem felejtettem el: a zsigeri félelmet a gyerek is megérzi.

ÚJRAINDULNAK A KIHALLGATÁSOK

A új szegedi népügyész, dr. Nemes 1946. február 8-án máris hozzálátott az új per szervezéséhez.⁴⁷

„Szegedi Népügyésztől Rendőrkapitányságnak. Tápé.

Fehér Tibor feljelentése folytán dr. Boga Dezső szegedi lakos ellen *népellenes bűncselekmény* miatt a Bp. 84. paragrafusa értelmében nyomozás kiegészítését elrendelem és egyben megkeresem, szíveskedjék *kihallgatni újból*

Fodor Dávid Kossuth u. 61. Némethy Gyula Kossuth u. 78.

Laczi Ilona Küköllő u. 37.

Révész Pál Pozsonyi u. 40. szám alatti tápéi lakosokat,

hol, kik előtt és milyen szavakkal agitált gyanúsított a németek győzelme mellett. A kihallgatásoknál különösen figyelembe veendő az 1945. VII. t. c. bnov 12§ 4. pontja: *kényszerű szükség nélkül a nép és demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött* [...] politikai magatartásával kapcsolatos ténykörülményeket tüzetesen kivizsgálni.

Nem kell figyelembe venni az olyan tanúk vallomásait, akik gyanúsított orvosi ténykedésével illetőleg azok elhanyagolásával kapcsolatosak, mert nem népellenes [...] Laczi Ilona még külön kihallgatandó [...] hogy mikor kik előtt monddta, hogy a zsidók megérdemelték sorsukat, mert rádión ők árulták el az országot. A tanúk bármelyike által megnevezett tanúk is részletesen kihallgatandók. Aláírás: dr. Nemes népügyész. Pecséten érkezettve 1946. febr. 14. Magyar Államrendőrség Melléklet: 22.” (Boga per 147.)

A népügyész tanult az előző tárgyalásokból: az „orvosi ténykedés” vád sikertelen alkalmazásából. Mint később kiderült, azért az eddig összegyűlt iratok bennmaradtak a peranyagban. Figyelemre méltó változás az új népbíróság eljárásában, hogy máris *megszületett az új vád, nem várta meg a kiegészítő nyomozás eredményét*. A népellenes vád először a szakszervezeti véleményben

⁴⁷ 4980/1945 nü. Sz. II.2100/1945. Hiv. szám: 100/1945

fordult elő, ami az igazoló bizottság részére készült. Most újraéledt: ezzel *máris megvan az 1949-es ítélet*: ezt kell bizonyítani.

Ezzel szemben egyelőre a polgári jogrend még működik. Igaz, kell neki segíteni. Az igazolás jelentőségét akkor érthetjük meg, amikor egy – az apám „pót-lólagos illetményének jogosultsága érdekében” levelező – hivatalnok így vezet be a Központi Illetményhivatalnak (Budapest, Szalay u. 10.) írt hivatalos levelét:

„Igazolás az 1945. december 24-én kelt 1032/1945/8 szegedi népbírószági határozattal nyert jogerősen befejezést. Szolgáltatételre jelentkezett és *szolgálati beosztása folyamatban van*. 1945. január 1-e óta nem kapott fizetést. A kért illetmények folyósítását (itt a rendeletet idézik) 1945. évi március hó 14-től kezdődő hatállyal, engedélyezem.” Nincs dátum a másolaton, de valószínűleg összefügg az itt következő intézkedéssel. (Tápé község iratai 726/1946.)

Vilmon Gyula a Népjóléti Minisztériumból az elmaradt illetmények érdekében ír Tápé előljáróságának. A félbehajtott lap baloldalán ez olvasható:

„Magyar Népjóléti Miniszter 183.495/1946. V. szám

Községi Előljáróságnak *Tápé*

Tudomásulvétel végett közlöm. Bp. 1946. március 5-én. A miniszter rendeletéből: dr. Vilmon Gyula közegészségügyi főfelügyelő, osztályvezető. A kiadvány hitelül (elmosódott pecsét)”

A félbehajtott lap jobb oldalán:

„Felhívom, hogy *az engedélyezett illetményeket*, dr. Boga Dezső községi orvos részére (jelenlegi címe: Szeged, Tisza Lajos körút 33. I. 4. szám), *a fentieknek megfelelően szabályszerűen tegye folyóvá*. Közlöm egyben, hogy érdekeltet az illetményfejlesztési törzslap megküldésére utasítottam. Az érdekelt illetménylapját csatoltan megküldöm. Bp., 1946. évi március 5-én. A miniszter rendeletéből Dr. Vilmon Gyula sk. közegészségügyi főfelügyelő, osztályvezető.

Érkeztetés: 1946. III.8. 726/1946. Tudomásul: I. 1946. IV. 26. Benkő Lajos” (Tápé község iratai 726/1946.)

Közben a háttérben már megindult apám tudta nélkül a következő megpróbáltatása. Két fronton támadt a hatalom. Mivel 1946. március 16-án megalakult a Csongrádmegyei B-listázó bizottság, várható, hogy apám Tápéi Nemzeti Bizottságban indított ügye itt folytatódik majd.

A szegedi új népbírósi per érdekében pedig Nemes népbírósz kívánságára a Magyar Államrendőrségen elkezdődtek a pótkihallgatások:

Révész Pálé 1946. március 19-án, Némethy Gyuláé 1946. április 1-jén,
Laczi Ilonáé 1947. február 6-án.

Fodor Dávid 1946. március 19-én így vallott a Kiskundorozsma járási rendőrségen: „Közelebbről 1937 óta ismerem Boga Dezsőt. Az üzletét ellenőrizte. Tudomása van arról, hogy a frontharcosok vezetője kb.1937-38-ban. Nincs tudomása, milyen a politikai magatartása.” (Boga per sz. n.) Ő nem vallott apám ellen, ezért a vallomását nem csatolták a perhez.

Az első tanúvallomás Révész Pálé volt 1946. március 19-én. A jegyzőkönyvmásolat pecsétjén csak ezt tudom leolvasni:

Magyar Állami Rendőrség Kiskundorozsma Politikai Osztály.

„Felvétel a tápéi rendőrbiztosság hivatalos helyiségében:⁴⁸

Előadom, hogy dr. Boga Dezső községi orvost körülbelül 1924-évben ismertem meg. Augusztus 9-én internálni akartak a kommunista magatartásom miatt. Hivatkoztam, hogy beteg vagyok és kértem a megvizsgálásomat. Dr. Boga Dezső községi orvos vizsgált meg, az állításomat a vizsgálat után megerősítette. Betegségem miatt azért nem javasolja az internálásomat, mert a szervezetem nem bírja ki. Tudomásom van arról, hogy Boga a németek győzelmében bízott és agitált olyan formában, hogy nekem személyesen mondotta azt (Iraton aláhúzva:) *vagyis az orosz el fogja veszíteni. Teljes mértékben bízott a győzelemben úgy annyira, hogy énnekem állandóan a fentieket hangoztatta.*

A politikai magatartására bővebb felvilágosítást nem tudok adni. Közelebbről nem érintkeztem vele. Tudomásom szerint az M.É.P.-nek (Magyar Élet Pártja 1939) és a frontszövetségnek volt a tagja. Arról nincs tudomásom, hogy a nyilaskeresztes pártnak tagja lett volna. Az ügyre vonatkozólag mást előadni nem tudok. Miksi József pol. nyomozó. Másolat hitelül Politikai rendőrség, 1946. IV. 30. (Boga per sz. n.)

⁴⁸ Tárgy: Révész Pál tanúként kihallgatása Dr. Boga Dezső községi orvos népellenes magatartás ügyével kapcsolatban. *Révész Pál*. Tápé, 1883.február 15. anyja Nagy Klára, apja Pál. 6 elemi, vagyonos 6 hold föld, földműves Pozsonyi u. 40 sz. alatti lakos Bp. 210 §-ban foglaltakra figyelmeztetés után a következőket adja elő.

A polgári jogban az igazolás utáni szokásos ügymenet következik: mivel apámat megakadályozták, hogy visszatérjen Tápéra, a szentesi alispán 1946. március 28-val *Csongrádra helyezte ideiglenes városi orvosnak*. Család nélkül ment, a Jókai utca 9-ben lakott. Innen párhuzamosan több szintéren futott apám sorsa: az egyik Csongrád, akadályfutás a Csongrád Nemzeti Bizottsággal csongrádi állásának véglegesítéséért, a másik *Szeged*, a feljelentés nyomán indult kihallgatások, végül a B-listázás várta.

1946. április 1-jén tehát folytatódtak a kihallgatások, de már nem a tápai rendőrség eljárásjogi keretei között: a Magyar Áll. Kiskundorozsma R. Kirendeltségének Politikai Osztálya kiszállt Tápéra. Ekkor hallgatták ki *Némethy Gyulát*⁴⁹, aki eddig mint rendőrbiztos igazolás-ügyben hallgatta ki apámat Tápén. Vallomása szerint „1935 óta ismerte Boga Dezsőt. *Hitt a németek győzelmében*. Neki mondta. A Magyar Megújulás pártjába akarta szervezni Szalai Imrét, de maga nem lehetett a tagja.”

Így figyeltek fel a kihallgatók Szalai Imrére. Csakhogy az ő vallomását nem hasznosíthatták a perben, mert csak ennyit mondott: „Boga doktor a Magyar Megújulás Pártjába belépést ajánlotta neki. Ő nemet mondott, aztán behívták katonának. Erről többet nem beszéltem Bogával. Nem tudom, megalakult-e a párt.” (Boga per 9.)

1946. április 15-én Mátyás dr. felbátorodott az új kihallgatásokon, és a Nemzeti Bizottság segítségével sietett intézni a tápai házban maradt tüzelő „tulajdonjogát:” Terhes Jánosnak átadja kézírásos kérését.

Mivel dr. Mátyásnak ez az egyetlen „megszólalási lehetősége” a könyvben, álljon itt a hiteles kézírása: igazolást kért a bizottságtól, hogy a lakásunkban hátrahagyott tüzelőt „a község elöljáróság [...] nevében vette igénybe [...] közcélra [...] a betegek ellátására 1945. febr. 28-án”.

(Beköltözött apám helyébe, elhasználta a tüzelőjét, amíg mi Szegeden fáztunk, és most tavasszal törvényesíti a lopást, rablást, nem tudom, mit.)

⁴⁹ Némethy Gyula a kihallgatás után három nappal a Tápé Nemzeti Bizottság 1946. április 4-i ülésén véleményt (igazolást) kér a magatartásáról. Ennek oka lehet új megbízatása. Ekkor a Tápé N. B. elnökség tagjai: Krajkó András, Domokos József, Ilia Mihály, Bodó István. Jellemző a Nemzeti Bizottságok hatalmára, hogy a bizottság volt tagjaként községi jegyzői kinevezéséhez szükséges volt a bizottság véleménye.

Tápén az 1946. április 16-i nemzeti bizottsági ülésessel indult a B-listázás.⁵⁰

A jegyző bejelentette, hogy a vármegyei alispán „szóbeli utasítására a községi B-listát a Nemzeti Bizottságnak kell összeállítani.

A B-lista összeállítása tekintetében a községi tisztviselők erkölcsi és politikai magatartását kell szem előtt tartani.”

A tápai bizottság számba veszi a tisztviselőit: 10 tisztviselő lehetne az 1938-as norma szerint, a kötelező 10% létszámcsoökkentéssel 6 tisztviselő maradhat. Így a meglévő hétből Tápén csak egyet kell B-listázni – gondolják. „A jegyző bejelenti továbbá, hogy 1946. február 8. napján a tisztújítószéki közgyűlésen megválasztott valamennyi községi tisztviselő bizonyos erkölcsi, politikai szűrről ment keresztül, erkölcsi és politikai megbízhatóságuk kétségtelen, ezért [...] csak az anyagi, megélhetési körülmények vehetők figyelembe.” Máris neveket sorolt. „A jegyző bejelenti végül, hogy a Nemzeti Bizottság által összeállított listát egy *döntőbizottság fogja felülbírálni*, melynek egyik tagja a Nemzeti Bizottság által kijelölendő községi kiküldött lesz.” Krajkó András már neveket ajánl a B-listázásra. Domonkos József szerint „a B-listázás felesleges,” mert a meglévő tisztviselők „a meglévő munkahalmazt így is alig tudják elvégezni.”

A máris összeállított B-lista felülvizsgálatára alakítandó „döntőbizottságba a bizottság községi kiküldöttként *Krajkó András* Tápé Dózsa 226. szám alatti lakost küldi ki.” Ezután még egy sűrűn teleírt oldalon foglalkoztak a földosztás miatt a pártok egymáshoz való viszonyával.

A történelmi jelentőségű ülésen máris foglalkoztak dr. Mátyás „behelyettesített községi orvos” kérelmével: „az orvosi rendelő fűtésére (!) igénybe vett és dr. Boga Dezső tulajdonát képezett (a nyelvi torzulás hamis célt leplez) tűzifa és szén ügyének rendezése tárgyában.” Az apám „által a községi orvosi lakásban hátrahagyott (!) 5 q tűzifát és 14 q szenet a bizottság átadta 1945 február 28. napján. Erre szükség volt, mert „úgy a község szegénybetegeinek mint az OTI betegeknek kezelésére köteles rendelőjének fűtése”. (Micsoda farizeus! A lakást nem ezzel fűtötte?) A bizottság döntése, hogy fizetnie kell a tüzelőért.

⁵⁰ Ezen az ülésen elnök Terhes János kisgazda, tagok: Terhes István, Lantos István, Domonkos István, Domonkos József, id. Krajkó András, jegyző Benkő Lajos.

A kispap Terhes János ülés előtti kéziratos feljegyzései megmaradtak az iratok között. (Tápé N. B. sz. n.)

Ekkortájt Fehér Tibor Tápén járhatott illetőségi bizonyítványát intézni:

„1062/0946 Kiskundorozsmai járás Tápé község. 6000 adópengő [...] levonatott 1946. május 4.

Tápé előjárósága tudatjuk mindenkivel, akit illet, hogy Fehér Tibor” személyi adatok után „jelenleg Budapesten lakik [...] községünk kötelékébe tartozik”. Aláírás Benkő jegyző (Tápé Község iratai 1062/1946)

Fehér Tibor valószínűleg a gyógyszerár bérleti jogát örökölte, ezért tartózkodhatott egy ideig Tápén is.

TÁPÉ B-LISTÁZZA

1946. május 17-én a Tápéi Nemzeti Bizottság elkezdte – a kitöltött kérdőívek alapján – a B-listázásokat. Az április 16-i ülésük után megállapodhattak a politikailag megbízhatatlanok kiválasztásában. Erről kétféle leírást találtam: az egyik a Bizottság jegyzőkönyvében a B-listázottak szükségű, hivatalos felsorolásával:

„*dr. BD (igy!)*, Piroska Ferenc⁵¹ vezetőjegyző, Török Mária irodatiszt, Pászki Istvánné szülész, Dávid Sándor útkaparó (!) politikailag megbízhatatlan.” Itt a korábbiakhoz képest csak apám neve, illetve monogramja új. A második változat szerint ez történt a bizottságban azon a májusi napon:

„A bizottság osztályharcos szellemét igazolja, hogy az elmenekült főjegyző visszavétele ellen élesen tiltakoztak. Hangsúlyozták, hogy a főjegyző magára hagyta és a pénzkészlet elszállításával megkárosította a községet. Mindez a régi urak vétkessége mellett szól. A községi tisztviselőket, ha népellenes cselekmény nem bizonyult rájuk, igazolták és alkalmazásukhoz hozzájárultak.

⁵¹ Piroska Ferenc, akit később 1944. évi *tápéi főjegyzői* tevékenysége, 1947-ben népellenes bűntett miatt elítéltek. (NB. 456/1947)

Tiltakoztak a volt községi orvos BD (így!) visszavétele ellen, aki ugyancsak magára hagyta a községet, durván bánt a betegekkel és felhozták, hogy egy beteg öregembernek egyszer azt mondotta: Beteg lónak nem kell patkó, jóval a felszabadulás előtt üldözte a közszeretben álló gyógyszerészt.”

Muszáj megállni szegény beteg lónál, mert ez nagy hangsúlyt kapott később is a vádak között. Miklós Menyhértne (Küküllő u. 51.) vallomásával indult útjára ez a szólás apám szájába adva. Az 1945. áprilisi Nemzeti Bizottsági jegyzőkönyvben ez áll: „a lányának nem használt a gyógyszer, ezért Boga dr. durva volt, a megírt receptet az utcára dobta. Azt mondta: *döglött lónak* nem kell patkó.” Október 13-i vallomása szerint kihívta az orvost, aki ott mondta ezt, amikor a gyógyszer hatására „kidagadt a lánya nyelve”. Miklósné Fehér gyógyszerészt idézte: „jó asszony ne vigye a lányának, mert az nem betegnek való”. Feltehető, hogy a gyógyszerész most is mást adott, mint amit apám felírt. Idővel a legendában a fiatal lányból beteg öregember lett, a beteg ló szerepe nem világos, mert mindkét változatban volt recept.

Folytatva a bizottsági ülés leírását:

„Ugyancsak tiltakozott a nemzeti bizottság az elmenekült római katolikus plébános⁵² visszavétele ellen, mert a falu lakóit mélyen sértő, és köztudottan erkölcsstelen, a papi hivatással össze nem egyeztethető életet élt. A letúnt rendszer legfőbb hívének tartották a plébánost, aki a múltban tetemes vagyont szerzett, és amikor 1945 márciusában megjelent a községben, hogy a hivatalát elfoglalja, a nemzeti bizottság egyhangúan hozta meg a határozatát.”

Vallásos tagjai is lehettek a bizottságnak, mert a határozatba belefoglalták:

„A hitünket és a vallásunkat védelmezzük akkor, amikor tiltakozunk az esperes-plébános további itt tartózkodása ellen. Községünkben a jelenléte a nehezen helyreállított vallási és politikai összefogást (!) és munkát akadályozná és lehetetlenné tenné.” A bizottság mindenre el volt szánva, pedig a plébános a belügyminisztériumhoz is folyamodott a határozat megváltoztatásáért.

⁵² *Bogoss Béla* dr., akit később a Népbíróság is elítél népellenes büntetett miatt. „Ok: 1944 előtt tápéi nyugalmazott *plébánosként* hangoztatta, hogy az oroszok be ne jöjjenek Magyarországra, mert a papokat legyilkolják, a nőket pedig elhurcolják... stb. gyjkv., tanújkv., tárgyjkv., tanácskjkv., vádirat, ítélet Melléklet: Ima a hazáért.” (NB. 89/1946.)

Viszont méltányosságot gyakoroltak, amikor egy volt szélsőjobboldali ember (?) felesége részére folyósították a hadisegélyt azzal, hogy az apa bűnéért a gyermek nem büntethető [...] Nem igazolták a baloldali elemeket üldöző csendőröket, akik magatartásukkal a lakosság ellenszenvét váltották ki. Ezek között volt olyan is, aki bántalmazta a baloldaliakat és a kihallgatás alkalmával „disznó kommunista” jelzővel illette őket pl. Révész Pál községi közgyámot, akit különben meg is kínoztak.

Kimondották a háború előtt szolgált jegyző nyugdíjának megvonását, mert 1936-ban aláírásokat gyűjtött egy beadványához, amelyben arra kérte a miniszterelnököt, hogy a baloldalt némítsák el.”⁵³

A plébános elleni kifogások a politika fintoraként megegyeznek, sőt kibővülnek ahhoz képest, amit eddig tudunk róla. Az apámról írtak pedig furcsán suták: neve helyett monogram! Nincs neve, nincs zsidóellenesség, nincs morfium. Van „magára hagyás”, durvaság, gyógyszerész-üldözés, szólás. Mintha lesütött szemmel darálnák a hazugságokat, mintha szégyelltek volna a falu előtt, amit vele tettek. A legdurvább vádak így nem ismétlődtek. Anélkül is sikeres volt az ellene indított intrika. A jegyzőre és plébánosra vonatkozó népbírói ítéletek utólagos ismeretében a bizottság következetes stratégiájára számíthatunk: apám is népbírói elé fog kerülni, mint a következő példák mutatják:

Pikáns fordulat a népbírói ügyekben, hogy az egyik nemzeti bizottsági tagot, Terhes Istvánt is feljelentették, mert népellenes büntett miatt folyt ellene eljárás: „Ok: Tápén a feljelentői szerint 1943-ban hangoztatta, hogy az oroszok barbár népek, egy tálból esznek az állattal, ugyanabban mosakodnak is. gyjkv., tanújkv., tárgyjkv., vádirat, ítélet, NOT végzés (eljárás megszüntetve)” (NB. 486/1946.) Milyen megnyugtató!

Ebben az időben az oroszellenesség háborús bűn volt! Az elkövetők viszont bizottság közeli: ”Fodor Ibolya, Ézsias Mária, Novakov Piros, Horváth Éva, Lele Ilona, Aradi Etel, Demeter János háborús büntettének

⁵³ Deák Ferenc volt a jegyző. Tápéi Nemzeti biz. 1945/18, uo. Tápé kg. 1945/29. sz. Tápé kg. 1945/587.sz. Uo.1945/29 Tápéi Nemzeti biz. 1945/24. sz. 1946. jan.23. (Jkv. Szentesi Tápéi Nemzeti Bizottság iratai 1945-1949)

oka: Szegeden oroszellenes dalt terjesztettek (lásd. 31/1947.) Vádirat NB. 60/1947. (a vád elejtve)”⁵⁴

A CSONGRÁDI ÁLLÁSRÓL

A Csongrádi Nemzeti Bizottság nem sietett annyira, 1946. május 24-i határozata szerint a B-lista rendelet végrehajtásáig nem adtak ki új állásajánlásokat.

Közben újabb megpróbáltatás érte apámat: az alispán felmentette a csongrádi állásból:

„Csongrád vármegye alispánjától 281/alisp./1946

Dr. Boga Dezső községi orvos áthelyezésével kapcsolatban a csongrádi városi orvosi állás betöltése alóli felmondás.

Határozat

A Népjóléti Miniszter Úr 185.356/1946. V. sz. rendeletével dr. Boga Dezső volt tápéi községi orvost azonnali hatállyal Magyarhomoródra helyezte át és ott megbízta a körorvosi teendők ellátásával. Ennélfogva dr. Boga Dezső megbízott városi orvost Csongrád városi orvosi állása alól felmentem azonnali hatállyal és felhívom, hogy szolgálatra Bihar vármegye alispánjánál haladéktalanul jelentkezzék. Ezzel 2804/1946 sz. kelt határozatomat hatálytalanítom. A csongrádi városi orvos állás ideiglenes betöltése iránt később ellátni intézkedek. Addig is köteles a másik két megbízott városi orvos ellátni az orvosi teendőket a tisztiorvos irányítása alapján.

Miről a Népjóléti Miniszter úrnak külön jelentést terjesztek fel, a vármegyei tisztiorvost, Csongrád város polgármesterét, Csongrád megyei város tiszti főorvosát, Tápé község elöljáróságát és dr. Boga Dezső városi orvos csongrádi lakost a határozatommal értesítem. Szentés, 1946. évi május hó 20-án. Dr. Boros Kálmán h. alispán és pecsétje.”

Apám szerint feltehetően a tápaiak „rágalmazó beadványa miatt mentették fel.” De elég lehetett már az is, ha híre ment, hogy apámat három napja (május

⁵⁴ Farkas Csaba: A Szegedi Népbíróság politikai peres ügyeinek katalógusa. A Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai. Segédletek XVI. Szeged, 2006. A Szegedi Népbíróság politikai peres ügyeinek katalógusa. A Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai. Segédletek XVI. Szeged, 2006.

17-én) Tápén B-listázták. Pedig úgy tűnt, Csongrádon még lett volna esélye visszatérni eddigi megszokott életébe. A határozat viszont több, mint egyszerű felmondás. Mintha a határozat szövegén végigsöpörne a rettegés valamitől, ami miatt mindent fel kellett borítania az intézkedőnek. Az „azonnali” kétszer fordul elő, a „haladéktalanul,” „külön jelentés a miniszternek,” „addig is” [...] Csupa kapkodás. A népjóléti miniszterre hivatkozott a felmondással, de miért kellett külön jelentés egy néhány hónapja Csongrádon dolgozó ideiglenes orvos ügyében? Mitől fontos apám, amiért minden felettesét kellett értesíteni? Hogy kerül ide Tapé előjárósága, a korábbi állomáshelye?! Miért borítja fel a város egészségügyi ellátását? Mit tudott a h. alispán, amire ilyen túlzott kapkodással reagált. Talán mégis a tápai B-lista ajánlás jutott el a h. alispánhoz, mint feljebbvalóhoz, és az ő félelme jelenik meg a kapkodásban?

A csongrádi állás érdekében apám 1946. június 7-én ismét Vilmon Gyula közegészségügyi főfelügyelőhöz fordult támogatásért, de ő már nem tudott segíteni. „Az ideiglenes megbízás csak a törvényhatóságok első tisztviselőinek a kezében van. A csongrádi alispán felmentette a városi orvosi állásból, ezen nem lehet változtatni. Esetleg a csongrádi állást a megye alispánjától kérheti. Ezt viszont később hirdetik meg” – írta. Szóval a népjóléti miniszter nem avatkozhat a szentesi alispán hatáskörébe. Kezdjük érteni: amikor a helyettes alispán mentette fel apámat, a miniszterre hivatkozás már akkor álságos volt. Az alispántól kell kérnie az állást? De miért változtatna az alispán a helyettes alispán döntésén? Vagy személyi, hatalmi játszmák keresztüztüzebe került apám? Majd pályázhat a városi orvosi állásra – bízatta Vilmon, és az aláírásánál hiányzott az „osztályvezető”. (Boga iratok 60.)

Eddig tartott csak a csongrádi állás. A Nemzeti Bizottságok politikai hatalmát ismerve már tudjuk, hogy senkit nem engedtek beleszólni a döntéseikbe. Bármiikor sor kerülhetett az alispánra is. Csak majd később.

A szokatlan áthelyezési határozatra apám reakciója is meglepő volt: nem fogadta el „rajtam kívül álló okokból az áthelyezés hatálytalanítását kellett kérnem” – írta. (Boga iratok 61.) A bizonyára nyomós „okok” az ő titka maradt. Nem derült ki, miért nem fogadta el a magyarhomorogi állást. Pedig ez rendes állás lehetett volna. Ha megismerjük a további életét, ezzel az irányváltó döntéssel nagyot fordult volna a sorsa. Vagy mégse. Abban bízott talán apám, hogy mégis sikerül maradnia? A polgármester többször kérte erre a Csongrádi Bizottságot. Vilmon Gyula miniszteri közegészségügyi főfelügyelőnek a segítségében bízott, de hiába, ő sem szállhatott szembe egyetlen Nemzeti Bizottság hatalmával sem.

Ekkor már mindenütt tudhatták, hogy apámat 1946. május 17-én Tápén B-lisztázták. Valójában a tápai bizottság csak ajánlhatta, de ha a megyei döntőbizottság elé kerül, Krajkó küldött véleményét ismerve valószínű, hogy elfogadják a tápai ajánlást. Egyelőre ezekre nincs írásos bizonyíték.

Ettől kezdve hiábavalónak bizonyult apám minden igyekezete a csongrádi hatósági orvosi állás visszaszerzésére. De apám most sem adta fel. 1946. június 6-án megérkezett a levele a Csongrádi Nemzeti Bizottsághoz:

„Hivatkozással a mellékelt Szegedi Nemzeti Bizottság határozására tisztelettel kérek nyilatkozatot arról, hogy a csongrádi Nemzeti Bizottságnak kifogása nincs az ellen, hogy a csongrádi városi orvosi helyettesítem véglegesíttessék. Saját kérelmemre tett áthelyezésem, ugyancsak saját kérésemre hatálytalanítás alatt áll és a Népjóléti Minisztériumban tett szóbeli felhatalmazás alapján ügyem elintézéséig jelenlegi beosztásomban maradhatok. Mély tisztelettel: Aláírás: dr. Boga Dezső.”⁵⁵ (Csongrádi N.B.) Valószínűleg Vilmon közegészségügyi főfelügyelő ígéretére célzott.

A Csongrádi Nemzeti Bizottság 1946. június 7-én tárgyalta a kérését.⁵⁶

„Titkár ismerteti dr. Boga Dezső orvos kérését a N. B. ajánlás iránt a városi orvos végleges kinevezése iránt. N. B. úgy határoz, hogy mint magán praxist folytató orvos működhet Csongrád területén, de városi orvos állás elfoglalásában nem foglal állást. (Csongrádi N. B. jkv. sz. n.)

Ami ezután következett, jól tükrözi a hatalmi viszonyokat: az elutasítás napján, 1946. június 7-én már maga Csongrád polgármestere is kérte a Csongrádi Nemzeti Bizottság hozzájárulását dr. Boga Dezső helyettes városi orvos kinevezéséhez. 1946. június 12-én a Csongrádi Nemzeti Bizottság válasza: a véglegesítésben nem foglal állást, azt megengedi, hogy magánorvos lehessen.⁵⁷ Annak ellenére, hogy a városban nagy szükség lett volna hatósági orvosra, a polgármesternek arra sincs joga, hogy helyettes orvost nevezzen ki a városában.

⁵⁵ Csongrádi N. B. 1944-1949. Különkezelt iratok sz. n.

⁵⁶ Jelen vannak: Nagy Ferenc MKP, Zsadányi Nagy Árpád, Varga Ferenc Kisgazda, Bozó Mihály Demokrata Párt, Kiss János.

⁵⁷ Csongrádi N. B. jkv. sz. n.

Apám továbbra is elveszetten kereste helyét a felfordult világban. Hátországot akart építeni: 1946. június 22-én Szeged polgármesterétől illetőségi bizonyítványt kért, bizonyítandó, hogy Szeged „kötelékébe” tartozik. (Boga iratok 19.) Azért talán, hogy Csongrád helyett Szegeden tárgyalják a B-listázását.

Közben a csongrádi polgármester egy napon, 1946. július 5-én *három kísérletet* tett arra, hogy rávegye a hatalmat az orvoshiány enyhítésére. Hogy kinevezhesse apámat hatósági orvosnak: kérte az alispánt, hogy a hiányzó két orvos egyikét apám ideiglenesen helyettesíthesse, betegség miatt apámat javasolta a bizottságnak 4-6 hétig helyettes városi orvosnak, kérte a Nemzeti Bizottság hozzájárulását apám helyettesi orvosi állásához.⁵⁸ A Csongrádi Nemzeti Bizottság 1946. július 12-én sem teljesítette a polgármester kérését. Apám helyett másokat ajánlott.

1946. július 15. A Csongrádi Nemzeti Bizottság apám helyett ismét másokat ajánlott hatósági orvosnak.

1946. július 11-én Vilmon Gyula a minisztériumból megküldte a Csongrádi Nemzeti Bizottságnak a csongrádi orvosi állásra pályázók nevét. A Bizottság jegyzőkönyvéből kiderül, hogy apám már nem pályázott. Ekkor már Szegeden intézte hivatalos ügyeit. A diploma hátlapján feljegyzés található, ami szerint ekkor bemutatta diplomáját a Magyar Államvasutak Üzletvezetőségén. Lehet, hogy a vasúti igazolványához kellett, mivel nagyapám után az egész családnak életük végéig járt vasúti kedvezmény.

Csongrádon, július 9-én apám hatósági erkölcsi bizonyítványt kapott. M. Áll. Rendőrség Csongrád 2/316/1946 (Boga iratok 38.)

Ez idő tájt a család Szegeden maradt. A csongrádi bizottság határozataiból nem derül ki, hogy mi az oka apám következetes elutasításának. Nem indokolták, miért nem teljesítik még egy polgármester kérését sem, akinek az orvoshiány miatt szüksége lenne városi orvosra. Nehéz erre más okot keresni, mint hogy tudott valamit a bizottság, és ezt talán apám is gyanította. Szegény apám, satuba szorította a politika. Csongrád elűzte, Tápé megkötözte.

Mátyás doktor – saját érdeke mellett – tudtán kívül áldozatot szállított az új hatalomnak. Feltűnő és hihetetlen, milyen kevés, ingatag váddal megelégedtek

⁵⁸ U. o. és Csongrádi N. B. különkezelt iratok. sz. n.

a különböző bizottságok. Éppen tartottak a tisztogatások, az igazoltatások, a B-listázás. A Nemzeti Bizottságok egyszer csak ajándékba kapták a hatalmat. A háború után a falvakban, városokban a pártokból hirtelen létrehozott bizottságok hatalma korlátlan volt: minden tőlük függött, ki tanulhat tovább, ki kap fegyverengedélyt, mekkora a tejadag, beszolgáltatás, és többek között ki lehet orvos, jegyző a faluban, börtönőr Szegeden. Ők maguk voltak a törvény. Hirtelen a bizottság ölébe hullott hatalom. Láttuk, a bíróságnak is parancsolnának. Itt az alkalom! Ha van rá igény, és valakinek érdeke bűnöst találni, bárki azzá tehető. Első lépés a feljelentés. Második a ténygyártás, a tényekhez a tanúk gyártása. A mi ügyünkben még csak két igazoltatás, két feljelentés volt. Ha a bizottságok, bíróságok ügyesen dolgoznak a nehezen összegyűjtött tényszerű vádak felturbózásán, még dicséretet is kaphatnak a legfelső szervezőtől. Szóval a nagy közös rulettjátékban egymásra talált a megrendelő politika és az ennek megfelelni igyekvő egyéni érdekek.

Lehet, hogy dr. Mátyásnak az elért eredmény még nem volt megnyugtató, félelemben tarthatta az újra és újra feltörő aggodalom, hogy vissza kell adnia, amit nagynehezen megszerzett. Így találkozhatott a közös és egyéni érdekek. Csak így tudom magyarázni az éveken átívelő, ismétlődő vádak folyamatos életben tartásának kétségbeesett igyekezetét. És ez még csak a kezdet!

Apám tudta nélkül tovább dolgozott a Magyar Államrendőrség Kiskundorozsmai Járási Kapitánysága:

„Boga Dezső népellenes ügye. 4980/1945 n. ü. II.21 00/1945

Cím: *Szegedi Népművelésügyi Hivatal*. „Értesítem, hogy fent nevezett ügyét 1946. május 10-én áttettem a szegedi politikai osztálynak azzal, hogy *Laczi Ilona* Szeged Gyöngytyúk u-i lakost hallgassák ki jegyzőkönyvileg és utána tegye át t. címenek. Kiskundorozsma, 1946. július 22. Gaál Antal rendőrfőhadnagy” (Boga per 117.)

A Kiskundorozsmai Járási Kapitányságon és a Szegedi Népbíróságon szervezték az újabb kihallgatásokat. Laczi Ilonára továbbra is a koronatanú szerepe várt.

Kísérőlevél a népművelésnek a kihallgatásáról: „1892/1946 pol. sz. 34 melléklet. A Kiskundorozsmai járási kapitányság megkeresésére *Laci Ilona* szegedi

lakost kihallgattam és a felvett jegyzőkönyvet az összes iratok kapcsán mellékelten betérjesztem a további intézkedés megtétele végett dr. Boga Dezső orvos gyanúsított elleni perben. Szeged, 1946. július 16. A főkapitány vez. helyett dr. Drégely József rendőrezredes pol. oszt. vez. Bolgár György rendőrhadnagy. Pol. előadó (Boga per 14.)⁵⁹

A három szál, a csongrádi elbocsátás, a tápai és szegedi események egymásra torlódtak. Kérdés, ez mennyire véletlenszerű.

A CSONGRÁDI B-LISTÁZÁS

A hivatalos kihallgatások labirintjában a következő megálló a Csongrád megyei B-listázás. Ismerve az idevezető utat, a logikus az lenne, hogy ne itt foglalkozzanak apám ügyével, mivel Csongrádhoz csak másfél hónap ideiglenes hatósági orvos állás kötötte. Az előkészítés, ajánlás Tápén történt. Apám hiába kérte a szegedi bizottság fennhatóságát.

Mivel sehol nem jutottam hozzá a B-listázás irataihoz, csak a hagyatékban talált fellebbezés másolata alapján derült ki, hogy B-listázták, és ez Csongrádon történt. A fellebbezésre mindenki öt napot kapott.

Előző tapasztalatai alapján apám úgy gondolta, ha a B-listázás és az igazoltatás szempontjai jórészt megegyeztek – „menekülés az országból,” „az újjáépítésben nem vett részt,” „szolgálati helyén nyomban jelentkezett-e” –, az ezekre adott válaszai alapján nem kerülhetett volna B-listára. Ezért ezek ellen a vádak ellen védekezett. A fellebbezésben összegezve előkerültek a már ismert élet-események, amelyek meghatározták akkori helyzetét.

A csongrádi bizottság hatáskörét vitatva kezdi a fellebbezést.

„Tisztelettel kérem a szanálási bizottság határozatának megsemmisítését azzal az indokolással, hogy engem az 5000/1946. M. E. sz. rendelet 4§-ra való hivatkozással fenti rendelet „8 § bek. a/ pontja alapján B-listázásom, melynek tagjai közvetlen tudomással nem bírhattak sem politikai magatartásomról, sem hivatalos munkásságomról, ugyanakkor pedig felettes hatóságaim orvosi munkásságom ellen kifogással nem éltek.

⁵⁹ 1946. július 18. A Tápe Nemzeti Bizottságban lemondott: Török József, Takács Ferenc szocdem, Terhes János kisgazda.

Amikor a szanálási rendeletet végrehajtották, már nem voltam eredeti állomáshelyemen, mert onnan 1946. márc. 28-án kelt alisp. 1946 sz. határozatában Csongrádra helyezett át az ideiglenesen megüresedett városi orvosi állásba és ott a belügyminiszteri tárca keretében B-listáztak. A népjóléti tárca keretében bekért kérdőívet még mint csongrádi városi orvos töltöttem ki, de a szanálás végrehajtásakor már nem tartoztam Csongrád megyéhez, mivel 1946. máj. 13-án (Itt nem jól emlékszik apám. A felmondás dátuma május 20.) keletkezett 185.356./1946. V. sz. népjóléti miniszteri rendelettel azonnali hatállyal Magyarhomoródra lettem áthelyezve, és mert rajtam kívül álló okokból az áthelyezés hatálytalanítását kellett kérnem, az ügy elintézéséig Csongrádon hallgatólagosan működtem ugyan, de státusba felvéve nem voltam. Ilyen körülmények között nem volt joga a csongrád megyei bizottságnak elbírálással foglalkozni, illetőleg csak mint magyarhomoródi községi orvos kerülhettem volna Bihar megyében elbírálás alá, ha állásomat elfoglaltam volna.

A csongrádi nemz. biz. állítólag azért nem véleményezte meghagyásomat, mert a csongrádi behelyettesítésemmel

(1. ok lenne a B-listázásra, ha nem jelentkezik állomáshelyén, ezért ezt a vádat cáfolja:)

az alispáni határozat indokolása úgy szólt, hogy Tápéra való visszahelyezése nem indokolt. Tudomásom van arról, hogy a tápéi nemz. biz., illetőleg egyes ottani MKP exponensek adtak rólam rágalmazó (!) információt, mivel ezek egyikének házában elhelyezett ingóságaim titokzatos módon eltűntek állítólag az oroszok közben jöttével, kikről azonban a szomszédság semmit sem tud, különben pedig feleségem felismerte a dolgok egy részét ottléte alkalmával, míg a falu népe pl. a ruháimat ismerte fel az illetőn, másrészt az egyik bizottsági tag ma is adósom a honoráriummal, és a korábban ott praktizáló magánorvos, aki jelenleg az ottani kiskirályok segítségével állásomat ma is betölti, mindent elkövetett az akkori MKP jegyző (Tápén ekkor Benkő Gyula a jegyző) segítségével, hogy ellenem hajsza induljon, de minden erőlködésük hiábavalónak bizonyult, amit bizonyít az, hogy simán igazoltak, és amikor erre az állásomat el akartam foglalni, az egyik nemz. biz. tag, kiskirály, megfenyegetett, hogy ebben az esetben nem felel az életemért. Ekkor az igazságtalan hajsza következtében idegileg kimerülve betegszabadságot kértem és kaptam.

Tudomásomra jutott, hogy ugyanazon egyének rágalmazó beadvánnyal fordultak a népjóléti miniszterhez, melyet ott ahelyett, hogy kivizsgálták volna vagy legalább tudomásomra adták volna, és így lehetőséget nyújtottak volna arra, hogy azokra reflektáljak, egyszerűen tudomásul vették. Már pedig az igazság

és az igazságon alapuló *demokrácia megcsúfolása lenne, ha be nem igazolt vádak alapján*, akár politikai, akár más természetűek legyenek azok, elítélnének valakit akkor, amikor 2 apró gyermek apjáról van szó, aki becsületes 24 évi orvosi munkássága után vagyontalan maradt, mert mindig szociális érzésű volt és ma is családján kívül még vagyontalan testvéreiről is gondoskodik, ill. gondoskodnia kellene, emellett a rendőrségen a politikailag megbízhatatlanok névsorában sem szerepel. És mindez csak azért, mert állásomra olyan valaki pályázik, aki magáról azt a hazug hírt terjeszti, hogy deportálva volt – holott októberben menekült Pestre – ugyanakkor azzal szít ellenem hangulatot, hogy cserbenhagytam a községet, állomáshelyemet, holott igazolásom során beigazolódott, hogy

(2. ok lenne a B-listázásra a menekülés.)

nem menekültem el, hivatalos és magánügyeimet intézni utaztam fel október 8-án Pestre, még aznap vissza is fordultam a vonattal, de az időközben váratlanul gyorsan alakult hadihelyzet következtében visszafelé a vonattal csak Kiskunfélegyházáig jutottam el, tovább már nem ment a vonat, itt leszállították az utasokat és a szerelvényt visszaindították Pestre. Ezt legjobban nevezett magánorvos - aki a helyemet betölti – igazolhatná a legjobban, ha más tanúim nem lettek volna, mert együtt jöttünk Pestről és akadtunk el Kiskunfélegyházán, mint fentebb említettem. Ő még hátralevő csomagjaiért jött volna haza. Tehát nem menekültem, nyugaton sem voltam, az ország határát sem hagytam el.

Igazságtalan az elbocsátásom már azért is, mert a szegedi nemz. biz., melynek tagjai nemcsak orvosi, politikai és szociális munkásságomat ismerhette, hanem kulturális tevékenységemet is, és ajánlást adott városi orvosi állásra, és ezzel szemben olyan nemz. biz. (Csongrád) véleményét fogadták el, mely engem és munkásságomat nem ismerhette. Ezenkívül a szegedi orvosi szakszervezet is hasonló ajánlást adott ki részemre. (Nem tudott a tartalmáról?) Ezek az iratok a revízió során mellékletként szerepelnek. A B-listázásom vonatkozó része arra hivatkozik, hogy

(3. ok lenne a B-listázásra, ha nem vett volna részt az újjáépítésben.)

az újjáépítésben nem vettem részt. Ezzel szemben az igazság az, hogy budai tartózkodásom alatt, az ostrom alatt és után nemcsak állandóan rendelkezésre álltam sebesülteknek és betegeknek, hanem orosz segélyhelyeken is működtem, és a felszabadulás után a budai XII. kerületben megbízott kerületi hatósági

orvosként működtem és azóta is igazolásomtól kezdve – betegszabadságomtól eltekintve – hatósági orvosi munkát végeztem.

(4. ok lenne a B-listázásra, ha politikai, erkölcsi kifogás lenne ellene.)

A múltamra vonatkozólag legyen szabad megjegyeznem, hogy igazolásom során 2 tanú is kijelentette, hogy én már akkor exponáltam magam a demokratikus eszmék mellett, (1919-ben), mikor ez veszélyt jelentett, és 1937-ben fegyelmi büntetésben részesültem azért, mert az akkori rendszer ellen plakátot adtam ki, de ugyanazon fegyelmi ítélet a Kiskundorozsmai főjegyzői hivatal irattárában hozzáférhető.

A fent ismertetett adatok alapján, melyek mindegyikét bizonyítani is tudom, kérem állásba való visszahelyezésemet. Tisztelettel. Lakcím. Szeged, Tisza Lajos körút 33.” (Boga iratok 61.)

A B-listázás ügyrendjét ismerve a bizottság a kitöltött adatlapok alapján, a meghatározott pontozási rendszerrel kiszámolt eredményen köztudottan soha nem változtatott. Ismerve a B-listázás ügymenetét, válasz nélkül érvénybe lépett az ítélet: apámat az 5000/1946 sz. 2. § /2/bekezd. a/pontja alapján felmentették állásából, özvegyi nyugdíjba küldték. Szerencséjére gyakorolhatta orvosi hivatását. Valószínűleg Csongrádon a belügyminisztérium keretében B-listázták a 10/1604/1946 határozattal. Mindez 1946. július 29/30-án történhetett.

Kezemben van ez a kérelem, és úgy érzem, ez más, mint apám többi írása. Ő mindig dátumozta az iratokat és leveleit, sokszor egyéb írását is. A gépelése mindig hibátlan volt, pl. nem írt rá a felső sorra. Talán a gép sem ugyanaz, az aláírás nem az ő kézírása. Az érvelés és fogalmazás – főleg az első részben – nem világos, nem célszerű. Ha diktált, elképzelhető, hogy lassan belejött.

Annál rosszabb, hogy nem ismerte a valóságos politikai helyzetet. A kitöltött kérdőív alapján talán még nem B-listázták volna. De most, hogy a Magyar Kommunista Pártot (MKP) hibáztatta?! Azt írta, hogy Tápéra nem helyezheték, mert a tápéi nemzeti bizottságban az MKP-tagok megakadályozták, megfenyegették! A Magyar Kommunista Párt országszerte már sok helyen kezébe vette a helyi hatalmat. Ezek közül Szeged, Tápé az elsők között volt.

Innen minden a visszájára fordult apám érvelésében: leírja, hogy egyik kiskirály széthordta a család ingóságait, a másik honoráriummal tartozik, a korábbi magánorvos az MKP-s jegyző segítségével van a helyén. Érzésem szerint az

idegösszeroppanás határán járt, látta, milyen reménytelen minden igyekezete megvédeni az igazságot, a korábbi életét, a mi életünket.

A Népjóléti Minisztériumban meneküléssel rágalmazták. Ezt több írásában cáfolta. Az állását elfoglaló dr. Mátyás Zoltánt vele együtt fordították vissza a vonattal Pestre. Egyetlen különbség köztük, ami végzetes lett ránk, a családra nézve, az a *híd*, amely nélkül nehéz Budáról a Pestről Szegedre induló vonatot elérni. Mátyás ezt az előnyt találékonyan kihasználta. A B-listázásnál nem veték figyelembe a hatósági erkölcsi bizonyítványt sem, amely Csongrádon 1946. július 9-én született: „a politikailag megbízhatatlanok nyilvántartásában sem szerepel.” Mátyás dr. és támogatói, akik apám igazoltatásánál kudarcot vallottak, most elérték céljukat.

A B-listázás nehéz helyzetbe hozta az intézményeket, az elbocsátott embereket és családjukat egyaránt. Ebben a helyzetben szokatlan és bátor tett volt a Szentesi Lap 1946. szeptember 20-i számában megjelenő cikk: *A gimnáziumi B-lista hatástalanítását követelik a szülők*. A szentesi állami Horváth Mihály Gimnázium szülői értekezlete memorandumot küldött a kultuszminiszternek és miniszterelnöknek: „kérjük, hogy a Szegeden működő 30-as számú létszámcökkentő bizottság határozatait, mely folytán ...[Felsorolja hét tanár nevét.] B-listára kerültek, vizsgálják felül, semmisítsék meg és új határozatot hozzanak a paragrafusok szigorú betartásával [...] fentnevezett tanárok ellen sem demokratikus magatartásuk, sem szaktudásuk, sem vagyoni helyzetük miatt semmi kifogás nem merülhet fel [...] a végzéseket ki vagy kik befolyásolására hozták”. Bátrak és óvatosak is voltak a tanárok, a szülőknek kevesebb volt a félni valójuk – egyelőre. Ma már tudom, hogy apám vergődése a kontrollálatlan hatalom hálójában emberek ezreinek a sorsával találkozott. Apám csak egy volt a sok közül. És a nyolcvanezer tisztviselő, tanár, orvos B-listázása csak a kezdet volt.

Apámnak a B-listázással 1946. július 30-án máris végleg megszűnt a munkaviszonya. Végképp védtelen lett a tudtán kívül rá váró újabb megpróbáltatásokkal szemben.

Dr. Lippay László, az új népjószág-írt az Államrendőrség Szegedi Főkapitányának: „*népellenes* büntett miatt dr. Boga Dezső ellen indított bűnygyben”. Visszakérte Laczi Ilona kihallgatási jegyzőkönyvét. 1946. július 29. Dr. Lippay népjószág-írt Ügyiratszám:3243/1946. n. ü. sz.II.2100/1945” (Boga per 15)

1946. augusztus 1-jén a Politikai Rendőrség átküldte a Népügyészségnek „3243/946 n. ü. Boga Dezső iratokat. Aláírás: dr. Bolgár György r. fhdgy, dr. Drégely József rendőrezredes.” (Boga per 14.)

Ezzel a hétköznapi aktatologatással – dr. Lippay László népügyésznek köszönhetően – felgyorsulni látszott a vádemelés előkészítése. Minderről apám most sem tudott.

Tápé élete pedig a korábbi mederben zajlott.⁶⁰

A Csongrádi Nemzeti Bizottságban 1946. szeptember 6-án Bozó Mihály (Demokrata Párt) „kifogásoltatja”, hogy Boga Dezső jelenleg is városi orvosként működik:

„Tekintettel arra, hogy a Nemzeti Bizottság minden alkalommal tiltakozását fejezte ki, hogy dr. Boga mint városi orvos működjön és ennek ellenére mindenütt úgy szerepel mint városi orvos, kéri az N. B.-t, hogy írjon át az Alispán úrnak, hogy tekintettel, hogy az N. B. nem fogadta el az ajánlást a városi orvosi állásra, még a mai nap is mint városi orvos működik. Csongrádi N. B. a javaslatot elfogadja.” (Csongrádi N. B. sz. n.)

Tehát apám a júliusi elbocsátása után is tovább dolgozhatott. A polgármester szembeszállt a bizottsággal, mint ahogy nem engedelmeskedett a bizottságnak akkor sem, amikor arra utasította, hogy gyűjtse össze az orvosi diplomákat. Itt is tetten érhető, hogy a bizottságok hogyan gyűrték maguk alá a közalkalmazotti, köztisztviselői világot. Sok korábbi vezető fog még távozni, csak ebben a fázisban még szükség volt rájuk. Működnie kellett a közigazgatásnak. Így történt, hogy 1946. október 4-én megérkezett Tápéra a régen várt községi orvosi pályázati kiírás:

„706/alisp. 1946 Tárgy: A tápéi községi orvosi állás betöltése.

Mell. 22 db.Nemzeti bizottságnak Tápé

A tápéi községi orvosi állásra pályázatukat az alábbi orvosok nyújtották be: dr. Bakó Béla, dr. Bölönyi József, dr. Chamilla Antal, dr. Dám Lajos, dr. Decsi Pál, dr. Földes Pál, dr. Gálfi Aladár, dr. Hámori János, dr. Hoffmann János, dr.

⁶⁰ 1946. augusztus 8. Tápé Nemzeti Bizottság határozata a vadásztársaság tagjai pol. megbízhatóságáról: Berta József, Domokos József, Miklós Mihály, Ilia Pál.

1946. augusztus 25. Tápé Nemzeti Bizottság új tagjai: Parasztszövetségből Lele Ambur, Molnár Antal. A vadásztársaságnak újabb tagjai lehettek: Tari József, Vincze Péter, Bodó István.

Mezei Lajos, dr. Martényi Ferenc, dr. Pirtyi László, dr. Pataki László, dr. Sümegi András, dr. Tóth Ferenc II., dr. Cseh Pál, dr. Kenyeres Ferenc, dr. Krüger Aladár, dr. Mátyás Zoltán, dr. Nemes István, dr. Müller Sándor, dr. Kocsmár Emma. (22-en) Személyi és eddigi működési adataikat feltüntetve kimutatásokat csatoltan megküldöm azzal, hogy véleményes javaslatát az orvosi állás betöltésére 5 napon belül megadni szíveskedjék. Szentés, 1946. okt. 4. (Ceruzával:) 22 db. mellékletet visszakérjük. Aláírás: Dr. Kunszeri Béla alispán” (Boga per sz.n.) Már új az alispán!

Apám természetesen nem pályázott.

Aznap, 1946. október 4-én megy a Tápéi Bizottság válasza: „csupán dr. Mátyás Zoltán megbízott tápéi községi orvos javasolja (freudi elszólás?) az állás betöltésére, mivel az ő személyével a község lakossága meg van elégedve s mivel ily vonatkozásban bizottságunk az előbbi módon már többször állást foglalt. Terhes János elnök.” (Tápé N. B. sz. n.)

Dr. Mátyás Zoltán lett Tápé községi orvosa. Meglepő lehet orvoshiány idején egy faluba huszonkettő pályázó orvos, köztük szegedi professzorok. Ismervén a körülményeket, jó humorérzékkel így állhattak ki apám mellett. A pályázatok és véleményezések iratai diszkréten eltűntek: sem az alispán, sem a bizottság nem őrizte meg, pedig milyen dicsőség ennyi nagynevű orvost legyőzni!

Érintőlegesen továbbra is figyelemmel kísérem a tápéi eseményeket és az apám sorsával érintkező párhuzamos történeteket. Végre megnyugodhatna dr. Mátyás is: apám nem lehet köztisztviselő, neki pedig megvan a biztos községi orvosi állása. Keveset tudok a további sorsáról. A faluban nem tartották jó orvosnak. Furcsán viselkedett: csúfolták. Állítólag medikus korában a bonctermekben felült egy „halott”, ez hatott rá végzetesen. Félt a sötétben, ezért csak kíséreléssel ment beteghez. 1956 után eltűnt a faluból.

CSANYTELEK, A BÉKE SZIGETE

Ilyen előzmények után Csanytelek befogadta apámat. A B-listázás miatt nem lehetett hatósági orvos, csak magánorvos. De a főutcán bérbe adott nekünk egy kétszobás kertes házat. Végre azt remélhette apám, hogy vége lesz a hajszának, élhet a hivatásának, végre zavartalanul gyógyíthat.

Volt még két orvos Csanyteleken: dr. Ábrahám Andor volt a hatósági orvos, és volt egy cigány származású orvos: Olajos dr., akit apám nagyon okosnak,

tehetségesnek tartott és támogatott, próbálta elfogadtatni a betegekkel. Sikertelenül. Ma azt mondanám, „keszonbeteg” lehetett. Kudarcként élhette meg a mélyből, a cigánylétből kiemelkedő orvos az értelmiségivé válás társadalmi fogadtatását. Úgy emlékszem, mintha öngyilkos lett volna, és apám nagyon szomorú volt.

Eleinte az egész család itt élt, aztán apámmal, húgommal itt maradtunk, anyám pedig visszament Szegedre, a Tisza Lajos körútra, és könyvelői állást vállalt. Apám egyedül maradt velünk, két kiskorú lányával, akiket ő látott el. Mint írja: „magam főzök, mosok, vasalok”. Ekkor az 1949/50-es tanévben ötödikes voltam. Ötödiktől hetedikig éltünk Csanyteleken. Apánknak a betegek mellett volt ideje ránk: figyelte, segítette a tanulmányainkat. Szavalni, rajzolni tanított, beavatott az orvosi munkába. Én is orvos akartam lenni – egészen az érettségiig.

Csanyteleken nyugalomban éltünk. Apám ismét érezhette a betegek szeretetét. Több betege nem tudott fizetni, de ha újra jött, ellátta. Ők is, mi is szegények voltunk. Büszke szegények. Úgy nevelt bennünket, hogy a tudás és erkölcs méltóságot ad. Szerencse, hogy így nevelt, mert Csanyteleken tenyérnyi lyukkal a fehér szandál talpán is öntudatosan jelesre lehetett felelni az iskolában. A parasztyerekek mezítláb jártak. A papírból készült öltöztető babára pedig lehetett mindenféle ruhát rajzolni ahelyett az egy helyett, amit hordtam. Sokat olvastam. Így mindenem megvolt.

Semmit nem vettünk észre mindabból, amit ma a Csongrád Megyei Levéltár hivatalos irataiból keltek életre. Holott rólunk is szóltak, minket védelmeztek.

Az Igazságügyi Minisztériumnak címezve az akkori életünk a csanyteleki igazolásokból idézhető fel. Az ÁVÓ apámról készített környezettanulmánya – ebben a tekintetben – már kevésbé hiteles, de jó kordokumentum és esettanulmány lesz a szerv működéséről.

Most derült csak ki számomra, hogy amíg én boldog tudatlanságban olvastam, tanultam, szavaltam, néptáncoltam, apám kihallgatásokra, tárgyalásokra járt. Szorgalmas ellenségeink a papírhiány ellenére gyártották az aktákat, kopogtak az írógépek, lecsaptak a pecsétnyomók, fogyott a tinta, a posta hozta-vitte a dr. Boga Dezső aktákat.

Tápé történetében minderről ezt olvashatjuk: „A felszabadulás időszakában Tápén a lakosság egészségügyét veszély fenyegette amiatt, hogy a községi orvos elmenekült és nem volt gyógyszerész sem. Egy magánorvos is működött

Tápén, aki szintén elmenekült, majd visszatért és 1945 végén (!) a községi képviselőtestület megbízta a községi orvosi teendők ellátásával.”⁶¹

Ejnye, kimaradt a tápai történelemből, hogy hova lett a másik „menekült”, a községi orvos. Ilyen „tévedést” a könyvben többet találtam nemcsak apámról, hanem például arról, ahogyan a tápaiak fogadták a bevonuló oroszokat.

⁶¹ Tápé története és néprajza 1971. Oltvai Ferenc: A felszabadulás és az új élet 127. o.

AZ ÚJ PER

SZEGED, ÚJ KIHALLGATÁSOK

Egyelőre azonban emlékezzünk vissza dr. Mátyás tápai győzelmére, amikor kinevezésekor a láthatatlan ringben felemelték a győztes karját. Úgy gondolhatnánk, apám számára vége az üldöztetésnek, ellenfele elérte célját. Mégis tovább kopogtak az írógépek, hozták-vitték a Boga aktákat. Miért kapott újabb ösztönzést apám üldözése? Mátyás sikeres pályázata után egy héttel! Azt hittem, a népügyész vagy az államvédelem az 1945. karácsonyi népbírósi ítéletet akarta felülvizsgálni. Valójában éppen a tápai siker adhatott újabb lendületet a párhuzamosan futó népellenes vád felépítéséhez. Mindenképpen önjáróvá lett a per.

Tény, az illetékesek (államvédelem, népügyészség) összegyűjtötték a korábbi iratokat, és láták, hogy hiányosak a vallomások, vagy már értékelték, elvetették, ezért újra kell csiszolgatni, kiegészíteni, rendezni. Tehát dr. Lippay László népügyész tovább gyorsította a nyomozást.

Az 1946 júliusáig tartó pótnyomozás után először 1946. október 21-én egy belső határozattal elrendelte az eddigi vádak, ügyek egyesítését. Részletesen a jegyzetben.⁶² Az államrendőrség, ügyészség túlterhelt volt, feltehetően sok hasonló ügyet „alkottak”. Dr. Lippay László népügyész egyetértett a fővaddal, de elégedetlen volt a tanúvallomásokkal. Az új vád érdekében kiemelésre érdemesnek ítélte Laczi Ilona vallomását. Pótlásért írt az Államvédelmi Osztálynak:

„Dr. Boga Dezső ellen indított bűnügyben megkeresem Laczi Ilona Szeged Attila u. 16. sz. alatti lakost újbóli tanúkénti kihallgatása végett. Nevezett tanúvallomásában arról tesz említést, hogy tudomása szerint a sárga csillag visezése miatt dr. Boga jelentette fel Fehér gyógyszerészt mindhárom alkalommal. Kihallgatandó tehát a tanú, hogy honnan, kitől tudja azt, hogy a terhelt volt a feljelentő? A tudomását valahonnan meríteni kellett. Felkérem egyben a terhelt

⁶² Szegedi Népügyészség. 3398/1946 n. ü. sz. II.492/1946 Határozat. Jelen ügyet a Bp. 19. § értelmében a II.2100/1946 jelű ügysz. egyesíteni rendelem, mert a hivatkozott törvényhelyen jelzett alanyi és tárgyi azonosság forog fenn. Kivezetendő: 3130/1946. n. ü. Lajstromba be és ki 565/1946 Egyesítés után dr. Lippay László ügyész úrnak bemutatni (Boga per 151.)

vagyoni és erkölcsi bizonyítványának beküldése iránt is. Szeged, 1946. november 19.” (Boga per 17.)

Az ügyész érdeklődésében a vádon belül új hangsúlyt kapott a *zsidóellenesség*. Ugyanezeket kérdezte dr. Nemes néppügyész is korábban.

Folytatódott az aktautaztatás: „A Szegedi *igazoló bizottságtól* Farkas István úrnak igazoló bizottsági elnöknek 67/1945.ig. biz sz., ad 8158/1945. ig. biz. sz.

Dr. Boga Dezső tápéi községi orvos *igazolási* ügyében hozott Nbf. 1032/1945/8 sz. népbírószági határozatot betekintés és tanulmányozás végett az összes iratokkal együtt visszavárolag mellékelten megküldöm. h. polgármester.”1946. december 4. (Boga per 110.)

Ezzel párhuzamosan a Csongrád N. B.-ről még három hír, ami az ott történeteket számunkra lezárja.

1946. december 30. Csongrád Nemzeti Bizottság utasításai a h. polgármesternek pl. orvosok ellenőrzésére, van-e diplomájuk.

1947. január 3. Császi Ferenc Csongrád h. polgármestere visszautasítja a Nemzeti Bizottság utasítását, mivel ez az alispán hatásköre.

1947. február 2. A tisztiorvos nem ajánlja apámat városi orvosnak.

Mivel Laczi Ilona nem lakott már Szegeden, a szentesi Államvédelmi Osztály nyomozója, Sinkó Ferenc alhadnagy 1947. február 6-án kiszállt Tápéra, és kihallgatta Laczi Ilonát.

Jegyzőkönyv

Laczi Ilona (1913. anyja Terhes Mária Tápé, Küküllő u. 35.) újabb vallomása 1947. február 6-án Tápén, a községházán.

„Előadom, hogy 1944 évben megjelent egy rendelet, mely szerint a zsidóknak sárga csillagot kell hordani. Én akkoriban Fehér Dezső gyógyszertárában dolgoztam mint háztartási alkalmazott. Mivel gazdám zsidó volt, neki is kellett sárga csillagot hordani.

Ugyanezen év húsvét vasárnapján volt egy körmenet, melyre Fehér felesége és lánya elment, de Fehér otthon maradt. Ennek ellenére a körmenet napján csendőrök hívták a községházára gazdám, ott mondták neki, hogy a templomba volt, és nem viselte a kötelező sárga csillagot, ezért feljelentés érkezett ellene. Ezeket a tényállásokat a gazdám, *Fehér Dezső* mondta el nekem, illetve a családjának otthon a lakásán, mikor visszajött a községházáról.

A gazdám tényleg otthon nem viselte a sárga csillagot, erre föltűzte egy biztosítótűvel. Az eset után pár napra újra hívták a csendőrök és felhívták gazdám figyelmét, hogy varrja fel a csillagot, ne úgy szúrja fel. Ezt szintén (Iraton aláhúzva:) *Fehér Dezsőtől hallottam. Ugyanakkor mondotta még Fehér, hogy az egyik csendőr bizalmasan megsúgta neki, hogy dr. Boga Dezső jelentgeti állandóan.*

Gazdám Fehér Dezső erre sem varrta fel a csillagot, hanem továbbra is feltűzve viselte. Pár nap múlva ismét hívták, hogy varrja fel a csillagot. Fehér otthon panaszkodott, hogy Boga mennyire ellene van. A csendőrök felhívták a figyelmét, hogy kerülje dr. Boga Dezsőt, mert ismét feljelentette.

Az előbb felsorolt adatokat mind Fehértől tudtam meg, mint háztartási alkalmazott ott éltem körökben, ott mondta el a családjának a fentemlített eseteket, amelyeket én is hallottam. Mást az ügyben előadni nem tudok. jkv. felvevő Sinkó Ferenc r. ny. alhadnagy” (Boga per 7. 15.)

Laczi Ilona vallomása csak a zsidóellenességről szólt. A bevezetése azonban szokatlan történelmi ismeretterjesztés, mintha megrendelést teljesítene. A vallomás lejegyzője azt a megoldást választotta, hogy a tanú csak másodforrásra hivatkozzék. Nem valószínű, hogy maga Laczi Ilona változtatott volna eddigi vallomásain.

Késve, 1947. március 3-án megérkezett az államrendőrségtől is a népügységnek kísérőlevéllel Laczi szegedi tanúvallomása is.

„384/I-1947. sz. Elintézve. Hiv. sz. 3398/1946.n. ü. Fenti tárgyban 1946. november 19-i kelt megkeresésére a *pótnyomozást* lefolytattam, melyről szóló nyomozati iratokat és terhelt *vagyon* - *erkölcsi bizonyítványát* csatoltan megküldöm.”⁶³ „Az erkölcsi bizonyítvány kizárólag csak a kir. (régí úrlap!) bíróságok hatáskörébe tartozó büntetőügyekben használható.” (Boga per sz. n.)

Ettől kezdve 1948. április 10-ig, tizenhárom hónapig a sok egyéb nyomozás miatt alig van nyoma az apám elleni nyomozásnak. A nyomok a politikához vezettek. Túlterheltek lettek a népbíróságok, mert nem elég, hogy a 1946. évi köztársaság védelmi törvény izgatási ügyei terhelik, a Szeged-környéki, apámhoz hasonló népelleneségeket is büntetniük kellett, hanem nyakukba szakadtak

⁶³ 1947. március 3. Szekeres András alhdgy, dr. Korek Miklós szds aloszt. vez.” (Boga per 120. és 23.)

a bajai, később a gyulai Népbíróság feladatai is. Egészen augusztusig nincs apámról akta, amit tologathatnának.

Ekkor érkezik dr. Lippay László kézzel írt levele (kevés az írógéppapír) a „Szege­di népügyészségtől az Országos bűnügyi nyilvántartó hivatalhoz.

482/1947-1 Dr. Boga Dezső erkölcsi bizonyítványát visszamenőleg 18. rova­tában hivatalosan igazolni szíveskedjék, hogy *nevezett volt-e már büntetve*, vagy nem? 1947. augusztus 27.” (Boga per 121.)

A kényszerszünet oka, hogy márciustól az ország kisebb politikai földrengést élt át. Tartott a kommunista hatalomátvétel országosan és Szegeden is. Csaló­dást okoztak a kommunistáknak a március elején tartott ipartestületi választá­сок és a szegedi diákság 1947. március 19. után több napon keresztül tartó rendszerellenes demonstrációi. Mindez feszültté tette a szegedi politikai vi­szonyokat, jóllehet Szeged korán (1945 júniusától) biztos bázisa volt a szov­jet hadsereg árnyékában épülő kommunista hatalomátvételnek. Az augusztus 31-i kékcédulás választások előkészületei és kudarca tovább növelte a politi­kai feszültséget. Röviden:

Az augusztus 31-i választásokon Szegeden a Magyar Szabadság Párti lista le­győzte a Magyar Kommunista Párt-Szociáldemokrata Párti közös listát (770-473). A vereség után a kommunista pártnak sikerült kiiktatni a politikai életből a győztes pártot, de a helyébe lépő Pfeiffer Zoltán vezette Magyar Független­ség Párt is legyőzte 51,7 % -kal. Az MKP csak 15,4 %-ot ért el. Az országosan kommunistává váló politikai hatalom a nyertes Függetlenségi Pártot is kiiktatta a politikai életből. Így ment ez.

Elképzелhető, mindez milyen politikai harccal járt! Nem csoda, hogy a népbí­róságok túlterheltek voltak: az ő dolguk lett a fenti súlyos politikai események következményeinek felszámolása és megtorlása, ami jóval fontosabb volt, mint egy falusi orvos elítélése. A politika – legalább kis időre – apámnak ked­vezett, mivel a politika útvesztőiben sokan tévelyegtek.

Apám a kisebbik kormánypártra, a Nemzeti Parasztpártra szavazott, kedves parasztjaira. Honnan tudhatta...Ő már csak az életünkért küzdött.⁶⁴

A Tápéi Nemzeti Bizottság jegyzőkönyveiben is nyomot hagyott a napi politika.⁶⁵

A megerősödött politikai hatalom felépítette az intézményeit. Dr. Lippay népügyész nagyobb támogatottsággal térhetett vissza félbemaradt ügyéhez. 1948 tavaszán jutott csak idő arra, hogy újra áttekintse a készülő per anyagát, s rádőbönt a régi latin jogi szentencia érvényességére: 'unus testis, nullus testis' (egy tanú nem tanú), s gyorsan új vallomást tevők után nézett.

A korábbi ügyek gazdag választékából a zsidóellenességhez, népellenességhez megtalálta a legbiztosabb tanúkat, a hozzátartozókat, tehát intézkedett. De most már nem a szegedi rendőrségnek írt a nyomozás érdekében, hanem a pesti tanúk miatt a pesti ÁVO-nak:

„Államrendőrség Államvédelmi Osztályának (Bp. Andrássy út 60.):

Népellenes büntett gyanúja miatt dr. Boga Dezső volt tápéi lakos, jelenleg szegedi lakos ellen indított bűnügyben a Bp.84 § alapján Nbr.15.§ 5. pont alapján a nyomozás kiegészítését elrendelem és megkeresem, hogy azt az alábbiakban foganatosítani szíveskedjék. 1944 tavaszán, amikor a fajvédelmi törvény alapján különféle korlátozó intézkedéseket hozták, dr. Boga Dezső terhelt Fehér Dezső tápéi gyógyszerészt a helybeli csendőrségen több ízben feljelentette sárga csillag nem viselése miatt. A terhelt tehát ezzel a cselekményével kimerítette az Nbr.15.§5. pontjában meghatározott népellenes büntett tényálladási elemeit. Minthogy a fenti tényállásra vonatkozóan erről csupán egy terhelt tanú vallomása áll rendelkezésre a népügyészségnek, felkérem, hogy a terhelt ismételt adatszolgáltatására dr. Fehér Vilmos postaforgalmi igazgatót és Fehér

⁶⁴ Az általános iskolai bizonyítványomból próbálom összerakni az életünket. Szegeden, amikor elsős, második voltam, apám egyedül ment Csongrádra. Aztán Csanyteleken 1947/48-ban jártam harmadikba, Szegeden negyedikbe. Eleinte együtt volt a család.

⁶⁵ 1947. november.2. Belső vita: tagellenőrzés: ki miért tag.

1947. december 6. Korábbi határozat szerint csendőrt nem igazolnak. (Csak Mészáros lesz jó tanúnak?) Fegyvertartási engedélyt kap Novák Ferenc, Miklós András, Pataki György, Nagy Mihály.

1947. december14. Terhes János visszamegy az állásába.

1948. március 20. Botrány a választási jogból kizárásról. Vita Terhessel.

1948. április 6. Új tag ifj. Karai Mihály Török kiscsizma helyett.

Tibor vegyész, mindketten Bp. XIV. ker. Erzsébet királyné út 1/b szám alatti lakosokat tanúként kihallgatni, a vallomásokról felvett jegyzőkönyveket hivatkozási számomra utalással részemre mielőbb megküldeni szíveskedjék. 1948. április 10.” Lippay László (Boga per 123.)

A kérés egy része teljesült: itt van dr. Fehér Vilmos az államrendőrségen felvett tanúvallomása:

„1948. április 30.

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Dr. Fehér Vilmos (1890.02.24.) „3175/1948. sz. Előadni kívánom, hogy dr. Boga Dezső volt tápéi lakos ügyében az alábbiakat tudom elmondani. dr. Boga Dezsőt személyesen nem ismerem, s tudom, hogy bátyámmal, Fehér Dezsővel haragos viszonyban volt, s az általa kiállított recepteket a szegedi patikának címezte illetve a felek figyelmét felhívta, hogy a vényeket ne a helybeli Fehér Dezső patikájában váltsák ki, hanem menjenek a szegedi patikába. Általában minden alkalmat megragadott, hogy bátyámnak kellemetlenséget szerezzen. (Iraton aláhúzva:) *Arra vonatkozólag, hogy Boga Dezsőnek aktív szerepe volna bátyám elhurcolásában, bizonyítékaim nincsenek*, minthogy én Budapesten tartózkodtam, csak bátyám és a család elbeszéléseiből tudom és a *tápéiak elmondásából*, hogy az elhurcoltatáskor dr. Boga kiállt a kapuba és hangosan nevetve tudott kifejezést adni örömeinek. (Iraton aláhúzva:) *Véleményem szerint az akkori községi alkalmazottaknak* tudomással kell bírni, hogy kinek a közbenjárására vagy feljelentésére hurcolták el idő előtt a bátyámat, mert emlékezetem szerint az akkori rendeletek értelmében az összeköltöztetésre csak május 1.-én került volna sor [...] (Iraton aláhúzva:) *Azonban határozott tudomásom van arról, hogy dr. Boga Dezső a bátyámat a sárgacsillag nemviselésért több ízben feljelentette a csendőrségen*. Ezen körülményt gyanúsított bizottsági tárgyalásán több tanú is bizonyította, azonban már én a nevükre nem emlékszem. Véleményem szerint [...] az igazoló bizottság iratai adatokkal szolgálhatnak. Kérem azok figyelembe vételét. Emőd János százados” (Boga per 11.)

Vajon miért az *igazoló* bizottság iratait, és nem a *népirósági* igazolást ajánlja „figyelembe venni”? Gondolom, mert informátorai csak erről értesítették.

Lippay másik kérését, Fehér Tibor pótlólagos kikérdezését az államrendőrség nem teljesítette vagy nem tartotta használhatónak, helyette visszatértek Laczi Ilonához, mert – gondolom – a korábbi vallomások ismeretében ígéretes részletekkel szolgálhatott. Így lett.

Újat inkább az értesülései körülményeiről árult el. Ez miért nem tűnt fel a per során?

Államrendőrség Szentés 1948. május 5.

Laczi Ilona tanúvallomási jegyzőkönyve

(Szül. 1914. május.14. Fehér Vilmosnál Lakik. Bp. Erzsébet királyné út 1/b)

„Előadni kívánom, hogy én Fehér Dezső tápéi gyógyszerésznél 17 évig voltam alkalmazásban, mint háztartásbeli, így pontosan ismerem Fehér Dezső gyógyszerészt és dr. Boga Dezső orvos közötti viszonyt. Pontosan emlékszem arra, hogy dr. Boga még az úgynevezett nyilas éra előtt is *állandó ellensége* volt a gyógyszerész úrnak, és ahol csak lehetett, ártott neki. Egy ízben kb. 1938 körül történhetett, pontosan nem emlékszem, dr. Boga feljelentette a gyógyszerész urat (nem mondja, hogy kuruzslás miatt) és emiatt *a gyógyszertár* majdnem *egy évig zárva volt*, mire a gyógyszerész tisztázva (?) tudta magát és a gyógyszertárt újból megnyithatta. Később pedig dr. Boga a hozzá járó betegeknek azt mondta, hogy *ne menjenek a zsidó patikába*, hanem máshol vegyék meg a gyógyszert.

1944-ben, amikor elrendelték a zsidók részére a csillagviselést, (Iraton aláhúzva:) *feljelentették* a gyógyszerész urat, hogy *a patikában nem visel csillagot*, majd később csak azért, mert a csillag nincs felvarrva a ruhájára, hanem csak biztosítótüvel van felerősítve. Ebben az ügyben a csendőrség a gyógyszerész urat áthívatta a község házára. Határozottan emlékszem arra, hogy az egyik ilyen kihallgatása után a gyógyszerész panaszkodva mondta nekem, hogy a község házában az (Iraton aláhúzva:) *egyik tisztviselő mondta neki*, hogy dr. Boga jelentgeti állandóan. (Nagyon halvány és befűzött a lap, csak kb. írom.)

Az utolsó kihallgatás után pár nap elmúltával a gyógyszerész urat elvitték a családjával és azóta nem tért vissza. Az elhurcolását követő napokban *a* (Iraton aláhúzva:) *faluban hallottam*, hogy dr. Boga eldicsekedett valahol, hogy ő szólt, hogy van még Tápén egy zsidó gyógyszerész, akit el kéne vitetni.

A felszabadulás után, az időre pontosan nem emlékszem, (Iraton aláhúzva:) *Mátyás dr. úr hívatott*, aki jelenleg községi orvos Tápén, elmondotta, hogy beszélt egy visszatért volt csendőrrel, akit valószínűleg (Iraton aláhúzva:) *Mészárosnak* hívtak, és ő azt üzeni nekem, hogy csak nyugodtan jelentsük fel dr. Bogát, mert neki pontos tudomása van arról, hogy Boga csinálta a faluban a feljelentéseket és ezenkívül is ő a csendőrségnek a besúgója volt a községben.

Előadni kívánom továbbá, hogy azután pár nappal, hogy a gyógyszerész urat elhurcolták, elmentem dr. Boga rendelőjébe a húgom gyermekét megvizsgáltatni, mikor dr. Boga megemlítette, hogy a patikát nem tudják kiadni, nem kell senkinek. Erre dr. Boga kijelentette – közben én azt mondtam, hogy nem kell senkinek, adják vissza a tulajdonosának – ekkor mondta Boga, hogy a tulajdonosnak már nem lehet, mert az már a föld alatt van. Erre én kijelentettem, hogy disznóság, ami ezekkel a szegény emberekkel így elbántak. Boga azt válaszolta, hogy megérdemlik, mert rádióval elárulták a hazát. Megjegyezni kívánom még azt is, hogy az egész községben Boga kivételével mindenki nagyon szerette a gyógyszerész urat, és nem is lehetett más feljelentő, mint Boga, aki állandóan kereste az alkalmat, hogy ártson a gyógyszerész úrnak.

Megjegyezni kívánom még, hogy (Iraton aláhúzva:) *a község lakóitól tudom*, mikor a gyógyszerészt urat elvitték, dr. Boga kiállt a kapuba és hangosan nevetve mondta, „végre elviszik a zsidót.” Az előbbiekkal kapcsolatban még megemlíteni kívánom, hogy a gyógyszerész úr (Iraton aláhúzva:) *július 1-ig kapott haladékat az összeköltözésére, és emlékezetem szerint két héttel előbb vitték el a faluból*. Mást előadni az ügyben nem kívánok, vallomásomat az igazságnak megfelelően tettem, és elolvasás után h. h. aláírtam. 1948. május 5.János r. szds. Laczi Ilona” (Boga per 10.)

(„Összeköltözés!” Tovább pusztít a nyelvi emlékezet. Az aláhúzásokból kiderül a felhasználó haditerve. Én mást is aláhúztam volna.)

Sikeres kihallgatás volt, mert később az ítélet erre támaszkodott. Lezárult a tanúk kihallgatása. A korábbi tanúvallomásokhoz képest így is sokat gazdagodott apám bűnlajstroma. Ugyanakkor itt válik nyilvánvalóvá, amit apám elejétől kezdve mondott és Laczi itt ártatlanul kifecsegett, hogy *dr. Mátyás szervezte* a hamis tanúzásokat, amikor az igazoltatáskor a falut járva tanúkat toborzott apám ellen. Hogy ez mennyire eredményes volt, bizonyítja, hogy ezek a tanúvallomások három évig a periratokban lapulva, majd leporolva döntő bizonyítékok lehetettek több perben.

Mátyás dr. több próbálkozása közül az egyik bejött, a Fehér család tragédiája fegyver lett. Pedig neki Fehér Dezsővel életében nem volt semmi kapcsolata. Az ő tragédiája csak ürügy volt arra a hajszára, aminek a célja egyszerűen a haszonszerzés volt. Igen, ő volt az ürügy. A cselédjükön kívül senkinek nem volt együttérző szava arról, milyen pokol várt a Fehér családra. Később Laczi is már csak a szereplési alkalmat használta ki a tanúskodásokkor. Apámról Kaityné vádként előadott vallomásából – amikor szerinte apám azt mondta, hogy

ő öngyilkos lett volna Fehér helyében – számunkra is csak áttételesen, de kiderülhet együttérzése az elhurcoltakkal. Csak ennyi. Ilyenkor látható mennyire paradox helyzet periratokból felépíteni egy ember életét.

Mátyás tehát sikeresen használta fel a Fehér család tragédiáját: ezzel megszerzte, amit akart, elüldözte, ártalmatlanná tette apámat. Fehér Dezső emlékét is meggyalázta: idegenek évekig a kuruzslásáról, a sárgacsillag viselés szegénéről, elvitelükről tárgyaltak. Apám is rákényszerült erre a saját védelmében. És én is rákényszerülök az így összekötözött sorsok kutatásakor. Azzal a különbséggel, hogy Fehér mellett apám megszégyenítésének stációit is végig kell járnom.

Mátyás tanúinak is egyre nehezebb volt a dolga, amikor rájöttek, mire használta őket. Többször éreztem a falu csendjében szégyent. Lassan kihátráltak a direkt bizonyításból. Még az eleinte buzgón hazudozó Mészáros is használhatatlanná tette vallomását. Egyedül Laczi volt, aki híven megjelent mindenütt a községházától az ÁVO-ig, bizottságtól a bíróságig. Találgathatunk, mi az oka, hogy Laczi vallomásai eltérőek. Kigyűjtöttem *Laczi Ilona tanúvallomásait*, ha össze akarnánk őket hasonlítani.

*Az igazoló bizottságnak 1945. szeptember 12-én,
az igazoló bizottság előtt 1945. október 13-án,
a második tárgyalás előkészítő szakaszában 1947. február 6-án, és
1948. május 5-én,
a főtárgyaláson 1949. február 18-án.*

Az 1945-ös Népbíróság volt az egyetlen, amely használhatatlannak nyilvánította Laczi vallomását. Az 1949-es ezzel szemben erre a legátlátszóbbra, leghamisabbra fogja építeni az ítéletét.

Elképzelem a 34 éves lányt, aki fél életét a Fehér család szolgálatában töltötte. Azonosult velük, tisztelte őket, hű volt hozzájuk. Nem értette, miért büntették a gazdáját. Elhitte, hogy ok nélkül vádolják őket. Lehet, hogy az igazi okot titkolták előle, így azt mondták, a zsidóságuk az oka a patika bezárásának, bár valószínűbb, hogy azt a család elhurcolása után dr. Mátyás ültette a fülébe, akivel egyébként a Fehér család nem volt jóban. Ezt abból is gondolom, hogy amikor a lány családjában valaki beteg volt, apámhoz mentek, nem Mátyáshoz – ahogy kiderül egyik vallomásából. Apám és a gyógyszerész végig beszélő viszonyban voltak. Mint mondta, neheztelt rá Fehér Dezső, ezt hangoztathatta is. Amikor

Laczi Ilona Mátyás dr. sugallatára jóhiszeműen elkezdte mondani a vallomásait, meg akart felelni az elvárásoknak, és végre fontosnak érezhette magát.

A politikai földrengés még tartott, és ez már veszélyt jelentett dr. Boga Dezső számára.

1948 tavaszán ugyanis kommunista nyomásra a két magyarországi munkáspárt – Magyar Kommunista Párt és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt – 1948. június 17-én egyesült. Apám perének esélyeit ez annyiban befolyásolhatta, hogy módosult a népbírószági tanácsok összetétele, ahol a bűnösségről szavaztak. Korábban minden koalíciós párt és munkás szakszervezet egy-egy népbírót küldhetett a tanácsba. Az egyesülés után a létrejövő Magyar Dolgozók Pártja két tagot, a többi párt (Független Kisgazdapárt, Nemzeti Parasztpárt) egyet-egyet, a szakszervezet (ahonnan rendszerint szintén kommunista tagot küldtek) is egyet, így a kommunisták kényelmes többségben voltak, ha a bűnösségről kellett szavazni.

Még mindig a Tápé Nemzeti Bizottságban döntöttek a falu legfontosabb ügyeiben. Oda is elértek a politikai földrengés hullámai.

1947. november 2. Belső vita: Ki legyen tag.

1947. december 14. Terhes Jánost visszahelyezik az állásába.

1948. január 15. A Felső tiszai árvíz segítőinek jutalmazása.

1948. március 7. Utcanév változások.

1948. március 20. Botrány a tejadag csökkenés miatt. Vita a választójogból kizárásról. Török István, Aranyosi Lajosné Terhes Istvánt diktatórikusnak tartja.

1948. április 6. Egyhangúlag Török ellen, mert a Kisgazda párt hatása alatt van: jobboldali.

1948. május 8. Új tagok: Márta József, Lele Lajos. MKP kizárta Törököt. Helyette Terhes János.

1948. május 17. Terhes támad: kisgazda nem lehet tag!

1948. május 26. Felekezeti iskolák államosítása.

1948. július 15. Nem helyeslik a svábok kitelepítését.

1948. augusztus 10. Tápé Nemz. Bizottságot figyelmeztette a szegedi bizottság, hogy csak politikai véleményt adhatnak.

Krajkó András 1948. augusztus 13-i, a Tápé Nemzeti Bizottságban tartott előterjesztése: „a községnek egész vagyonát és iratainak legnagyobb részét

sikerült Budapestről visszahozni. A költségek a községi elszámolás szerint megtérítendőek és külön Csikesz Lajos községi jegyzőnek 1000 pengő (*sic!*) jutalmat szavaz meg, – illetve javasolja, hogy a községi képviselő testület 1000 pengő (*sic*) jutalmat javasoljon az iratok és pénzek visszaszerzése terén kifejtett munkásságáért.” (Boga per Tápé N. B. sz. n.)

Amint a hatalom megteremtette a perek folytatásához stabil feltételeket, elővette a tavasz óta várakozó ügyeket. Baljós jel apám számára, hogy a népbíróságon ügyészt cseréltek: dr. Lippay László népbügyésztől dr. Tárkányi Béla népbügyész vette át apám ügyét, aki úgy öntött, hogy két év nyomozás után megfelelő lett a légkör a tárgyalás lefolytatására. De legalább apám eddig békében élhetett velünk Csanyteleken! Nem tudta, mi készül ellene.

Novemberre az ÁVÓ kész jegyzőkönyveket küldött az ügyészeknek. Innen már felgyorsultak az események.

Néhány hét, és apám szembesülhetett a korábbi vádak alapján született népel lenesség büntette váddal.

„3398/1946. nü. A szegedi Államvédelmi hatóság az ügyészségnek megküldi a tanúvallomások jegyzőkönyveit. 1948. november 2. Aláírás: Bokor Ernő” (Boga per 129.)

„Jegyzőkönyv

1947/482. nü. szám. Készült népellenes büntett miatt dr. Boga Dezső ellen indított bűnügyben a szegedi népbügyészségen 1948. évi november hó 30. napján. Jelen vannak dr. Tárkányi Béla népbügyész, Koltay Margit jegyzőkönyvvezető, és dr. Boga Dezső gyanúsított.

Dr. Boga Dezső 1891. január 9-én Diószegen született, magyar állampolgár, csanyteleki lakos, nős, felesége Köncse Jolán, két gyermek apja (7 éves és 10 éves), gyakorló orvos, katona volt, utolsó rendfokozata főhadnagy-orvos, apja: István, anyja Uhl Alujzia, vagyontalan, büntetlen.

A rendőrségen még 1941-ben (Ez elírás lehet.) felvett jegyzőkönyvben foglalt vallomásom felolvasás után most is fenntartom. Én 1920-ban kerültem Tápéra községi orvosként. Fehér gyógyszerésszel kezdetben jó viszonyban voltam, később amiatt romlott meg ez a viszony, mert nevezett törvény által tiltott cselekményeket követett el. Így pl. rendszeresen folytatott *kuruzslást* és a gyógyszerkészítésében is nemegyszer eltért a rendeléseimtől. Ennek ellenére is azonban beszédes viszonyban voltam vele továbbra is. Valótlan, hogy bármikor is feljelentettem volna Fehért a csendőrségen zsidósága miatt, illetve azért,

mert nem viselt sárga csillagot. Az én tudomásom szerint Fehért a községbeli többi zsidónak minősített személlyel (Iraton aláhúzva:) *együtt vitték el* és nem korábban. Valótlan, hogy én akár Fehér, illetve a zsidók elhurcolásával kapcsolatosan, akár később zsidóellenes kijelentéseket tettem volna. A községben nem is volt nemcsak Gestapó, de még német katonaság sem.

Mészáros csendőr valóban volt a tápéi csendőrségen, ez 1945-ben az igazolásom során terhelő vallomást tett ellenem, és emiatt a szegedi IV. számú igazoló bizottság 8158/1945. sz. határozatával nyugdíjazásra ítélte. Ezen határozatot megfellebbeztem és a szegedi népbíróság 1945. évi december 24. napján meghozott Nbf. 1032/1945 8. sz. határozatával igazoltnak jelentett ki.

Úgy emlékszem, hogy az igazoltatás során Laci Ilona is ki lett hallgatva tanúként, amely alkalommal ugyanolyan értelmű vallomást tett, mint a most ismertett vallomása. Kérem ezen igazoló bizottsági *iratok beszerzését*, hogy a népbíróság már ugyanezen ténykörülmenyekkel foglalkozott, megállapította, hogy ezek alaptalan vádaskodások.

Előadni kívánom még azt, hogy 1944 szeptemberében a légitámadások miatt családomat elköltöztettem Budapestre ott lakott és most is ott lakó sógoromhoz. 1944. október élelmet vittem fel családom részére Pestre, mikor vissza akartam térni Tápéra, Félegyházán már vonat hiánya miatt nem tudtam tovább jönni. Ezért visszafordultam Pestre. Buda felszabadulásáig a Poliklinikán teljesítettem szolgálatot, ezt követően OTI, illetve városi orvos voltam. 1945. március közepén indultam haza családommal együtt, és a hó végén értem Tápéra, mivel ekkor *Tápén már működött községi orvos*, én Csongrádra mentem, ott megválasztottak városi tisztiorvosnak, helyesebben ezen beosztásban osztottak oda át, és 1946 nyaráig, a B-listázásokig ott is voltam. Minthogy B-listára kerültem, Csanytelekre költöztem, ahol mint gyakorló orvos működöm. Ez idő szerint szó van arról, hogy községi orvosnak választanak meg, mert a Magyar Dolgozók Pártja, melynek tagja (?) vagyok, ezirányú kívánságot terjesztett elő.

Múltbeli magatartásomra (Iraton aláhúzva:) *kérem kihallgatni Krajkó András és Révész Pál tápéi lakosokat*, akik exponált baloldali személyek voltak és a legnehezebb időkben segítségükre voltam. Egyébként mindkettőt kihallgatták már az igazolás során is. Egyebet nem kívánok előadni. Aláírta: dr. Tárkányi Béla népjógyász, Koltay Margit jegyzőkönyvvezető. Dr. Boga Dezső.” (Boga per 59.)

Nem értem, miért kérte őket: ekkorra már tudta apám, hogy Krajkó és Révész ellene vallott. Talán azért, mert azt elismerték, hogy megvédte őket. Krajkó András ekkor már vezetője volt a Csongrád megyei törvényhatósági bizottság kommunista frakciójának és aktív kezdeményezője a helyi forradalmi átalakulásnak.⁶⁶ Korábbi vallomásaik a periratokban vannak, ők nem lesznek ott a tárgyaláson.

Folytatódik a tárgyalás előkészítése. Tárkányi néppügyész újabb adatokat gyűjtött a per érdekében, ha a régiek esetleg nem válnának be. 20 nap sem telt el, máris intézkedett. Miután találkozott apámmal, és nem talált fogást rajta, így: 1948. december 15-én 1947. N. ü.482/17 ügyiratszámmal Tárkányi néppügyész az Államvédelmi hatósághoz fordul: „szíveskedjék Dr. Boga Dezső (adatok) Csanyteleken lakó orvostól *környezettanulmányt* készíteni.” (Boga per 131.)

Hamar teljesedett apám kívánsága: az Államvédelemtől megérkeztek az 1945. december 24-i *népbírósi* iratok, amelyekben az új néppügyész olvashatta az ott elhangzott tanúvallomások értékelését, mivel az új tárgyaláson is ugyanazok a tanúk szerepeltek.

Már az sokat mondó, hogy az ügyész, amikor hozzákerült az ügy, nem kapta meg a periratokkal együtt az előző népbírósi felmentő ítéletét. (De amikor megismerte, akkor sem vette a későbbiekben figyelembe.)

A „környezettanulmány” is gyorsan kész lett.⁶⁷ Kénytelen vagyok a tárgyi tévedéseit, hazugságait kommentálni. A helyesírást kíméletből nem másolom le. „20.415/1-1948. Tárgy: Dr. Boga Dezső környezettanulmánya.

Csongrádi Államvédelem a Szegedi Néppügyészszégnek Csongrád, 1949. január 4-én

Jelentés

(Személyi adatok után): Polgári családból származott [...] majd Pestre ment, ahol hosszú időn át (nem!) mint orvos gyakornok (nem!) működött. A háborús évek alatt a honvédség kötelékében volt mint katona orvos és fegy-i rangot ért

⁶⁶ A munkásmozgalom Csongrád megyei harcosainak életrajzi lexikona Szeged, MSZMP, 1987.

⁶⁷ A Szegedi Népbírósi megküldi a néppügyészszégnek népellenes büntett miatt dr. Boga Dezső ellen indított bűnper iratait Hbf. 1032/1945/9 „visszaváráon megküldöm. 1948. december 17. Dr. Kozma Endre s. k. t. elnök.” (Boga per 128.)

el. (Szándékosan keveri a két háborút, így aktív katonatisztet csinál belőle, holt az elsőben orvos, később orvos volt, a másodikban nem vett részt. Tápét kifelejtette.) Értesülésem szerint tagja volt a nyilas pártnak (nem!), de vezetőségi szerepe nem volt. A felszabadulás után 1946-ban Csongrádra került és orvosi rendelőt nyitott (kinevezték helyettes városi orvosnak), de ismeretése nem volt, valamint az orvosok nagy száma miatt (orvoshiány volt!) nem bírt megélni (B-listázták. Ezt nem derítette ki?!) és 3 hónap után Csanytelekre költözött, és így azóta ott működik.

A polgárság(!) körében nagyon népszerű, akikkel szoros kapcsolatot tart jelenleg is. Társasága és baráti köre jobboldali értelmiségiekből tevődik össze, de karrierista: és ezért igyekszik a baloldal felé is a jó viszonyt megtartani. Ennek érdekében el szokott menni a pártnapokra, de semmiféle demokratikus pártnak nem tagja. Legszorosabb baráti viszonyban van dr. Szuszik György rendőri felügyelet alá helyezettel. (Gazdatiszt volt. Gyümölcsöséből élt. Apámmal sokat sakkoztak.) Klerikális (!) felfogású (Itt jóban volt a pappal.), de azért igyekszik az MKP-ben is pártmunkát végezni, sajtóagitációban, gyűléseken egészségvédelmi előadásokat tart. Erkölcsileg kifogás alá nem esik. Vagyona Csanytelek községben nincs, de megélhetése munkája után biztosított. A demokratikus államrenddel szemben inkább tartózkodó álláspontot illetve magatartást tanúsít, de ha céljainak eléréséről van szó, hajlandó szélsőséges(?) baloldali jelszavakat is használni.

Gerinctelen, alázkodó(?) természetű. ÁVÓ, GRÓ és a bűnügyi nyilvántartásban ezideig nem szerepel, de a jobboldali társasága és a klerikális felfogása, valamint az MDP vezetőségének véleménye alapján államvédelmi szempontból *nem megbízható*.” Ács Sándor r. ny. őrm. (Boga per 8.)

Hazudik, blöfföl, a következtetés is hazug, a vádlott szempontjából pozitív dolgokat is úgy adott elő, mintha negatív célt szolgálna. Csanytelek vezetősége 1950. február 16-án írt igazolása viszont megbízhatónak tartotta apámat. Az igaz, hogy Tápéval szemben itt befogadta a falusi értelmiség.

„Nem megbízható”. Ez kellett az 1949. január 24-i készülő vádirathoz. Ez volt az őrmester feladata, és ezt maradéktalanul teljesítette. A megfelelés paródiája lett belőle. De gondoljuk el: tényleg olyan ártalmatlanok az ügynökök? Egy lapon ennyit hazudni?!

VÁDIRAT

Ennyi előkészület után indulhatott a per. (A vádiratnak több példánya van, az egyikben jelzem az aláhúzott szöveget.)

A Szegedi Népjogvédelem vádirata. 1949. január 24.

„A Szegedi Népjogvédelem a Népbíróságnak 1947.N.Ü.482/19.sz. Népellenes büntetett miatt dr. Boga Dezső ellen indított bűnügyben a nyomozás iratait a következő

v á d i r a t t a l küldöm meg.

Vádat emelek a *szabaddalban lévő* dr. B o g a D e z s ő 1891. január 9-én Diószegen született magyar állampolgár csanyteleki lakos, nős, gyakorló orvos, katona volt, vagyontalan, büntetlen terhelt ellen.

Az Nbr.15.§ 5. pontjába és

az Nbr.17.§ 4. pontjába ütköző népellenes büntettek miatt

m e r t

1944. évben Tápé községben feljelentette Fehér Dezső ugyanottani gyógyszerészt sárga csillag nemviselése miatt a csendőrségen, ennek következtében nevezett a csendőrök letartóztatták és elhurcolták, ami által a társadalom egyes rétegei üldözésének célját szolgáló hivatalos szerv, a csendőrség számára adatokat szolgáltatott.

Ugyancsak (Iraton aláhúzva:) *Tápén* az 1944. évben *Fehér Dezső* elvitele alkalmából a terhelt hangosan nevetve hangoztatta: „Na végre elviszik a zsidót!” (Iraton aláhúzva:) *amikor Laci Ilona azt mondta a terheltnek*, hogy az elvett gyógyszerét vissza kell adni a tulajdonosának, ez kijelentette: a tulajdonosnak már nem lehet, mert az (Iraton aláhúzva:) *már a föld alatt van*, majd pedig amikor Laci Ilona méltatlankodott amiatt, amiért Fehér Dezsővel így bántak, a terhelt azt válaszolta, „Megérdemli, mert rádióval árulták el a hazát.” (Iraton aláhúzva:) *Kaity Istvánnénak*, amikor *az* orvosi vizsgálatra ment hozzá, azt mondta: „Mi az, szabotálás?! Nem tudja, hogy mindenkinek döglésig kell dolgozni?”

A felszabadító szovjet haderők közeledtek (Iraton aláhúzva:) *azt mondták neki*, nagyon közel dörögnek már az ágyúk, kijelentette: „nem baj, itt a zse-

bemben a revolver, egyszerre hetet lövök le az oroszok közül.” (Iraton alá-húzva:) *Fehér Dezsőt* állandóan mint zsidó gyógyszerészt emlegette, ami által kényszerű szükség nélkül a demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött.

A főtárgyalásra a Bp.16. és az Nbr.20.23.§-a szerint a szegedi népbíróságnak van hatásköre és illetékessége.

A főtárgyalásra idézendők jegyzékét közlöm. A terhelt erkölcsi-vagyoni bizonyítványának beszerzése iránt intézkedtem.

Indokolás:

Dr. Boga Dezső a felszabadulást megelőzően Tápé községben községi orvosként működött. Fehér Dezső ottani zsidónak minősülő gyógyszerésszel ellenséges viszonyban volt, a gyógykezeléssel hozzáfordulókat állandóan arra figyelmeztette, hogy inkább Szegedre menjenek be gyógyszertárba, mint Fehérhez. Fehért állandóan mint zsidót emlegette, egy alkalommal amiatt vonta felelősségre Laci Ilona édesanyját amiért az leányát zsidóhoz engedte szolgálni.

Nemcsak a zsidókkal szemben viseltetett ellenszenvvel, hanem helyeselte a fasiszta Horthy rendszer intézkedéseit. Így az 1940-es évek elején az egyik márc.15. alkalmával beszédet mondott, amelyben a németeket dicsőítette⁶⁸, a Szovjetunió ellen uszított. A háború során pedig azzal küldte el a hozzá orvosi vizsgálatra jelentkező Kaity Istvánnét, hogy az szabotál, pedig ma mindenkinek döglegység kell dolgoznia. Fehér Dezsővel való ellenséges viszonya odáig terjedt. A sárga csillag viselésére kötelező rendelet megjelenése után feljelentette nevezettet sárga csillag nem viselése miatt, majd pedig amiatt, mert állítása szerint nem volt szabályosan felvarrva. Feljelentette egy ízben tiltott rádióhallgatás miatt is. Ezen feljelentések eredményeképpen a csendőrség Fehér Dezsőt letartóztatta (?) és letartóztatása alkalmával az egyik csendőr közölte nevezettel, hogy a terhelt jelentette fel őt a csendőrségen. Fehér Dezsőt ezt követően elhurcolták, deportálták, ahonnan nem tért többé vissza.

Amikor a csendőrség Fehért letartóztatva kísérte, terhelt kiállt a kapujába és hangosan nevetve mondta: „*Na végre, viszik a zsidót.*” Az elhurcolást követő

⁶⁸ Ebből derül ki, hogy a 30-as évektől apám mondott beszédet a március 15-i ünnepeken.

napokban pedig a terhelt azzal kérkedett a községben, hogy ő szolt a Gestapónak, hogy van Tápén egy zsidó gyógyszerész, akit el kell vinni.

(Iraton aláhúzva:) *Mészáros József volt csendőr bizonyítja, hogy nemcsak Fehér Dezsőt jelentette fel, a csendőrség állandó besúgója volt.* Ugyanezt bizonyítja az a körülmény is, hogy amikor Laci Ilona azt mondta terheltnek, hogy a gyógyszerért vissza kell adni a tulajdonosának, ez a következő kijelentést tette: A tulajdonosnak már nem lehet, mert az már régen a föld alatt van. De meg is érdemli, mert rádióval árulta el a hazát.

Ezen cselekményeivel terhelt megvalósította a rendelkező részben leírt népelenes bűntettek tényálladékát, és minthogy tagadásával szemben a cselekményei bizonyíthatók, a vádemelés indokolt.

Dr. Tárkányi Béla sk. néppügyész, Dr. Háberl Pál, az ügyészség vezetője

Szeged, 1949. január 24.

Idézendők:

Dr. Boga Dezső

Dr. Fehér Vilmos

Fehér Tibor

Mészáros József Tápé

Kaity Istvánné

Tari Józsefné

Kószó Ferenc”

(Boga per 61., Boga per 43.)

A néppügyészség, miután az igazolási anyagokat beszerezte, további terhelő tanúkat is felfedezett, akik 1945-ben az orvos ellen vallottak, s bár vallomásaikat a népbírói igazolási eljárásban jórészt megcáfolták, ezt figyelmen kívül hagyva mégis megidéztette őket az újabb népbírói tárgyalásra. Ugyanakkor apám tanúidézési javaslatát mellőzte, de figyelembe vette Kaityné és Kószó András egyéni sérelem miatt tett terhelő vallomását, akik haragudtak az orvosra, mert egyszer nem írt ki számukra betegszabadságot. Mindez azonban nem zavarta a néppügyészséget abban, hogy az eljárásba ismét bevonja őket. Végül *Kószó András helyett László* jelentkezett, aki nem vallott apám ellen. Gyanítható, hogy a család döntése volt András visszalépése.

A valóság ismeretében értetlenül állunk a vádak előtt. És csak ennyi? (Talán az lehet igaz, hogy apám németek győzelmét jósolta.) Ennyi négy év „nyomozásának” az eredménye? Ez elég volt a tárgyaláshoz, ítélethez?! Elég. Az ügyész érkezettnek látta az időt átadni a stafétabotot a Népbíróságnak, amely még a népbíróságok feloszlatása előtti utolsó pillanatban elindította a „törvényes” eljárást.

Közben két hét múlva, 1949. február 8-án felozlatták a Tápéi Nemzeti Bizottságot. (Tápé N. B.)

1949. február 10-i dátummal apám hagyatékában találtam egy kéziratos levelet a miniszterelnök helyettesnek, főtitkárnak (Rákosinak?) címezve. A tárgyalás előtt tett még egy utolsó kétségbeesett kísérletet a menekülésre.

Írt a sérelmeiről, igazságtalanságról, bizonyítékokról, amelyek miatt nem lehet OTI orvos. Meghallgatását kérte. Szocialista elkötelezettségét bizonygatta igazságszolgáltatást kérve. Hivatkozott a tápai emberekre: Krajkó Andrásra, Révész Pálra, Némethy Gyulára, akiket előzőleg kommunistaként internáltak, ill. csendőri felügyelet alatt álltak. Írt a plakátszöveg miatt ellene indított fegyelmi eljárásról és arról, hogy Magyar László, dr. Erdélyi Jenő, dr. Bedő Imre orvosok adhatnának őt igazoló információt.

A beadvány stílusa szomorú példája a korabeli képmutató szocialista szóvirágok halmazának. A politikai melléfogásokról ne is beszéljünk. Még szerencse, hogy nem figyeltek fel rá. Lehet, hogy el se küldte, ha az ügyvédjére hallgatott. A levélben képet kaphatunk a hatalomnak tett megfelelési kényszerről olyan ember részéről, akinek a korábbi meghurcoltatások után újra és újra harcolnia kellett a család megélhetéséért. És a legcinikusabb hatalomhoz fordult védelemért! Elhallgathattam volna ezt, mert szégyellem, hogyan, mivé alázza a történelem az embert, milyen torz viszonyok kényszerítik megvédeni egyetlen menedékét, a családját éppen úgy, mint Tápé, Csongrád, Szeged itt megnevezett emberei sem lehettek önmaguk. „Fortélyos félelem igazgat minket.” „Mindenkinek szem a láncban”.

Eddig a perekben apám egyedül védhette magát. Ezúttal a perrendtartás előírása szerint köteles volt védőügyvédet fogadni. A vádirat *Boga per 43.* példányán kézzel írt elintézendők között találtam, hogy *február 18-i* határidővel hivatalból védőt rendeltek volna ki apám mellé, mert nem rendelkezett olyan jövedelemmel, amelyből védőt tudott volna felfogadni és megfizetni. Valószínűleg ezt egy nappal a tárgyalás előtt tudhatta meg, ezért történhetett, hogy csak

1949. február 17-én keresett ügyvédet: „Dr. Boga Dezső felhatalmazza dr. Dallos Imre ügyvédet az Nb. 52/1949 ügyre.” (Boga per 95.)

Eleve hátránnyal indult, hiszen felkészülhetett-e megfelelően az ügyvéd a legjobb akarattal is ennyi idő alatt a tárgyalásra? Hirtelen egy szinte átláthatatlan ügy közepébe csöppent. Népellenes vád, különböző eredetű hivatalos eljárásokból származó újrahasznosított felvett, megismételt, kiegészített tanúvallomásokkal.

Apám kihallgatásával kezdték a tárgyalást.

NYILVÁNOS FŐTÁRGYALÁS

1949. február 18-án a szegedi népbíróságon dr. Boga Dezső ellen népellenes büntett miatt. Védő: dr. Dallos Imre. Ügyész: Tárkányi Béla. A tanúkat kiküldték.

„Vádlott a feltett kérdésekre lényegében a következőképpen nyilatkozott:

B o g a Dezső: Nem érzem magam bűnösnek. Tápén 1920-tól voltam községi orvos. I. fokon nyugdíjaztak, II. fokon *igazoltak*. Fehér gyógyszerésszel eleinte jó viszonyban voltam [...] úgy tudom, Algyőről indult meg a nyomozás ellene. (Iraton aláhúzva:) *Fehér gyógyszerésszt nem én jelentettem fel a sárga csillag viselése miatt. Őt nem is feljelentésre, hanem a többi zsidóval együtt vitték el családjával együtt a kiskundorozsmai gettóba.*

A csendőrségnek csak orvosa voltam, bizalmas viszonyban voltam velük, adatokat nem szolgáltatam részükre [...] Az igazoló tárgyaláson (Iraton aláhúzva:) *Mészáros József* volt csendőr ugyan azt állította, hogy besúgó voltam, látta a nevemet a besúgók listáján, azonban Ficzere József [Ficzere Mihály] csendőrőrmester ezt megcáfolta azzal, hogy a beosztottak nem juthattak hozzá a listához, egyébként ő látta a listát, én azon nem szerepeltem.

(Iraton áthúzva:) *Rádióhallgatás miatt nem jelentettem fel Fehért.* Nem is tudtam, hogy van rádiója. Amikor a községből elvitték a csendőrök, nem voltam jelen, éppen akkor a községen kívül beteghez hívtak. Így nem is tehettem ezt a kijelentést: Na végre, elviszik a zsidót.

Laczi Ilona Fehérék háztartási alkalmazottja volt hosszú ideig, átvette mentalitásait, éppen úgy gyűlölt, mint ők. Ellenséges viszonyban vagyunk, nem

beszélünk egymással. Ez az igazoló eljárás során is annyira kitűnt, hogy erre való tekintettel el sem rendelték megesketését.

Fehér Dezsőt lehetséges, hogy mondtam zsidó gyógyszerésznek, azonban semmi megbélyegzés nem volt, Tápén ugyanis a kereskedőt, ha zsidó volt, zsidó kereskedőnek nevezték, ez volt a megkülönböztetés, ez volt az általános szóhasználat. Arra nem emlékszem, hogy mondtam-e, egyszerre 7-et lelövök az oroszok közül pisztollyal.

Kaity Istvánné 5 munkanapot mulasztott. Az 5. napon kihívott magához, és azt akarta, hogy visszamenőleg igazoljam. Mivel akkor már semmi baja nem volt, én, mint OTI orvos nem igazolhattam visszamenőleg. Egyébként ellenem, mint OTI orvos ellen nem volt panasz. Amikor egy ideig nem tudtam OTI orvosi teendőket otthon ellátni, az OTI betegek kérték, hogy vállaljam újra.

Feltett kérdésre: morfiumot mindig csak a normális mennyiségben írtam fel, emiatt büntetőjogi felelősséggel is tartoztam. Elnök megállapítja, hogy a nép-bíróság is így vallott.

Védő kérdésére: demokratikus cikkeim miatt meg akartak fosztani tisztí rangomtól. Kiadtam egy frontharcos plakátot, amely miatt fegyelmi úton 500 P pénzbüntetésre ítélték, azonban ekkor is elismerték érdemeimet. A nyilas párt-nak tagja nem voltam, jelenleg az MDP-nek vagyok a tagja, előadásokat is szoktam tartani a párt megbízásából.” (Boga per 53/51.)

TANÚKIHALLGATÁS

„Tanúk egyenként behívottak:

L a c z i Ilona: 35 éves, 17 évig Fehér Dezső háztartási alkalmazottja, hajadon. Fehér Dezsőt tudomásom szerint *3 alkalommal is feljelentették* a csendőrségen, először azért, mert a *templomban*, másodszer a *patikában*, harmadszor pedig, mert a csillag *nem volt felvarrva*, hanem csak biztosítótűvel volt felerősítve. Nekem közvetlen tudomásom nincs arról, hogy vádlott jelentette fel Fehér Dezsőt, *ezt Fehértől hallottam*, ő mondta, hogy erről a községházán levők közül valakitől szerzett tudomást. Azt, aki Fehér Dezső gyógyszerészt tájékoztatta, megnevezni nem tudom. Mindenesetre vádlott tudott arról, hogy Fehér Dezső nem viselte a patikában a csillagot, mert abban az időben megfordult ott.

A községben Fehéréken kívül még két zsidó család volt. Ezeket két hónappal előbb vitték el, mint Fehéréket. Fehér Dezső a feljelentések után sem volt le tartóztatva, és családjával együtt vitték el a kiskundorozsmai gettóba. Nem kísérem el őket, otthon voltam, amikor elmentek, beteg voltam, a szemem fáj, ezért (!) nem kísérem el őket. Így nem is hallottam, hogy a vádlott milyen kijelentést tett. Beszélték, hogy azt a kijelentést tette, hogy „Na végre, elviszik a zsidót.”

Nem sokkal azután, egy-másfél hónappal később, hogy Fehér Dezsőt elvitték, Török Mihálynéval együtt elmentem vádlott rendelőjébe, hogy a húgom kisgyerekét megvizsgáltsuk. Ekkor azt a kijelentést tette, hogy nem adhatják a patikát vissza a tulajdonosának, mert az a földben van, később pedig: megérdemelték a zsidók a sorsukat, mert rádióval árulták el a hazát. Ezen kijelentéseket hallotta Török Mihályné. Nyomozati vallomásának elébe tárása után: 1938-ban Fehér Dezső ellen volt eljárás folyamatban kuruzslás miatt, a gyógyszerár be is volt zárva alighanem egy évig.

A népügyész kéri, a védő nem ellenzi. Végzés: A népbíróság tanú megesketése tárgyában később fog határozni.

Dr. F e h é r Vilmos 59 éves, békési születésű, bpesti lakos postaigazgató, nő: Vádlottat ismerem (?). Úgy tudom, hogy bátyámmal, Fehér Dezsővel nem jó viszonyban volt. Az embereket nem küldte az ő patikájába, hanem Szegedre küldte be. Dr. Mátyás Zoltán orvostól, Laczi Ilonától és egy tápéi tanítótól hallottam, hogy bátyámat vádlott jelentette fel a sárga csillag nem viselése miatt. Arról nem hallottam, hogy a tiltott rádióhallgatás miatt vádlott feljelentette-e? Erről nem panaszkodott bátyám a hozzám írott leveleiben. Dr. Mátyástól hallottam azt is, hogy vádlott milyen kijelentést tett akkor, amikor a csendőrök elvitték a bátyámat. Ezzel kapcsolatban előadom még, hogy bátyám haladékot kapott, mert ő volt az egyedüli gyógyszerész Tápén, azonban ennek ellenére mintegy 2 héttel elvitték családjával együtt, mielőtt a halasztás ideje lejárt. (másutt: a többivel együtt) Tudomásom szerint 1944. júl. 1-ig kapott halasztást.

Esküt tesz Laczi és Dr. Fehér Vilmos

(Mivel eskü alatt vallott, dr. Fehér Vilmosnak ragaszkodnia kellett a valósághoz. Ez a vallomás megnevezi az informátorait Mátyást, Laczit, tanítót. A Fehér Dezsővel való levelezésében nincs adat vádra. A deportálás idejében jóhiszeműen téved.)

F e h é r Tibor Fehér Dezső fia 34 éves nagyszénási sz. bpesti lakos vegyész-mérnök: Vádlottat ismerem Tápérol, egy házban volt a gyógyszerár és rendelő. Eleinte sem jóban sem rosszban nem voltunk, 1938-39-ben kezdett a viszony megromlani közte és apám között, minden alkalmat megragadott, hogy belekössön. 1938. Feljelentették apámat kuruzslás miatt, a bíróság e miatt 100 P büntetésre ítélte. Tudomásom szerint vádlott jelentette fel.

A vádbeli esetek idején nem voltam Tápén, így csak hallomásból a falubeliektől hallottam, hogy feljelentette a csillag nem viselése miatt apámat. Úgy tudom, hogy szüleim haladékot kaptak a gettóba való bevonulásra. *Megesketés mellőzve.*

(Az ő feljelentése indította el apám ellen a nyomozást, miatta van a per, és szintén csak hallomásból áll a vallomás, és ő is haladékról tud.)

M é s z á r o s József 30 éves tornyospusztai sz. tápéi lakos, gazdasági cseléd: A vádbeli események idején Tápén teljesítettem szolgálatot, mint csendőr. Az őrsparancsnok Gémesi Lajos főtörzs, helyettese Erdősi őrm. volt. Az akkoriban szolgálatot teljesítő csendőrök közül Juharos Jánosra, Nagy Jánosra emlékezem. Arról tudomásom nincs, hogy vádlott besúgó volt-e? Nevét a listán nem láttam. A lista katonai titok volt, amelyet senki nem mutatott meg a másoknak, azt az őrsparancsnok elzárva tartotta.

Elébe táratott (megmutatták neki korábbi vallomását) tanúnak vallomása, amelyet a IV. sz. igazolóbizottság előtt 1945.10.13-án tett. *Tanú: Nem emlékszem már pontosan, hogy láttam-e a vádlott nevét a listán. Vádlott havonta egyszer tartott orvosi tárgyú oktatást a csendőrörsön, (Iraton aláhúzva:) egy alkalommal vádlott mondta, hogy Fehér Dezső nem varrta fel a csillagot, hanem biztosítóttal erősítette fel. Ezt a kijelentését B. Szabó István és Nagy László hallotta a csendőrök közül. Nem tudom, hogy feljelentést tett-e az őrsparancsnoknál, nálam feljelentést nem tett. Fehér Dezső ellen bűnvádi eljárás nem volt, azonban fel lett szólítva a csillag viselésére. Emiatt nem hurcolták el Fehér Dezsőt. Úgy tudom, hogy később a családjával együtt vitte el őt Kiskundorozsmára az őrsparancsnok és Nagy László. Ezt csak hallomásból tudom, azidőtájt szabadságon voltam, nem tartózkodtam Tápén. Arról nincs tudomásom, hogy Fehért a rádióhallgatás miatt feljelentették. Tanú szembesített a vádlottal. A szembesítés eredménytelen.*

(Érdekes, hogy a bíróság a megesketéséről nem intézkedik. Miért változtatta meg a vallomását, hiszen korábban dr. Mátyás 1945-ben leginkább rá építette a legsúlyosabb vádak: most kinyáiban igazat mondott. Mészáros neve az ítélet

indokolásában majd bravúros fordulattal mégis megjelenik. Az ügyész is hasznosítja a vallomását: ötletet kapott Nagy László és B. Szabó István kihallgatására.)

K a i t y Istvánné sz. Gerabek Etel, 47 éves, szegedi sz. tápéi lakos házt.beli: Vádlotthoz, mint OTI orvoshoz jártam kezelésre. A Kenderfonó Gyárban voltam munkásnő 1944-ben. Egy alkalommal otthon maradtam, mert az óvóhelyen megfáztam. Betegségem második napján kihívtam vádlottat, ő azonban *nem adott igazolást*, amikor tüdővérzésről panaszkodtam.

(Valójában az ötödik napján. Álságos az indíttatás is, a kihívás a súlyos betegség látszatához kellett az igazoláshoz. Másutt mást vallott: orvosi vizsgálatra ment hozzá, 1945-ben lázas vesebeteg volt.)

A vádlott azt mondta, hogy az semmi. Arra már nem emlékszem, hogy azt mondta-e (Iraton aláhúzva:) *szabotálni akarok, mindenkinek dolgozni kell*. Amikor meglátogatott, kijelentette, hogy ha még egyszer azt a pimasz, szemtelen kommunista kölköt küldöm ki érte, nem fog meglátogatni.

Az igazoló iratoknál elfekvő vallomásának elébe tárása után: Vallomásom fenntartom. Ez utóbbi kijelentésről azért nem tettem említést, mert *elfelejtetem*.

Tanú megesketése mellőzve.

(A legsúlyosabb vallomást ő teszi. Ráérez, hogy politizálást várnak tőle „szemtelen kommunista”. Itt nem derül ki, mire figyelmeztették, *mit felejtett ki* a vallomásából. A híres, Tápé történetét is megjárt „mindenkinek döglegsig kell dolgozni” lehetett az egyik. Ezt csak érintette. Vagy: az OTI betegekkel úgy bánt, mint a kutyákkal, vagy a vényt ne a zsidó Fehérnél váltsa be. Új a kommunista kölyök. Itt is szükség lett volna a védő közbeavatkozására.)

T a r i Józsefné sz. Ilia Ilona 38 éves tápéi sz. és lakos, földműves: Ismerem a vádlottat. Az ügyel kapcsolatban csak annyit tudok, hogy amikor már közel voltak az oroszok és én mondtam, hogy félek, kijelentette, hogy ha jönnek az oroszok, egyszerre hetet fog agyonlőni_közölök. Előadom még, hogy egy alkalommal 1943 vagy 44-ben, amikor a gyermekemet vittem hozzá megvizsgálás végett, mondotta, hogy ne Fehéréknél vásároljam a gyógyszereket, mert silány minőséget ad.

Tanú megesketése mellőzve.

(Tariné 1945. október 13-i vallomásában a szomszéd is hallotta a pisztollyal való fenyegetést. A szomszéd eddig ezt nem bizonyította. Ha mondta volna is apám az idézett mondatot, csak a félő asszonyok tréfás nyugtatgatásának lehetne venni. De nem mondta. Ez képtelen vád. És ez került be az ítéletbe! Ahelyett, hogy a bíróság szembesítette volna apámmal Tarinét. Eltérés van a két vallomás között: most jutott eszébe, hogy egyszer apám nem Fehérhez küldte a vénnyel.)

K ó s z ó Ferenc 60 éves tápéi sz. és lakos földműves: Ismerem a vádlottat. Tudomásom volt róla, hogy vádlott és Fehér gyógyszerésszel nem jó viszonyban voltak. Vádlott nem politizált tudomásom szerint. Egyebet előadni nem tudok. Elnök megállapítja, hogy tanúnak nincs nyomozati vallomása. *Tanú megesketeése mellőzve.*

(Kószó Ferenc itt is Kószó András helyett jelent meg.)

A védőügyvéd kéreti tanúként meghallgatni dr. Somorjai Ferencnét (Szeged, Somogyi u. 6.) arra vonatkozóan, hogy vádlott nem volt Tápén Fehér Dezső elhurcolásakor, Ficzer Mihály szegedi lakost annak tisztázása végett, hogy vádlott nem szerepelt a besúgók (közt), Juhos János (Kiszombor), B. Szabó István (Kecskemét) és Nagy Lászlót (Jászberény, pénzügyi szakasz) volt csendőröket annak bizonyítására, hogy vádlott nem jelentette fel Fehér Dezsőt, kéri továbbá Tápé község elöljáróságának megkeresését arra vonatkozóan, hogy Fehér Dezsőt mikor vitték el Tápéről, ill. általános utasítás keretében történt-e, végül Kiskundorozsma község elöljáróságának ill. a járási főjegyzőség megkeresését annak közlése végett, hogy a gettózás mikor történt.

Csatolja ezután az I-V. alatti iratokat. Kéri végül a kiskundorozsmai jár. főjegyzőségtől a 2086/1937 alispáni sz. iratok beszerzését.

Népbíró a további bizonyítás elrendelését ellenzi.

Végzés

A népbíróság a mai főtárgyalást elnapolja. Új időpontot hivatalból fog kitűzni, amelyre berendeli tanúként dr. Somorjai Ferencnét (helyben Somogyi u. 6), Juhos Jánost (Kiszombor), Nagy Jánost (Jászberény), B. Szabó Istvánt (Kecskemét), Török Mihálynét (Tápé Orsova u. 31.). Egyéb bizonyítást mellőz. (Ficzer Mihályt, Nagy Lászlót, Tápé és Kiskundorozsma elöljáróságát nem említette.) Új tanúnak Török Mihálynét hívta be.

Megesketeett tanú csak Laczi I. és Fehér Vilmos.

Jegyző: dr. Sera István

Népügyész: dr. Tárkányi Béla

Védő: bizonyítási kérelmének részbeni elutasítása miatt a BP.384.§ 9-p-ja alapján *semmisségi okot* jelent be. Népügyész a végzést tudomásul veszi. Elnök a főtárgyalást berekeszti.

Kv. lezáródott. A felmerült 263 Ft. perköltség az 1 és 2 tétel alatt nyert feljegyzést. Kmf. Elnök: Dr. Kozma Endre (Az alispán K. Gyula)

Népbírák: MDP: Tanács János, Kurucz László, Bácskai Lajos, FKgP: Horváth István.” (Boga per 53., 54., 55., 56.)

Amit értek: a védőügyvéd – felismervén a deportálás időpontjának perdöntő szerepét, azaz fontos, hogy van-e összefüggés apám feljelentése és Fehér Dezső elvitele között – bizonyítási indítványt nyújtott be a gettózás idejének megállapítása érdekében. Be kellene szerezni a tápai és kiskundorozsmai hivataloktól az erre vonatkozó iratokat. Ennek visszautasítása miatt semmisségi okot jelentett be.

A főügyész elégedett lehetett az eredménnyel. De ő is a gettózás idejét tartotta perdöntőnek, ezért azt kellett bizonyítania, hogy *a feljelentések következménye volt a Fehér család elhurcolása*. Csakhogy ő nem hivatalos igazolást kér, hanem tanúkat. Gondolom, mert tapasztalata szerint ők befolyásolhatók. Ugyanaznap 1949. február 18-án Tárkányi Béla népügyész kéri az ÁVH-t, hogy sürgősen hallgasson ki még két reménybeli tanút.

Népellenes büntett miatt *pótnyomozást kér*.

„Szegedi népügyészségtől az Államvédelmi Hatóságnak.

1947. nü. 482/18. „Dr. Boga Dezső ellen indított bűnügyben hivatkozva az ottani 21.415/1948 számra Bp. 84.§-a értelmében. (A sárga csillag nem viselese miatt feljelentette Fehér Dezsőt, *ennek következtében nevezettet elvitte a csendőrség.*) Ezen felül demokrácia ellenes kijelentéseket tett rendszeresen. A mai napon megtartott főtárgyalás során dr. Fehér Vilmos tanú szerint a feljelentés körülményeire *Lelle* nevű hentes felesége tud adatokat szolgáltatni, mivel közvetlenül elhurcolása előtt beszélt Fehér Dezsővel. Nagy Ferencné Dózsa u. lakos Boga Dezső általános magatartásáról tud tanúskodni.

A kihallgatásokat kéri sürgősen a főtárgyalás előtt. 1949. február 18. Aláírás: Dr. Tárkányi Béla népfőügyész.” (Boga per 133.)

Nagy Ferencné és Lelle József hentes felesége nem szerepelt a következő tárgyaláson. Vagy nem mentek el a tárgyalásra vagy nem váltották be Tárkányi ügyész várakozását. Az ÁVH és bíróság gépezete azért zavartalanul kattogott tovább.⁶⁹

1949. március 25-én folytatódik az 1949. február 18-i tárgyalás.

„Jegyzőkönyv

a Szegedi Népbíróság nyilvános főtárgyalásáról

Jelen vannak⁷⁰

Az egyenként behívott tanúk kihallgatása:

B. Szabó István tanú nem kapta meg az értesítést.

Bizonyítás felvétele:

Dr. S o m o r j a i Ferencné sz. Makkai Margit, 40 éves: Én 1944 tavaszán a bombázások elől a gyermekeimmal mentem ki Tápéra. Fehér Dezső gyógyszerészt is ismertem, bár nem beszéltem vele. A feleségét és lányát egy alkalommal a templomban láttam, s feltűnt nekem, hogy sárga csillaggal vannak el látva. Egy alkalommal a déli órákban Márton Jánosné mondotta nekem, hogy most viszik a gyógyszerészt. Még aznap ebéd után átmentem a vádlott házába, és a feleségével beszéltem, s én újságoltam, hogy elvitték a gyógyszerészt. A vádlott nem tartózkodott otthon, hanem egy *betegnél volt*. Én úgy tudom, hogy csak a gyógyszerész volt zsidó Tápén. *Esketés mellőzve*.

J u h o s János 37 éves kiszombori sz. nős földműves, volt csendőr: 1943 májusától 1944. augusztus 11-ig voltam beosztott csendőr Tápén. A csendőrőrs parancsnoka Gémesi Lajos főtörzsőrmester volt. Emlékezetem szerint abban az időben teljesített ott szolgálatot Hideg József, Nagy László.

⁶⁹ 1949. március 22. 8588/1949 ÁVH Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága szegedi osztálya a szegedi népügyészségnek 2 új iratot küld. Hiv. sz.482/18-1947. Freyburger István rny. hdgy. Bokor Ernő szds. (Boga per 134)

⁷⁰ Jelen vannak: Dr. Kozma Endre a tanács elnöke, Bácskai Lajos /Npp/, Tanács János /Mdp/, Horváth István /Fkgy/, Kurucz László /Mdp/, népbírák, Dr. Czirják Lajos jegyzőkönyvvezető, Dr. Tárkányi Béla népügyész, Dr. Dallos Imre üv. Az 5. sorszám alatti meghatalmazással, Dr. Boga Dezső vádlott.

Mészáros József még előttem teljesített ott szolgálatot. (Tehát Mészáros csak később, 1944. április 7-től, – amikor elrendelték a csillag viselését – láthatott volna bárhol sárga csillagot.) A vádlott havonta egy alkalommal orvosi tárgyú előadást tartott az őrs beosztottjainak. Fehér Dezső kikeresztelkedett zsidó gyógyszerész volt. Arról nincs tudomásom, hogy milyen viszony volt a vádlott és a gyógyszerész között. Emlékezetem szerint Fehér Dezső kötelezve volt a sárga csillag viselésére. Arra nem emlékszem, hogy valaha valaki is felhívta volna a figyelmet arra, hogy Fehér Dezső nem viseli a sárga csillagot. Arról nincs tudomásom, hogy a vádlott a csendőrségnek besúgója lett volna, vagy mint ilyen lett volna nyilvántartva. Ez bizalmas ügy volt, amit az őrsparancsnok kezelte. 1944 nyarán hetenként is megfordult az őrsön. Ilyenkor a vádlott csak az őrsparancsnokkal beszélt, mi nem voltunk jelen, így nem tudhatjuk, hogy milyen természetű ügyekről van szó köztük. Én soha nem hallottam azt, hogy a vádlott zsidózott volna. Azt tudom, hogy a lakosság a vádlottat szerette, mert igen lelkiismeretes orvos volt.

Fehér Dezsőt 1944 júniusában vitték el családjával együtt a gettóba. Fehéréket külön vitték el. A faluban nem egy zsidó család volt, de nem azokkal vitték el őket, mert volt halasztásuk. Ficzerre névre valahogyan emlékezem, de úgy gondolom, hogy abban az időben teljesített az őrsön szolgálatot, amikor én is szolgáltam. Jártak nyomozók hozzánk Szegedről is, lehet hogy azok közé tartozott Ficzer is.

Esketés mellőzve. ⁷¹

N a g y László szegedi sz. jászberényi lakos, pénzügyőr: 1942-től 1944. június közepéig voltam beosztott csendőr. Az őrs parancsnoka Gémesi főtorzsőrmester volt. Az én szolgálati időmben Ficzerre nevű az őrsön nem szolgált, és csak udvarolgatni járt ki Tápéra. Fehér Dezső gyógyszerész a sárga csillag viselésére kötelezve volt. *A vádlott elég gyakran megfordult az őrsön. Különösen telefonálni járt az őrsre.* Azonban a vádlott az őrsparancsnokkal is barátságban volt. *Arról nincs tudomásom, hogy a vádlott besúgó lett volna.* Volt felfektetve

⁷¹ Juhos János ellen közvetlenül a vallomása után indítottak izgatási ügyet: „Ok: 1949-ben Kiszomboron mondta: „Én a múltban csendőrmester voltam, de nem olyan buta emberek között, mint maguk...” stb. gyjkv., tanújkv., tárgyjkv., vádirat, *ítélet* (NB. 130/1949)

egy ív a bizalmiakról, de ezt az ívet én soha nem láttam annál is inkább nem láthattam, mert én az őrsparancsnokkal rossz viszonyban voltam.

Arra emlékszem, hogy a vádlott egy alkalommal az *őrsön említést tett arról, hogy Fehér Dezső gyógyszerész miközben a postára ment, tartott maga elé egy könyvet, hogy a sárga csillagot eltakarja.* Ez alkalommal az őrsnek több tagja jelen volt.

Arról nincs tudomásom, hogy Fehér Dezső ellen tiltott rádióhallgatás miatt lett volna feljelentés.

Esketés mellőzve.

(Nagy László vallomása csalódás lehetett a vádnak, mert nem támasztotta alá a feljelentést, besúgást, de a könyvvel takart sárga csillag megemlézése felkel-tette a bíró érdeklődését. Maga is tudhatta, hogy ez a jog szerint nem tekinthető feljelentésnek, mert egyrészt még a csendőr szavaiból sem derül ki, hogy fel-jelentő szándékkal tette volna, és emiatt nem is eskette meg a tanút.)

T ö r ö k Mihályné sz. Ács Mária 60 éves tápéi sz. gyékényszövő: a vádlottat ismerem, hozzá jártunk orvosi kezelésre. Emlékszem arra, hogy egy alkalom-mal a kis unokámat vittem hozzá gyógykezelés végett, s ez alkalommal velem volt a menyem testvére Laczi Ilona is. *Laczi Ilona beszélt valamit a vádlottal, de hogy mit, azt én már megmondani nem tudom.* Szó volt bizonyára Fehér Dezső gyógyszerészről is, mert a *vádlott azt mondotta rájuk, hogy azok már meghaltak. Én másra nem emlékszem, hogy a vádlott mondott volna Fehérékre.*

Esketés mellőzve.

(Laczi rá hivatkozott. Zavaros ez a vallomás: Laczi Ilona hiába várt megerősítést Töröknétől, kiderült, hogy ő nem tudja, miről beszélt apámmal, aki – mint tudjuk – azt vallotta, hogy nem volt beszédviszonyban Laczival. Töröknének aztán mégis eszébe jutott, mit kell mondania: valami vádat, hogy „azok már meghaltak.” A bíróság ezek után nem vette a fáradságot, hogy ezekről az el-lentmondásokról kérdezzen, és tisztázza, hogy ha nem tudja miről volt szó, akkor honnan tudta, hogy a gyógyszerész haláláról beszélgettek.)

Tanácselnök ismerteti az igazolási iratokat, a „bizonyítást befejezettnek nyilvánítja”. Felolvassa az ítéletet. Népügyész és védő semmisségi panaszt jelent be.”⁷² (Boga per 65, 66.)

A felsorolt vádak szemben az előzőekkel, amelyeket Tápéra visszatérése ellen gyűjtöttek (menekülés, rossz orvos), itt főleg már zsidóellenességre, rendszerellenességre vonatkoztak. A vád régi tanúi közül Laczi Ilona, Mészáros József, Kaityné, Tariné, Török Mihályné jelent meg. Apám mellett meghallgatták dr. Somorjai Ferencné, Juhos Jánost, Kószó Ferencet, Nagy Lászlót. Nagy László és Török Mihályné vallomásában az ügyész csalódhatott.

Itt már nem vallott újra Krajkó, Révész, Némethy, mivel a védő nem kérte. Ő tudhatta, hogy nem mellette vallanának. Magas pártfunkciójuk révén akár hatottak volna (vagy hatottak?) az eseményekre.

A vád tanúinak vallomásaiban lényeges eltérések voltak a korábbiakhoz képest. A legfeltűnőbb a koronatanú Laczi Ilonáé, aki a februári vallomásához képest is visszafogott volt. A sokszor ismételt vádokról csak hallott/tudott, a „nevetve mondott na végre megérdemelte” legsúlyosabb kijelentést nem ismételte meg. Amit hallott (rádióval hazaárulás), azt Törökné nem erősítette meg, a gyógyszer-tár-ügyről nem akart beszélni: figyelmeztetni kellett a gyógyszer-tár bezárására, a Szegedre küldött vényekre. Nem ismételte meg azt sem, hogy apám dicsekedett volna Fehérék elvitetésével. A korábbi vallomásaival szemben két hónap halasztásról vallott.

Sajnos, idő hiányában a védőügyvéd felkészületlen volt, nem tett fel a koronatanúnak kérdéseket, amelyeket mi is fel tudnánk tenni. A bíróság kénytelen volt felhasználni a *korábbi* vallomásokat. Mészáros József a tárgyalás idejére nem látott, nem hallott, nem emlékezett semmire. Pedig hogy bíztak benne! Azért majd felhasználják valahogy. Ez lesz a legmeglepőbb rész az ítélet indokolásában.

Apám rámutatott a tanúk elfogultságára és vallomásaik problémáira.

⁷² „Végzés: népbíróság elfogadja, továbbítja a Népbíróságok Országos Tanácsának. A védő megkapja az ítéletet. Költségek. 1949. március 25. Aláírás: dr. Kozma Endre tanácselnök dr. Czirják Lajos jkv. vezető.”

Ha ép ésszel olvassuk a történeteket, nyilvánvaló, hogy a vád erőltetett csinál-mány. Mint a többi, 971 népbírósi ügy is, amelyet csak 1949-ben indítottak. Köztük volt a Tápéval kapcsolatban már említett Juhos János elítélése, akinek fentebb olvashattuk a vallomását. A legfájóbb mégis Furiákovics Miklós tápai lelkész izgatási ügye volt. Ok: 1949-ben tápéi lelkészként hittanórán mondta egy kereszt mellé kifüggesztett Sztálin és Rákosi képekre mutatva: „Nézzétek Jézust a két lator között a keresztfán, épp így halt meg szintén a két lator kö-zött.” A lelkészt ezért elítélték.⁷³ Ehhez kellett feljelentő, egy gyerek(?!), aki a hittanórán ült és megjegyezte ezt a nem könnyű mondatot, vagy amit apám esetét követve tapasztaltuk, a vádat a feljelentő szájába adták. Hol van már az az idő, amikor a Tápéi Nemzeti Bizottságban a korábbi plébános B-listázása-kor így érveltek: „Községünkben a jelenléte a nehezen helyreállított vallási és politikai összefogást(!) és munkát akadályozná és lehetetlenné tenné.”

Hogyan lehet egy társadalmat demoralizálni – és megfélemlíteni! Ennek a megalázott társadalomnak a terméke az ítélet. Nemcsak azokat alázta meg, akik ellen irányult, hanem azokat is, akik ebben négy évig részt vettek. Nem tudom tanácsolni, hogy az ismétlések miatt ugorjuk át az ítéletet, mert az in-dokolásban a vallomások értékelése a manipuláció csúcsteljesítménye, és mert ebben egyesül történetünk minden szála. Mint pókháló, fonja körül az áldozat-tát. Íme a pókháló: *ez borzasztott el, amikor megtaláltam a hagyatékbán.*

AZ ÍTÉLET

Nb.52/1949/6 szám. 1949. március 25. A szegedi népbíróstól

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG NEVÉBEN!

Népellenes bűntett miatt dr. BOGA DEZSŐ ellen indított bűnügyben a szegedi népbírósiat nyilvános főtárgyalás alapján meghozta a következő

Í T É L E T E T:

Dr. Boga Dezső 58 éves, diószegi születésű (személyi adatok) vádlott

⁷³ Vádirat, ítélet, NOT végzés (NB. 738/1949) ”lator között.” gyjkv., tanújkv., tárgy-jkv.

(Iraton aláhúzva:) b ű n ö s az Nbnov.15.§. 5. pontjába és a Nbnov. 17.§ 4. pontjába ütköző népellenes büntettben.

A népbíróság ezért:

Dr. BOGA DEZSŐ vádlottat a Nbnov. 15.§.1.pontja, a Nbnov.13 §.-a, a Nbnov 1.§.8.pontja, alapján a Nbnov.2.§.5.bekezdésének alkalmazásával a Btk.96 és 99 §.-ainak felhívásával (Iraton aláhúzva:) *összbüntetésül 8 /nyolc/ hónapi börtönre, mint főbüntetésre, továbbá 5 /öt/ évi politikai jogvesztésre, mint mellékbüntetésre í t é l i.*

A szabadságvesztésbüntetést megkezdésének napjától, a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését a szabadságvesztésbüntetésnek, vagy a szabadságvesztésbüntetés befejezésétől kell számítani. Köteles vádlott a Bp. 480 és 481 §-a értelmében 382 forint bűnügyi költséget az államkincstárnak megtéríteni, de e költségeket a népbíróság az 1890: évi XLIII. c. t. 4. §-a alapján egyenlőre behajthatatlannak nyilvánítja.

Elrendeli a bíróság Nbr. 52.§-a alapján ítéletet jogerőre emelkedése után a szegedi népügyészséggel, az O.B.Ny. hivatallal, Szeged város polgármesterével, az Államrendőrség szegedi főkapitányságával, valamint Csanytelek lakáshivatalával közöltessék.

INDOKOLÁS:

A népbíróság a vádlott tagadásával szemben a főtárgyaláson kihallgatott Laczi Ilona, dr. Fehér Vilmos, Fehér Tibor, Mészáros József, Kaics (Kaity) Istvánné, Tari Józsefné, Kószó Ferenc, dr. Somorjai Ferencné, Juhos János, Nagy László, Török Mihályné tanúknak a főtárgyaláson tett vallomásai, valamint a nyomozás adatai alapján (Iraton aláhúzva:) *a következő tényállást állapította meg:*

Dr. Boga Dezső volt tápéi községi orvos már 1938 óta rossz viszonyban volt Fehér Dezső volt tápéi gyógyszerésszel. Ennek az ellenséges viszonynak az volt a következménye, hogy dr. Boga Dezső még 1938-ban *feljelentette* Fehér Dezső gyógyszerészt *kuruzslásért*, majd pedig a betegeinek azt a tanácsot adta, hogy a gyógyszert ne a zsidó származású Fehér Dezsőnél vásárolják meg.

1944. évben, amikor Fehér Dezső a sárga csillag viselésre volt kötelezve, dr. Boga Dezső miután Gémesi Lajos volt tápéi csendőrőrsparancsnokkal jó viszonyban volt, sűrűn megfordult a tápéi csendőrőrsön és egy alkalommal, most

már közelebről meg nem határozható időpontban a tápéi csendőrőrsön tudomására hozta Mészáros József csendőrnek, hogy Fehér Dezső nem varrta fel a sárga csillagot, hanem csak biztosítótűvel erősítette fel.”

(Mészáros ezen a tárgyaláson nem ezt vallotta.)

Tényállást képez továbbá az is Nagy László tanú vallomása alapján, hogy ugyanezen időtájban dr. Boga Dezső ismét felhívta a tápéi csendőrőrs figyelmét arra a körülményre, hogy Fehér Dezső, amikor a postára ment, *egy könyvet úgy tartott maga elé, hogy az a sárga csillagot eltakarta.*

(A bíró a tárgyaláson még tudta, hogy Nagy László vallomása nem feljelentés.)

Dr. Boga Dezső Fehér Dezső elleni ellenszenvé még akkor sem szűnt meg, amikor Fehér Dezsőt deportálták és annak deportálása után kb. 1 és ½ hónap múlva, amikor Laczi Ilona Török Mihályné társaságában megjelent dr. Boga Dezső rendelőjében és szoba került Fehér Dezső gyógyszerész esete, dr. Boga Dezső azt a kijelentést tette, hogy a patikát nem adhatják vissza tulajdonosának, mert az már a földben van, majd aztán azt mondotta, hogy megérdemlik a zsidók a sorsukat, mert (Iraton aláhúzva:) *rádióval elárulták a hazát.*

(Laczi Ilona korábbi, Töröknére hivatkozó, de a tárgyaláson meg nem erősített zsidóellenes vallomását vette figyelembe a bíró. Itt is a korábbi vallomással helyettesítette a jelenlegit.)

Tari Józsefné tanúvallomása alapján *tényként* állapította meg a népbíróság, hogy mikor a felszabadító csapatok Tápé felé közeledtek, dr. Boga Dezső olyan kijelentést tett, hogy (Iraton aláhúzva:) *nem fél, és ha jönnek az oroszok, egyszerre hatot fog agyonlőni közülük.*

(Tariné következetes volt, alig változtatott az 1945-ös vallomásán.)

Kaics (Kaity) Istvánné tanú vallomása alapján pedig *tényként* állapította meg a népbíróság azt a tényállást, hogy 1944-ben, amikor nevezett tanú beteg volt, és fiával dr. Boga Dezsőt magához hívatta, azt a kijelentést tette Kaics (Kaity) Istvánnénak, ha még egyszer ezt a kommunista kölköt küldi ki, úgy nem fogja meglátogatni.

(Hasznos vád. És ténynek is jól hangzik.)

Vádlott a főtárgyalás során tagadta, hogy Fehér Dezsőt a csendőrségen sárga csillag nem viselése miatt feljelentette volna, vagy Fehér Dezsőre vonatkozólag adatokat szolgáltatott volna. Tagadta továbbá azt is, hogy Fehér Dezsőre vonatkozólag annak deportálása után bármilyen kijelentést tett volna.

Kaity Istvánné tanú esetében azzal védekezett, hogy nevezett tanú haragszik órá, mert öt munkanapot nem igazolt utólag az OTI-nál. Arra a kijelentésre pedig nem emlékezett, hogy a felszabadító szovjet seregekkel kapcsolatosan valamilyen kijelentést tett volna.

(Iraton aláhúzva:) *A népbíróság a vádlott védekezését el nem fogadva, annak bűnösségét megállapította. Azt a körülményt, hogy a vádlott a csendőrségnek adatokat szolgáltatott, a népbíróság bizonyítva látta Nagy László és Mészáros Józsefnek egymást kiegészítő vallomásaival, de a fentiek tekintetében még részbizonyítékként értékelte a népbíróság Laczi Ilona, dr. Fehér Vilmos és Fehér Tibornak azon egymást kiegészítő vallomását, mely szerint a deportált Fehér Dezső még a deportálása előtt elpanaszolta Laczi Ilonának, hogy dr. Boga Dezső jelentette fel a sárga csillag nem viselése miatt.*

Itt emeli ki a népbíróság, hogy Török Mihályné, Laczi Ilona, Tari Józsefné és Kaity Istvánné vallomásait azért értékelte a népbíróság *teljes bizonyítékként, mert nem talált okot arra, hogy nevezettek vallomásában kételkedjen. (!)*

Ily adatok mellett a népbíróság, minthogy vádlott védekezését nem fogadta el, annak bűnösségét az ítélet rendelkező részében írt bűncselekményben megállapította, mert kétségtelen a népbíróság megítélése szerint, hogy vádlott azáltal, hogy (Iraton aláhúzva:) *a csendőrségen jelentette, hogy Fehér Dezső nem rendesen viseli a sárga csillagot, a társadalom egyes rétegei üldözését szolgáló hivatalos szerv számára adatokat szolgáltatott.*

De kétségtelen a népbíróság megítélése szerint, hogy akkor, amikor vádlott Fehér Dezsővel kapcsolatosan olyan kijelentést tett, hogy megérdemlik sorsukat az üldözöttek, mert (Iraton aláhúzva:) *rádióval árulták el a hazát, továbbá, amikor a felszabadító orosz csapatok közeledtek azt a kijelentést tette, hogyha jönnek az oroszok, egyszerre hetet fog közülük agyonlőni, kényszerű szükség nélkül a nép és demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött.*

A büntetés kiszabásánál a népbíróság súlyosbító körülményként értékelte a halmazatot, ezzel szemben enyhítő körülménynek találta a vádlott családi állapotát, továbbá azt az áldatlan viszonyt, amely vádlott és Fehér Dezső között volt, és ezekre való tekintettel alkalmazta a Nbnov.2.§ 5. bekezdését és vádlottat cselekményének tárgyi súlyával és alanyi bűnösségének fokával arányban

álló büntetésével sújtotta. Szeged, 1949. március hó 25. napján. Aláírások⁷⁴
(Boga per 65., 66.)

Tehát 8 hónap főbüntetésre, 5 évi politikai jogvesztésre, mint mellékbüntetésre ítélték apámat.

Hiteles forrás, amellyel bepillantást nyerünk a kor mára már elfeledett ítélkezési és nyelvi kultúrájába. Az ítélet alapjául szolgáló „tények” nem mások, mint az amőbaszerűen változó vallomások. Szavak a valódi tények helyett, majd gonosz játék a szavakkal: „egymást kiegészítő vallomások”, amelyekkel a nemből igent varázsolnak. (Egyik kiegészítő együttes Nagy László - Mészáros, a másik Laczi - dr. Fehér Vilmos – Fehér Tibor.) A védelem tanúinak szavai nem számítottak ténynek, csak kiforgatva, mint Nagy Lászlónál. A tanúk hitelességének bizonyítéka tragikomikus: a bíróság „nem talált okot” a kételkedésre. (Talán az is jobb, őszintébb lett volna, ha azt mondják: ezek jó elvtársak, Boga dr. rossz elvtárs.)

A gettózás időpontját hivatalosan nem állapították meg, a bírósági ítélet sem tért ki rá. Talán mert az ellentétes vallomásokból vagy máshonnan kiderült, hogy ezzel nem vádolható apám. Ez is olyan tárgyalás volt, mint akkoriban a többi: tárgyi bizonyítékok nélkül, csak tanúk vallomására alapozták az ítéletet. A tanúk pedig igyekeztek megfelelni az elvárásoknak. Tanulságos volt végigolvasni a népbíróságokról írt történeteket, ahol vándortémákra is találtam. Jellemző volt a hallomásra alapozott, a betanított vallomás. (Lásd: *Tanú* című film.) Úgy látom, ez elég ingatag talaj volt a megbízható ítélkezéshez.

Mindennek a furcsa jogtorzulásnak az oka a kommunista jogszolgáltatás hallgatólagosan elfogadott általános gyakorlata, ami megbénította a védekezés bármely formáját: a vádlottak és védőügyvédek nem mertek védekezni, mivel tudták, hogy az ÁVÓ képviselői a hallgatóság közé vegyülve ellenőrzik a tárgyalást, beleértve a bírót is, hogy az ítéletnél csak a vádban leírtakat vette-e figyelembe. Így akár ne is tartottak volna tárgyalást. Hiába hangzottak el a tárgyaláson újabb tények (pl. a védelem részéről), azokat a bírák nem vehették figyelembe. Nem egyedi esetről van szó, apámé csak egy volt a sok közül.

Másnap, 1949. március 26-án szombaton ez a hír található a *Délmagyarország* 7. oldalán: „A szegedi népbíróság nyolchónapi börtönre ítélte dr. Boga Dezső csanyteleki orvost, aki a felszabadulás előtt Tápé községi orvosa volt. Boga

⁷⁴ Aláírások kézzel: Bácskai Lajos (MDP), Kurucz László (MDP) [nem kiírt írás], Horváth István (FKGP), Tanács János (MDP) Tárkonyi Béla népegész (Boga per 65.)

Dezső (máris lekopott a dr.) *a háború alatt fasiszta magatartást tanúsított, többeket feljelentett és elhurcoltatott.*” Mindhárom állítás hazugság, de ebből a bíróság is csak kettővel vádolta apámat. Kerestem az újságban a korábbi ügyek (B-listázás, igazoltatás, első népbírósági) nyomát, de nem találtam. A megerősödött hatalom mögül előlépett az eddig rejtőzködő erőszak.

A FELLEBBEZÉS

A fellebbezés valószínűleg az ügyvéddel együtt készült 1949. április 19-én. Mit tehetett apám, összetörten, reménytelenül érvelt. Ki tudja, hányadszor kellett elmondania az alábbiakat:

„Tisztelt Népbíróság!

Az ellenem folyamatban lévő N.B. 52/1949/1949/5 sz. bűnügyben az ítélet ellen bejelentett semmisségi panaszaim a következőkben indokolom.

Nem a Fehér gyógyszerésszel való rossz viszonyom volt az oka annak, hogy annakidején kuruzslás miatt feljelentettem. Hivatali kötelességem volt eljárni a kuruzslás miatt. A gyógyszer kiváltásakor nem azt adta, amit írt. A beteg az orvost okolja, ha nem gyógyul a beteg. Az orvos renoméját is rontja. *A beteget nem minden zsidó gyógyszerésztől tanácsoltam el, csak Fehér Dezsőtől.*

(Gémesi Lajos csendőrparancsnokkal jó viszonyban volt. *A csendőrparancsnok volt illetékes átvenni a feljelentéseket.* Miért Mészárosnak jelentett volna? Gyakori bentléte oka, hogy a csendőrors orvososa volt, ott előadást tartott. Oda járt telefonálni. A többi csendőr sem tudott a „feljelentésekről”. *Fehér Dezső ellen nem volt eljárás csillagviselés elmulasztása miatt.* A csendőrök többször jártak a gyógyszerertárban, az órs 200 lépésnyire van. Semmi értelme a feljelentésnek, mivel a *csendőrök a gyógyszerertárban gyakran megjelentek, láthatták Fehér Dezsőt.*)

Nagy László azon állítása, hogy szóvá tettem, miszerint Fehér Dezső egy alkalommal postára menet *könyvvvel eltakarta a sárga jelzést, még nem jelentette azt, hogy feljelentettem.*

(Tehát igaz volt a csillag eltakarása és Fehér Dezső mint zsidó gyógyszerész emlegetése. Erre nem lehetne vádat alapítani: ezek jóhiszeműsége elfogadható, mivel sajnos, a kor túrésküszöbe alatt maradt. Ez érthető, ha figyelembe vesszük a zsidótörvények tíz éves lélekmérgezését. Mégis dermesztő, ahogyan a

peres eljárásban mindenkiből hiányzik az együttérzés az ürügyként igazságtalanul meghurcolt gyógyszerész megaláztatása miatt. Apám „beismeréséből” viszont így kiderül, hogy a többi vád hamis.)

A vád főleg *Laczi Ilona elfogult* vallomására épül, amit az elsőfokú igazoláson és Népbíróságon nem fogadtak el, mert csak másokra hivatkozik. Fehér Dezsőnél volt háztartási alkalmazott, átvette a család ellenséges érzületét. Laczi Ilona egyetlen állítását *sem tudta bizonyítani*, minden esetben másokra hivatkozott, de senkit meg nem tudott nevezni.

Egyetlen esetben hivatkozott tanúra, de sikertelenül, amikor azt *próbálta igazolni*, hogy azt a kijelentést tettem „, a patikát nem adhatják vissza a tulajdonosának, mert a földben van már, megérdemlik a zsidók a sorsukat, mert rádióval elárulják a hazát.”

Megdölt az is, hogy *oroszellenes és németbarát beszédet* mondtam volna. *Mészáros József* próbacsendőr esküt tett, hogy besúgó voltam, de már a Népbíróságon bevallja, hogy nem voltam, erről tudomást sem szerezhetett. Kétségtelen, hogy egyik esetben *hamisan esküdött* [...] az igazoló iratok szerint a szegedi fellebbezési népbíróság teljesen azonos bizonyítékok mellett, két homlok-egyenest ellenkező tényállást állapított meg. 1949. április 19.” (Boga per 77. és Boga iratok 30.)

A fellebbezés utolsó érve a jogi eljárást kérdőjelezte meg a kétszeres eljárás/értékelés tilalma, a klasszikus jogi alapelv megsértése miatt: az elkövetőt *nem lehet ugyanazon cselekmény* miatt kétszer büntetőjogi hátránnyal sújtani. Ezt kérdeztük 1945 óta, amikor az előző népbíróság az itt sorolt vádak alól felmentette apámat.

Összefoglalva az 1945-től felhasznált vádak pro és kontra bemutatva:

Vád: apám a kapuban állva nevetett a Fehér család elhurcolásakor. Valóság: dr. Somorjainé vallja, hogy abban az időben betegnél volt, nem volt a községben.

Vád: feljelentő, besúgó. Valóság: tanúk nem bizonyították.

Vád: Kaity Istvánnének nem adott igazolást, a fiáról mondta: kommunista kölkök. Valóság: Kaity Istvánné elfogultsága indokolt, mert apám visszamenőleg nem igazolta, hogy beteg, ami miatt a gyárban kellemetlensége lett. Az OTI főorvosi felülvizsgálat sem találta betegnek.

Vád: Laczi vádjai, amelyekben utoljára Fehér Dezső panaszaira hivatkozott a csillagviselésről, üldözésről. Valóság: másodlagosak, hallomáson alapulnak azok is, amelyeket a Fehér rokonok Laczitól tudtak.

Vád: kommunistaellenes. Valóság: a kommunista Krajkó és Révész, Némethy segítségére volt, amikor üldözték őket.

Vád: zsidóellenes kijelentések, Fehér Dezsőt miatta vitték el. Valóság: Ezek egyrésze bizonyítatlan. A recept szegedi kiváltását pedig nem azért tanácsolta, mert a gyógyszerész zsidó, hanem mert kuruzsolt. Zsidó kollégái (Dr. Erdélyi Jenő, Dr. Bedő Imre, dr. Baló József) mellette nyilatkoztak. Előadott az Izraelita Frontharcosok egyesületénél. Nem volt köze a Fehér-család elhurcolásához.

Vád: népellenes. Valóság: 1919-as cikke és a plakát szellemisége, színi előadások, szociális tevékenysége.

Nem tudom időben elhelyezni, de felmerül egy emlék, amelyben titokban egy tejeskocsiban elbújva utaztam, hogy meglátogassuk apámat a Csillag börtönben. Valószínűleg előzetesben volt. Mesélte később, hogy az egyik őr tápai betege volt, és megdöbbenve fogadta a börtönben: „Doktor úr, itt?”⁷⁵

A fellebbezés eredményét közlő végzést nem találtam sem a hagyatékban sem a levéltárban, csak a NOT⁷⁶a népügyésznek 1950. február 3-án küldött levelében. Ezt a levelet kaphatta az elsőfokú Népbíróság, apám és az ügyész:

„Népbíróságok Országos Tanácsa az államügyészségnek

Az Országos Tanács a semmisségi panaszokat el- illetve visszautasítja.

Indokolás

Az iratokból kitűnően a vádlottnak és védőnek a bűnösség megállapítása miatt bejelentett panasza az első bíróság ténymegállapítása ellen irányul a II. Nbnov19.§ 2. bekezdése értelmében azonban ténykérdésben semmisségi panasznak helye nincs, így a semmisségi panasz idevonatkozó részét, mint törvényben kizártat, a Bp.434.§ 3.bek. alapján vissza kellett utasítanunk.

⁷⁵ Közben dolgozik a Tápéi Nemzeti Bizottság. 1949. december 20-án engedélyt ad kilenc földművesnek, hogy börtönörnek, rendőrnek menjen.

⁷⁶ III. 1356. sz. másodfokú végzésében.

Az első bíróság perorvoslattal megtámadott rendelkezése nem törvénysértő, az ítéletben hivatalból figyelembe veendő semmiségi ok észlelhető, így tehát a népügyész semmiségi panasza alaptalan, miért is azt a Bpn. 36.§ 1.bek. alapján vissza kellett utasítani.”⁷⁷

A jogi csúrcsavart nehéz megérteni, elég az „eredmény”, a fellebbezés visszautasítása. Ez az ítélet után kilenc hónapra érkezett az ügyészségre. Nehéz lehetett apámnak a várakozás, de ezzel haladékot kapott.

Annyit értek, hogy az első 1945-ös népbírósi ítélet a védelem bizonyítékai-ból kiindulva felmentette apámat, a jelenlegi bíróság ugyanezekből a tényekből vádat épített.

Apám fellebbezését normális jogállamban természetesen figyelembe vették volna. Nem így volt az újdonsült kommunista pártállamban, ahol a népbíráskodással kapcsolatos jogszabályok újabb csapdát állítottak az igazságszolgáltatásnak. Az elsőfokú népbírósi ítéletek a ténymegállapítások mérlegelésében korlátlan szabadságuk volt, azt *nem lehetett megfellebbezni*. Ha a vallomások alapján az első bíróság megállapított egy adott tényállást, azon csak szigorú előírások mellett lehetett változtatni, mivel ezek az ÁVÓ által kidolgozott vádak voltak. Megismétlődött a fellebbezések színjátéka: most is csak jó lehetőséget adott arra, hogy a fellebbező azt hihette, az államvédelem tudta nélkül jobb elbírálásban részesülhet.

A Népbírósi Országos Tanácsa III. eljáró tanácsa érzékelhette a per vizsgálatát, mást azonban nem tehetett, minthogy egyaránt elutasította a népügyész és apám fellebbezését, ezzel legalább az ügyésznek nem sikerült elérnie súlyosabb ítéletet apám ellen.

Már csak egy feladata maradt a népügyési hivatalnak, a

BÜNTETÉS VÉGREHAJTÁSA

Elkezdődött a hajszá: bekeríteni az űzött vadat. Itt következnek a büntetés végrehajtására vonatkozó iratok. Arra gondoltam, hogy nem lábjegyzetben muta-

⁷⁷ Aláírás: dr. Noszkó Imre s. k. tanácselnök, dr. Melczer József s. k. dr. Rác Endre s. k., dr. Wollak Miklós s. k., dr. Kajcsa Andor s. k...szavazók. (Boga per 68.)

tom be a börtönbüntetést sürgető hivatalos leveleket. Úgy érzem, az ismétlődéssel átélhető a fenyegetés, a kiszolgáltatottság, amely apámat és sorstársait sújtotta.

A fellebbezés elutasítása napján, 1950. február 3-án a Népbíróságok Országos Tanácsa kézzel írt úrlapon értesíti a népügyészt dr. Boga Dezső „jogerős szabadságvesztés büntetéséről a büntetés végrehajtása végett. A büntett elkövetésének helye és ideje: Tápé 1938. Bűncselekmény: Nbr. 15.§ 5. p. és 17. § 4. p. szerint minősülő népellenes büntett. Főbüntetés: 8 hó börtön, 5 évre politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése. *Szabaddlábon van.*” (Boga per 152.)

1950. február 8-án ugyanezt legépelve is elküldték az ügyintézők, akik nyilván túlterheltek voltak: négy év alatt 5581 ügyet kellett intézniük. (Boga per 153.)

Amilyen lassú volt per előkészítése, olyan gyors volt a büntetés végrehajtása. Már 1950. február 4-én dr.Tárkány Béla ír az Államügyészégi Elnök Úrnak:

„A túloldali értesítést megfelelő intézkedés végett megküldöm 1950. február 4. napján foganatosítás végett.

Rendelmény

A fogház felügyelő urat utasítom, hogy bent írt szabadságvesztést hajtsa végre 1950. február 6. napján. Dr.Tárkány államügyész” (Boga per 153.)

Apám valószínűleg nem jelentkezhetett a „foganatosításra”, mert jött a sürgető figyelmeztetés.

1950. február 9-én írt apámnak a Szegedi államügyészség:

„Dr. Boga Dezsőnek.

Büntetésének megkezdése végett a szegedi államügyészségnél jelentkeztek, és amennyiben nem indulna el vagy megtagadná, Bp. 131.§ 4. bekezd. értelmében a kézbesítéstől számított 8 napon belül jelentkeztek, mert ellenkező esetben Szeged Széchenyi tér 4. II. 135. sz. előveztettem.” (Boga per 135.)

Apám egyetlen lehetősége volt halasztást kérni, hogy rólunk gondoskodják. Erről szólt a következő hivatalos levelezés, amelybe bekapcsolódott Csanytelek is a tanév befejezése és további sorsunk intézése érdekében. Közben a hatóság egyre türelmetlenebb volt. El lehet képzelni, min ment keresztül apám!

A BÜNTETÉS HALASZTÁSÁNAK KÉRELME

1950. február 16-án, a börtönbe vonulás határidejének lejárta előtt apám halasztás engedélyezését kérte az Igazságügyi Minisztériumtól az iskolaév végéig, 1950. június 29-ig. Hivatkozott a csatolt melléletekre, amelyekben a csanyteleki Népfrent Bizottság és iskola igazgatósága igazolja a halasztás okát, az egyedülálló apa és a gyerekek nehéz helyzetét, valamint hogy hiányozna a faluban az orvos kifogástalan munkája. (Boga per 104.)

„1. melléklet: 1950. február 11. Csanytelek Község Elöljáróságától

Községi bizonyítvány

Alulírott Csanytelek elöljárósága hivatalosan bizonyítja, hogy dr. Boga Dezső Csanytelek Kossuth u. 18. sz. a. lakos törvényes feleségétől, Kőncse Jolántól több mint két éve különváltan él. Nevezettnek két kiskorú vagyontalan leánygyermek van, kiknek eltartásáról személyes keresetéből gondoskodik, háztartási alkalmazottat nem tart, hárman élnek közös háztartásban s így a gyermekek ruházatának tisztán- és karbantartásáról személyesen maga gondoskodik oly értelemben, hogy azokat személyesen mossa, vasalja ki. Ebbeni teendőinek ellátásában semmi segítsége nincsen sem fizetett, sem jóindulatú segítség révén. Bizonyítjuk továbbá azt, hogy dr. Boga Dezső sem ingó sem ingatlan vagyonnal nem rendelkezik, csupán a szükséges házi bútora van és bérelt lakásban lakik. Kiskorú gyermekeinek tudomásunk szerint sem a községünkben sem máshol eltartásra vagy fizetésre kötelezett hozzátartozói nincsenek. A különélő anya a gyermekek eltartásáról és neveléséről egyáltalán nem gondoskodik. Az atyának a keresettől való elvonása esetén a kiskorú gyermekek elhagyottá nyilvánításával járna. Tudomásunk szerint dr. Boga Dezső magánorvos ténykedésével kifogás vagy panasz a mai napig nem merült fel. Miről jelen bizonyítvány fél kérelmére hivatalos ügyben leendő felhasználás céljára díj- és illetékmentesen adatott ki. Fejes Ferenc községi bíró, Árkossy Árpád jegyző (Boga per 104.)

2. melléklet: 1950. február 16. Csanytelek község Elöljáróságától

Kivonat Csanytelek község Népfrent Bizottságának 1949. február 16-án megtartott gyűlésének jegyzőkönyvéből. Bemutattatott Dr. Boga Dezső beadványa, melyben politikai magatartásának igazolását kéri az Községi Elöljáróságtól.

Határozat

A bizottság nevezettet egyhangúlag politikailag megbízhatónak nyilvánítja, s egyben igazolja, hogy gondozásában és nevelésében két kiskorú gyermekét demokratikus szellemben neveli és az úttörő mozgalom minden megnyilvánulásában részt vesznek. Nevezett mindenkor szocialista és demokratikus megnyilvánulását bizonyítja az is, hogy a BCG oltásoknál öntetlenül és a legnagyobb készséggel működik közre. A községi körorvos 2 hetes távolmaradásának ideje alatt az egészségügyi- beteg- és OTI gondozást kifogástalanul és ellenszolgáltatás nélkül látta el, ellene semmi panasz nem merült fel. Megállapítja továbbá egyhangúlag, hogy a községi körorvos munkáján kívül, különösen a tavaszi hónapokban nevezett orvosi működésére feltétlenül szükség van, mert a lelkiismeretes betegellátás egyik fontos tényezője a szocialista építő munkának. Árkossy Árpád v.jegyző (Boga per 102.)

3. melléklet: Kézzel írt. 1950. február 16. Áll. Ált. és Népiskolák Igazgatósága.

Igazolás

Alulírott az iskola igazgatósága és úttörőcsapat vezetősége igazolja, hogy Boga Ildikó és Anikó a csanyteleki ált. iskola V. és III. o. rendes tanulói. Mindketten osztályuk legjobb tanulói közé tartoznak. Ismert családi viszonyuk mellett a legpontosabban járnak iskolába és készítik el feladataikat. Az úttörőmunkában eredményesen tevékenykednek. Tömegszervezetek által a községünkben rendezett ünnepségeken, az iskola vonalán adott műsorokban Boga Ildikó állandóan és tetszéssel szerepel, az úttörő népi táncsoportnak nem nélkülözhető tagja.

Esetleges év közbeni iskolacserélés – tekintettel az elmúlt években már több ízben voltak kénytelenek iskolát változtatni – feltétlenül káros hatással lenne jelenlegi tanulmányi eredményeikre és későbbi esetleges továbbtanulásukra. Túri István Úttörő cs. v., Árkossy Árpád. Mb. igazgató (Boga per 103.)

Az 50-es években apám, egy politikai elítélt(!) mellett egységesen kiállt a falu hivatalos vezetőivel együtt. Erre apám és a falu is büszke lehet.

A halasztás kérelme kérelmelhetlenül végigfutott a hivatalokon:

„1950. március 11. 8551/3 Igazságügyi minisztertől a szegedi államügyészség elnökének. Dr. Boga Dezső orvos Csanyteleki lakos halasztási kérése ügyében a folyamodványt az ítélet felterjesztése és véleményes jelentéstétel végett megküldöm. Dr. Kurcits József sk. oszt. vez. h.” (Boga per 137.)

A vezető ügyész utasítása a rendőrségnek apám elővezetésére:

„1950. március 14. 8551/2 sz. Szegedi államügyész a csanyteleki rendőrségnek: biztosítsa, hogy a büntetésének megkezdése végett a szegedi államügyészségnél jelentkezzék, elutazását kísérje figyelemmel, és amennyiben nem indulna el vagy megtagadná, Bp. 131.§ 4. bekezd. értelmében Szeged Széchenyi tér 4. II. 135. sz. vezessék elő. Vezető államügyész” (Boga per 136.)

„1950. március 21. 8551/3 sz. SÜRGŐS! Szegedi államügyészség elnöke az Igazságügyi miniszter úrnak. 157.323/1950. I. M. III/1

„Tisztelettel jelentem (...Ismerteti dr. Boga Dezső halasztási ügyét és az ítéletet. A Népbíróság Országos Tanácsa az elsőbíróság 1950. február 3-án kelt ítéletét helyben hagyta. Az ítélet jogerős és végrehajtható.) „Nevezett [...] kérelmének teljesítését *nem* javaslom, tekintettel arra, hogy a körülményeiben előreláthatólag nem lesz változás, ami miatt a végrehajtás elhúzását vonná maga után. Tisztelettel jelentem, hogy a bűnügy iratai a Népbíróságok Országos Tanácsától ezideig nem érkeztek meg. Az *elítélt elővezetése* iránt már korábban intézkedtem. Baranyai H-né” (Boga per 138.)

Komoly veszélyben voltunk. És ekkor a politika kiszámíthatatlansága kedvező fordulatot vett: deus ex machina, váratlanul megtorpant az apám ellen indított hajsza. A népbíróságok tíz nap múlva 1950. április 1-jével megszűntek. A kisebb ügyekre közkegyelmet hirdettek. Végre elismerték, hogy kis ügyről van szó. Vajon mi történhetett a háttérben?

KÖZKEGYELEM

„1950. április 29. 1949. áü. 8551/5. Szegedi államügyészségtől a szegedi megyei bíróságra.

Határozat:

1938-44 években népellenes bűntettek miatt 8 hónapi börtönbüntetésre elítélt [...] A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. 9.sz. törvényerejű rendelet 1. §. a. pontja alapján tekintettel a 10. § 1. és 2. bekezdésre, megállapítom, hogy a büntetés a bűncselekmény elkövetésének időpontjára és a főbüntetés mérté-

kére tekintettel közkegyelem alá esik. A közkegyelem az ítélet egyéb rendelkezésére nem vonatkozik.” Kizáró ok nincs. Erről az elítéltet azzal értesítem, *hogy a közkegyelem nem terjed ki az ítélet egyéb rendelkezésére.*”⁷⁸

A közkegyelem után apám még két évig volt magánorvos Csanyteleken. 1951. április 7-én eltemette 90 éves édesanyját a Szeged Belvárosi Temető Boga-Szöri kriptájába dr. Szöri József és édesapja, Boga István mellé. Orvos és front-harcos létére mélyen megrendült a kriptában szétszórt szeretteit látva. Tizenhárom évesen én még tovább nehezítettem apám gyászát a civilizálatlan sírással.

27. Édesanyja, Boga Istvánné

Ekkorra már szó szerint megszabadult az üldözőitől, és mindent elkövetett, hogy minél távolabb kerüljön tőlük. Ez a hely lett Komló szocialista bányaváros. Ki tudja hányadszor, elkezdhetette újraépíteni az életét, életünket.

El kell mondanom apám Csanytelekről távozásának történetét. Elutazása előtti napon és másnap, sorra jöttek a betegek, hogy elbúcsúzzanak az orvosuktól. Mindenki hozott magával „egy kis útravalót, doktor úr!” Az asztal roskadozott

⁷⁸ Aláírás: dr. Háberl Pál áu alelnök, dr. Tárkányi Béla államügyész.” Nem szó szerint küldték el a határozatot. (Boga per 150. és Boga iratok. 31.)

a kis batyuktól. Ez a búcsú végre kárpótolhatta ellenségei sok nemtelen támadása után.

Májusban kellett kezdenie a munkát, ezért nekünk, gyerekeknek az iskolaév befejezéséig még két hónapot Csanyteleken kellett maradnunk. A szomszéd Domjánék befogadtak. Hoztuk új helyünkre a betegektől kapott kis búcsúbatyukat. Lányukat, Mancikát nagyon szerettük, aki akkor varrta a menyasszonyi ruháját. Varrt az anyagából nekem is egy blúzt!

Én pedig az új helyre utazáskor csodálkozhattam, hogy arrafelé a föld nem egyenletesen vízszintes, hanem össze-vissza gyűrődött. És milyen szép!

KOMLÓ

KÖRZETI ORVOS

Ebben az időben épült Komló szocialista bányaváros, szükség volt orvosra, ezért a város befogadta apámat. A dombon, Kökönyösben egy újonnan épült házban Hézső Laci bácsival és feleségével, Lili nénivel, csanyteleki barátainkkal együtt kaptunk 3 kishálószobás, cserépkályhás lakást. Laci bácsi a bányában dolgozott. Később ők – sajnos – visszamentek Csanytelekre.

Apám munkakönyvéből kiderül, hogy 1952. május 6-tól Komlón körzeti orvos lett 494./1 fizetési kulccsal. Apám megbízásai a hivatalos iratokból követhetők.⁷⁹

Itt is szerették a betegei. Mint Tápén a gyékényszövők, itt a bányászok munkakörülményeit akarta megismerni, ezért lement a bányába. A család kettészakadt: Anikó Szegedre ment anyámhoz, én apámmal Komlón elkezdtem a nyolcadik osztályt. Kellemetlen meglepetés volt az orosz tantárgy. A többiek több éve tanulták, mert itt került egy szlovák származású orosz tanár. Neki sem lehetett könnyű, nekem meg még inkább, de azért lassan sikerült megközelítenem a nem túl magas színvonalat.

Apám priuszával nem volt biztos, hogy továbbtanulhatok, de elérte, hogy felvegyenek a gimnáziumba. Akkor indult Komlón a reál tagozatú gimnázium, így mindig a legfelső osztályba jártam. Frissen végzett és Pécsről politikai okból száműzött tanárainkkal jól jártunk. Az első évet fabarakban kezdtük. Fázunk, bogarakkal küszködtünk, még tüntettünk is, hogy rendes épületet kapjunk. Szegény igazgatónk ettől nagyon megijedt, de aztán Kökönyösben az általános iskola földszintjén mégis kaptunk helyet.

A múlt kísértetei Komlóra is elkísérték apámat: a szegedi megyei bíróság 1955. szeptember 9-én az SZTK Pécs Nyugdíjközpontnak szigorúan titkosként elküldi az 1949. március 25-i népbírósi ítéletet. 0072/1955 sz. (Boga per 32.) Furcsa: nem küldte el a közkegyelemet.

⁷⁹ 1952. április 29. Kérdőív, új munkakönyv kiállításához.

Bejegyzések: 1952. május 6. Járási Rendelőintézet. Komló körzeti orvos.

1953. szeptember 1. Komló Városi Tanácson orvos-előadó, *közegészségügyi orvos-előadó*. (Boga iratok. 21.)

Apám nem titkolta az ítéletet, részletesen beszámolt róla az önéletrajzában. Tudtunkon kívül létrejött a Szeged-Pécs hivatali kapcsolat.

1956 nyarán Anikó Szegeden, én Komlón mindent megtettünk, hogy szüleink költözzenek össze, azaz anyám és Anikó jöjjön Komlóra. Anikó második, én negyedik gimnazista voltam. Sikerült, együtt volt a család.

Én rögtön a nyári táborban hepatitist szereztem, így otthon pótoltam az iskolai lemaradást (jobb volt így tanulni, mint az iskolában). Aztán a tanulást megszakította az 1956-os forradalom. Az iskolának első dolga volt áttérni az angol tanításra az angolul tudó igazgatónkkal. Apám lent a rendelőintézetben ügyeletet vállalt. Bár ismertük apám véleményét, megállta, hogy részt vegyen az „eseményekben” (túl sokszor égette meg magát). Csak annyit tudok, hogy orvosként a forradalom egyik áldozatát titokban Pécsre szállíttatta, hogy megelőzze a vélhetően véres folytatást. A forradalom leverése után adta kezembe Gyóni Géza: *Csak egy éjszakára* című I. Világháborús versét („Csak egy éjszakára küldjétek el őket; A pártoskodókat, a vitézkedőket...”), amit az iskolában el is szavaltam a József Attila *Hazámmal* együtt. Apám így „nevelt.”

28. Anikó érettségije után apámmal
Balra Anikó, jobbra én

A forradalom emléke elkísért egész életemre. 1957-ben érettségiztem.⁸⁰ Amikor nem vettek fel az egyetemre, apám egyetemi éveiből ismert barátjához, dr. Simon Bélához fordult segítségért, így 1958-ban másodsorra felvettek az ELTE Bölcsészkarának magyar-könyvtár szakára a rektor felvételi keretéből. Mind a négyen értelmiségi családból jöttünk. Értelmiségi családból jöttek nem járt kollégium, és teljes tandíjat is kellett fizetni. Albérletben laktam. A család is nagyon nehezen élt. Volt, hogy időnként bizony éheztem. Sűrűn jöttek „egy kis dugipénzzel” apám levelei, amelyek ma is megvannak.

Érettségi után Anikó is elköltözött a szülői házból. Pécssett lett orvostanhallgató, ő is albérletben lakott. Egyedül maradt a két szülő, akiket mi hoztunk össze, és mi egy-két év múlva magukra hagytuk őket. Nem ezt akartuk, utólag látom, mennyire önzők voltunk. Gondolom, ők tudatosan vállalták ezt, mert egyedül nem tudtak volna bennünket taníttatni.

Apámról végre csak a szokásos hétköznapi híreket írhatom:

1958. június 2-i dátummal körzeti orvosként engedélyt kapott iskolaorvos mellékfoglalkozásra. Ez csak hosszabbítás lehetett, mert már előtte is az volt. (Boga iratok 23.)

1959. február 1. Fizetési besorolás értesítő:⁸¹

1959. május 8-tól higiénikus orvos a Tanácsháza egészségügyi osztályán, így hatósági orvosként is működhetett.⁸²

Csak az önéletrajzából tudom, hogy 1959. június 4-én komlói bronzérmet kapott.

Tanúsítvány van róla, hogy 1960. július 7-én az előírt államigazgatási ismeretekből a hatósági orvos vizsgát [...] sikeresen letette. *Ekkor 69 éves volt.* (Boga iratok 26.)

Betegei, ismerősei város szerte Boga bácsiként emlegették. Sok volt osztálytársamat segítette elhelyezkedni. Így lettek többen pl. röntgenasszisztensek.

⁸⁰ A vizsga egy üveggel elválasztott teremben volt, amit függöny takart. Apám e mögül nézte végig a feleleteim. Szüleim csalódására nem az orvosira jelentkeztem.

⁸¹ Körzeti orvosi alapbér: 2 300 Ft, mellékállás 175.-Ft két órában. Havi 575.- (Boga iratok 25.)

⁸² Besorolás: II. E 149. Havi: 2900.- Ft. (Boga iratok 24.)

Aztán 1961. február 16-án a Tanácsházán váratlanul megszüntették apám tanácsi jogviszonyát. Ismét körzeti orvos Komlón a Kökönyösben. Mi történt?

Négy hónap múlva, 1961. június 17-én készült jegyzőkönyvből derült fény a rettenetes bűnre, ami után 3 nappal el kellett hagynia az állását. A Megyei Kórház Első Fokú Fegyelmi Tanács igazgató főorvosa, dr. Laczhegyi László fegyelmit indított apám ellen egy február 13-i ügy miatt. A jegyzőkönyv szerint ez történt: apámat a hivatalban az iktatóba küldte a főnöke kádervéleményeket iktattatni. Ő útközben belenézett a kezébe adott aktákba, és

„azt látta [...] a róla és Deák Lukácsnéról szóló vélemények olyanok voltak, amelyek bántották önértetét és amelyek ellentétben állottak azzal a véleménnyel, amelyet a saját kádervéleményében látott és aláírt. E feletti elkeseredésében tette szóvá ezt, mint helytelen eljárást és említette meg Deáknénak is, hogy a róla szóló vélemény sem sokkal jobb. A továbbiakban az alábbiakat jelenti ki dr. Boga: Úgy vélem, nem árultam el hivatali titkot, hiszen egy nyílt iratban szereplő vélemény egy részét közöltem egy tisztviselő társammal, aki ugyanabban a hivatalban dolgozik, és akinek éppen olyan fontos, hogy tisztában legyen a róla szóló főnöki véleménnyel, mint mindenki másnak.”

Aláírás: Dr. Laczhegyi László ig. főorvos (Boga iratok 62.)

Ezután már rutinos vádlottként csavart egyet az ügyön: a hivatalnak előnye származik belőle, ha ennek tudatában jobban fog dolgozni Deákné...

Nem telik el egy év, és dr. Laczhegyi László főorvos helyén is már más lesz.

Ekkor sem hagyta el apámat az igazságérzete, legfeljebb már nem remélte, hogy a hatalom megvédi. Miért vártak 4 hónapot a fegyelmeivel? A háttér játsz mákról csak találgatni lehet. Talán az időhúzás oka lehetett, hogy megpróbálták valakik védeni. Arra emlékszem, hogy korábban szakmailag és emberileg nem volt jó véleménye a főnökéről, dr. Laczhegyiről.

Nem lehetett véletlen, hogy két hónap múlva 1961. augusztus 5-én az SZTK Baranya Megyei Alközpontjától apám kérte nyugdíjazása előkészítését, így a szolgálati éveinek megállapítását.

A NYUGDÍJAZÁSRÓL

A MELLÉKBÜNTETÉS ÉS A BESZÁMÍTOTT ÉVEK

Most jönnének a békés, alkotó nyugdíjas évek. Ehelyett újabb harc következett. Eleinte minden jól indult, mivel még 1955. október 7-én dr. Halas Gyula városi főorvos az SZTK megyei Alközpontjának 37 év szolgálati évről küldött levelet 1916. május 24-től, a diplomától számítva. Joggal gondolta az apám, hogy az SZTK válaszában több mint 37 év lesz. Meglephette, amikor kiderült, hogy mivel 1946. július 30. és 1952. május 6. között nem volt munkaviszonya, ezért az SZTK nem tekintette ezt folyamatosnak, így ha 1952-től kezdve 10 évet dolgozik, akkor kaphat minimális nyugdíjat. Akta száma: 22 Ny.2867/1961 47.sz. (Boga iratok 40.)

Most derült ki számára, mit jelentett az 1949. március 25-i ítéletben a mellékbüntetés. Az 1950-es amnesztia csak a börtönbüntetést törölte el, a mellékbüntetést, az 5 évre a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését nem. Az ítélet mellékbüntetése miatt azonban seholy nem kaphatott közalkalmazotti állást. A nyugdíjtörvény pedig akkor tekintette folyamatosnak a munkaviszonyt, ha nincs 5 évnél hosszabb megszakítás a közalkalmazotti jogviszonyban. Csak-hogy neki hosszabb megszakítása volt, így a munkaviszonya nem lehetett folyamatos. Nem tudta, hogy ez egész idő alatt Damoklész kardjaként függött a feje felett.

Elég lett volna ez idő alatt akár rövid hatósági, közalkalmazotti megbízatás, akkor folyamatosnak tekintették volna a szolgálati időt. De hiszen 5 év alatt nem lehetett közalkalmazott! A csanyteleki előljáróság 1950. február 16-i határozata apám börtön halasztásának támogatásakor ezt írta: „a községi körorvos 2 hetes távolmaradásának ideje alatt az egészségügyi- beteg- és OTI gondozást kifogástalanul és ellenszolgáltatás nélkül látta el.” Talán mégis? Eleinte volt remény: a csanyteleki dr. Ábrahám Andor igazolta, hogy apám rövid ideig helyettesítette, ezzel megszakíthatta volna az 5 évet, de Ábrahám ezt később már nem erősítette meg. (Csongrádon 1945. augusztus 8-án neki is volt „gondja” az igazoltatásoknál: nevével 15/1945 ME 19. § /3/ számú „büntetettre” találtam a levéltárban. Óvatos volt.)

Így aztán nem fogadták el a megszakítást. Ráadásul újabb érvet találtak az elutasításhoz: a helyettesítést nem hivatalosan intézték, mivel dr. Ábrahám nem jelentette a helyettesítést a községi Tanács Végrehajtó Bizottságának. Az osztály így nem adott névre szólóan megbízást. Csakhogy apám bizonyítani tudta

a hatósági munkát: használta a pecsétet, végezte a szűrővizsgálatokat, védőoltásokat, beutalásokat. Egy biztos, hogy valaki ellátta a hatósági feladatokat ebben az időben. Ábrahám felvette az egy havi fizetését, apám ingyen dolgozott. Nála ez nem volt szokatlan. Ilyen volt. Hiszen megkérték! A végén ez is ellene fordult.

Már ebben az időben hozott tanút a hatósági orvosi működésére:

„Nyilatkozat. Alulírott szülő kinyilatkoztatom, hogy leányom Forgó Márta 1950. július 31-én éjjel 11 órakor lakásunkon meghalt. Ezt megelőző napokban dr. Boga Dezső, mint dr. Ábrahám Andor községi orvos helyettese megvizsgálta, és mint halottkém a halál után a halottkémi jegyzőkönyvet felvette. Csanytelek, 1961. június 20.”(Boga iratok 41.)

Több irat nem maradt meg, amelyből követhetem volna, hogyan rögzült az SZTK számítása, ami legfeljebb 10 év szolgálati évet ismert el. Két dátum nélküli, a járásbírósnak írt fellebbezés tervezet alapján rekonstruálható a kialakult helyzet: apám helyreigazítást kérhetett az SZTK-nál, majd mivel elutasították, a Járásbíróshoz *fellebbezett* az SZTK 1961. december 28-i T.D.991/1961 sz. elutasító határozata ellen.

A fellebbezésben hivatkozik a Legfelső Bíróság polgári kollégiumának elvi állásfoglalására, amely munkakönyvi igazolás hiányában maximum két év erejéig hatóság előtt tett tanúvallomások alapján a munkában töltött idő beszámítható. Ez az 1946 és 1951 év közti 5 éves munkaviszony megszakításra vonatkozhatott volna. Itt volt még bizonyítékként Ábrahám dr. nyilatkozata „becsátolva”, ami szerint apám helyettesítette őt. Az 5 év megszakítást 17 csanyteleki tanú igazolta. Ezeket az igazolásokat az SZTK nem küldte meg a Járásbírósnak. Lehet, hogy nem a megszakítás vitathatósága az oka az elutasításnak, hanem a mellékbüntetés politikai eredete. Feltámadtak a régi fantomok.

Kezdődött megint a bíróságra járás, levelezés. Egy dolog változott: apám lett a felperes. Az SZTK-t a szolgálati idő beszámításáért perelte. Ismerős terepen találta magát: harcolnia kellett – ezúttal a gyógyítással telt évek elismertetéséért. Erről szólnak következő dokumentumok:

1955 óta ismert volt Komlón az 1949. március 25-i bírósági ítélet, mégis az ügyvédjén keresztül meg kellett kérnie az aktát Szegedtől. Neki nem adták ki. Ezt a választ kapta a Szegedi 2. sz. ügyvédi munkaközösség részéről dr. Dalos Imre helyett dr. Papp István aláírásával:

„A népbíróági ügyeket selejtezték vagy ismeretlen helyen vannak. 1962. január 22.” (Boga iratok 42.) Ez aligha igaz, mert én 2012-ben kézbe vettem, és itt van a könyvben az ítélet. Apám megpróbált megint támogatókat keresni: újakat és régieket.

1962. március 30-án kérvényben kérte Kisházi Ödön munkaügyi minisztert, hogy a helyettesítési idő beszámításához járuljon hozzá, „mivel a bíróság pernyereség esetén is csak akkor tudja beszámítani a jelzett helyettesítési időt, ha a Tisztelt Miniszter Elvtárs a beszámításhoz hozzájárul [...] A Járásbíróság 21291/1962. sz. alatti végzésével ténybeli bizonyítékaim súlyánál fogva kereseti kérelmemnek helyt adott függő feltétellel.” (Boga iratok 43.)

Megírta a megszakítás okát. Valójában 46 év orvosi munka után kérte az 5 év megszakítás előtti idő nyugdíjba való számítását.

Kérése közvetítésére ugyanezzel a dátummal kísérő levélben számolt be a helyzetéről Vilmon Gyulának, a miniszterhelyettesnek, miután ő telefonon érdeklődött az ügyről.

Apám a megszakítás okának a B-listázást tartotta. A helyettesítés beszámítására a miniszternek volt felhatalmazása. Ehhez kért támogatást. Mellékelte a Komlói Városi Tanács, párt és szakszervet igazolását. Ránk, két egyetemista lányára is hivatkozott. A tét: 10 vagy 31 és fél év szolgálati idő. (Boga iratok 44.)

A 31 év az 1929-1950 és 1952-1962 évek beszámításával jött volna össze.

Közben 1962. július 2-án letelt a tíz év, amiért a minimális nyugdíj érdekében kellett dolgoznia. 1962. augusztus 2-án megszűnt a munkaviszonya. (Boga iratok 27.) 46 éves orvosi munka után a nyugdíja: 1140.- Ft volt.⁸³

Ekkor 71 éves az apám. Visszahullott a szegénységbe. Az alábbi hatósági orvosi bizonyítvány tanúsága szerint apám már a fegyelmi indításának idejétől kezdve idegileg összeroppanat. .

„1962. november 10. Városi Tanács Egészségügyi osztálya. Igazolom, hogy dr. Boga Dezső nyugalmazott orvos Komló Fürst Sándor u. 8. sz. alatti lakos kezelőorvosának igazolása szerint 1961. jún. 12 - 1962. jún. 12-ig a táppénzes napló alapján szívizom bántalommal neurasthenia gravissal orvosi kezelés

⁸³ (956/1962. Cím: 87.213.34. Rovat:01) R. Horváth Ferenc rendelőintézeti főorvos apám „körzeti orvosi szolgálatát E180-as fizetési fokozattal megszünteti.

alatt állott. Állapota nem javult és jelenleg súlyos idegösszeomlás következtében ügyeit intézni képtelen. Dr. Velényi László városi főorvos” (Boga iratok 45.) Úgy tűnik, a bizonyítvánnyal védelmezni akarták az apámat.

De a valóság kérelhetetlenül jelentkezett. Az SZTK rendőri elszántsággal nyomozott apám múltjában egészen az 1946-os csongrádi elbocsátásig és az 1949-es ítéletig. A nyugdíjazás után az ügy tovább ment dicstelen útján, bizonyítva a politika vezérelte jog kétarcúságát. Szegény apám haláláig reménykedett az igazság érvényesülésében. Lássuk, hogyan aljasodik tovább az igazság!

A nyugdíj összegét augusztusban megállapították. Mire vártak decemberig?

Mert 1962. december 14-én írta meg Pécssett a Szakszervezeti Társadalombiztosítási Bizottság, hogy helyben hagyta az albizottság döntését: nem ismeri el az 5 év alatti megszakítást. Nagyon megalapozott, nagyon hivatalos indoklás.⁸⁴

A dátumból kiderül, de nem írták le, hogy – mint gondoltuk –valójában a B-listázás volt az elutasítás oka. Hivatkoztak a népbíróági ítéletre is: „nem lehet a közszolgálati idejét figyelembe venni azért sem, mert a Szegedi Népbíróóság 1949. évben jogerősen 8 hónapi börtönbüntetésre és politikai jogainak öt évre való felfüggesztésére ítélte.” (Boga iratok 46.)

Nem lehet? A börtönbüntetésre amnesztiát kapott. Ez elkerülte a figyelmüket?! A politikailag elkötelezett szervezet „jó politikai lelkiismerettel” cinikusan döntött. Valóban kísértett múlt. Semmi nem változott. Csak 1952. május 6-tól számították a nyugdíjat. 10 hónappal lépte túl az 5 évet, de ha az 5 év 10 hónapot megszakította volna, akkor nem a 10 évet, hanem a korábbi szolgálati éveket ismerték volna el. Ezzel szemben öregségi résznyugdíjre ítélték.

Ezután, 1963. február 25-én jött meg a Munkaügyi Minisztérium Társadalombiztosítási osztály levele. 84.096-4/1963.

„Csak akkor lenne a későbbi szolgálati idejéhez hozzászámítható, ha nem lenne 5 évet meghaladó megszakítás.” „Bíróági döntéstől függ, hogy elfogadja-e a helyettesítést munkaviszonynak. Ha igen, „kérdését érdemi tárgyalás alá vesszük.” Keszler István osztályvezető. (Boga iratok 47.)

⁸⁴ TB. 1024/1962. 22.Ny.1866/1962-79 Hivatkoznak a Csongrádon 1946. július 30-i elbocsátásra.

22-es csapdája: a minisztérium a bíróságtól tette függővé a pozitív döntést, de az SZTK a bíróságnak az elutasítást javasolta.

A Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ írja a Járásbíróságnak:

Felperessel szembeni ellenkérelme, hogy *utasítsa el a felperes kérelmét*, azaz 10 év 73 nap munkaviszonyt ismerjen el.

„Közöljük a Járásbírósággal, hogy ezzel kapcsolatban a P.II 21.291 és a P.II 25.514/1962. szám alatt már peres eljárás volt folyamatban, melyet második esetben a bíróság végzéssel megszüntetett. *Vegye figyelembe a korábbi elutasításokat is*. Dr. Satori János oszt. vezető 1963. április 22.” (Boga iratok 48.)

Apám 1963. április 26-án a Munkaügyi Minisztériumhoz újabb rehabilitációs kérelemmel fordult. Ezt 1963. szeptember 9-én megismételte a Dr. Veress József miniszterhez írt kérvényben is.

A komlóiak most is próbáltak segíteni apámnak:

Igazolás arról, hogy 1956-ban „Bohuny Andrást, az ellenforradalom első komlói áldozatát dr. Boga Dezső, mint éjszakai ügyeletes orvos a mentőkkel „lövészérülés” jelzéssel Pécsre utalta és ezzel elejét vette annak, hogy a temetésén újabb véres áldozat lehessen. Ha erről az „ellenforradalmárok” tudomást szereznek, az életét is veszélyeztette. (Boga iratok 49.)

Ismét jöttek-mentek a bírósági iratok, fent készültek a tárgyalásra. Nincs meg a tárgyalás és ítélet jegyzőkönyve. A tanúkról csak az derül ki, hogy szentesiek is voltak köztük.⁸⁵

Megtaláltam egy tanú behívóját: 1963. június 3. Szegedi járásbíróság. Végzés. Dr. Boda [*sic!*] Dezső felperesnek szolgálati idő megállapítása. Özv. Barra Jenőné (csanyleleki gyógyszerész) tanú értesítése a vallomástétel idejéről, helyéről: 1963. június 11. (Boga iratok 51.)

⁸⁵ Aláírások: „Dr. Heckemberger József vez. főorvos, Dr. Kovács Lajos Sz.T.B. dr. Galabár Tibor Pécs Városi tanács vb. Titkára Pécs Petőfi u. 15.” 1963. május 12. (Boga iratok 49.)

Nem találtam a hagyatékban a Járásbíróság elutasító ítéletét sem.⁸⁶ Csak a fellebbezést.

FELLEBBEZÉS A PÉCS MEGYEI BÍRÓSÁGHOZ

Felperes apám fellebbezése a Pécs Megyei Bírósághoz a pécsi Járásbíróság P. II.21 147/1963/10 sz. határozata ellen. 1963. július 8.

Az ítéletet az 1949-es politikai jogvesztésből vezették le. Ezt értelmezte: „1949 júliusában, amikor dr. Ábrahám Andor csanyteleki körzeti orvost a hivatalos kinevezéséig helyettesítettem, az ítélet még nem volt jogerős, hanem fellebbezésemre a NOT 1950. febr. hagyta jóvá az ítéletet.

(Ábrahám vallomásának ellentmondásossága a bírák számára érdektelen volt, holott apám tanúkkal igazolta, hogy hatósági munkát végzett dr. Ábrahám helyett.)

Csanytelek Községi Tanács V. elnöke igazolta, hogy nem voltam bejelentve, hogy magángyakorlatot kívánok folytatni és így adót sem kellett fizetnem. Viszont a község két szoba, előszoba, konyha és kertés lakást bocsátott rendelkezésemre, melynek lakbére fejében hatósági orvosi munkát végeztem. Ezt több tanú vallomása is igazolta [...] a szentesi, szegedi kihallgatásokon.

Az SZTK Alközpont azon állítása, hogy dr. Ábrahámot barátságából helyettesítettem azért is helytelen, mert tekintettel arra, hogy dr. Ábrahám azt állította, hogy állítólag az állására törtem [...] ellentmond a feltevésnek, hogy olyan helyettesítést vállalok, melyet nem viszonzhatnak, [...] lemondok a kereset lehetőségéről, mivel az SZTK igényjogosult betegek gyógykezeléséért részesültem volna, amire az adott helyzetben, amikor a feleségem keresetéből és a műözvegyi nyugdíjból voltam kénytelen élni – két kiskorú gyermekemmel – nagyon is rá voltam szorulva.” Apám itt ellentmondásba keveredik.

Ábrahám dr. szintén: állítása szerint a megbízást úgy írta alá, hogy „hirtelen megbetegedésében nem tudta, mit cselekszik”, de egyes részeire mégis emlékezett. „A betegnaplót is így hagyta kint az asztalon, a pecsétje el volt zárva,

⁸⁶ Miközben szegény apám a megélhetéséért harcolt, 1963. szeptember 19-én megkaptam a diplomámat. Ugyanott dolgoztam még, ahol eddig, férjhez mentem, általános iskolában tanítottam, majd középiskolában.

így nem lehetett volna SZTK receptet, beutalót írni. Szemerédi István tanúsította, hogy előtte elismerte a megbízást, Barra Jenőné gyógyszerész SZTK recepteket váltott be” apám aláírásával. A rendelője Ábrahám magánházában volt, oda a hozzátartozói engedték be, ahol de. 7-10-ig, du. 3-4-ig rendelt apám. (Boga iratok 52.)

1963. július 27-én „idéző végzést” kapott: „dr. Boga Dezsőnek szeptember 11-re a szolgálati idő megállapítása tárgyalásra”. (Boga iratok 54.)

A tárgyalásra készülve apám ismét a minisztériumhoz fordult segítségért: 1963. szeptember 9-én Veress József munkaügyi miniszternek írt. Az 1962. április 26-i rehabilitációs kérelmét újította fel, „hogy egy év késedelem után soron kívüli elintézését nyerjen [...], mert enélkül a bíróság a szolgálati időm beszámítását nem ismeri el, hogy (1949 júliusában) a járásbíróság előtt bemutatott SZTK betegnaplóban elismert bejegyzéseim és tanúk is igazolták, hogy több mint egy hétig én láttam el folyamatosan az SZTK rendelést és a hatósági orvosi teendőket. A Járásbíróság keresetemet elutasította, mert 1950-ben politikai jogvesztés hatálya alatt álltam és mert a helyettesített orvos nem jelentett be és így a munkámért nem kaptam honoráriumot. Igazságtalan lenne, ha más mulasztásáért engem jogsérelem érne.” (Boga iratok 53.)

Több támogatója volt: a városi tanácselnök, a párt, a mentőállomás főorvosa, a volt VB titkár. 1949 júliusából több mint egy hétről a helyettesítési betegnapló és tanúk bizonyították hatósági orvosi munkáját. Remélte, hogy elfogadják a tanúk igazolását. (Egy tanú vallomása van meg 1961. június 20-áról.) Korábban egyértelmű volt a helyzet: akkor Ábrahám elismerte a helyettesítéses megbízatást. Most ezt elfelejtette. Csak mi ismerjük Ábrahám titkát. Volt oka félni.

Ez a bírósági ügy kívülről nézve arányt tévesztett, hiszen néhány nap miatt egy életen át végzett munka semmivé lett.

Nehéz követni az új 22-es csapdáját: apám kéri, hogy a miniszter rehabilitálja, mert akkor a bíróság beszámíthatja a megszakítást a szolgálati évekbe. Előtte a minisztérium várta a bíróság pozitív döntését, hogy rehabilitálhassa. Ezt írja apám: „Egymásnak ellentmondó feltételeket szabnak a rehabilitáció feltételül.” Pedig ezek már nem személyes ellenségek, nem érdekből teszik tönkre az életét. Már rendszerszerűen működnek így.

A tárgyalásról nincs, az ítéletről van jegyzőkönyv: 1963. szeptember 11-én vették fel a Pécsi Megyei Bíróságon.

ÍTÉLET

A megyei bíróság a járásbíróság ítéletét helybenhagyja [...] további fellebbezésnek helye nincs. Szolgálati idő 10 év 73 nap.

„Pécsi megyei bíróság Pf.I.20.774/1963-14. sz.

Indokolás:”

Az indokolás hosszas, négy oldalas jogi csűracsavar arról, hogy miért nem tekinthető hatóságának a hatósági munka. Szokásos módon a bíróságnak nem volt szüksége bizonyításra, a tanúkat nem hallgatták meg, a tények (hogy valóságosan helyettesített az az idős orvos, akinek a sorsáról döntenek) csak zavarták a tisztánlátást. Ellenben találnak két másik okot is, amivel ez elkerülhető.

Hirtelen kiderült az eddig „titkolt” igazság, hogy *valójában* a csanyteleki helyettesítéssel a Csongrád megyei alispán dr. Tóth József tömörkényi orvost bízta meg 1949. november 17-én keltezett, 21-én kézbesített levelében, így 22-én már meg is kezdhetette a helyettesítést. Csakhogy megkésett a megbízatás, mivel apám november 17, 18, 19, 21-én már helyettesítette dr. Ábrahámot, és szükség volt apám munkájára még 22. után 24. 25. napján is. Honnan került elő dr. Tóth megbízatása, ami időben nem volt alkalmas a helyettesítés cáfolatára? A segítőkész alispán ugyanaz, aki Csongrádon is intézte apám sorsát. Felesleges volt hadba állítani, nélküle is elérhették, hogy csak 10 év után kapjon résznyugdíjat. Dr. Tóth helyettesítésének – ha igaz – valami nyomának kellett volna lennie. Erről nincs szó.

Cinikus szakmaisággal hozzászól az ítélet: „a felperes jogosult lehetett dr. Ábrahám Andortól helyettesítési díjat követelni, de ez megbízás munkaviszonyt nem hozhatott létre”.

Az ítélet indokolása visszatér az öt év tiltás okára, ezzel kilép a politika világába, egyúttal rátér a valódi okra. Megint kilóg a lóláb: az elutasításhoz megkeresték az eddig ismeretlen jogalapokat, ami szerint *felesleges bizonyítani a megszakítást*, mert: „Nem lehet figyelembe venni a 63.§ 1. bek. szerinti szolgálati időt, *ha az alkalmazottat a bíróság jogerősen hivatalvesztésre vagy közügyektől eltiltásra ítélte.*” A munkaügyi miniszter sem rehabilitálhatja: „a

munkaügyi miniszter különleges méltánylást érdemlő kivételes esetben állapíthat meg nyugellátást a törvényes előfeltételek hiányában.”⁸⁷ (Boga iratok 55.)

Bizony, eddig ért el régi ellenségeinek a keze. Pedig talán ők már el is feledkeztek a perekről, ítéletekről. Teltek az évek, apám 74 éves, két és fél éve nyugdíjas. Még reménykedik, hogy sikeres lehet a harca az igazáért, a megálázó szegénység ellen, az emberi méltóságáért. Valóban elképzelhetetlen, ami vele történt. 1965. március 15-én újra kérvényt írt az új egészségügyi miniszternek, ezúttal dr. Szabó Lászlónak. Kérése: „Pártoló javaslatával támogatni szíveskedjék nyugdíjam méltányossági alapon történő megállapítását.” Érvként felsorolja az I. világháború két és fél évét, 1919-ben a Délmagyarország cikket, a plakát miatti fegyelmet, a tápai megmentett két kommunistát, 56-ban a halott áldozat Pécsre szállítását. (Boga iratok 56.)

1965. április 9. Az Egészségügyi minisztérium válasza dr. Boga Dezsőnek:

„kérelmének teljesítése érdekében a munkásmozgalmi múltjának igazolását a városi Pártbizottság vagy Szakszervezeti Bizottság útján történt elismerését küldje meg.” Dr. König Ferenc főelőadó (Boga iratok 57.)

Ide is eljutottunk a politika útvesztőiben tévelyegve. ITT AZ IGAZSÁG!

Teljesíthetetlen feltétel, a hatalom nyíltan cinikus értékválasztása: hűség mindenek felett. Az új városi főorvos, dr. Mecseki apám mellé állt, megkísérelte a lehetetlent. Apám 1965. június 5-i nekem írt levelében még reménykedett, „hogy sikerül részemre a kivételes nyugdíjat megszereznem, ugyanis az Eü. Minisztérium tegnapelőtt arról értesített, hogy a nekem küldött értesítéssel egyidejűleg javaslatot tett a kivételes nyugdíj engedélyezése iránt a Szakszervezet Társadalombiztosítási Főigazgatóságának. Ezt megelőzően dr. Mecsekitől, aki városi főorvos lett, a minisztérium tájékoztatást kért a szociális helyzetről és javaslatot a kivételes nyugdíj tárgyában. Természetesen részemre a legkedvezőbb jelentés ment (én írtam).” Máris álmodozik: „Végre ruhát vehetek magamnak.”

Ezt a miniszteri levelet nem találom a hagyatékban. Nincs nyoma újabb intézkedésnek sem.

⁸⁷ Aláírás: dr. Kispál Ferenc a tanács elnöke, dr. Somogyi László előadó bíró, dr. Tomszer Ferenc bíró

Bezárult a kör. Utolsó harc, utolsó vereség: 44 vagy 46(!) év orvosi munkája került szembe a mindenkori változó(!) politika rutinszerű könyörtelenségével. Évekig hagyták hadakozni, eljátszották a törvényes eljárást. Napok tologatásával, pecsétekkel, aláírásokkal, paragrafusokkal zsonglőrködtek (a látszat, a látszat, kérem!), szörszálhasogató szorgalommal, cinikusan mérlegelték a tényeket. Sajnos, ugye a tények!...Tények? Maguk által gyártott vádak. A törvényt is felülírta a politika. Mindig, amíg élt, mindig. A legfurcsább, hogy 1945 után ez úgy kezdődött, hogy valaki szemet vetett az állására, és elég volt beállnia az aktuális politikai széljárásba, ellenséget gyárthatott, trófeát szerezhetett. A vádak idővel elvékonyodtak, elszálltak. DE újra és újra ítéletté izmosodtak, majd a mumifikálódott ítélet önjáró lett: kikerülhetetlen minden alkalommal. Akinek felkínálkozott, nem tehetett mást, mint követte, mert mindenki szem a láncban, nincs kilépés. A Nagy Testvér figyel.

Tudtukon kívül idáig ért hát azoknak a keze, akik Tápérol elüldözték, majd átadták a stafétabotot a következő jelentkezőknek, és – az utolsó bírósági ítélet következtében minimális nyugdíjjal – élete végéig szegénységre ítélték.

UTOLSÓ ÉVEK

Megilletődve olvastam szüleim közös élményéről, a konyhaablak párkányára odaszoktatott verebéről. „A kicsinyek tátott csőrrel csipogva várják a falatokat. Ezzel is elszórakozunk. Van, hogy 30 veréb az állandó kosztosunk.” (Levél 1965. június 5.) Egyik látogatásomkor magam is találkozhattam magányuk társaival.

Adtak még az évek más örömet is: 1965 szeptemberében kisebbik lányát, Anikót orvossá avatták. Anyám 1966. augusztus 25-től a nyugdíj mellett iskolatitkár volt a belvárosi általános iskolában.

Apám nem élt volna meg a nyugdíjából. Én Pestről ritkábban láttam őket. 1975-ig nyomorúságos albérletben éltünk a férjemmel. Anikó és a férje orvosok voltak, folyamatosan segítettek a szüleinket. Mégis anyámra maradt a 20 évvel idősebb apám ellátása, gondozása. Túl késő, nem lehet már sem megköszönni, sem bocsánatot kérni.

1968. február 3-án megszületett a lányom: apám első unokája, Spielmann Edit, a halhatatlanság ígérete. „Alkalmam volt megszeretni az unokámat.”- írja boldogan apám. (Levél 1968. augusztus 16.)

29. Edittel, első unokájával

Apámnak sorra meg kellett élnie testvérei halálát. Utolsó életben maradt testvére, Boga Aranka iparművész halála (1970. február 20.) után apámra maradt a Szentháromság utca 4. IV. emeleti műteremlakás átadása Szeged városnak. Legfőbb gondja volt, hogy szeretett testvére, dr. Szöriné Boga Lujza ötvösiparművész és férje, dr. Szöri József festőművész művészi hagyatékát megőrizze. Korábban már több művük a szegedi múzeumba került, ezért a múzeumnak felajánlotta, hogy válassza ki, mit kérnek a hagyatékból. Csak az édesanyját ábrázoló plakettet tartotta vissza. Ami maradt, három részre osztotta. A lakás falfestményeit a múzeum le akarta fényképezni, de végül ez elmaradt. Az ötvös munkaasztalt is szeretnénk volna a múzeumba hagyni, de ez sem sikerült.

Örültünk, hogy a szép bútorokat az új bérlő felhasználta. Nehéz szívvel hagytuk el azt a csodálatos mesevilágot, amelyet nagynéném varázsoltak maguk köré.⁸⁸

⁸⁸ Szöriné Boga Lujza hagyatékát megőriztem. A lakásról régi fényképek alapján található képek a már említett könyvemben.

Apám utolsó hivatalos levelében 1970. november 19-én Komló tanácselnökétől a három szobás kökönyösi lakást kérte elcserélni kisebb panelre. Ezt teljesítette Komló város: a nagyobb, de hagyományos fűtésű lakásukat fele akkora, de távfűtéses lakásra cserélték. (Boga iratok 58.) A nyugdíja 1964. július 1-jén 1081.-Ft., 1970-ben 1140.-Ft volt.

Aztán jöttek sorban az unokák: 1974. március 1-jén Pécsen megszületett második unokája, Anikó húgom fia, Bódis Attila. 1974. augusztus 2-án Budapesten harmadik unokája, Spielmann Gábor. Őt már nem láthatta.

1975. március 3-án a Pécs felé tartó mentőben Árpádtetőn szívelégtelenségben meghalt az édesapám. 2011-ben Pécsről elvittem a hamvait a szegedi Belvárosi temetőbe, ahol – ahogy kívánta – a Boga-Szöri kriptában nyugszik. Ezen a képen egy jellegzetes mozdulatát örökítettem meg.

**30. Első férjemmel, Spielmann Istvánnal a mecseki úton
Komló előtt**

„ELÉGTEM, DE NEM VILÁGÍTOTTAM”

Fény és árnyék. Apám öregkori leveleit olvastam, olvasom. Mit válaszolt a kérdésre, amely önkéntelen felmerül bennünk: hogyan tudta elviselni, hogyan lehetett elviselni ennyi igazságtalanságot, miközben körülötte „Csörtettek bátran a senkik”. (Ne felejtsem, Ady volt a kedvenc költője.)

Életünk állandó választásból áll. A végén nehéz szembenézni a megváltoztathatatlannal. Visszatekintve ma is annak látjuk-e, hogy mi volt siker, mi volt kudarc? Fény volt-e a fény, árnyék volt-e az árnyék? Apám tudatosan élt, így választott értékrendet és túlélési stratégiát. A leveleiben fel-felbukkanó vallo-másai hol fájdalmas, hol önérzetes életmagyarázatok. Összegyűjtöttem vívódó töprengéseit:

„Elhibáztam az életemet. Nem vettem számításba azt a kézenfekvő igazságot, hogy csak az boldogul az életben, aki ha farkasok közé keveredik, együtt üvölt a többiekkel, és így gátlás nélkül kiverekszi az érvényesülést.” (Levél 1972. december)

A legjellemzőbb rá: „inkább adni, mint kapni szerettem.” (Levél 1971. május 16.)
„Soha senkitől a segítséget meg nem tagadtam, és senkit, aki nekem adósom maradt, még csak nem is zaklattam.” Magamentsége.

(Boga iratok 39.)

„A magamba vetett hit acélozta meg az akaraterőmet, és az életemben elszenvedett igazságtalanságok még inkább megedzettek.” (Levél 1966. július)

Az öregségről: „tehetetlen kiszolgáltatottság négy fal közé börtönözve”. (Levél 1972. december)

Létének szomorú összegzését a bevezető mottóban⁸⁹ már olvashattuk: „Azt hittem, hogy gondolataim közlésével világító fáklya leszek a sötétben botorkálók számára. Elégtem, de nem világítottam.” A mottó előtt és után a levélben két tömör megállapítás pontosítja az életösszegzést. Az egyik a kudarc következményére utal: „A kényszerű megalkuvás a sorsommal elvette minden életkedvemet...” A másik az okára: „Hisz az emberi butaság, értetlenség mérhetetlen.” Nem az egyéni sérelmek, nem a politika, hanem az értetlenség, amivel szemben jobbító szándéka végső soron veszített. Pályája elején így írt apám: „Előttünk a szent cél, amiért a népek most vívják döntő harcukat: a megértés és testvériség eszméje. Mennyivel másképp lesz akkor...akkor, amikor mi már talán nem is létezőnk.” (*Tisza és Szeged. Délmagyar* 1912. augusztus 17.) Élete végén tapasztalhatta, hogy célja valóban csupán „csalfa, vak remény” maradt, eltűnt a messzi jövőben.

Úgy gondolom, az emberi értetlenség elől menekülve menedéket keresett és talált: „Az alkotás jelent számomra örömet”- írta 81 éves korában 1972 decemberében. Ez segítette neki túlélni, megőrizni emberi méltóságát.

Épített magának egy másik világot, ahol a valósággal szemben öniróniával elégtételt szerzett az átélt kudarcokért. Az önkifejezés igénye, a művészet szeretete élete végéig elkísérte.

Már az 1910-es években a Délmagyarországban megjelentek novellái, cikkei, a tápai Dalegylet számára parasztkomédiát írt. Az igazi öröm az volt, amikor ezzel másoknak is örömet szerzett. 1937-ben megjelent a Csipkerózsika mesejátéka, írt verseket, drámát Janus Pannoniusról, Krisztusról. „Megírtam a Krisztus drámát – számol be öregkorában egy levelében – kezd aktuális lenni...szocialista eszméket vallott... volt bátorsága, hogy szembe szálljon az akkori kiváltságos osztállyal.”

„Este lefekvéskor és reggel az ágyban építem ki képzeletemben a jeleneteket, és délelőtt írom le.” (1966. július)

Tervez egy tudományos-fantasztikus szatírárt. „A hőst álmában hibernálják, 3000 év múlva ébred. A tudósokkal „egymást nemcsak analizálják, hanem kritizálják is.... Mindezt lehetővé teszi az álmok bizarrsága és logikátlansága. A

⁸⁹ (Levél, 1966. július.)

komikum és a szatíra kínálta lehetőségeket kívánom kihasználni...az egész még csak kibontakozóban van bennem”. (Levél 1967. október 12.)

A 20-as évektől festett: tápai búcsújárást, napsugaras házakat, tarhonyát készítő Annus nénit, Komlón a mecseki tájat.

Anyámtól tudom, hogy amikor Juhász Gyulának vitt apámtól kéziratot, ő így fogadta: megjött Tápérol a kultúra.

Fény és árnyék. Követtem apám közszereplésének történetét. Karrier helyett kudarc történetet találtam. A kudarcok egyik oka a könyörtelen történelem. A Nagy Háború pokla („a világháború elvette a fiatalságomat”- írta), a változó ideológiák erőszakos világában tévelygés, mindig vesztesnek lenni a hatalommal szemben, mégis védeni az emberi méltóságot. Ez utóbbi már az ő válasza volt. Kisétálhatott volna a felelősséges világból, csak hogy sem a pénz, sem a hatalom megszerzése nem érdekelte, csak orvos akart maradni, és a kultúrát, művészetet átadni azoknak, akik ki voltak rekesztve belőle. Egyszerűen másokban élt. A családjáért, betegekért, faluért, a hazájáért. Csak így kisbetűvel. Mindezzel még velejárt a másik ok, az igazság szeretete és az ebből fakadó konfliktusok, támadások. Ezek nem a karrier útjára vezettek.

Érdekes megfigyelni, miért támadják az ilyen embert. Apám következetes szerénységgel és jól tette a dolgát. Nem erőszakolta másokra, amit jónak látott, mégis magára haragította azokat, akik nem e szerint cselekedtek. Veszélyt jelentett nekik ezzel, mert saját maguk és mások számára is kiderült saját értéktelenségük. Riválist, legyőzendőt láttak benne. Kezdve a falusi „kiskirályokkal,” az állására pályázó kollégával, a semmiből jött régi és új hatalmasokkal, stb. A másokban élő, segítő ember mégis sok szeretetet kapott és adott. Úgy emlékeznek rá komlói munkatársai, barátaim, tanárain, mint aki mindig nyitott volt, kereste, kinek miben segíthet.

Apám önfeláldozó volt orvosnak, apának. Jó orvos volt. Mint sok helyről hallottam, hiteles diagnosztá: a szegedi klinikákon megbízták az ítéletében. Jó apa volt. Bármilyen történet velem, el nem engedte a kezünket. Jó tudni, hogy legfőbb törekvése, a mi értelmiségi jövőnk biztosítása – neki köszönhetően – sikerült. Úgy érzem, ez és a művészet szeretete valamennyire kárpótolta a többi kudarcért.

*

Nem elemeztem apám cselekedeteit és ezek indítékait, csak igyekeztem feltárni a szikár tényeket, és ezek hatását az egyén életlehetőségeire. (Ne feledkezzünk meg a dokumentumokról!)

Megpróbáltam elképzelni, mégis hol és miért siklott ki az élete, mit tettem volna én a helyében, de nem ment: ő az édesapám. Csak annyit tudok, hogy szeretett bennünket, mindent megtett értünk, és mi szerettük őt. Az ő másik életének története pedig már köztulajdon.

Az olvasó felé nyitott a történet: sokféleképpen ítélné meg, hogy például a politika útvesztőiben merre indult volna apám helyében, milyen értékeket sértetett volna egyik vagy másik választás? Amihez mérni tudom apám tetteit, az az általa választott életcél. Ő a szolgáló, hasznos életet választotta. Ha sikerült életre kelteni apám emlékét, akkor teljesítettem a kívánságát, ahogy mindig mondta: bennünk él tovább.

Végezetül szólaljon meg még egyszer édesapám. Ezt a verset hozzám, az egyetemistához írta. Magáról is vall, a küzdő és elbukó emberről – és a mindnyájunkat megváltó szeretetről.

LEÁNYOMHOZ

Éjfél közelg. Magam vagyok.
Mélykék kárpitján az égnek
ma oly csodaszépek a csillagok.
Fények gyulnak a házak ablakába
s belesodálkoznak az éjszakába.
Körülölel a csend.
A város elpihent.
s elpihentek az emberek.
A szenvedések is elpihennek.
Álmokba menekültek a vágyak
s valóra válnak a remények.
Az élet nem halott
csak elszundíthatott.
Varázsa van ma az éjszakának.
Száguld velem a képzeletem
Távol vagy és mégis látlak.
Itt vagy velem.
Látlak.
Csodavárón tágranyílt szemed
oly csodásan ragyog
s benne ragyognak a csillagok,

megszépülnek az égi fények.
Elnézlek.
Mosoly suhan át ajkadon,
mire gondolsz nem tudhatom,
Csak érzem.
Csodák vajudnak, érlelődnek
a titokzatos messzeségben.

s te benne élsz a végtelenben.
Megértelek.
Most virágzanak az almafák,
színbe, illatba álmódott melódiák
s lelkedben tovább zsong a dal.
Tavasz van, szép vagy, fiatal. Tiéd az élet.
A harmóniák bódulatában
feloldódik a lelked.

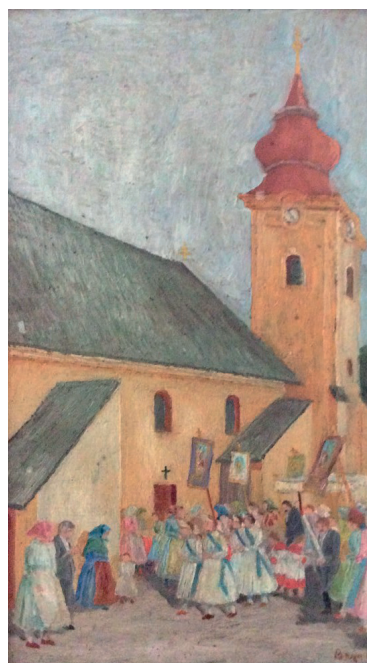
Nem érted? Nem érzed?
minden érted van,
minden teérted
ha az életet megérted
és hiszel abban,
hiszel magadban,
és hiszed azt, hogy élni érdemes.
Csodát ne várj,
csodát ne keress.
Ha harc az élet – ám legyen.
Küzdj, és tiéd a győzelem.
Ha olykor térdre kényszerít a végzet,
ne hidd, hogy legyőzhet, mert veled vagyok
s együtt (egyek?) leszünk a küzdelemben
Még akkor is, ha már csak emlékem él
a szívedben.

BOGA DEZSŐ MUNKÁSSÁGA
BOGA DEZSŐ FESTMÉNYEI

Tápé és Szeged az 1920 – 1930-as években

Annus néni vagy A tarhonyás asszony

Tápai templom

Lakodalom

Pletykáló asszonyok

Pihenő asszony

Tápai emlék a 60-as évekből

Tápai körmenet

Szegedi utcarészlet

Szeged. Kilátás a Szentháromság utcai műteremből

Napsugaras zöld ház

Zöld ház – vázlat

VÁZLATRÓL Ilia Mihály emailje 2007. nov.14: „A zöld ház a Kossuth u. 79. számú ház, Lele Lajos és Bodó Julianna háza, ez utóbbi a nagynéném volt. Mostani Lakója Lele Antalné, akinek van egy egy képe Boga doktortól, éppen annak a régi háznak a képe, nem ennyire kidolgozott, mint ez, de azt a házat mutatja.”

ÍRÁSAINAK BIBLIOGRÁFIÁJA

Versek. Megtalálhatók a Csongrád Megye Levéltárában

Pszichológiai ismeretterjesztő tanulmányok:

A lélek problémája. A test és lélek kölcsönhatása. Az ösztönök és azok befolyása lelkiségünkre. A reflexekről általában. A pszichés funkciók anyagi bázisa. A feltétlen és feltételes reflex lényege és jelentősége. A reflexek érvényesülése magasabb szinten. Az alvás és az álom. Szuggesztió és rezonancia szerepe a szerelemben. Szuggesztió és hipnózis. A szuggesztió, hipnózis és a vallás.

Elvi kiindulása: „A természettudományos kutatás megállapítása szerint minden ideg és pszichés vagy pszichés vonatkozású funkció anyaghoz kötött.”

„A szépség varázsa és a szerelem boldogító érzése valójában csalétek, kristálykehely a mámor csillogó borával, amit mindenkinek felkínál az élet. Szerencsétlenek azok, akik fenékiig ki nem üríthetik.”

Színművek, novellák:

A bilincs. Novella. Délmagyar, 1910. július 29.

A pók. Novella. Délmagyar, 1910. augusztus 28.

A titokzatos nőről. Cím nélkül politikai krimi. Az Éjjeli gyakorlatokkal azonos blokk visszáján.

Ábris hős volt. Novella. Világháborús történet. Hargitaváralja, 1936/4.

Az őrnagynő. Novella. Délmagyar, 1910. december 3

Csipkerózsika. Mesejáték. Szeged [1937], Ablaka ny. 31 l. 23 cm.

Éjjeli gyakorlatok. Drámatörredék I. felv. 8-11. jelenet (féltekenység-ről) Blokkba kézzel írt.

Harc (3 felvonásban)

Hős Sárkány Dániel. Parasztkomédia 3 felvonásban. Kritika: Délmagyar, 1933. május 14. és 1933. május 30. v.gy.: Színház és Művészet.

Jancsi, gyere elő! Novella. = Hargitaváralja, 1936. I. évf. 5. sz.

Janus Pannonius. Verses dráma. Elveszett.

Karácsonyi meglepetés. Novella.

Karácsonyi történet. 1 felvonásban

Komlói bányásztörténet. Gépirat.

Krisztus-dráma. Elveszett.

Mégis érdemes. Színmű 3 felvonásban.

Mese a pásztorfiúról és a tündérr királylányról.

Nem tudhatni, mitől híznak. Humoros novella. Elveszett.

Őrnagyné. Humoros novella=.Délmagyarország, 1909?

Tudományos fantasztikus színjáték cím nélkül.

Valakit megöltek. Parasztdráma 1 felvonásban. Heller Ödön-téma 1-3. jelenet. Törredék.

Vica kézfogója. Cikk róla a Szegedben: 1922. június 28.

Újságcikkek:

Délmagyarország

A Tisza és Szeged. Élet a vízen és a parton (Saját tudósítónktól)=Délmagyar, 1912. 08.17. 3-4.o.

Séta a szegedi éjszakában. Az esti korzó. A kávéházzól és a moziról. A Moulin-Rouge kabaréban. A bohémtanya. Képek mindenféléről. (Saját tudósítónktól)= Délmagyar, 1912.08.18. 4-5. o.

Elég a szóból, jöjjön a tett!=Délmagyarország, 1919. júl.23.

Március 15-i beszéd. 20 -30-as évek.

Hargitaváralja:

A magyar múlt nyomán.= Hargitaváralja, 1936. I. évf. 4. sz

Az alvás és az álom.= Hargitaváralja, 1936. I. évf. 3. sz.

Nincs halál, csak újjászületés= Hargitaváralja, 1936. I. évf. 9. sz

Trianon keresztyén. Részlet= Hargitaváralja, 1936. I. évf. 7. sz.

Üzen Cenk és a csiki havasok=Hargitaváralja, 1936. I. évf. 3. sz.

Ezüsthímes Tisza partján. Vitéz Kókay István zenéjével. OSZK-ban.

Hagyatékban talált írások, nem ismert a szerző. (B. D.?)

Kincs-ásó Ágoston (Tápéról vagy Röszkéről való?)

Tápéi lakodalom 10 gépelt oldal és 1 o. idegen kézírással.

Szilveszteri köszöntő 1936-ból aktuális mondóka.

Szilveszteri gondolatok Erdély visszavételekor 1940. Kézirat.

FÜGGELEK

IGAZOLÁSI KÉRDŐÍV

Alulírott kijelentem, hogy az alábbi kérdőpontokra az *igazolási eljárás* tárgyában kiadott rendeletben foglalt felelősségem és az ott írt következmények teljes tudatában, legjobb tudomásom szerint válaszolok.

1. Név (korábbi név is):
2. Születési hely, év:
3. Családi állapota, gyermekek száma:
4. Lakcím, szobák száma:
5. Iskolai végzettség, különleges szaktudás:
6. Foglalkozás, illetve szolgálati beosztás:
7. Illetmények (készpénz és természetbeni járandóság):
8. Korábbi szolgálati beosztások:
9. Lépett-e elő soron kívül, ha igen, mikor?
10. 1937. év január 1-én mennyi vagyona volt és miből állott:
11. 1937. év január 1-én mennyi vagyona volt házastársának és miből állott:
12. 1945. év január 1-én mennyi volt saját és házastársának vagyona és miből állott:
13. Teljesített-e katonai szolgálatot, ha igen, milyen minőségben, hol, mikor, mely kötelékben?
14. Melyek a katonai és polgári kitüntetései?
15. A legutolsó népszámlálásnál milyen anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallotta magát?
16. Esetleg magyarosított nevét visszaváltoztatta-e?
17. Tagja volt-e a Volksbundnak?
18. Német katonai, vagy SS szolgálatban állott-e?
19. Volt-e német hatóságokkal katonai, rendőri stb. kapcsolata, ha igen, milyen?
20. Volt-e külföldön kiküldetésben vagy egyébként, ha igen, mikor, mely célból, hol?
21. A zsidókra vonatkozó jogszabályok alkalmazásával, illetőleg végrehajtásával kapcsolatban milyen tevékenységet fejtett ki?
22. Zsidó üzlet kiárúsításában saját maga, fel vagy lemenője, házastársa részt vett-e?
23. Vásárolt-e saját maga vagy ilyen kiárúsításból árut?
24. Szerzett-e zsidótól eredő rádiót, ha igen, milyen körülmények között?

25. Beköltözött-e zsidó lakásba, ha igen, mikor és miért?
26. Bombakártól eltekintve cserélt-e lakást, mikor, miért?
27. Mekkora volt korábbi és későbbi lakása?
28. 1920-tól volt-e politikai párt tagja, ha igen, mikor, melyiknek, viselt-e pártjelvényt, milyen tisztsége volt, ha nem volt párttag, támogatt-e pártot?
29. Volt-e 1920 óta kamarának, érdekképviselőnek, hivatásszervezeteknek, szakegyletnek tagja, ha igen, melyiknek?
30. Önmaga, házastársa, fel vagy lemenője, testvére vagy házastársának testvére kapott-e hasznothajtó jogosítványt, voltak-e ugyanezek igazgatóságok, felügyelőbizottságok tagjai, ha igen, milyen, illetőleg melyiknek?
31. Milyen társadalmi egyesületnek a tagja volt?
32. Vitézi széknek, vagy vitézi rendnek tagja volt?
33. Kapott-e nemzetvédelmi keresztet, kormányfőtanácsosi, kormánytanácsosi, gazdasági főtanácsos, gazdasági tanácsos, kincstári főtanácsos, kincstári tanácsos, (egészségügyi főtanácsos, egészségügyi tanácsos)?
34. Milyen újságban, folyóiratban jelent meg cikke, és miről?
35. Jelent-e meg könyve, ha igen, hol, milyen tárgyú?
36. Tartott-e népgyűlésen, egyesületben, rádióban vagy egyéb helyen beszédet, ha igen, miről?
37. Hivatalában a felek és hivatalnoktársai előtti kijelentéseiben hadviseléssel és az ország lakossága egy részével szembeni bánásmóddal kapcsolatban milyen álláspontot foglalt el?
38. Milyen napilapot és folyóiratot vásárolt vagy olvasott gyakrabban?
39. Mely napilapot illetve folyóiratot olvasta hivatalában?
40. Politikai jogait bírói ítélet felfüggeszette-e?
41. Családtagjai közül 1944. szeptember 1-e után távozott-e valaki állandó lakhelyéről, ha igen, ki és hová, mit vitt magával, meddig volt távol?
42. A vörös hadsereg bevonulásakor szolgálati székhelyén tartózkodott-e, ha nem, hát hol, miért és meddig?
43. Mikor jelentkezett szolgálattételre?
44. Milyen a szolgálati beosztás a jelenben?
45. Mit kíván még előadni?

Csongrád, 1946.

s. k. aláírás

FELHASZNÁLT DOKUMENTUMOK, FORRÁSOK

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR CSONGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁRA

(MNL CSML) fond és állagjegyzéke. Szentes. XVII. Néphatalmi és különleges feladatokra alakult bizottságok „[http://mnl.gov.hu/mnl/csml/fondjegyzekek-Szentes_fondjegyzéke_\(9fszentes.pdf\)](http://mnl.gov.hu/mnl/csml/fondjegyzekek-Szentes_fondjegyzéke_(9fszentes.pdf))

Nemzeti bizottságok

1. Csongrád Vármegye Nemzeti Bizottságának iratai 1946-1949

19. A szentesi Nemzeti Bizottság iratai 1944-1949

20. A Tápéi Nemzeti Bizottság iratai 1945-1949 Igazoló bizottságok

401. A Csongrád Vármegyei Igazoló Bizottság iratai 1947-1949

408. A Szentesi I. sz. Igazoló Bizottság iratai 1945-1947 A Szentesi I. sz. Igazoló Bizottság iratai 1945-1947

409. A Szentesi II. sz. Igazoló Bizottság iratai 1945-1946.

410. A Szentesi III. sz. Igazoló Bizottság iratai 1945-1946.

Csongrádi Nemzeti Bizottság jkv. 1944.12.30 -1945.12.28.

B-3264/1950 Csongrád m. Dr. Boga Dezső c. dossziéja (*Boga per 1950*)

Dr. Boga Dezső népellenes tettek 52/1949 c. dossziéja (*Boga per 1949*)

Iratjegyzék dr. Bartháné Boga Ildikó által a levéltár részére átadott 62 dokumentumról (*Boga iratok*)

Boga Dezső iratai 1915–1970 (MNL CSML)

PERIODIKÁK

Délmagyarország repertórium 1910-1945. Interneten:

dm.ek.szte.hu/szteda/delmagyar?p=0

Hargitaváralja. – Hargitaváralja hetilap 1936. augusztus 10. - 1944. június 1.

Hargitaváralja a jelképes székely községek hivatalos közlönye. Tudományos, szépirodalmi, és társadalmi hetilap (1936. augusztus 10 - 1944. június 1.) Indulásakor szerkesztő Fehér István, Némegy Gyula Boga Dezső. Felelős szerkesztő: Csíkszentgyörgyi Jósa János, aki az utolsó számig maradt.

1936. 7.sz. szeptember 24. Főszerk.: Boga Dezső, Dimény Mózes.

1937. 11-12. sz. március 25. Főszerk.: Dimény Mózes Főmunkatárs: Boga Dezső.

1938. 5-6. sz. február 10. Főszerk. : Szacsavay József. 41-42. sz. november 1. Levél Hitlernek és Mussolininak.

1939. október 1-jéig munkatárs Boga Dezső. Ettől kezdve egyre inkább megjelennek antiszemita írások, főleg Jósa János tollából.

Magyar Közlöny 1946.113. sz.

Szeged 1921. július 19.

Szegedi Napló 1919. március 30.

Szegedi Népszava 1945. szeptember 11.

Szentesi Lap 1946. szeptember 20. Tiszatáj 1962.

EGYÉB

Dr. Boga Dezső levelei Boga Ildikónak Hagyatékban. *(Levél)*

Boga Dezső verseit, a Csipkerózsikát és a Hős Sárkány Dániel fenn maradt részleteit átadom a levéltárnak.

Szegedi Magyar Királyi Állami Főgimnázium (Ma: Radnóti Gimnázium) értesítői. Szeged, 1906 – 1909.

IRODALOMJEGYZÉK

- A MUNKÁSMOZGALOM Csongrád megyei harcosainak életrajzi lexikona. Főszerk.: Antalffy György. MSZMP Csongrád Megyei Bizottsága, Szeged, 1987. 242-243. p. (Krajkó András szócikk)
- AJTAY ENDRE: A volt cs. és kir. 46. gyalogezred világháborús története. 1914-1918. Szeged, 1933. 319 p.
- BÁLINT SÁNDOR: A szegedi nép. Bp. Fekete Sas, Budapest, 1995. 174 p.
- DESEŐ LAJOS: A M. Kir. Besztercebányai 16. honvéd gyalog ezred története. A Volt Ezred Bajtársi Szövetsége. Budapest, 1941. 368 p.
- FARKAS CSABA: A Szegedi Népbíróság működésének politikai körülményei és jellegzetességei. In.: Pártatlan igazságszolgáltatás vagy megtorlás. Népbíróság történeti tanulmányok. MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára, Kecskemét, 2011. 88-99. p.
- FARKAS CSABA: Csongrád megye jogszolgáltatási szervei a polgári korban 1872-1949. II. A Szegedi Népbíróság politikai peres ügyeinek katalógusa. A Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai. Segédletek XVI. Szeged, 2006. 265 p.
- FÉJA GÉZA: Viharsarok. Budapest, Atheneum, 1937. 275. p.
- GYÉKÉNYSZÖVÉS TÁPÉN. Videófilm. Rendezte: Nagyné Török Gizella.
- ILIA MIHÁLY: Tápé a világ közepe. In: Bárka, 2007/5. 54-59. p.
- LELE JÓZSEF: A tápai Bokréta. In: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve Szeged, 1980/81. 191-217. p.
- LELE JÓZSEF: A tápaiak hite. Tápé, Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szeged, 1998. 298 p.
- KANYÓ FERENC: Szeged és környéke második világháborús hősei és áldozatai. 2000.
- MÓRA FERENC: A festő halála/Négy apának egy leánya. Bp. 1921.
- PERCZEL OLIVÉR: Hogyan zajlottak a létszámcsoökkentések 1946-ban? A B-listázások háttéréről. A B-lista bizottságban résztvevő Szakszervezeti Tanácsai küldötteinek kötelességei. Tagjainak adott utasításai. Mellékletek. In.: Archivnet XX. sz-i történeti források 2011. 3. sz. http://archivnet.hu/pp_hir_nyomat.php?hir_id=85
- PÉTER LÁSZLÓ: Pontos vers az alkonyatról, Tápé, öreg este In.: Forrás 2009. május.
- PINTÉR TAMÁS: A szegedi 46-osok hadiútja a „vakondháborúig” In.: Nagy Háború Kutatásáért Közhasznú Alapítvány Interneten: nagyhaboru. blog.hu, 2013. március 6.
- TÁPÉ TÖRTÉNETE és néprajza. Tápé. Szerk. Juhász Antal, közrem. Ilia Mihály, Bodó István, Waldmann József. Tápé Község tanácsa, 1971. 890 p.

- 1.) TÓTH BÉLA: Az első világháborútól a község felszabadulásáig. 91-117.p.
- 2.) OLTVAI FERENC: A felszabadulás és az élet megindulása. 119-139. p.
- 3.) GRYNÆUS TAMÁS: Népi orvoslás.759-783. p.
- 4.) ILIA MIHÁLY: Tápé az irodalomban. 885-891. p.

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Szöri József: A Lechner téri Raffay-ház 15
2. Dédszülők Ambrus Julianna és Boga Imre 17
3. Boga Dezső édesanyjával 17
4. Az anya Uhl Alojzia 17
5. Az apa Boga István 17
6. „Ekkor még hadapród őrmester voltam 1916 elején” 23
7. Apám kézírása 23
8. „Ez is én lennék, már hadnagyi, segédorvos minőségben.” 24
9. a. Portré a Károly Csapatkereszttel 24
9. b. Portré 1917 júliusából 24
10. „Az én fedezékem” 25
11. Egy rókaljuk bejáratánál 26
12. Lovon 27
13. „Reggeli sétám a Klinika kertben.” 28
- 14-15. Szolgálati könyvecske. Címlap és igazolványkép 28
16. Gyékényszövés Tápén 40
17. A Boga család 42
18. „A kis csapat.” 54
19. Dr. Boga Dezső az Országzászló előtt 61
20. a községháza előtt 61
21. Édesanyám a Betyárral 63
22. Visszakaptuk! 77
23. Drága Rózsikám 80
24. Köncse Albertné 88
25. Karácsonyi kívánság 132
26. Dr. Mátyás kézírása 143
27. Édesanyja, Boga Istvánné 205
28. Anikó érettségije alkalmából apámmal 208
29. Első unokájával, Edittel 221
30. Első férjemmel, Spielmann Istvánnal 222
31. Öreg portré 223

NÉVMUTATÓ

A,Á

Ábrahám Andor dr.....	159, 211, 212, 216, 218
Ács Antalné.....	113
Ács D. János.....	113
Ács János.....	60
Ács Mária.....	190
Ács Sándor.....	176
Ady Endre.....	223
Ajtay Endre.....	21, 22, 235
Ambrus Julianna.....	17, 237
Antalfy György dr.....	105, 235
Apatoczy Jolán.....	105
Apró Ferenc.....	15, 51
Aradi Etel.....	147
Aranyi Lajosné.....	<i>Lásd</i> Török Mária
Aranyiné Mária.....	55
Árkossy Árpád.....	202, 203

B

B. Szabó István.....	184, 185, 186, 188
Bácskai Lajos.....	187, 188, 196
Bacsó János.....	134, 137
Bacsó Sándor.....	132
Bajcsy Zsilinszky Endre.....	69
Bajcsy-Zsilinszkyé.....	109
Bakó Béla dr.....	158
Bálint Sándor.....	235
Balla Izidor dr.....	35, 100, 102, 126
Baló József dr.....	97, 101, 110, 199
Baranyai H-né.....	204
Barra Jenőné.....	215, 217
Bartók Béla.....	75
Bedő Imre dr....	30, 32, 35, 113, 117, 118, 124, 125, 136, 180, 199
Benkő Gyula.....	138, 154
Benkő Lajos.....	140, 144
Bereck Imre.....	113
Bereczk Péter dr.....	116, 117, 136
Berta Ferenc.....	82, 83
Berta Jánosné.....	113
Berta József.....	89, 158
Berta Mária.....	113
Berta Mihály.....	113, 122
Berta Tibor dr.....	9
Biacsi János.....	113
Biernacki Karol dr.....	13
Bihari Béla dr.....	47
Blazsó Sándor.....	77
Bódi István.....	80
Bódís Attila.....	222
Bodó Anna.....	50, 53, 54, 56, 57
Bodó István.....	89, 142, 158, 235
Bodó Mihály.....	58, 65
Boga Anikó.....	18, 79, 84, 203, 207, 208, 209, 220, 222, 237
Boga Aranka.....	16, 36, 42, 53, 72, 74, 75, 221
Boga Ildikó.....	4, 203, 233
Boga Ilona.....	16, 36, 42, 78
Boga Ilus.....	<i>Lásd</i> Boga Ilona
Boga Imre.....	17, 237
Boga Irén.....	16, 36, 42, 43, 47, 51, 53
Boga István.....	15, 16, 17, 41, 42, 47, 205, 237
Boga Istvánné.....	15, 16, 17, 42, 92, 237
Boga Lujza....	15, 16, 21, 41, 42, 52, 59, 60, 63, 72, 75, 85, 221
Bogoss Béla dr. ..	39, 57, 58, 61, 64, 67, 68, 71, 89, 101, 109, 146
Bohuny András.....	215
Bokor Ernő.....	173, 188
Bolgár György dr.....	153, 158
Boros Kálmán dr.....	148

NÉVMUTATÓ

Bozó Mihály150, 158
Böllönyi József dr. 158
Brummer Ernő 18
Brummer Sámuel..... 18
Buday György 62

C

Chamilla Antal dr. 158
Czirják Lajos dr.188, 191

Cs

Csányi Ferenc.....132, 134, 137
Császi Ferenc 164
Cseh Pál dr. 159
Csergő Károly dr.57, 66, 67
Csikesz Lajos127, 173
Csillag István 51
Csók István..... 75
Csonka Antal vitéz57, 60, 75
Csóti Mihály 50, 54, 57, 58, 60, 69, 70, 76

D

Dallos Imre dr.181, 188, 212
Dám Lajos dr. 158
Dávid Sándor 145
Deák Ferenc.....113, 147
Deák László 57, 58, 64, 67, 68, 71, 76, 114
Deák Lukácsné 210
Decsi Pál dr. 158
Demeter János..... 147
Deseő Lajos.....27, 235
Deutsch Imre dr. 132
Deutsch Tamás dr.112, 129
Dimény Mózes 233
Dittrói Gábor dr.116, 136
Dobi István..... 66
Domján 206
Domonkos István89, 144

Domonkos János 57, 60, 70
Domonkos József 142, 144, 158
Domonkos Mihály dr. 134
Dósa István dr. 57, 60, 61
Drégely József dr..... 153, 158

E,É

Eckhardt Tibor 69
Egán dr. 120
Emőd János 168
Endre László 104
Erdélyi Jenő dr. 35, 100, 102, 110, 113, 117,
118, 125, 126, 136, 180, 199
Erdélyi Mihály dr. 60
Ézsiás Mária 147

F

Falta dr. 121
Farkas Béla..... 57
Farkas Csaba dr..... 13, 148, 235
Farkas István 122, 124, 164
Farkas Julcsa balladája 79
Farkas Mihály..... 76
Fehér Dezső . 41, 47, 48, 49, 72, 73, 74, 76, 81,
82, 83, 86, 91, 98, 101, 103, 104, 105, 109,
114, 115, 120, 122, 124, 125, 126, 130,
131, 133, 135, 146, 164, 165, 167, 168,
169, 171, 173, 177, 178, 179, 181, 182,
183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191,
193, 194, 195,197, 199
Fehér Dezsőné 82
Fehér Flóra..... 82
Fehér István dr. 62, 75, 233
Fehér Tibor ..73, 104, 105, 106, 109, 111, 115,
139, 145, 168, 179, 184, 193, 195, 196
Fehér Vilmos dr....98, 106, 115, 122, 167, 168,
169, 179, 183, 186, 187, 193, 195, 196
Féja Géza 62, 235

Fejes Ferenc.....	202
Ficzere Mihály.....	132, 135, 181, 186
Fischer Mór.....	113
Fodor Dávid.....	90, 92, 93, 139, 141
Fodor Ibolya.....	147
Forgó Márta.....	212
Földes Pál dr.....	158
Fölföldy Mihály.....	59
Freyburger István.....	188
Furiákovics Miklós.....	192

G

Gaál Antal.....	152
Galabár Tibor dr.....	215
Gálfi Aladár dr.....	158
Gémesi Lajos.....	184, 188, 193, 197
Gerabek Etel.....	185
Glöckner József.....	41
Gömbös Gyula.....	69
Gresz István.....	60
Gróf Kornél dr.....	132, 134
Grynaeus Tamás.....	73, 236

Gy

Gyóni Géza.....	208
-----------------	-----

H

Háberl Pál dr.....	179, 205
Hajnal István dr.....	79
Halas Gyula dr.....	211
Halász Gusztáv.....	18
Hámori Artúrné dr.....	117
Hámori Artúrné dr.....	113, 136
Hámori János dr.....	158
Heckemberger József dr.....	215
Heller Ágnes.....	18
Heller Ödön.....	229
Hézsó László.....	207

Hideg József.....	188
Hitler, Adolf.....	75
Hódi István.....	113
Hoffmann János dr.....	158
Horthy Miklós.....	69, 75
Horváth Éva.....	147
Horváth István.....	187, 188, 196
Horváth Zsíkó László dr.....	112
Hunek Emil.....	105

I, Í

Ilia Ilona.....	185
Ilia Mihály.....	37, 39, 54, 77, 142, 235, 236
Ilia Pál.....	158

J

Jani Ferenc.....	65
Janus Pannonius.....	224
Johann Béla.....	117
Jósa János.....	75, 233
József Attila.....	208
Juharos János.....	184
Juhász Antal.....	235
Juhos János.....	186, 188, 189, 191, 192, 193

K

K. Gyula alispán.....	187
Kaity Istvánné	119, 120, 122, 170, 178, 179, 182, 185, 191, 193, 194, 195, 198
Kajcsa Andor dr.....	200
Kallós Károly.....	113
Kálmán Sándor.....	50, 53, 56
Kalmár Albertné.....	<i>Lásd</i> Makai Rozália
Kalmár Bertalan.....	113
Kalmár Bertalanné.....	113
Kanyó Ferenc.....	82, 235
Karai Istvánné.....	113
Karai Mihály.....	167

NÉVMUTATÓ

Károli Gáspár	18
Károlyi Viktor gróf.....	58, 59
Kenyeres dr.....	23
Kenyeres Ferenc dr.....	159
Kerekes Éva.....	113
Kerekes Ilona	40
Kisházi Ödön	213
Kispál Ferenc dr.	219
Kiss János	150
Kocsmár Emma dr.....	159
Kodály Zoltán	75
Kolb Endre dr.	97, 102
Koltay Margit	173, 174
Komócsin Illés	128
Korek Miklós dr.....	165
Kóró Imre.....	60
Kószó András 60, 107, 110, 120, 122, 179, 186	
Kószó Ferenc.....	120, 122, 179, 186, 191, 193
Kószó István.....	53, 120
Kószó M. István.....	56
Kószó Menyhért.....	53, 56
Kószó Szálka Istvánné	113
Kovács Kálmán dr.	105
Kovács Lajos dr.	215
Kozma Endre dr.	175, 187, 188, 191
Kozma György dr.	60, 61, 66, 67
Köncse Albertné	78, 87, 237
Köncse Jenő dr.....	84, 109
Köncse Jolán	72, 173, 202
König Ferenc dr.....	219
Krajkó András 92, 94, 100, 114, 122, 131, 142, 144, 172, 174, 175, 180, 191, 199, 235	
Krisztus	18, 29, 69, 224, 229
Krüger Aladár dr.	159
Kulishisch Terézia Margit.....	31
Kunszeri Béla dr.	159
Kurcits József dr.....	203
Kurucz László	187, 188, 196

L

Laci Ilona	<i>Lásd</i> Laczi Ilona
Laczhegyí László dr.....	210
Laczi Ilona .. 72, 73, 74, 91, 103, 104, 105, 106, 112, 118, 119, 122, 124, 139, 141, 152, 157, 163, 164, 165, 169, 170, 171, 172, 174, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 186, 190, 191, 193, 194, 195, 196, 198	
Láng dr.	100
Lantos István.....	89, 144
Lantos József.....	125
Lantos József ifj.....	65
Le1e Lajos	53
Lele Ambrus	158
Lele Ilona.....	147
Lele József hentes	92, 187, 188
Lele József író.....	50, 56, 58, 235
Lele Józsefné.....	56, 94, 113
Lele Lajos	43, 56, 172
Lelle József.....	<i>Lásd</i> Lele József
Lengyel Vilma.....	52
Liebmann Béla	113
Lippay László dr.. 157, 158, 163, 166, 167, 168, 173	
Littomerlczy János.....	105
Lovas Mátyás	95

M

Magyar László	35, 180
Makai Kálmán	105
Makai Rozália.....	79, 121
Makkai Margit.....	188
Márta József	172
Martényi Ferenc dr	159
Márton Jánosné	188
Martonosi Mihályné	113, 121
Mátyás Zoltán dr.....	81, 86, 87, 89, 90, 91, 99, 101, 103, 107, 108, 109, 112, 116, 118,

119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127,
142, 143, 144, 151, 157, 159, 163, 169,
170, 171, 172, 183, 184, 237

Mayer Antal..... 132, 133, 134, 136, 137

Mecseki dr. 219

Melczér József dr. 200

Mészáros József. 110, 115, 116, 122, 132, 135,
167, 174, 179, 181, 184, 189, 191, 193,
194, 195, 196, 197, 198

Mezei Lajos dr..... 159

Miklós András..... 167

Miklós Anna..... 50

Miklós Antalné..... 113

Miklós J. Pál.....50, 53, 56

Miklós Mária..... 53

Miklós Menyhértné120, 122, 146

Miklós Mihály 158

Miklós Sz. Anna..... 56

Miklós T. Mária..... 56

Miklós Teréz 65

Miklós Viktória..... 53

Miksi József..... 141

Mo1nár I. János 53

Molnár Antal..... 158

Molnár István 65, 90, 113, 121, 122

Molnár János43, 44

Molnár Jánosné 113

Molnár L. János..... 56

Molnár Mária.....13, 40, 80

Molnár T. Antal.....53, 56

Móra Ferenc 19, 37, 235

Móricz Zsigmond75, 78

Müller Sándor dr.....110, 122, 159

N

Nagy Anna 56

Nagy Ferenc..... 150

Nagy Ferencné..... 91, 119, 120, 187, 188

Nagy István90, 92, 93, 121

Nagy Istvánné 113, 122

Nagy János 184, 186

Nagy József 113

Nagy László 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191,
193, 194, 195, 196, 197

Nagy Mihály 167

Nagy Sándor dr. 36

Nagné Török Gizella *Lásd* Török Gizella

Narecsnyik Sándorné 113

Némegy Gyula dr.60, 79, 233

Nemes István dr. 139, 159

Német Péter 45

Németh András..... 60, 113

Némethy Gyula .. 62, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 93,
94, 95, 100, 103, 112, 139, 142, 180, 191,
199

Noszkó Imre dr..... 200

Novák Ferenc..... 167

Novakov Piros 147

Ny

Nyilassy Sándor..... 43, 58

O,Ó

Oláh Ferenc..... 60

Olajos dr..... 159

Oltvai Ferenc..... 161, 236

Ö,Ő

Ördög Sándor..... 56

Ördögh András..... 113

Ördögh Mihályné..... 113, 121

Ördögh Péterné 113

P

Pálfalvi András 13

Palócz Marcella..... 89

Papp István dr. 212

NÉVMUTATÓ

Parobek Alajos	59
Pászki Istvánné	145
Pataki György.....	167
Pataki László dr.....	159
Paulini Béla	58
Perczel Olivér.....	235
Péter László	235
Pfeifer	81, 126
Pfeiffer Zoltán.....	166
Pintér Tamás.....	235
Pirityi László dr.....	159
Piroska Ferenc ...	67, 81, 83, 93, 100, 101, 109, 145
Polgár Olga	36
Polonyi dr.	131
Purjesz Béla dr.	102

R

R. Horváth Ferenc dr.....	213
Rác Endre dr.....	200
Radnóti Miklós.....	51
Révész Ferenc dr.....	60
Révész József	60, 113
Révész Pál.....	90, 91, 92, 93, 94, 100, 139, 141, 147, 174, 180, 191, 199
Rigó.....	107
Rusznayk István dr.	102

S

Sándor János.....	50
Sátori János dr.	215
Schneider János	105
Sebők Ferencné	113
Sera István dr.....	187
Serényi György dr.	132
Seres József.....	128, 132, 134, 137
Shoy Kálmán	60
Simon Béla dr.....	46, 209

Sinkó Ferenc	164, 165
Somogyi László.....	219
Somorjai család.....	84
Somorjai Ferenc dr.....	102
Somorjai Ferencné dr. .	98, 102, 186, 188, 191, 193
Somorjay Ferencné.....	<i>Lásd</i> Somorjai Ferencné
Spielmann Edit.....	220
Spielmann Gábor	222
Spielmann István	237
Sulyok József	87
Sümegei András dr.....	159

Sz

Szabó László dr.....	219
Szabóné	137
Szalai Imre.....	142
Szántó Sándorné.....	132, 134
Szecei Amália	18
Szeitz János	13
Szekeres András.....	165
Széll Mihályné.....	90
Szemennyei Ferenc.....	59
Szép János.....	76
Szöri József dr.	15, 19, 21, 205, 221, 237
Szöri József ifj.....	41, 75
Szöriné Boga Lujza dr.....	<i>Lásd</i> Boga Lujza
Szuszik György dr.	176

T

Takách-Tolnay József gróf	60
Takács Ferenc	153
Tanács János	187, 188, 196
Tari József	158
Tari Józsefné	120, 122, 179, 185, 186, 191, 193, 194, 195
Tárkány Béla	<i>Lásd</i> Tárkányi Béla

Tárkányi Béla dr. 173, 174, 175, 179, 181, 187, 188, 196, 201, 205	
Tárkonyi Béla	<i>Lásd</i> Tárkányi Béla
Taschler főjegyző	32
Terhes Boris József	113
Terhes H. István	56
Terhes István	53, 144, 147, 172
Terhes János	129, 130, 144, 145, 153, 159, 167, 172
Terhes József	61, 101
Terhes Lajos	89
Terhes Mária	164
Terhes Mihályné	113
Terhes Rozál	91
Terhes Tamás	113
Tisza Lajos	97, 98, 99
Tomszer Ferenc dr.	219
Tóth Antal	113
Tóth Antalné	113, 121
Tóth Béla	236
Tóth Cs. János	56
Tóth Ferenc	159
Tóth János	53
Tóth Jánosné	113
Tóth József dr.	218
Tóth Mária	64
Törköly Ferenc	132, 134, 137
Török	172
Török Ambrus	65
Török András	113
Török Antalné	113
Török F. István	50, 53, 54, 55, 56, 57
Török Fekete István	<i>Lásd</i> Török F. István
Török Ferenc	60
Török Gizella	40, 235
Török István	118, 119, 172
Török Jánosné	61
Török József	64, 65, 113, 153
Török Mária	54

Török Mária irodatiszt	87, 145
Török Mihály	113
Török Mihályné ..	183, 186, 190, 191, 193, 194, 195
Török Pálné	91
Török Rezső	78
Troján dr.	45
Turán Károly	103, 109
Turán Károlyné	103, 109
Turi Józsefné	113

U,Ú

Uhl Alojzia	<i>Lásd</i> Boga Istvánné
-------------------	---------------------------

V

Varga Ferenc	150
Velényi László dr.	214
Vén Endre dr.	106, 110, 116, 122, 124
Veress József dr.	215, 217
Vidakovits Kamill dr.	45, 46
Villás István	106, 111
Vilmon Gyula dr.	140, 149, 151, 213
Vince József	113
Vince Józsefné	113
Vincze B. Bálint	53, 56
Vincze B. Ilka	53, 54
Vincze B. Ilona	56, 57
Vincze Baja Józsefné	113
Vincze Bálint Ilona	55
Vincze Ilona	50
Vincze Péter	158
Vitéz János	82
Vörös Antal	113

W

Waldmann József	235
Waldmann Józsefné	118
Waldmann Kántorné	118

NÉVMUTATÓ

Waldmann Sándor81, 83
Wollak Miklós dr. 200

Z

Zajtai Lajos dr..... 106
Zakar Jánosné61, 64

Zalányi(?) István dr. 83
Zilahy Lajos 75

Zs

Zsadányi Nagy Árpád 150